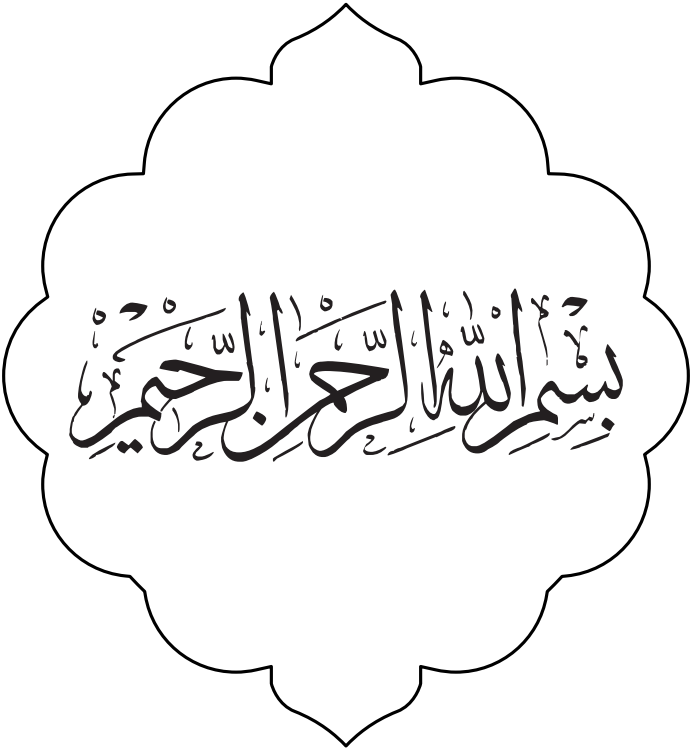

بسم الله الرحمن الرحيم

خالىد ئەرتۇغرۇل

جاۋاب كۈتكەن سوئاللار

(زى نەسلىدىن ئەلىف نەسلىگە)

(I - Z)

تەرجىمە قىلغۇچى: مۇستافا ئىبراھىم

جاۋاب كۈتكەن سوئاللار

CEVAP BEKLEYEN SORULAR

خالىد ئەرتۇغرۇل

Tercüme: **Mustafa İBRAHİM**
تەرجىمە قىلغۇچى: **مۇستافا ئىبراھىم**

Editör: **Habibullah Kurbani**
تەھرىر: **ھەبىبۇللاھ مەتقۇربان**

Son okuma: **Karahanlılar İslam Araştırma Grubu**
كۆزدىن كەچۈرگۈچىلەر: **قاراخانىيلار ئىسلام تەتقىقات گۇرۇپپىسى**

Yayına Hazırlayan: **Karahanlılar İslam Araştırma Merkezi**
نەشر قىلغۇچى ئورۇن: **قاراخانىيلار ئىسلام تەتقىقات مەركىزى**

Yayın Adresi: Maltepe Mah. Davutpaşa cad. Güven İş Merkezi
C Blok No: 83 / 3 İç Kapı No: 264 Zeytinburnu İstanbul

2025 - يىلى 9 - ئاي، 1 - نەشرى

مەزكۇر ئەسەرنىڭ بارلىق ھوقۇقى قاراخانىيلار ئىسلام تەتقىقات مەركىزىگە تەۋە، رۇخسەتسىز بېسىپ تارقىتىشقا يول قويۇلمايدۇ. karahanilarbiz@gmail.com

Karahanlılar İslam Araştırma Merkezi
قاراخانىيلار ئىسلام تەتقىقات مەركىزى

مۇندەرىجە

ئاپتورنىڭ تەرجىمھالى 1
كىتاب ھەققىدە 3
مۇقەددىمە..... 5

بىرىنچى بۆلۈم

ئاتېئىزم ۋە ئاتېئىستلار..... 7
ئاللاھقا ئىشەنمەيدىغان تائىپە - ئاتېئىستلار..... 8
دىنغا ئىشەنمەيدىغانلىقىنى داۋراڭ سالىدىغان سەپسەتىچىلەر - دېئىستلار..... 13

ئىككىنچى بۆلۈم

ئاتېئىزم ۋە دېئىزم دىنىي يوقىتىش پىلانىدۇر..... 18
ئاتېئىزم بىلەن دېئىزمنىڭ پەرقى..... 19
قۇرئان كەرىمدە ئاتېئىزم ۋە دېئىزمنى تەسۋىرلىگەن ئايەتلەر بارمۇ؟ 20
ئاللاھ تائالا ھېچ ئىشقا ئارىلاشمامدۇ؟ 23
ئىنسانىڭ ئەقلى ھەممىگە يېتەمدۇ؟..... 25
پۈتكۈل كائىناتنى تەبىئەت قانۇنى ئىدارە قىلامدۇ؟ 26
ئەقىل بىلەن ۋەجدان دىنىڭ ئورنىدا تۇرالامدۇ؟ 31
ئىسلام تەلىماتلىرىغا ئاساسەن ئىنسان قانداق مەخلۇق؟..... 33

ئۇچىنچى بۆلۈم

ئاللاھنىڭ مەۋجۇتلۇقىدا شەك بارمۇ؟ 37
ئاللاھنىڭ مەۋجۇتلۇقى ھەققىدە ئىلمىي دەلىللەر 38
كىشىنى قايمۇقتۇرىدىغان ئاتالغۇلار 42
ئاللاھنى كۆرەلەمدۇق؟ 46
ئاللاھنى نېمىگە ئوخشىتالايمىز؟ 47
ئاللاھ كائىناتنى يارىتىشتىن بۇرۇن نېمە ئىش قىلاتتى؟ 49
ئاللاھ قانداق مەۋجۇت بولغان؟ 50
ئاللاھ قەيەردە ياشايدۇ؟ 52
ئالەمنىڭ مەۋجۇت بولۇشنىڭ سەۋەبى نېمە؟ 53
كائىناتنىڭ ئۆزلۈكىدىن مەۋجۇت بولۇشى مۇمكىنمۇ؟ 55
ئاللاھ ماددىنى يوق قىلالامدۇ؟ 59
ئاللاھنىڭ ئۆزى كۆرۈنمەيدىغان تۇرۇپ كۆز بىلەن كۆرگىلى بولىدىغان ماددىلارنى قانداق ئىدارە قىلالايدۇ؟ 60
ئاللاھ ئىنسانلارنى نېمىشقا ياراتتى؟ 61
ئاللاھنى يوق دەپ قاراش ئىنسانغا خۇشاللىق بېغىشلىيالامدۇ؟ 62
ئىنسانىڭ ۋەزىپىسى نېمە؟ 65
ھازىرقىدەك تەرەققىي قىلغان دەۋردە پەيغەمبەرلەرگە ئېھتىياج بارمۇ؟ 69
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەلىللىرى 73
قۇرئان پەيغەمبەرنىڭ سۆزى بولۇشى مۇمكىنمۇ؟ 74
ئىنجىلدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن خەۋەر بېرىلگەنمۇ؟ 75
ئاللاھ نېمە ئۈچۈن ۋاستە (پەيغەمبەر ۋە كىتابلارنى) ئەۋەتىدۇ؟ 79
نېمىشقا پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسى ئەر كىشى؟ 79
غەرب پەيلاسوپلىرىنىڭ قۇرئان كەرىم ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام

هەققىدىكى قاراشلىرى..... 81
ئاللاھنىڭ ئىبادەتلىرىمىزگە ئېھتىياجى بارمۇ؟ 84
ئىنسانلار مايمۇندىن تەرەققىي قىلغانمۇ؟ 86
ئىنسانلار ئادەم بىلەن ھەۋۋادىن كۆپەيگەنمۇ؟ 89
ئۆلگەندىن كېيىن قانداق تىرىلدۈرۈلىمىز؟ 91
ئاخىرەت بار دەپ تۇرايلى، ئۇ يەرگە كىم بېرىپتۇ، كىم ئۇ يەردىن كەپتۇ؟ 95
بىز قايتىدىن تىرىلدۈرۈلىدىغان ئىش بولسا، نېمىشقا ئۆلىمىز؟ 96
ئاللاھ ئالدىن پۈتۈۋەتكەن تەقدىر بويىچە ياشايدىغان ئىش بولسا، بىزنىڭ گۇناھىمىز زادى نېمە؟ 97
ئىنسانلار تەقدىرگە مەھكۇممۇ؟ 100
روھ ھەققىدە... 102
ناھايىتى مۇھىم... 104
ئۆلۈم بولمىسا... 105
ئىنسانلار يارىتىلمىغان بولسا، تېخىمۇ ياخشى بولماسمىدى؟ 106
قەلبلەرنىڭ مۆھۈرلىنىشى ئادالەتسىزلىك ھېسابلانمامدۇ؟ 108
ئاللاھ نېمە ئۈچۈن گۇناھقا يول قويىدۇ؟ 109
ئاللاھ نېمە ئۈچۈن شەيتاننى ۋە يامانلىقلارنى يارىتتى؟ 110

تۆتىنچى بۆلۈم

قۇرئاننىڭ قوغدىلىدىغانلىقى ھەققىدە..... 114
قۇرئاننىڭ ئۆزگەرتىلمىگەنلىكىنى قانداق بىلەلەيمىز؟ 115
ھەدىسلەرنىڭ توغرا ياكى خاتالىقىنى قانداق بىلىمىز؟ 117
قۇرئاندىن باشقا كىتابلارغا ئىمان ئېيتىش..... 118

ئىسلام تېررىتورىيەسى سىرتىدا تۇغۇلغان كىشىلەردىن مۇسۇلمانلاردىن تەلەپ قىلىنغان ئىبادەت ۋە ئەمەللەرنى قىلىش تەلەپ قىلىنامدۇ؟ 119
ئاللاھ نېمە ئۈچۈن يەر تەۋرەش قاتارلىق بالا - قازالارنى بېرىدۇ؟ 121
ئاللاھ نېمە ئۈچۈن يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنى پەيدا قىلىدۇ؟ 122
ئاللاھ نېمە ئۈچۈن ئاجىز، مېيىپ ئىنسانلارنى يارىتىدۇ؟ 124
بەزى كىشىلەرنىڭ كۆرۈمسىز يارىتىلىشى ئادالەتسىزلىك ئەمەسمۇ؟! ... 127
مۇسۇلمانلار نېمە ئۈچۈن ئارقىدا قالدى؟ 128
ئىسلامىيەت بۈتلارغا قارشى بولسا، مۇسۇلمانلار نېمە ئۈچۈن كەبىنى تاۋاپ قىلىدۇ؟ 131
ئىسلام دىنى نېمە ئۈچۈن قۇللۇق تۈزۈمىنى ئەمەلدىن قالدۇرمىغان؟ 132
كۆپ خوتۇنلۇق تۈزۈم..... 133
ئىسلام دىنىدا ئاياللارنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرى 135
ھاراق ھارام بولسا نېمە ئۈچۈن يارىتىلدى؟ 137
گۇناھكارلارغا ئۇمىد بەخش ئەتكۈچى ھەدىس..... 139
جەننەتتىكى ئۆيلىنىش..... 140

بەشىنچى بۆلۈم

ئەلەۋىلىك ھەققىدە 141
مۇھىم تېما!..... 142
ئوقۇمايلا ئۆتۈپ كەتمەڭ! 143
ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا بولغان مۇھەببەت 145
بۇ تېمىغا دىققەت قىلىڭ! 147
مۇھىم! 149
كىشىنى قايمۇقتۇرىدىغان بىر نۇقتا..... 149

خاتىرە قالدۇرۇۋېلىڭ..... 151
ھىجاب ھەققىدە..... 153
ئەر - ئاياللار ئارىسىدىكى دوستلۇق نېمە ئۈچۈن خاتا؟ 158
ھەمجىنسلىق..... 162
ھەمجىنسلىق مەسىلىسىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن قانداق قىلىش كېرەك؟ 163
خالىغىنىم بويىچە ياشايمەن، سېنىڭ نېمە كارىڭ!!! 164
قەبرە ئازابى..... 165
دۇئالىرىمىز نېمە ئۈچۈن قوبۇل بولمايدۇ؟ 168

ئالتىنچى باب

ئاللاھنى تېخىمۇ ياخشى تونۇش 170
ئاللاھنى چۈشىنىش..... 171
زى (Z) نەسلى ھەققىدە 175
ئەلىف نەسلى..... 177

ئاپتورنىڭ تەرجىمھالى

مائارىپچى، يازغۇچى دوكتور خالىد ئەرتۇغرۇل ئادىيامان ۋىلايىتىنىڭ بەسنى ناھىيەسىگە قاراشلىق شامبايات يېزىسىدا دۇنياغا كەلگەن. باشلانغۇچ مەكتەپنى تۇغۇلغان يېردە، ئوتتۇرا مەكتەپ ۋە پېداگوگىكا مەكتىپىنى قەشقەردە ئوقۇغان. نىگدە مائارىپ ئىنستىتۇتى ۋە غازى مائارىپ فاكۇلتېتىنىڭ مائارىپ پەنلىرى بۆلۈمىنى پۈتتۈرگەن. جۇمھۇرىيەت ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مەمۇرىي بۆلۈمىدە «ئائىلە باشقۇرۇش ۋە مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر» تېمىسىدا تەتقىقات ماقالىسى يېزىپ ماگىستىرلىق ئۇنۋانىغا؛ ساكارىيا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ جەمئىيەتشۇناسلىق بۆلۈمىدە «ئائىلە ۋە ياشلار بىلەن بولغان مۇناسىۋەتلەر» تېمىسىدا تەتقىقات ماقالىسى يېزىپ دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن. كېيىنچە، تەتقىقاتلىرىنى «ئائىلە ۋە ياشلار مەسىلىلىرى» تېمىسىغا مەركەزلەشتۈرگەن. دۆلەتنىڭ ئوخشىمىغان جايلىردا باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىقى، مەكتەپ مۇدىرلىقى، مائارىپ شۆبىسى مۇدىرلىقى ۋە مائارىپ مۇدىرلىقى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتىگەن. كېيىن مىللىي مائارىپ مىنىستىرلىقىغا يۆتكىلىپ، كومىتېت مۇتەخەسسىسى ۋە مىنىستىر مەسلىھەتچىسى بولۇپ ئىشلىگەن. ئاپتور ئاكادېمىك تەتقىقاتلىرىنى تاماملىغاندىن كېيىن، ھەرقايسى ئۇنىۋېرسىتېتلاردا مۇدىر ۋە ئوقۇتقۇچىلىق ۋەزىپىلىرىنى ئۆتىگەن. ئۇنىڭدىن باشقا، يۇرت ئىچى ۋە سىرتىدا ھەر خىل ئىلمىي پائالىيەتلەرگە قاتناشقان.

ئاپتورنىڭ يەنە مائارىپ ۋە مەدەنىيەت ساھەسىدە 100 پارچىدىن ئارتۇق كىتابى، نۇرغۇن ماقالە ۋە يازمىلىرى نەشر قىلىنغان. كىتابلىرى ھەر خىل مۇكاپاتلارغا ئېرىشكەن ۋە كۆپلىگەن تىللارغا تەرجىمە قىلىنغان.

بەزى كىتابلىرى مىللىي مائارىپ مىنىستىرلىقى ۋە ساقچى باشقارمىسى تەرىپىدىن خەلققە تەۋسىيە قىلىنغان.

نەشر قىلىنغان كىتابلاردىن «ئۆزىنى ئىزدىگەن ئادەم»، «دۇزجەلى مەھمەت»، «ئايسەل» ۋە «ئوتتا كۆكلەيمەن» قاتارلىق نۇرغۇن ئەسەرلەرى سېتىش رېكورتىنى بۇزغان ۋە مۇشۇ سەۋەبلەردىن بىرقانچە قېتىم «يىلنىڭ داڭلىق يازغۇچىسى» قاتارلىق شەرەپلەرگە ئېرىشكەن.

كىتاب ھەققىدە

بۈگۈنكى كۈندە بىر دۆلەتنى مۇستەملىكە قىلىش ھەربىي كۈچ ئارقىلىق ئەمەس، خەلقنىڭ زېھنىنى ئىشغال قىلىش ئارقىلىق ئەملگە ئاشۇرۇلماقتا. يېقىنقى يىللاردا دۆلىتىمىزمۇ ئەنە شۇنداق رەزىل پىلانلارنىڭ ئاساسىي ئوبيېكتلىرىدىن بىرىگە ئايلىنىپ قالدى. بۇ رەزىللىكنىڭ پىلانلىغۇچىلىرى ۋە ئىجراچىلىرى ئۆز مەدەنىيىتىدىن يىراقلاشتۇرۇلغان، ئېتىقادى ۋە قىممەت قاراشلىرىدىن ئايرىۋېتىلگەن بىر ئەۋلاد كىشىلەرنى بارلىققا كەلتۈرۈش يولىدا تىنىم تاپماي تىرىشماقتا. بۇ رەزىل پىلان ساددا ياشلارنى، بولۇپمۇ «زى نەسلى»[1] دەپ ئاتالغان، ھاياتنى ھۇزۇر - ھالاۋەت ئىچىدە ئۆتكۈزۈشنى ئارزۇ قىلىدىغان ئەۋلادلارنى نىشان قىلماقتا ۋە ياشلارنىڭ زېھنىنى ئاتېئىست، دېئىست دېگەندەك بۇزغۇنچى، ئىنكارچى ئىدىيەلەر بىلەن بۇلغاپ، ئۆز ئەقىدىسىگە يات بىر ئەۋلاد ماڭقۇرتلارنى يېتىشتۈرۈپ چىقىشنى مەقسەت قىلماقتا.

قارايدىغان بولساق، ئۆزنى «زى نەسلى» دەپ قارايدىغان، ئەقىدىلىك بەزى ياشلارمۇ ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن مۇشۇ شامالنىڭ ئالدىدا تەۋرىنىپ قېلىۋاتىدۇ. ئاللاھقا، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە ساماۋى كىتابقا ئىشەنمەيدىغان بىر ياشنىڭ نەزىرىدە ئائىلىسىنىڭ، مىللىتىنىڭ، ۋەتىنىنىڭ ئانچە قىممىتى بولمايدۇ. تېخىمۇ قورقۇنچلۇقى «ئاللاھقا ھېساب بېرىش» دەيدىغان ئەقىدىسى بولمىغان ئىنسانلارنىڭ پۈرسەت تاپسىلا، تەپ تارتماستىن قانچىلىك يامانلىقلارنى قىلىۋېتەلەيدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىش قىيىن ئەمەس. بۇلارنى ياخشى ئويلاشقاندا، ۋەتىنىمىزنىڭ كېلەچىكى، پەرزەنتلىرىمىزنىڭ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشى ۋە ئائىلىمىزنىڭ

[1] «زى نەسلى» ھەققىدە مۇئەللىپ كىتابنىڭ ئاخىرىدا يېتەرلىك ئىزاھات بەرگەن.

خاتىرجەملىكى ئۈچۈن، پەرزەنتلىرىمىزنى زەھەرلەيدىغان ئاتېئىزم ۋە دېئىزم قاتارلىق بۇزۇق پىكىرلەر بىلەن قاتتىق كۈرەش قىلىشىمىز كېرەك. بولمىسا، بىرقانچە ئەسىر مابەينىدە قارشىلىشىپ كەلگەن دۈشمەنلىرىمىزنىڭ ئىدېئولوگىيەسى زېھنىمىزگە ئاسانلا كىرىش ئارقىلىق، مەنۇيىتىمىزنى نابۇت قىلىدۇ، بىرلىك ۋە ئىتتىپاقلىقىمىزنى بۇزىدۇ.

بىز بۇ ئەمگىكىمىز ئارقىلىق، رەزىل پىلانلىرىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن ياشلىرىمىزنى سۈيىئىستېمال قىلىشنىڭ خام خىيالىنى سۇرۇتقانلارنىڭ سۈيىقەستلىرىنى بەربات قىلىش ئۈچۈن كۆرسىتىلىۋاتقان تىرىشچانلىقلارنى قولىمىزدىن كېلىشچە قوللاپ - قۇۋۋەتلەشنى كۆزلەۋاتىمىز. مۇشۇ مەقسەتتە، ئىجتىمائىي تاراتقۇ ۋاسىتىلىرى ئارقىلىق ياشلارنى قايمۇقتۇرۇپ، ئەقىدىسىنى بۇزۇش ۋە گۇمانغا تاشلاش ئۈچۈن مەقسەتلىك ئويدۇرۇپ چىقىرىلىۋاتقان سوئاللارنى يېغىپ، ئۇلارنىڭ ماھىيىتىنى ئايدىڭلاشتۇرۇش بىلەن بىرگە، كۆچمىزنىڭ يېتىشچە قايىل قىلارلىق جاۋاب بېرىشكە تىرىشتۇق.

ھۆرمەتلىك كىتابخان! قېنى ئەمىسە، «زى نەسلىدىن ئەلىف نەسلىگە» تۇتىشىدىغان بۇ يولدا بىرگە سەپەرگە چىقايلى. ئىشىنىمىزكى، كىتابنى ئاخىرغىچە ئوقۇپ چىققىنىڭىزدا، روھىڭىزنىڭ تەسەللى تېپىپ قالغانلىقىنى، كۆزىڭىزنى بىئارام قىلىۋاتقان قارا پەردىلەرنىڭ ئېچىلغانلىقىنى، قەلبىڭىزنى قارا چېكىتلەر بىلەن تولدۇرماقچى بولغان، ئايىغى چىقماس «نېمە ئۈچۈن»لەرنىڭ ئورنىنى ئەقىدىۋى مۇستەھكەملىكتىن كەلگەن ئارامبەخش تۇيغۇلارنىڭ ئالغانلىقىنى ھېس قىلالايسىز، ئىنشائاللاھ...

ئەڭ مۇھىمى، رەببى ئۈچۈن، دىنى ئۈچۈن، دۆلىتى ئۈچۈن جېنىنى پىدا قىلغان شېھىتلار ۋە غازىلارنىڭ ئەۋلادى بولغان «ئەلىف نەسلى»[2] بىلەن تونۇشۇپ چىقسىز.

بۇ ئەمگىكىمىزنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىكىمىز ئۈچۈن پايدىلىق بولۇشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

[2] «ئەلىف نەسلى» ھەققىدە مۇئەللىپ كىتابنىڭ ئاخىرىدا يېتەرلىك ئىزاھات بەرگەن.

مۇقەددىمە

«ئەلىف نەسلى» ياشلىرىنىڭ قەلبىگە قۇرئان نۇرى ۋە ئىمان ھاياجىنى شۇنچىلىك سىڭىپ كەتكەنكى، ئۇلار ئادالەت ۋە مەرھەمەتنى ئاساس قىلغان ھايات ئۇسلۇبى ئارقىلىق ئىنسانىيەتكە ئۈلگە بولغان ھەمدە ئەڭ ئەشەددىي دۈشمەنلىرىنىمۇ ھەيران قالدۇرغان ئىدى. «ئەلىف نەسلى» قەلبلىرىدە ئىمان چوڭقۇر يىلتىز تارتىپ، ئۆسۈپ يېتىلگەن بولۇپ، بۇ نەسىلدىن كۆكلەپ چىققان بىخ ۋە نوتىلار ئەسىرلەردىن بېرى كۆڭۈللەرگە مەشئەل يېقىپ كەلگەن ئىدى. ئۇلارنىڭ ئەڭ پارلاق ئۈلگىلىرىدىن بولغان ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر، ئوسمان ۋە ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قاتارلىقلار پۈتكۈل ئىنسانىيەتكە «ئاللاھقا قانداق بەندە بولۇش»نىڭ ئېسىل ئابىدىلىرىنى تىكلەپ بەرگەن بولسا؛ ئالپ ئارسلان، سالاھىددىن ئەييۇبىي، فاتىھ سۇلتان مەھمەد ۋە ياۋۇز سۇلتانلارغا ئوخشاش ئىسلام شىرلىرى ئادالىتى بىلەن دۇنياغا سەمىمىيەت ھەققىدە ساۋاق بەرگەن ئىدى.

«ئەلىف نەسلى»دە بۇ روھنى يېتىلدۇرگەن نەرسە چۈمۈلىگە ئازار بېرىشتىنمۇ تەپ تارتقۇزىدىغان مەرھەمەت، ھەر ئىشنى لاياقەت ئەھلىگە تاپشۇرىدىغان ئاقىلانىلىك، ئادالەتكە قىلچە ئىككىلەنمەيلا باش ئېگىدىغان ئادالەت ئېڭى ئىدى. مانا مۇشۇنداق ئاڭنىڭ نەتىجىسىدە، مىڭ يىللاپ قەددىنى تىك تۇتۇپ ياشاپ كەلگەن بىر ئەۋلاد كىشىلەر بەرپا قىلغان مەدەنىيەت ۋە ئىلىم - ئېرپان مەركەزلىرى ئەنە شۇ دەۋردىن باشلاپ تا ھازىرغىچە پۈتكۈل جاھانغا نۇر چېچىپ تۇرماقتا. پۈتكۈل ئىنسانىيەت ئەنە شۇ يەردىن تارقالغان نۇر ئارقىلىق، بىر تەرەپتىن بىلىم ساھەسىدە يۈكسەك پەللىگە يەتكەن بولسا؛ يەنە بىر تەرەپتىن مالازگىرت ۋە ئىستانبۇل قاتارلىق جايلارنىڭ فەتىھ قىلىنىشى ۋە چاناققەلئەنىڭ مۇداپىئەسىگە

ئوخشاش جەڭلەردە ئالەمشۇمۇل قەھرىمانلىق داستانلىرىنى يازغان ئىدى.

يېغىپ ئېيتساق، «ئەلىف نەسلى» زېھنى ئوچۇق، قەلبى ساپ، يولى جەننەتكە تۇتاشقان، كەلگۈسى پارلاق بىر نەسىلدىن ئىبارەت كىشىلەردۇر. كۈنىمىزدىكى ئىنسانىيەت شۇ نەسىلگە تېخىمۇ موھتاج بولماقتا.

بىرىنچى بۆلۈم

ئاتېئىزم ۋە ئاتېئىستلار

ئاللاهقا ئىشەنمەيدىغان تائىپە - ئاتېئىستلار

سوئال: ئەتراپىمىزدىكى بەزى كىشىلەر ئۆزىنىڭ ئاتېئىست ئىكەنلىكىنى داۋراڭ سالىدۇ. ئاتېئىزم دېگەن نېمە؟ ئۇنىڭ مەقسىتىچۇ؟

جاۋاب: ئاتېئىزم كائىناتنىڭ ئۆزلۈكىدىن پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، ئاللاھنى ئىنكار قىلىدىغان بىر پەلسەپىۋى ئېقىمدۇر. بۇ ئېقىم يەنە «تەڭرىنى تونۇماسلىق» ئېقىمى دەپمۇ ئاتىلىدۇ. ئاتېئىستلارنىڭ ئاللاھنىڭ يوقلۇقىنى دەۋا قىلىشى قۇرۇق سەپسەتە بولۇپ، ئۇلار بۇ سەپسەتىنىڭ توغرىلىقىنى ئىسپاتلىيالمايدۇ، چۈنكى «يوقلۇق»نى ئىسپاتلاش قىيىن، ھەتتا مۇمكىن ئەمەس. ئەمما، مەۋجۇت بىر ھەقىقەتنى ئىسپاتلاش ناھايىتى ئاسان. مەسىلەن، يەر يۈزىدە ئالمىنىڭ بارلىقىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن، بىر ئالمىنى تېپىپ كۆرسەتسىڭىزلا كۇپايە. بىراق، «يەر يۈزىدە ئالما دەيدىغان نەرسە يوق» دېسىڭىز، پۈتۈن يەر يۈزىنى غېرىچمۇغېرىچ ئىزدەپ، ئۇنىڭ ھەقىقەتەن يوقلۇقىنى ئىنسانلارغا ئىسپاتلاپ بېرىشىڭىز كېرەك. ئۇنداق بولمىسا، «دۇنيادا ئالما يوق» دېگەن گېپىڭىز ئاقمايدۇ.

بۇ كائىناتقا ئىلىم، ئەقىل ۋە ئىنسان نەزىرى بىلەن قارىغانلار ئاللاھنىڭ بارلىقىغا دائىر مىليونلىغان دەلىللەرنى كۆرەلەيدۇ ۋە شۇ دەلىللەردىن بىرىنىلا كۆرسىتىش ئاللاھنىڭ بارلىقىنى ئىسپاتلاشقا يېتىپ ئاشىدۇ. ئەمما، ئاللاھنىڭ يوقلۇقىنى دەۋا قىلغانلار كائىناتنى غېرىچمۇغېرىچ تەكشۈرۈپ چىقىپ، ھېچقانداق دەلىل تاپالمىغانلىقىنى كىشىلەرگە كۆرسىتىشى كېرەك. ئەمەلىيەتتە، بۇنداق قىلىش مۇمكىن ئەمەس. ئاتېئىستلار ئاللاھنىڭ يوقلۇقىنى ئىسپات بىلەن ئەمەس، بەلكى پەرەز بىلەن ئوتتۇرىغا قويىدىغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ پىكرى ئاللاھنىڭ يوقلۇقىنى ئىسپاتلاشتىن تولىمۇ يىراق. چۈنكى، ئۇلارغا نىسبەتەن ئۆزلىرى يوق دەپ قارىغان نەرسىنىڭ ئىسپاتى بولمايدۇ، يەنى ئاتېئىزم ئىسپاتقا ئەمەس،

قارىغۇلارچە ئىنكارچىلىققا تايىنىدۇ.

ئامېرىكىلىق مەشھۇر ئاتېئىست، داڭلىق ماتېماتىكا پروفېسسورى جېفرى لاڭ مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن مۇنداق دېگەن: «ئاتېئىزم بۈگۈنكى كۈندە ئۆزلۈكىدىن شەكىللىنىپ، تارقالغان بىر ئىدېئولوگىيە ئەمەس، بەلكى ئەقىدىۋى قىممەت قاراشلارنى يوق قىلىش ئۈچۈن پىلانلىق ئىجرا قىلىنىۋاتقان مېڭە يۇيۇش ھەرىكىتىدۇر؛ ئىجتىمائىي قىممەت قاراشلارنى نابۇت قىلىپ، ئاللاھقا بولغان ئىمانىنىڭ بىخلىرىنى قۇرۇتۇش ئارقىلىق ياشلارنى نەپسىنىڭ قۇلىغا ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن يولغا قويۇلۇۋاتقان كەڭ كۆلەملىك، رەزىل بىر لايىھەدۇر».

ئەتراپىمىزدىكى مەۋجۇداتلارغا نەزەر سالىدىغان بولساق، ئۇلارنىڭ ھەممىسى: «مەن ئاللاھنىڭ مۆجىزىۋى سەنئەت ئەسىرى، مېنىڭ مەۋجۇتلۇقۇم ئاللاھنىڭ بارلىقى ۋە بىرلىكىگە ئەڭ چوڭ دەلىلدۇر» دەپ جاكارلىماقتا.

ئويلاپ باقايلى، بەدىنىمىزدىكى ھەربىر ئەزايىمىزنىڭ ئاجايىپ بىر لايىھە بىلەن ئاپىرىدە قىلىنىپ، ھەممىسىنىڭ جايى - جايىغا ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى ۋە مۇكەممەل ماسلىشىشچانلىق بىلەن ئۆز فۇنكسىيەلىرىنى ئىجرا قىلىشى ئەقىللەرنى لال قىلىدىغان مۆجىزىدۇر. بۇلارنى كۆرۈپ تۇرۇپ ئاللاھنى ئىنكار قىلىش ئۈچۈن، ئەقلىنى، ئىلمىنى ۋە ۋىجدانىنىمۇ ئىنكار قىلىش كېرەك.

داڭلىق ئىسلام ئالىمى ئىمام غەززالىيدىن:

– بەزىلەر ئاللاھنى ئىنكار قىلىدىغانلىقى ھەققىدە داۋراڭ سېلىۋاتىدۇ، بۇلار ھەققىدە نېمە دەيسىز؟ – دەپ سورىغاندا، ئۇ زات مۇنداق جاۋاب بەرگەن ئىكەن:

– ئۇلارنىڭ ئەھۋالى خۇددى ھازىر مېنىڭ سىلەر مەۋجۇت تۇرۇقلۇق سىلەرنى كۆرمىگەنلىكىمنى ئېيتقىنىمغا ئوخشايدۇ. ئۇلارنىڭ قىلغىنى كائىناتتىكى ئەقلىنى لال قىلىدىغان مۇنتىزىم سىستېمىنى ۋە سەنئەتنى كۆرۈپ تۇرۇپ ئۇلارنى كۆرمەس بولۇۋېلىشتىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئەقىل كۆزلىرى ئوچۇق بولغانلار ئاللاھنى ئىنكار قىلىش ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئۆزىنى ئىنكار قىلىشى كېرەك.

ئالىملىرىمىزدىن يەنە بىرى مۇنداق دېگەن ئىكەن: «دۇنيادىكى ئەڭ

غەلىتە ئىش ئاللاھنى ئىنكار قىلىشتۇر. ئاللاھنىڭ بارلىقى ۋە بىرلىكىگە سانسىزلىغان دەلىللەر بولسىمۇ، ئۇلارنى كۆرمەسلىك ۋە بىلمەسلىكنىڭ نەقەدەر كورلۇق ۋە نادانلىق ئىكەنلىكىنى ئەڭ كور، جاھىلمۇ ھېس قىلالىشى مۇمكىن».

ئاتېئىزمنىڭ يىلتىزى قەدىمكى يۇنانغا تۇتىشىدۇ. 19 - ئەسىرگىچە بولغان دەۋرلەردە پەن ۋە پەلسەپە ساھەلىرىدە ئاتېئىزم ئىنسانلارنى جەلپ قىلالمايدۇ، بىر چەتتە بويۇن قىسىپ قالغان ھەمدە ئەھمىيەتسىز كۆزقاراش سۈپىتىدە ئۇنتۇلۇپلا كەتكەن ئىدى. بىراق، 19 - ئەسىرگە كەلگەندە ماتېرىيالىزم ۋە پوزىتىۋىزم (دەلىلچىلىك) ئېقىمىنىڭ كۈچىيىشىگە ئەگىشىپ ئاتېئىزمغۇ جانلىنىشقا باشلىغان. بۇ ئاقۇۋەتنىڭ كېلىپ چىقىشىدا چېركاۋ ۋە پوپلارنىڭ ئەقىل ۋە پەنگە قارشى پىكىرلىرى ئەڭ چوڭ رول ئوينىغان. 20 - ئەسىرگە كەلگەندە سوۋېت ئىتتىپاقى، خىتاي، شەرقىي ياۋروپا دۆلەتلىرى ۋە دۇنيانىڭ باشقا جايلىرىدا كوممۇنىزمنىڭ سىياسىي جەھەتتىن كۈچىيىشى بىلەن ئاتېئىزم – كوممۇنىزم تۈزۈمىدىكى كۆپلىگەن دۆلەتلەرنىڭ رەسمىي ئىدېئولوگىيەسىگە ئايلانغان. بۇ ئازغۇن پىكىر مەزكۇر دۆلەتلەردىكى مەكتەپلەردە دەرس قىلىپ ئۆتۈلگەن، ھەتتا ئاللاھقا ئىشىنىدىغان كىشىلەرگە ياشاش ھوقۇقى بېرىلمىگەن. شۇنداق قىلىپ، يۈز مىليونلىغان ئىنسانلار دىنسىزلىقنى تەشۋىق قىلىدىغان مائارىپنى ئېلىشقا ۋە ئاتېئىزم ئىدېئولوگىيەسىنى ئاساس قىلغان تۈرمۈش ئۇسۇلىدا ياشاشقا مەجبۇرلانغان.

ئاتېئىزمنىڭ كەڭ تارقىلىشى نەتىجىسىدە، دۇنيادىكى كۆپلىگەن جەمئىيەتلەر بۇ ئىدېئولوگىيەنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان، پۈتۈن دۇنيا مىقياسىدا دىنىي ئېتىقادلار ۋە ئەخلاقىي قىممەتلەر ئاجىزلاشقان ھەتتا يوقالغان. تولىمۇ ئەپسۇسكى، يېقىنقى يۈز يىل مابەينىدە دۆلىتىمىزمۇ بۇ يالغان تەشۋىقاتنىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ كەلمەكتە. بۇنىڭ تۈپ سەۋەبى، دۆلىتىمىزدە دىنىي تەربىيەنىڭ بىر مەزگىل چەكلىنىشى ۋە مەكتەپلەردە ئاتېئىزم تەربىيەسىنىڭ يولغا قويۇلۇشى بولسا كېرەك.

يېقىنقى زامانلاردا ئاتېئىزم پەقەت ئاللاھنى ۋە دىننى ئىنكار قىلىش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماي، يەنە ئىدېئولوگىيەلىك سىياسىي قۇرۇلما سۈپىتىدىمۇ خىزمەت قىلدۇرۇلۇۋاتىدۇ. ئاتېئىزم بىر سىياسىي پارتىيە ياكى ئىدېئولوگىيەلىك ھەرىكەت سۈپىتىدە، ئاللاھنى ئىنكار قىلىدىغان ۋە دىنغا ھۇجۇم قىلىدىغان مۇتەئەسسىپ قىلمىشلارغا ئىلھام بېرىپ،

يېتەكچىلىك قىلماقتا. كۈنمىزدە بۇ ئېقىمغا ئەگىشىۋاتقانلارنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى ياراتقۇچىنىڭ يوقلۇقىنى دەلىل - پاكىتلار ئارقىلىق ئىسپاتلاپ چىقىشنى كۆزلىگەنلىكى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئىنسانىي ۋە بەندىچىلىك مەسئۇلىيىتىدىن قېچىپ، خالىغانچە ياشاشنى كۆزلىگەنلىكى ئۈچۈن شۇنداق قىلىۋاتىدۇ. بۇ ئېقىم قەدىمدىن تارتىپ ئاللاھنى ئىنكار قىلغۇچىلار ۋە دىنىنىڭ ئەمر - پەرمانلىرىدىن قاچىدىغانلار، دىنىي مەجبۇرىيەتلەرنى قوبۇل قىلىشنى خالىمايدىغانلار دالدىلىنىدىغان بىر پاناھگاھ بولۇپ كېلىۋاتىدۇ.

بۇنداق قىلمىشلار دىندىن يىراق ياشلاردىن دىندار ياشلارغىچە يامراپ، يازما ۋە كۆرۈنمە ئاخبارات ۋاستىلىرى ئارقىلىق ئىچكى ۋە تاشقى جەھەتتىن پىلانلىق ئېلىپ بېرىلماقتا.

شۇنى بىلىشىمىز كېرەككى، ياش ۋاقىتلىرىدا ئاتېئىزمنىڭ تۇزىقىغا چۇشۇپ كېتىپ، مەلۇم ياشقا بارغاندا ھەقنى تونۇپ، ئاللاھقا ئىتائەت قىلىپ ياشىغانلارمۇ خېلى كۆپ. جۇملىدىن، ئەللىك يىلدىن بېرى ئاتېئىستلارنىڭ پىكىر ئاتىسى بولۇپ كەلگەن دۇنيانىڭ ئەڭ داڭلىق ئاتېئىستى، ئىنگلىز پەلسەپە پىروفېسسورى ئانتونىي فلېۋ ئەنە شۇلاردىن بىرى. ئاتېئىزمنى تاشلاپ ئاللاھقا يۈزلەنگەن فلېۋنىڭ «خاتالىشىپتىمەن، خۇدا بار ئىكەن» ناملىق كىتابى ناھايىتى زور غۇلغۇلا قوزغىغان.

فلېۋ ھەققىدە مەشھۇر پەلسەپە پىروفېسسورى گارى ھابېرماس مۇنداق دەيدۇ: «ئانتونىي فلېۋنىڭ ئاتېئىستلار ئارىسىدىكى تەسىرى شۇنچىلىك كۈچلۈككى، ئىيسا (ئەلەيھىسسالام) خىرىستىيانلارنىڭ نەزىرىدە قانداق مەرتىۋىگە ئىگە بولسا، ئانتونى فلېۋمۇ ئاتېئىستلارنىڭ نەزىرىدە شۇنداق ئورۇنغا ئىگە».

ئانتونىي فلېۋ مۇنداق دەيدۇ: «مېنى ئەڭ ھەيران قالدۇرىدىغىنى، بۇ كائىناتتىكى ئىنسانلارنىڭ ئەقلىنى لال قىلىدىغان تولىمۇ ئىنچىكە لايىھە ۋە پىروگراممىدۇر. ئاللاھ تائالا بۇ كائىناتنىڭ سىستېمىسىنى شۇنچىلىك مۇكەممەل ھالدا پىلانلىغان ۋە ئورۇنلاشتۇرغانكى، بۇنى كۆرمەسلىك ئۈچۈن كور بولۇشىمىز كېرەك. ئەقلى ۋە ۋىجدانى بار ھېچبىر ئالىم ئاللاھنى ئىنكار قىلمايدۇ. ئاللاھنى ئىنكار قىلغانلار ماھىيەتتە ئۆزىنى ئىنكار قىلغانلاردۇر، چۈنكى ئىنسان ئاللاھنىڭ ئەڭ مۇكەممەل سەنئەت ئەسىرىدۇر».

«تولىمۇ ئەپسۇسكى، ئەللىك يىللىق ھاياتىمدا ئاتېئىزمنىڭ ئەڭ

كۆچلۈك قوغدىغۇچىسى سۈپىتىدە، سانسىزلىغان كىشىلەرگە تەسىر كۆرسىتىپ، ئۇلارنى خاتا يولغا باشلاپ قويدۇم، بۇ ئىش ۋىجدانىمنى ئازابلىماقتا، ئۇيقۇمنى قاچۇرماقتا. شۇڭا، مەن بۇ زىياننى تۆلەش ئۈچۈن ئاخىرقى نەپىسىمگىچە تىرىشىشىم كېرەك».

«ئاتېئىستلار ئۆزلىرىلا ئازغۇنلۇق ئىچىدە بولماستىن، بەلكى باشقىلارنىمۇ تۈيۈق يولغا باشلىغانلىقى ئۈچۈن، ئېغىر خاتالىق ئىچىدىدۇر. مەن ئاتېئىزم سەپسەتىسى ئۈچۈن ئەللىك يىلمىنى ئىسراپ قىلدىم، ئەمما ھازىر ئاللاھقا ئىشىنىشنىڭ تەسۈرلىگۈسىز خۇشاللىقى ئىچىدە تۇرۇۋاتىمەن. پۈتۈن ئىنسانىيەتنى بۇ شەرەپكە نائىل بولۇش ئۈچۈن ئاللاھقا ئىشىنىشكە چاقىرىمەن».

فىلېۋ ھەق يولغا قايتقاندىن كېيىن، يۈزمىڭلىغان كىشى ئۇنىڭدىن تەسىرلىنىپ ئاتېئىزمدىن ۋاز كەچتى.

شۇنى بىلىشىمىز كېرەككى، ئاتېئىزم ۋە دېئىزم قاتارلىق ئىنسانلارنىڭ ئىدىيەسىنى بۇلغايدىغان پىكىر ئېقىملىرى قانداقتۇر تەبىئىي پەيدا بولۇپ قالغان ئىدېئولوگىيەلەر بولماستىن، دۇنيانى كونترول قىلىشنىڭ خام خىيالىنى سۈرۈۋاتقان ماتېرىيالىزمچى ئىمپېرىيالىستلارنىڭ ئىمانىنى ۋە دىنىنى يوق قىلىش لايىھەسىنىڭ نەتىجىسىدۇر.

دىنغا ئىشەنمەيدىغانلىقىنى داۋراڭ سالىدىغان سەپسەتىچىلەر - دېئىستلار

سوئال: كۇنىمىزدە ياشلار ئارىسىدا «دېئىزم» دېگەن سۆزنى كۆپ ئاڭلاۋاتىمىز. بولۇپمۇ دىندىن يىراق بەزى ياشلار ئۆزلىرىنىڭ «دېئىست» ئىكەنلىكىنى، يەنى «ئاللاھقا ئىشىنىدىغانلىقىنى، ئەمما دىنغا ئىشەنمەيدىغانلىقى»نى بىلجىرلاپ يۈرۈۋاتىدۇ.

ئۇنداقتا، دېئىزم دېگەن نېمە، ئۇ قانداق ئېقىم؟

جاۋاب: دېئىزم كائىناتنى ئاللاھنىڭ ياراتقانلىقىنى قوبۇل قىلىدىغان، بىراق دىنلارنى رەت قىلىدىغان پەلسەپىۋى ئېقىمدۇر. دېئىزمغا ئاساسلانغاندا، ئاللاھ ئالەمنى ياراتقاندىن كېيىن، «تەبىئەت قانۇنلىرى» دەپ ئاتىلىدىغان، ئۆزلۇكىدىن ئىجرا بولىدىغان بىر خىل سىستېما ئورنىتىدۇ؛ ئاندىن ئۆزى بىر چەتكە ئۆتۈپ، كائىناتنىڭ ھەرىكىتى ۋە ئىنسانلارنىڭ پائالىيىتىگە ئارىلاشمايدۇ. دېئىزم 16 - ئەسىردە ئاۋۋال ئىتالىيە، ئاندىن ئەنگلىيە ۋە فىرانسىيە قاتارلىق ئەللەردە پەيدا بولغان بولۇپ، چېرىپ كەتكەن، ئادالەتسىزلىككە تولغان خىرىستىيان ئىدىئولوگىيەسى بۇنىڭ شەكىللىنىشىدىكى نېگىزلىك سەۋەب ئىدى. باشقىچە ئېيتساق، دېئىزم دەسلەپتە مۇستەملىكە تۈزۈمى شەكىللەندۈرگەن چېركاۋ ۋە پوپلارغا قارشى ئىنكاس سۆپىتىدە ئوتتۇرىغا چىققان.

يېڭىچاقلىساق، دېئىزمنىڭ ئاتېئىزم، ئاگنوستىسىزم، نىھىلىزم، پوزىتىۋىزم ۋە ماتېرىيالىزم قاتارلىقلارغا ئوخشاش دىنغا قارشى ئېقىملاردىن بىرى بولۇپ، خىرىستىيان ئىدىئولوگىيەسىنىڭ ئەقىل ۋە ئىلىم - پەنگە زىت پىكىر - قاراشلىرىنىڭ مۇقەررەر نەتىجىسىدۇر. دېئىزم ئۆز ئىچىدە ساناقسىز زىددىيەتلەرگە تولغان بولۇپ، پەن، ئەقىل ۋە مەنتىقە سىرتىدىكى

بىر ئېقىمدۇر. دېئىزم ئاتېئىزمنىڭ تۇنجى باسقۇچى، ئۇنىڭ نىقابلانغان ۋاريانتىدۇر. ئىنچىكە كۆزەتكەندە، ئۇنىڭ ئاتېئىزمدىن ھېچقانداق پەرقى يوقلۇقىنى بىلىۋالالايمىز. مەسىلەن، ئاتېئىستلار ئاللاھنى ئىنكار قىلىدۇ؛ دېئىستلار بولسا ئاللاھنى ھېچنېمىگە تەسىر كۆرسىتەلمەيدىغان، پاسسىپ، ھېچقانداق ئىشقا ئارىلاشمايدىغان بىر ياراتقۇچى دەپ ئىشىنىدۇ، يەنى دېئىزمنىڭ ئىشەنگەن ئىلاھى بىلەن ئاتېئىزمنىڭ «ئىلاھنى يوق» دەپ قارشى ئارىسىدا ھېچقانداق پەرق يوق.

ئىنسانىيەتكە ئېلىپ كېلىدىغان زىيىنى نۇقتىسىدىن قارىغاندا، دېئىزم ئاتېئىزمدىنمۇ خەتەرلىكتۇر، چۈنكى دېئىزمدا ئاللاھقا ئىشەنگەندەك كۆرۈنۈپ تۇرۇپ ئىمان ئاساسلىرىنى ئىنكار قىلىدۇ، نەتىجىدە ئىنسانلارنىڭ ئىدىيەسىنى تېخىمۇ تېز بۇلغايدۇ. بىر نۇقتا ناھايىتى ئېنىقكى، ئاتېئىزم دېئىزمنى بىر ۋاستە سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا چىقارغان بولۇپ، ئۇنىڭدىن ئىنسانلارنى قايمۇقتۇرۇشتىكى يېڭى ئۇسلۇب سۈپىتىدە قوللىنىپ كېلىۋاتىدۇ.

باشقىچە ئېيتقاندا، ئاتېئىستلار ئىنسانلارنى، بولۇپمۇ مۇسۇلمان ياشلارنى دىنلىرىدىن سوۋۇتۇش ۋە مەنىۋىيىتىنى ۋەيران قىلىش ئۈچۈن بىر توقۇلما ئىلاھ پەيدا قىلغان بولۇپ، بۇ ئىلاھقا ئېتىقاد قىلىدىغان دىنىي «دېئىزم» دەپ ئاتىغان. دېئىزم – دىنىي چۈشەنچىسى چوڭقۇر بولمىغان، بەندىچىلىك مەجبۇرىيىتىنى سەممىيلىك بىلەن ئۈستىگە ئېلىشنى خالىمايدىغانلار تەرىپىدىن ئالقىشقا ئېرىشىپ كەلمەكتە. چۈنكى، دېئىزمدىكى توقۇلما ئىلاھ ھېچكىمدىن ھېساب - كىتاب ئالمايدۇ ۋە جازا بەرمەيدۇ، ئىنسانلارنىڭ خالىغىنىچە ھايات كەچۈرۈشىگە رۇخسەت قىلىدۇ. بۇ ئەھۋال باشباشتاقلىق ۋە مەسئۇلىيەتسىزلىككە مايىل كىشىلەرنى تېپىلماس پۈرسەت بىلەن تەمىنلەيدۇ.

ئويلاپ بېقىڭ، مەۋجۇتلۇقنىڭ ئېتىراپ قىلغان ئىلاھىڭىز سىزنىڭ ھېچقانداق ئىشىڭىزغا ئارىلاشمايدۇ، ئۆتكۈزگەن خاتالىق ۋە گۇناھلار ئۈچۈن سىزدىن ھېساب ئالمايدۇ، قانداق ياشاشنى خالىسىڭىز، شۇنىڭغا رۇخسەت قىلىدۇ، ئۆلگەندىن كېيىنمۇ تىرىلىش، مۇكاپات ياكى جازا دەيدىغان نەرسە يوق. دەرۋەقە، دېئىزم ئوتتۇرىغا قويغان بۇ سەپسەتە دەل مەسئۇلىيەتسىزلىك بىلەن كۇن ئۆتكۈزىدىغان ياشلارنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشىپ كېلىۋاتىدۇ.

شۇنى ئېنىق بىلىشىمىز كېرەككى، دېئىستلارنىڭ خىيالىدىكى ئاجىز،

پاسسپ، هېچقانداق ئىشقا ئارىلاشمايدىغان بىر ئىلاھ بىلەن، بارلىق ۋە بىرلىكىدە هېچقانداق شۇبهە بولمىغان ئۇلۇغ رەببىمىز ئاللاھ سۆزبهانەھۇ ۋەتائالا ئارىسىدا هېچقانداق ئوخشاشلىق يوق.

ئاللاھنىڭ ساماۋى دىنلاردىكى، بولۇپمۇ ئىسلام دىنىدىكى ئەڭ ماهىيەتلىك سۈپىتى يارىتىش، يېتەكلەش، داۋاملىق كۆزىتىپ تۇرۇش ۋە ئاخىرەتتە هېساب ئېلىشتىن ئىبارەت. بۇ هەقىقەت پەيغەمبەرلەر ۋە ساماۋى كىتابلارنىڭ بايانلىرىغا قارىغاندا، پۈتكۈل ئىنسانلار هېسابقا تارتىلىدىغان ئاخىرەت كۈنىدە ئەمەلگە ئاشىدۇ. ئاللاھ تائالا مەخلۇقاتلارنىڭ ئىشلىرىغا ئارىلاشمايدىغان، هوقۇقى يوق، پەيغەمبەر ئەۋەتمەيدىغان، كىتاب چۈشۈرمەيدىغان ۋە هېساب - كىتاب ئالمايدىغان زات ئەمەس.

ئويلاپ بېقىڭ، دۆلەت بىر مەكتەپ بىنا قىلدى، بىراق ئۇنىڭغا ئوقۇتقۇچى ئەۋەتمىدى، كىتاب - ماتېرىيال بىلەنمۇ تەمىنلىمىدى، ئىمتىهانمۇ ئالمىدى ۋە هەممە ئىشنى ئوقۇغۇچىلارنىڭ خاهىشىغا قويۇپ بەردى.

خوش، ئۇ چاغدا بۇ مەكتەپنى سېلىشتىكى مەقسەت ئەمەلگە ئاشامدۇ؟ باشقىلار بۇ مەكتەپنىڭ بىنا قىلىنىشىدىكى سەۋەبنى سورىمامدۇ؟

خۇددى شۇنىڭدەك، پۈتۈن كائىناتنى ياراتقان ۋە ئۇنى تۇرلۈك - تۈمەن نازۇنېمەتلەر بىلەن تولدۇرغان، ئىنسانلارغا غايەت زور ئىنئاملارنى بەرگەن ئاللاھ تائالا بەندىلىرىنى ئادالەت ۋە هېكمەت بىلەن كۆزەتمىسە، ئاخىرىدا بەندىلەردىن هېساب - كىتاب ئالمىسا، بۇ كائىناتنى نېمىشقا ياراتتى؟

دېمەك، دېئىستلارنىڭ دەۋا قىلغان ئىلاهى بىز ئىشەنگەندەك هەقىقىي ئىلاھ ئەمەس، ئەكسىچە قەدىمكى ئىنسانلار ئېتىقاد قىلغان يەر تەڭرىلىرى، ئاسمان تەڭرىلىرى دېگەندەك ئەپسانىۋى ئىلاهتۇر.

شۇنىمۇ بىلىشىمىز كېرەككى، بىز مۇسۇلمانلار ئاللاھ بىلەن، ئۇ زات ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلەر ۋە كىتابلارنىڭ ۋاستىسى ئارقىلىق سۆھبەتلىشىمىز. ئاللاھ سۆزبهانەھۇ ۋەتائالانىڭ: «شۇبهىسىزكى، ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ ئىگىدارچىلىقى ئاللاهقا خاستۇر. ئاللاھ (ئۆلۈكنى) تىرىلدۈرىدۇ، (تىرىكنى) ئۆلتۈرىدۇ، سىلەرگە ئاللاهتىن باشقا هېچ دوست ۋە مەدەتكار يوق»[3] دېگەنگە ئوخشىغان سانسىزلىغان ئايەتنى بۇ نۇقتىنى ئوچۇق يورۇتۇپ بېرىدۇ.

[3] سۈرە تەۋبە، 116 - ئايەت.

بىز مۇسۇلمانلار ياراتقۇچىمىزدىن كەلگەن خەۋەرلەرگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە قۇرئان كەرىم ئارقىلىق ئېرىشىمىز. ئەمما، دېئىستلار ئۆزلىرى ئىشەنگەن پاسسىپ ياراتقۇچىدىن كەلدى دەپ قارىغان: «مەن كائىناتنى ياراتتىم، ئەمما ھېچ ئىشقا ئارىلاشمايمەن» دېگەن خەۋەرگە كىمنىڭ ياكى نېمىنىڭ ۋاستىسى ئارقىلىق ئېرىشىدۇ؟ بۇنداق سەپسەتىلەرگە ئىشىنىش ئەقلىنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇش دېگەنلىكتۇر، چۈنكى بۇ سەپسەتىنى ياقلىغۇچىلار ئۆزلىرىنىڭ ساختا دەۋالىرىنى ئىسپاتلايدىغان ھېچقانداق دەلىل ئوتتۇرىغا قويالمايدۇ. كۆزقاراشلىرىمۇ ئاساسسىز، قۇرۇق گەپتىن باشقا نەرسە ئەمەس.

دېئىزم ھەققىدە بىلىشكە تېگىشلىك ئەڭ مۇھىم نۇقتا شۇكى، يىللاردىن بېرى تاماشىبىن توپلىيالمىغان، خىيالىي بىر ئوي - پىكىر سۈپىتىدە بوينىنى قىسىپ تۇرغان دېئىزمدىن ئىبارەت بۇ سەپسەتىنىڭ مۇسۇلمان دۆلەتلىرىدە توساتتىنلا چاقنىشى تاسادىپىيلىقمۇ؟ ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، بۇ ئوپئوچۇق سىياسىي پىلاندىن باشقا نەرسە ئەمەس.

دېئىستلار ماھىيەتتە ئاللاھقا ئىشەنمەيدىغان بولۇپ، قىلچە ئەمەلىي تەسىرى يوق خىيالىي بىر ئىلاھ ئىجاد قىلىپ، ئاندىن: «بىزمۇ ئاللاھقا ئىشىنىمىز» دەيىش ئارقىلىق دىنىي چۈشەنچىسى تېيىز، ساددا ياشىلارنى ئاللاھتىن ۋە دىندىن يىراقلاشتۇرماقچى بولۇۋاتىدۇ؛ ئازغۇن پىكىرلىرىنى مەقسەتلىك ھالدا، مۇسۇلمان ياشلار ئارىسىدا بازارغا سېلىپ، ئۇلارنى قايمۇقتۇرۇشقا ئۇرۇنۇۋاتىدۇ. ئۇلارنىڭ بۇنداق قىلىشتىكى بىردىنبىر مەقسىتى مۇسۇلمان ياشلارنى كونترول قىلىشتىن باشقا نەرسە ئەمەس. چۈنكى، مۇسۇلمان ياشلارنى ئاللاھنى ۋە دىننى ئىنكار قىلىدىغان يولغا باشلىماي تۇرۇپ ئۇلارنىڭ بۇ رەزىل مەقسىتى ھەرگىزمۇ ئەمەلگە ئاشمايدۇ.

مۇشۇ مەقسەتتە، ئاتېئىستلار مۇسۇلمان ياشلارنى ئاللاھتىن يىراقلاشتۇرۇش ئۈچۈن دېئىزمنى قايتىدىن بازارغا سالماقتا. بۇ، ئەمەلىيەتتە مۇسۇلمانلىق ۋەزىپىسى ئېغىر كەلگەن، دىنىي چۈشەنچىسى تېيىز مۇسۇلمانلارنى چۈشۈرۈش ئۈچۈن ئالدىن تەييارلانغان قاپقان بولۇپ، ئاتېئىستلار ئۆز غايىلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا ئاجىز كەلگەنلىكى ئۈچۈن، «مۇسۇلمان ياشلارنى ھېچبولمىغاندا دېئىست قىلايلى، ئۇلار ھەقىقىي ئىلاھنى قويۇپ، توقۇلما ئىلاھقا ئىشەنسۇن ۋە ئوي - خىيالى بىزنىڭكىگە ئوخشىسۇن» دېگەن غەرەزگە ئاساسەن تۇرۇپ چىققان لايىھەدۇر. باشقىچە ئېيتقاندا، دېئىزم ئاتېئىزمنىڭ نىقابلىق ھالىتىدۇر.

يەنىمۇ ئېيتساق، مۇسۇلمانلار كۆپ سانلىقنى ئىگىلەيدىغان رايونلارنى قالايمىقانلاشتۇرۇشنى مەقسەت قىلغان كىشىلەر «دېئىزم» دەيدىغان باتىل ئەقىدىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىش ئارقىلىق، مۇسۇلمانلارنى ساپ ئەقىدىسىدىن يىراقلاشتۇرماقچى بولۇۋاتىدۇ. مۇشۇنداق قىلغاندا، نەپسىگە قۇل، قايانغا باشلىسا شۇ يانغا ماڭىدىغان بىر ئەۋلاد ماڭقۇرتلارنى يېتىشتۇرۇپ چىققىلى بولىدۇ. ئەۋلادلىرىمىزنى كۆتۈپ تۇرغان بۇ خېيىم - خەتەرگە تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن دۆلەت ئورگانلىرى، مائارىپچىلار ۋە ئاتا - ئانىلار ھەممەيلەن ناھايىتى ھوشيار بولۇشى كېرەك.

ئىككىنچى بۆلۈم

ئاتېئىزم ۋە دېئىزم دىنىي يوقىتىش پىلانىدۇر

ئاتېئىزم بىلەن دىنىزمنىڭ پەرقى

سوئال: ئاتېئىزم بىلەن دىنىزم ئارىسىدا پەرق بارمۇ؟ بولسا ئۇلار قايسىلار؟

جاۋاب: بۈگۈنكى كۈندە ئاتېئىزم ۋە دىنىزم پەلسەپىۋى بىر ئېقىم بولۇش خاراكتېرىنى يوقىتىپ، دىن دۈشمەنلىرى پايدىلىنىدىغان سىياسىي ئويۇنچۇققا ئايلىنىپ قالغان بولۇپ، بىر - بىرىگە ياندىشىپ ماڭىدىغان دىنسىزلىق ئېقىملىرىدۇر.

ھەممىگە مەلۇم بولغاندەك، ئاتېئىستلار ئاللاھقا ئىشەنمەيدۇ. دىنىستلارمۇ ھېچقانداق ئىشقا ئارىلاشمايدىغان، خىيالىي بىر ئىلاھقا ئىشىنىدۇ. ئەمەلىيەتتە، دىنىستلارنىڭ ئىشىنىدىغانلىقىنى داۋراڭ سالىدىغان «ئىلاھ»ى بىلەن ئاتېئىستلارنىڭ ئىشەنمەيدىغانلىقىنى داۋراڭ سالىدىغان «ئىلاھ»ى ئارىسىدا ھېچقانداق پەرق يوق. بىرى ئاللاھقا پەقەت ئىشەنمەيدۇ، يەنە بىرى ھېچقانداق ئىشقا ئارىلاشمايدىغان، خىيالىي «ئىلاھ»قا ئىشىنىدۇ. ئەمما، ئاللاھقا ئىمان ئېيتىشنىڭ ماھىيىتى نۇقتىسىدىن قارىغىنىمىزدا، ئۇلارنىڭ پىكىرلىرى ئارىسىدا مۇئەييەن پەرقلەر بارلىقىنى بايقايمىز:

مۇسۇلمان ياشلار ئاتېئىزمنىڭ «ئاللاھقا ئىشەنمەسلىك» دېگەن باتىل ئىدىئولوگىيەسىگە يېقىن يولمىدى، چۈنكى ئۇلار ئەقىل ۋە پەنگە ھېچقانداق ئورۇن قالدۇرمايدىغان ئاتېئىزم ئىدىئولوگىيەسىنىڭ «ئاللاھنى ئىنكار قىلىش» سەپسەتىسىدىن گۇمانلاندى. بىراق، ئاتېئىزمنىڭ نىقابلانغان ۋە ئازراق يۇمشىتىلغان ھالىتى ھېسابلىنىدىغان دىنىزم يۈزەكى بولسىمۇ «بىر ئاللاھقا ئىشىنىش» پىكرىنى ھمايە قىلغاندەك كۆرۈنىدىغان، ئاتېئىزمدەك بۇ ئېتىقادنى كەسكىن رەت قىلمۇتمەيدىغان بولغاچقا، ئاتېئىزمدىن بەكرەك قىزىقىش پەيدا قىلغان. يىغىپ ئېيتساق، ئاتېئىزم بىلەن دىنىزم ھەر ئىككىلىسى چېركاۋلارنىڭ ۋە پوپلارنىڭ ئەقىلگە خىلاپ قىلمىش - ئەتمىشلىرىگە قارشى ئېتىراز سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا چىققان ئىدىئولوگىيەلەردۇر.

دىنسىزلىق ئىسلاھات دەۋرىدىن كېيىن ناھايىتى تېز تەرەققىي قىلغان بولۇپ، قىسقىغىنا ۋاقىت ئىچىدە زامانىۋى دەۋردىكى دىندىن يىراق كىشىلەرنىڭ تەپەككۇر ۋە ياشاش ئۇسلۇبىغا ئايلانغان. بۇ جەريانىدا پەيدا

بولغان دىنىي بوشلۇق ئاتېئىزم ۋە دېئىزم ئۇچۇن قايتىدىن جانلىنىش پۇرسىتى يارىتىپ بەرگەن. ئاتېئىزم بىلەن دېئىزم قارىماققا بىر - بىرىدىن پەرقلىق ئىككى خىل ئىدېئولوگىيەدەك كۆرۈنسىمۇ، ماھىيەت جەھەتتىن ئوخشاش، چۈنكى دېئىستلارنىڭ خىيالىدىكى قىلچە تەسىر كۈچى بولمىغان ۋە ھېچقانداق ئىشقا ئارىلاشمايدىغان ئىلاھ – ئىسلام ئەقىدىسىگە ئاساسلانغاندا «يوق»نىڭ ھۆكمىدىدۇر. دېئىست ئىدېئولوگىيە بارلىق دىنلارنى ۋە ئىلاھىي ۋەھىينى رەت قىلىدىغان بولۇپ، ئاتېئىزمنىڭ نىقابلىق ۋارىيانتىدىن باشقا نەرسە ئەمەس.

دېئىزمنىڭ ئاتېئىزمغا ئوخشىمايدىغان يېرى شۇكى، ئۇ ياراتقۇچىنى ئاتېئىزمدەك بىۋاسىتە ئىنكار قىلماستىن، ۋاستىلىك ھالدا ئىنكار قىلىدۇ؛ پەيغەمبەر، ئاخىرەت، پەرىشتە، كىتاب قاتارلىق ئىمان ئاساسلىرىنى قوبۇل قىلماسلىق ئارقىلىق دىنىي ماھىيەت جەھەتتىن يوققا چىقىرىدۇ. شۇنداقلا ياراتقۇچىغمۇ چەك قويىدۇ. ئاللاھنىڭ كائىناتنى ياراتقانلىقىنى قوبۇل قىلغاندەك قىلسىمۇ، پۈتكۈل كائىناتنى ئىداره قىلىدىغانلىقىنى قوبۇل قىلمايدۇ. ئاتېئىزم كائىناتنىڭ ئۆزلۈكىدىن بار بولغانلىقىنى داۋراڭ سالغاندەك، دېئىزمىمۇ كائىناتنىڭ ئۆزلۈكىدىن دەۋر قىلىدىغانلىقىنى بازارغا سالىدۇ.

قىسقىسى، ئاتېئىزم بىلەن دېئىزمنىڭ قاراشلىرى ماھىيەت جەھەتتىن ئوخشاش. دېئىزم كۆز بويامچىلىق بىلەن ئاتېئىزم كىرەلمىگەن مۇسۇلمان تۇپراقلىرىغا سىڭىپ كىرەلەيدۇ. ئىسلام دۇشمەنلىرىنىڭ مۇشۇ مەقسەتتە كۆپ تەرەپلىمە تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ كېلىۋاتقانلىقى ھەممىگە ئايان بىر ريئاللىقتۇر.

ھوشيارلىق بىلەن دىققەت قىلىدىغان بولساق، شۇنداق بىر ھەقىقەتنى بايقايمىزكى، ئاتېئىزم ئاللاھنى، دېئىزم بولسا دىنىي يوق قىلىش ئۈچۈن تۈزۈلگەن رەزىل پىلانلارنىڭ بىر پارچىسىدۇر.

قۇرئان كەرىمدە ئاتېئىزم ۋە دېئىزمنى تەسۋىرلىگەن ئايەتلەر بارمۇ؟

سوئال: «شۇبھىسىزكى، ئاللاھنى ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغانلار، (ئاللاھقا ئىشىنىپ پەيغەمبەرلىرىگە ئىشەنمەيمىز دېيىش

ئارقىلىق) ئاللاھ بىلەن پەيغەمبەرلىرىنىڭ ئارىسىنى ئايرىۋەتمەكچى بولغانلار، (پەيغەمبەرلەرنىڭ) بەزىسىگە ئىشىنىمىز، بەزىسىگە ئىشەنمەيمىز دېگۈچىلەر، ئۇنىڭ (يەنى ئىمان بىلەن كۇفرىنىڭ) ئارىسىدا (ئوتتۇرا) يول تۇتماقچى بولغانلار ئەنە شۇلار (ئىمانىي دەۋا قىلغان تەقدىردىمۇ) راستىنلا كاپىرلاردۇر. كاپىرلارغا خورلىغۇچى ئازاب تەييارلىدۇق»[4] دېگەن ئايەت ئاتېئىزم ۋە دېئىزمغا قارىتىلغانمۇ؟

جاۋاب: بۇ ئايەتلەردە كاپىرلار ئوخشىمىغان تۆت خىل گۇرۇپپىغا بۆلۈنگەن:

1. ئاللاھ ۋە ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلىدىغانلار بولۇپ، بۇتلارغا چوقۇنىدىغانلار ياكى ئەقلىنى ۋە نەپسىنى بۇتلاشتۇرۇۋالغان مۇشرىكلار، دىنسىزلار، ئاتېئىستلار، ماتېرىيالىستلار ۋە تەبىئەتپەرەس ئېقىملار مۇشۇ گۇرۇپپىغا تەۋە. بۇلارنىڭ سەپسەتىسىگە ئاساسلانغاندا، ئۆزلىرى ياشاۋاتقان ياسداق ئۆيلىرىنىڭ بىناكارلىرى، تامچىلىرى ۋە ئىشچىلىرى يوق بولۇپ، بۇ ئۆيلەر ئۆزلۈكىدىن پەيدا بولۇپ قالغان. ئۇلار كائىناتنىمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش پەرەز قىلىدۇ ۋە كائىناتنى «ئۆزلۈكىدىن شەكىللىنىپ قالغان، ھېچقانداق مەقسەت - مۇددىئاسىز ھالەتتە كېتىۋاتقان ھادىسە» دەپ داۋراڭ سېلىش بىلەن بىرگە، كائىناتتىكى مۇنتىزىم ھەرىكەت قانۇنىيەتلىرىنىمۇ ئۆزلۈكىدىن بېكىتىلىپ قالغان، دەپ قارايدۇ.

2. ئاللاھ بىلەن پەيغەمبەرنىڭ ئارىسىنى ئايرىۋېتىشنى كۆزلەيدىغانلار بولۇپ، ئاللاھقا ئىمان ئېيتىدىغانلىقىنى دەۋا قىلىدىغان، بىراق پەيغەمبەرنى ئىنكار قىلىدىغان ئازغۇنلار مۇشۇ كاتېگورىيەگە كىرىدۇ. بۇلارنىڭ پەيغەمبەرنى ئىنكار قىلىپ تۇرۇپ ئاللاھنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ئېتىراپ قىلىشىنىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى يوق. چۈنكى، «ئۇلار ئاللاھنى ھەقىقىي رەۋىشتە تونۇمىدى. ئۇلار (يەنى يەھۇدىيلار) ئۆز ۋاقتىدا: ‹ئاللاھ ھېچ كىشىگە ھېچ نەرسە نازىل قىلمىدى› دېدى»[5].

3. پەيغەمبەرلەرنىڭ بىر قىسمىغا ئىمان ئېيتىپ، يەنە بىر قىسمىغا ئىمان ئېيتمايدىغانلار بولۇپ، يەھۇدي ۋە خىرىستىيانلار مۇشۇ گۇرۇپپىغا تەۋە. مەسىلەن، يەھۇدىيلار ئىيسا ئەلەيھىسسالام بىلەن مۇھەممەد

[4] سۈرە نىسا، 150 – 151 - ئايەتلەر.

[5] ئەنئام سۈرىسى، 91 - ئايەت.

ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە ئىمان ئېيتمايدۇ؛ خىرىستىيانلار مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە ئىمان ئېيتسىمۇ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە ئىمان ئېيتمايدۇ.

4. ئىمان بىلەن كۇفۇرلۇق ئارىسىدا يول تۇتۇپ ماڭىدىغانلار بولۇپ، بۇلار ئەمەلىيەتتە مۇناپىقلاردۇر. مۇناپىقلار – «كىشىلەر ئارىسىدا: ‹ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشەندۇق› دېگۈچىلەر بار، ھەقىقەتتە ئۇلار ئىشەنمەيدۇ (يەنى ئاغزىدا ئىشەندۇق دېگىنى بىلەن، كۆڭلىدە ئىشەنمەيدۇ)»[6] دېگەن ئايەتتە ئۇقتۇرۇلغانىدەك، زېھنىدىكى تۇراقسىزلىق، روھىيىتىدىكى بىنورمالىلىق ياكى ئىرادىسىدىكى ئاجىزلىق سەۋەبىدىن ئىمان بىلەن كۇفۇر ئارىسىدا كېلىپ - كېتىپ تۇرىدىغانلاردۇر؛

«ئىمان ئېيتقان، ئاندىن كاپىر بولغان، ئاندىن ئىمان ئېيتقان، ئاندىن يەنە كاپىر بولغان، ئاندىن كۇفرىدا ئەزۇيلىگەن (يەنى شۇ كۇفرى بىلەن ئۆلگەن) كىشىلەرنى ئاللاھ مەغپىرەت قىلمايدۇ ۋە ئۇلارنى توغرا يولغا (يەنى جەننەتكە) يېتەكلىمەيدۇ»[7] دېگەن ئايەتتە بايان قىلىنغانىدەك، ئىككىلىنىش ۋە شۈبھە ئىچىدە تېڭىرقاپ يۈرىدىغانلاردۇر؛

«ئۇلارغا: ‹كېلىڭلار، ئاللاھ يولدا ئۇرۇش قىلىڭلار ياكى (ئۆزۈڭلارنى) قوغداڭلار› دېيىلسە، ئۇلار: ‹ئۇرۇشتىن خەۋەر تاپقان بولساق، ئەلۋەتتە سىلەرگە ئەگىشەتتۇق (يەنى سىلەر بىلەن بىر سەپتە تۇرۇپ ئۇرۇش قىلاتتۇق)› دېدى. ئۇ كۈندە ئۇلار ئىمانغا قارىغاندا كۇفرىغا يېقىن ئىدى. ئۇلار كۆڭۈللىرىدە يوق نەرسىلەرنى ئېغىزلىرىدا دېدى، ئۇلار يوشۇرغاننى (يەنى مۇناپىقلىق بىلەن مۇشرىكلىكنى) ئاللاھ ئوبدان بىلىدۇ»[8] دېگەن ئايەتتە سۈپەتلەنگەنىدەك، ئىمانغا قارىغاندا كۇفرىغا تېخىمۇ يېقىن، تۇتۇرۇقسىز خاراكتېرگە ئىگە ئىنسانلاردۇر.

بۇ تۆت تۈرلۈك ئىنسانلارنىڭ ھەممىسى مۇئمىنلەرگە زۇلۇم قىلىپ، ئاللاھنىڭ نەزىرىدىكى بىردىنبىر ھەقىقىي دىن ھېسابلىنىدىغان ئىسلام دىنىغا قارشى قولىدىن كېلىدىغان بارلىق يامانلىقنى قىلىدۇ. بۇلارنىڭ دۇنيا قارىشىدا ئاساسەن بىرەكلىك يوق بولسىمۇ، ئىسلامغا قارشى سەپتە

[6] سۈرە بەقەرە، 8 - ئايەت.

[7] سۈرە نىسا، 137 - ئايەت.

[8] سۈرە ئال ئىمران، 167 - ئايەت.

بىرلىككە كېلەلەيدۇ.

خۇلاسىلىسەك، يۇقىرىقى ئايەتلەردە ئاتېئىست، دېئىست، نىھىلىست ۋە ماتېرىيالىستلارغا ئوخشاش ئازغۇن ئىدىيەلەر تەسىرلەنگەن دېيىشكە بولىدۇ[9].

ئاللاھ تائالا ھېچ ئىشقا ئارىلاشمامدۇ؟

سوئال: دېئىستلارنىڭ: «ئاللاھ كائىناتنى ياراتقاندىن كېيىن، دۇنيا ئىشلىرىدىن قول ئۈزدى، ھېچ ئىشقا ئارىلاشمىدى» دېگەن سەپسەتىسىنىڭ ئاساسى بارمۇ؟

جاۋاب: ئاللاھ تائالا كائىناتنى يارىتىپ، ئاندىن بەندىلىرىنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن ئۇنى تۇرلۈك - تۈمەن نازۇنېمەتلەر بىلەن تولدۇرغان تۇرسا، مەزكۇر نېمەتلەر ھەددىدىن ئاشقان ئىنسانلارنىڭ قولىغا ئۆتۈپ كەتكەندە، ئاللاھنىڭ ئۆزىنى چەتكە تارتىپ، ھېچنېمىدىن خەۋەرسىز ھالەتكە كېلىۋېلىشى مۇمكىنمۇ؟! باشقىچە ئېيتساق، پۈتۈن كائىناتنى ياراتقان ئۇلۇغ رەببىمىزنىڭ ئۆزى ياراتقان نەرسىلەر بىلەن كارى بولماسمۇ، ئۇلار ھەققىدە ھېساب - كىتاب ئالماسمۇ؟!

ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلۇق سۈپىتى ئالدى بىلەن يارىتىشنى، ئاندىن نېمەت بېرىشنى، ئاخىرىدا ئادالەت بىلەن ئىدارە قىلىپ، ئۆزىگە ئىتائەت قىلغانلارنى مۇكاپاتلاش، قارشى چىققانلارنى جازالاشنى تەقەززا قىلىدۇ. ھەقىقىي مۇكاپات ۋە جازا – دۇنيادىكى ئىمتىھانلار ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، ئىمتىھاننىڭ نەتىجىسىنىڭ ئاخىرەتتە رېئاللىققا ئايلىنىشىدۇر.

ئاللاھنىڭ بۇ ئۇلۇغ سۈپەتلىرى پۈتۈن كائىناتقا ھاكىم بولغان، ھەرقانداق نەرسىنىڭ كونترولللۇقى ھەر ۋاقىت ئىلكىدە بولغان، ئىنسانلارغا ھەقىقەتنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەۋەتكەن ۋە ئىلاھىي كىتاب نازىل قىلغان ئۇلۇغ قۇدرەت ئىگىسىنى كۆز ئالدىمىزدا نامايان قىلىدۇ. ئاللاھ تائالا بارلىق بەندىلەرنى ئاخىرەتتە ھېساب - كىتابقا تارتىدىغانلىقىنى، ياخشىلارنى مۇكاپاتلاپ، يامانلارنى جازالايدىغانلىقىنى ئۇقتۇرغان. بۇنداق بولمىغاندا، ئاللاھ تائالا ياراتقان مەۋجۇدات ۋە نېمەتلەرنى زالىم، ئۆزىنى

[9] تېخىمۇ تەپسىلىي بايانلار ئۈچۈن، «سوئاللاردا ئىسلامىيەت» تور بېتىنى زىيارەت قىلىڭ.

بىلمەيدىغانلارغا تاپشۇرغان بولۇپ قالىدۇ - دە، بۇ بىر ئاجىزلىق بولۇپ، بۇنداق ئاجىزلىق ئاللاھنىڭ ئۇلۇغ ئىسىم - سۈپەتلىرىگە ۋە كامالى قۇدرىتىگە زىت كېلىدىغان ئىشتۇر.

مۇنداق پەرەز قىلايلى: بىر مەكتەپ بار بولۇپ، بۇ يەردە تىرىشچان ئوقۇغۇچىلار بىلەن ھۇرۇن ئوقۇغۇچىلارنى ئايرىش ئۈچۈن ئىمتىھان ئالمايدۇ، بۇ مەكتەپتە مۇكاپاتلاش ۋە جازالاش تۈزۈمى يوق، ھەممە ئوقۇغۇچى خالىغىنىنى قىلىپ، ئويناپ - كۈلۈپ يۈرىدۇ...

مۇشۇنداق بىر يەرنى مەكتەپ دېگىلى، ئوقۇغۇچىلارنى تەربىيەلەپ چىقالايدۇ، دەپ ئىشەنگىلى بولامدۇ؟

شۇنىڭدەك، بەندىلىرىنىڭ ئەمەللىرىنى ئادالەت تارازىسىغا سالماسلىق، زالىملاردىن ھېساب ئالماسلىق، مەزلۇملارنىڭ ھەققىنى قوغدىماسلىق، پەيغەمبەر ئەۋەتىپ ئىنسانلارنى ھەققە يېتەكلىمەسلىك، كىتاب نازىل قىلماسلىق، شۇنداقلا بەندىلەرنى ھېساب - كىتابقا تارتماسلىق ئاللاھنىڭ سۈپىتىگە ماس كەلمەيدىغان ئىشلاردۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممە ئاللاھتىن (مەدەت ۋە رىزىق) تىلەيدۇ (يەنى ھەممە ئاللاھقا موھتاجدۇر)، ئاللاھ ھەر كۈنى بىر ھالەتتىدۇر (يەنى ئاللاھ ھەر ۋاقىت ۋۇجۇدقا چىقىرىدىغان ئىشلار بىلەن بولۇپ، ئۇلارنى يارىتىپ تۇرىدۇ، ئەھۋاللارنى يېڭىلاپ تۇرىدۇ، مەخلۇقاتلارنى پەيدا قىلىپ تۇرىدۇ)»[10].

شۇنى كېسىپ ئېيتالايمىزكى، ئاللاھنىڭ ئىلاھىي قۇدرىتى كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە غايىب بولىدىغان ئىش بولسا، پۈتۈن كائىنات ھالاك بولۇپ كېتىدۇ: «ئاللاھ ھەقىقەتەن ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى (قۇدرىتى ۋە مۇكەممەل ھېكمىتى بىلەن) چۈشۈپ كېتىشتىن تۇتۇپ تۇرىدۇ. ئەگەر ئۇلار چۈشۈپ كەتسە، ئۇلارنى ئاللاھتىن باشقا ھېچ ئەھەدى توختىتىپ تۇرالمايدۇ»[11].

بارلىق ساماۋى دىنلارنىڭ ئورتاقلىقى شۇكى، ئاللاھ تائالا پۈتكۈل كائىناتنى ياراتتى، ئاندىن ئۇنى نېمەتلەر بىلەن تولدۇردى، ئىنسانلارغا ئەقىل ۋە ئىرادە بېرىپ، ئۇلارنى سىناش ئۈچۈن دۇنياغا ئورۇنلاشتۇردى،

[10] سۈرە رەھمان، 29 - ئايەت.

[11] سۈرە فاتىر، 41 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ئۇلار بىلەن بىرگە ياشاپ، ئۇلارنى ھەقكە ئېتەكلەش ئۈچۈن پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتتى ۋە كىتابلارنى نازىل قىلدى. بارلىق پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋە ئىلاھىي كىتابلارنىڭ خەۋەر بەرگىنىدەك، ئاخىرەتتە چوقۇم ھېساب - كىتاب بولىدۇ.

ئىنسانىنىڭ ئەقلى ھەممىگە يېتەمدۇ؟

سوئال: دېئىستلارنىڭ «ئىنسانلارنىڭ ئەقلى ھاياتلىقتىكى بارلىق ھەقىقەتلەرنى تېپىپ، زۆرۈر بولغان قائىدىلەرنى بېكىتىشكە يېتەرلىك» دېگەن قارىشى توغرىمۇ؟

جاۋاب: شۇنى كېسىپ ئېيتىش كېرەككى، ئىنسانىنىڭ ئەقلى ئۆز ئالدىغا كائىناتتىكى سىرلارنى ۋە ھەقىقەتلەرنى بىلىپ يېتىشكە يەتمەيدۇ. ئەقىل ۋەھىينىڭ يېتەكچىلىكىگە تايانماي تۇرۇپ ئىلاھىي ھەقىقەتلەرنى، ئاخىرەتتىكى ئەھۋاللارنى ۋە غەيىب ئالىمىگە مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەرنى بىلىپ يېتەلمەيدۇ. ئەقىل ئاڭلاپ، كۆرۈپ ۋە ھېس قىلىپ بىلگىلى بولىدىغان ماددىي دۇنيانىڭ نۇرغۇن ھەقىقەتلىرىنى قوبۇل قىلىشتىمۇ ناھايىتى قىينىلىدىغان تۇرسا، ئىنسانغا نىسبەتەن غەيىب ھېسابلىنىدىغان نەرسىلەرنى، يەنى ئىلاھىي ھەقىقەتلەرنى قانداقمۇ چۈشىنىپ يېتەلىسۇن؟!

ئەقىل بۇلارنى پەقەت ۋەھىينىڭ ياردىمىدىلا چۈشىنىپ يېتەلەيدۇ، ئەقىل ۋە پەلسەپە كائىناتنىڭ سىرى دەپ ئاتاشقا بولىدىغان ئىلاھىي ھەقىقەتلەرنى پەقەت ۋەھىينىڭ ياردىمىدىلا ھېس قىلىپ يېتەلەيدۇ. بۇلاردىن سىرت، بىر نەرسىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى بىلىش باشقا ئىش، ئۇ نەرسىنىڭ ماھىيىتىنى بىلىش باشقا بىر ئىش. مەسىلەن، تامامەن ئەركىن، نىسپىي ئىرادىمىز بارلىقىنى ۋىجدانىي ۋە ئەقلىي جەھەتتىن بىلگىنىمىز بىلەن، نىسپىي ئىرادىمىزنىڭ ماھىيىتىنى ئەقلىمىزگە تايىنىپلا بىلەلمەيمىز. ئەقىل ئارقىلىق ئىلىم - پەن بىلىملىرىنى ۋە تەبىئەت قانۇنلىرىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى بىلىپ يەتكەن بولساقمۇ، يەنە شۇ ئەقىل ئارقىلىقلا بۇ قانۇنلارنىڭ ماھىيىتىنى بىلىپ يېتەلىشىمىز مۇمكىن ئەمەس.

شۇڭا، ئەقلىي جەھەتتىن كائىناتنىڭ چوقۇم بىر ياراتقۇچىسى بولۇشى كېرەكلىكىنى بىلىپ يەتكەن ئەقىل ئىگىسى ياراتقۇچىنىڭ كائىناتنى

ۋە ئۇنىڭدىكى مەۋجۇداتلارنى نېمىشقا ياراتقانلىقىنى، بىزدىن نېمىلەرنى قىلىشىمىزنى تەلەپ قىلىدىغانلىقىنى، ئۆلۈمدىن كېيىن نېمە ئىشلارنىڭ بولىدىغانلىقىنى ۋەھىينىڭ يېتەكچىلىكىگە تايانماي تۇرۇپ بىلىپ يېتەلمەيدۇ.

خۇلاسىلىسەك، ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا ئىزاھلاپ بەرمىگۈچە ئىنسانىنىڭ ئەقلى كائىناتنىڭ سىر ۋە ھېكمەتلىرىنى بىلىپ يېتەلمەيدۇ.

پۈتكۈل كائىناتنى تەبىئەت قانۇنى ئىدارە قىلامدۇ؟

سوئال: دېئىستلار داۋراڭ سالغاندەك، كائىناتتىكى ھەممە نەرسىنى تەبىئەت قانۇنلىرى ئىدارە قىلىدىغان، زۆرۈر بولغان ئىنتىزام ۋە سىستېمىلارنى تەبىئەت قانۇنى تۇتۇپ تۇرىدىغان بولسا، ئاللاھنىڭ مەۋجۇتلۇقىغا ئېھتىياج بارمۇ؟

جاۋاب: بۇ تېما مەكتەپ ھاياتىنىڭ ئاساسەن ھەر ساھەسىدە، «تەبىئەت قانۇنلىرى» دېگەن ئاتالغۇ ئاستىدا ئوقۇغۇچىلارغا ئۆچراپ تۇرىدۇ. باشقىچە قىلىپ ئېيتساق، «تەبىئەت قانۇنلىرى» دېگەن ئاتالغۇ ياش ئەۋلادلىرىمىزغا خۇددى «ئىلاھ» دېگەن ئاتالغۇغا ئوخشاشلا ھېس قىلدۇرۇۋېتىلگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇ ئاتالغۇ ھەققىدە تەپسىلىيرەك مۇھاكىمە يۈرگۈزۈش ناھايىتى مۇھىم.

دېئىزم پەلسەپىسىگە ئاساسلانغاندا، ئاللاھ يارىتىلىش ئالىمگە ۋە ئىنسانلارنىڭ ھال - ئەھۋالىغا بۇ ۋاستە تەسىر كۆرسەتمەيدۇ، يەنى دېئىزمدا «ئاللاھ كائىناتنىڭ باشقۇرۇش ھوقۇقىنى تەبىئەت قانۇنلىرىغا تاشلاپ قويۇپ، ئۆزى پېنسىيەگە چىققان» دېگەندەك سەپسەتىلەر ئوتتۇرىغا تاشلىنىدۇ.

ئالدى بىلەن شۇنى بىلىپ يېتىشىمىز كېرەككى، كائىناتتا مەۋجۇت بولغان ۋە «تەبىئەت قانۇنلىرى» دەپ ئاتالغان قانۇن - پىرىنسىپلار تەڭرى ئەمەس. بۇ قانۇنلار مەقسەتلىك ھالدا ئىلاھلاشتۇرۇۋېتىلگەن ۋە ئۇلارغا ئىلاھقا خاس سۈپەتلەر تېڭىلغان.

مۇنداق پەرەز قىلايلى: ئالدىمىزدا ناھايىتى ئاددىي بىر قانۇن بار، بىراق بۇ قانۇن ھېچقانداق قانۇن چىقارغۇچى يوق ھالەتتە ئۆزلۈكىدىن مەيدانغا

چىقىپ قالدى، بۇنداق بولۇشى مۇمكىنمۇ؟

ئالدىمىزدا بىر دۆۋە قۇم، تاش، خىش، سېمونت ۋە تۆمۈر قاتارلىق قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى بار، دەپ پەرەز قىلايلى. بىراق، بۇ يەردە ھېچبىر تامچى، قۇرۇلۇشچى، قۇرۇلۇش پىلانى، چېرتيوژ قاتارلىقلار بولمىسا، بۇ ئەسلىھە ۋە ماتېرىياللارنىڭ ئۆزلۈكىدىن بىر يەرگە كېلىپ، مۇكەممەل بىر سارايىنى پەيدا قىلالىشى مۇمكىن بولامدۇ؟

بۇنىڭ جاۋابى: كەسكىن ياق. ئۇنداق بولغانكەن، كېسىپ ئېيتالايمىزكى، كائىناتتەك مۇكەممەل بىر قۇرۇلۇشنىڭمۇ ئۆزلۈكىدىن بارلىققا كېلىشى مۇمكىن بولمايدىغان بىر ئىشتۇر.

ئىنسانلار كائىناتنىڭ مۇكەممەل سىستېمىسى، نىزامى ۋە ئادەتتىن تاشقىرى گۈزەللىكىنى تەبىئەت قانۇنلىرى بىلەنلا ئىزاھلىۋېتىپ، ئىشنىڭ قىيىن تەرىپىدىن ئاسانلا قۇتۇلۇۋېلىشقا ئاران تۇرىدۇ. دەققەت قىلىشقا تېگىشلىك مۇھىم نۇقتا شۇكى، تەبىئەت قانۇنلىرىنى بايقاپ چىقىش بىلەنلا ھەممە ئىش ھەل بولغان ھېسابلانمايدۇ. بۇ قانۇنلارنى بېكىتكەن قۇدرەت ئىگىسىنى تونۇغاندا، ئاندىن ئەسلىي مەسىلە ھەل بولىدۇ.

بىر يەردە بىر قانۇن بولسا، ئۇ يەردە ئۇ قانۇنلارنى بېكىتكۈچى ۋە ئىجرا قىلغۇچى بولىدۇ. بىر دۆلەتتىكى ئاساسىي قانۇنلار ئارقىلىقلا ئىزاھلاپ ئۆتۈش مۇمكىن ئەمەس. بۇ قانۇنلار مۇكەممەل ھالەتتە ئىجرا قىلىنغاندا، ئاندىن بۇ دۆلەت ئاساسىي قانۇنغا ۋە خاتىرجەملىككە تولىدۇ.

توغرا، دۆلەتلەرنى قانۇنلار ئىدارە قىلمايدۇ، بەلكى دۆلەتلەر قانۇنلار ئارقىلىق ئىدارە قىلىنىدۇ؛ ئىستراتېگىيەلەر غەلىبە قىلغۇچى ھېسابلانمايدۇ، بەلكى ئۇ ئارقىلىق غەلىبە قولغا كەلتۈرۈلىدۇ. شۇنىڭدەك، تەبىئەت قانۇنلىرىنىڭ كائىناتنى ئىدارە قىلىدىغانلىقىنى دەۋا قىلىش ئاددىي ئەقىل بىلەن ئويلىسىمۇ مۇمكىن بولمايدىغان ئەخمىقانىلىق ھېسابلىنىدۇ. تەبىئەت قانۇنلىرىنىڭ ماھىيىتىنى چۈشىنىش ئۈچۈن تۆۋەندىكى بايانلارغا قاراپ باقايلى:

بىر نادان ئادەم ناھايىتى چوڭ بىر ھەربىي بازىغا بېرىپتۇ. بۇ كىشى شۇنىڭغا دەققەت قىلىپ قاپتۇكى، سان - ساناقسىز ئەسكەرلەر بىر قوماندانىنىڭ بۇيرۇقى بىلەن ھېلى مېڭىپ، ھېلى توختاپ ناھايىتى

مۇنتىزىم ھەربىكەتلەرنى قىلىدىكەن. بۇلار يەنە قوماندانلىقنىڭ بىر ئېغىز بۇيرۇقى بىلەن ئوق ئېتىشقا ھازىرلىنىپ، يەنە بىر بۇيرۇقى بىلەن تەڭلا ئوق چىقىرىشقا باشلايدىكەن. ئۇ كىشى قوماندانلىغا دۆلەت ۋە ئارمىيە تەرەپنىڭ ھوقۇق بەرگەنلىكىنى، بۇ ھوقۇقنىڭ كۈچى ئارقىلىق قوماندانلىقنىڭ ئەسكەرلەرگە بۇيرۇق چۈشۈرۈپ يۇقىرىقى مۇكەممەل ھەربىكەتلەرنى بارلىققا كەلتۈرگەنلىكىنى چۈشىنىپ يېتەلمەپتۇ ۋە مۇنداق ئويلاپ قاپتۇ:

«ئەسكەرلەرنىڭ ئارىسىدا كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان، بىراق ئۇلارنى بىر - بىرىگە چىڭ باغلاپ تۇرىدىغان ناھايىتى مۇكەممەل، كۆرۈنمەس يىپ بار بولۇپ، ئەسكەرلەر ئاشۇ يىپ ئارقىلىق مۇشۇنداق مۇنتىزىم ھەربىكەت قىلىدىغان ئوخشايدۇ، قارىغاندا بۇ يىپلار ناھايىتى قۇدرەتلىك ئىكەن».

بۇ مىسالدا كۆرسىتىلگەندەك، ئىلىم - پەن بىلىملىرى بايقاپ چىققان بارلىق قانۇن - نىزاملار ئەمەلىيەتتە ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا بېكىتكەن قانۇنىيەتلەردىن ئىبارەت. يەنى ئۇلۇغ رەببىمىز ماددىلار ئارىسىدا مۇكەممەل ئىنتىزام ئورنىتىش ئۈچۈن بەزى قانۇنىيەتلەرنى بېكىتىشنى مۇۋاپىق كۆرگەن. بۇ قانۇنىيەتلەر ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا تەرىپىدىن تۈزۈلۈپ، بېكىتىلگەن بولۇپ، بۇنى پەقەت ماددىلارنىڭ ھەربىكەتلىرى ئارقىلىقلا ھېس قىلىپ يېتەلەيمىز، بىراق ماددىلارغا قاراپلا بۇ ئاساستە كۆرەلمەيمىز.

بۇ ھالەتنى تۆۋەندىكى ئوخشىتىش ئارقىلىق چۈشىنىپ يېتىشكە بولىدۇ:

بىر دۆلەت بارلىق ئاپپاراتلىرىنى قۇرۇپ چىقىدۇ ۋە ئۇنىڭغا مەسئۇل ئەمەلدارلارنى ۋەزىپىگە تەينىلەيدۇ، ئاخىرىدا بۇ ئاپپاراتلارنى ھەربىكەتكە كەلتۈرىدۇ. ئەگەر بۇ ئاپپاراتنىڭ سىستېمىلارنى كۆزىتىپ تۇرىدىغان، باشقۇرىدىغان بىر ئالىي ھوقۇقلۇق ئورگىنى بولمىسا، ئۆزلۈكىدىن يىمىرىلىپ ۋەيران بولىدۇ، يەنى بۇ سىستېما ۋە ئاپپاراتلار ھەر دائىم ۋەزىپىسىنى ئىجرا قىلىپ تۇرىدىغان ۋە قىلىۋاتقان ئىشلىرىنى تولۇق چۈشىنىدىغان بىر قۇدرەت ئىگىسىگە موھتاج.

قارايدىغان بولساق، كائىناتتا ھەر دائىم يېڭىلىنىپ، ئۆزگىرىپ ۋە ھەربىكەتلىنىپ تۇرىدىغان بىر سىستېما توختىماي ئىشلەپ تۇرۇۋاتىدۇ. بۇلارنى ھەر ۋاقىت كۆزىتىپ، كونترول قىلىپ تۇرۇش پەقەت ئىلاھىي قۇدرەت ئارقىلىقلا ئەمەلگە ئاشىدۇ. ئەگەر ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا كائىناتنى ئىدارە قىلىپ تۇرۇۋاتقان قۇدرىتىنى بىر مىنۇت توختىتىپ

قويسا، كائىنات ۋەيران بولۇپ كېتىدۇ.

دېئىزمنىڭ سەپسەتىسىگە ئاساسلانغاندا، كائىنات نېيۇتوننىڭ «يەرنىڭ تارتىش كۈچى قانۇنى»نى ئۆز ئىچىگە ئالغان بارلىق تەبىئەت قانۇنلىرىنى ئاساس قىلىپ، ئالدىن توغرىلاپ قويۇلغان سائەتكە ئوخشاش، ئىجرا قىلىۋاتقان ھەرىكىتىنى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇپ ماڭىدۇ.

توغرا، ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا كائىناتنى ئۇلۇغ بىر قانۇن ۋە ئىنتىزام ئارقىلىق تەڭپۇڭ ھالەتتە تۇتۇپ تۇرماقتا. بىراق، ئىنسانلارغا ئەقىللەرنى لال قىلىدىغان بۇ سىستېمىنى پەقەت قانۇن ئارقىلىقلا ئىداره قىلغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ناھايىتى كۆپ مىساللارنى كۆرسىتىشكە بولىدۇ. تۆۋەندە بۇ مىساللاردىن بىرقانچىسىگە كۆز يۈگۈرتۈپ چىقايلى:

ھەر ئىنساننىڭ يۈزى، ئاۋازى ۋە باشقا مەنىۋى ئالاھىدىلىكلىرى قاتارلىقلارنىڭ باشقا بىر ئىنسانغا ئوخشىمايدىغانلىقىنى قايسى بىلىم ۋە قانۇن ئارقىلىق ئىزاھلاشقا بولىدۇ؟

ئەگەر ئاللاھ ھېچ نەرسىگە ئارىلاشمايدىغان ئىش بولسا، ئوخشاش قانۇنلار ئارقىلىق ۋۇجۇدقا كەلگەن ئىنسانلار بىر زاۋۇتتىن چىققان مەھسۇلاتلاردەك، پۈتۈنلەي ئوخشاش بولۇشى كېرەك ئىدىغۇ؟

سەككىزىنچى قەۋەتتىن چۈشۈپ كېتىپمۇ ئۆلۈپ كەتمىگەن بىر بوۋاقنىڭ مۇشۇنداق بىر بالا - قازادا ساق قېلىشىنى قايسى فىزىكىلىق قانۇنىيەت ئارقىلىق چۈشەندۈرگىلى بولىدۇ؟

بىر ئادەمنىڭ كەلگۈسىدە بېشىغا كېلىدىغان بىر ھادىسىنى چۈشىدە ئالدىن كۆرۈشى ياكى شۇ ھادىسىنى توغرا ئىزاھلىغىلى بولىدىغان بىر چۈشىنى كۆرۈشىنى قايسى تەبىئەت قانۇنلىرى ئارقىلىق چۈشەندۈرگىلى بولىدۇ؟

بىر ئىستاكان سۈدىكى مولېكۇلالارنىڭ ئۇ سۈنى ئىچىدىغان كىشىنىڭ ياخشى سۆزلەرنى قىلغاندىكى ھالىتى بىلەن يامان سۆزلەرنى قىلغاندىكى ھالىتىنىڭ پەرقلىق بولۇشىنى قايسى فىزىكىلىق قانۇنىيەت چۈشەندۈرۈپ بېرەلەيدۇ؟ ئەگەر بۇ ھادىسىدە فىزىكىلىق قانۇنىيەت ئاساسىي ئورۇندا تۇرىدىغان ئىش بولسا، ئىككى خىل سۆزنى قىلغۇچى بىر ئادەم بولغانلىقى ئۈچۈن، ئوخشاش ئاۋازنىڭ تەسىرىدىكى سۇ مولېكۇلالىرىمۇ ئوخشاش

بولۇشى كېرەك ئەمەسمىدى؟!

دوختۇرلار تېببىي قانۇنىيەتلەرگە ئاساسلىنىپ: «پالانى ۋاقىتتا ئۆلۈپ كېتىدۇ» دېگەن بىمارنىڭ توساتتىن ساقىيىپ، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈپ كېتىشىنى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟ بۇنىڭغا ئوخشاش مىساللارنىڭ ھەممىنى ساناپ تۈگىتەلمەيمىز.

ئىنسانلارغا ياخشى سۆزلەرنى قىلغان ۋاقتىمىزدا كەيپىياتى كۆتۈرۈلىدۇ ۋە ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا بولغان رىغبىتى ئاشىدۇ؛ يامان سۆزلەرنى قىلغان ۋاقتىمىزدا كەيپىياتى بۇزۇلۇپ، ئىشلىرى مەغلۇبىيەت بىلەن ئاخىرلىشىدۇ. بۇلارنى تەبىئەت قانۇنىيىتى بىلەن چۈشەندۈرۈش ھەرگىز مۇمكىن ئەمەس. بۇ تەبىئەت قانۇنلىرىنى بېكىتكەن ۋە بۇ قانۇنلار ھەققىدىكى ئىبرەتلىك ئۆرنەكلەر ئارقىلىق ئىنسانلارنى ئۆزلىرىنى تونۇۋالىشقا ۋە ئۆزلىرىنى تېپىۋالىشقا چاقىرغان زات ئۇلۇغ رەببىمىزدىن باشقا كىم بولۇشى مۇمكىن؟!

يۇقىرىدا تىلغا ئېلىپ ئۆتۈلگەن ھەقىقەتلەر شۇنى كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇكى، ھاياتلىقنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈپ، ئىنسانلارغا ئەقىل ۋە مۇھاكىمە كۈچى بەرگەن ئۇلۇغ رەببىمىز كائىناتنى ۋە ئىنسانلارنى يۇقىرىقىدەك قانۇنلار ئارقىلىق ۋاستىلىك كونترول قىلىپ تۇرىدۇ. بۇلاردىن شۇنى ھېس قىلىپ يېتىشكە بولىدۇكى، تەبىئەت قانۇنلىرى پەقەت بىر قاتار پىرىنسىپ ۋە قانۇنىيەتلەرنىڭ يىغىندىسى بولۇپ، ئۇلاردا ئىلاھقا خاس ھەرقانداق سۈپەت يوق. شۇنداقلا فىزىكا دۇنياسىدا ھەرقانداق نەرسە مۇئەييەن مۇددىئانى مەركەز قىلىپ، ئىلىم، ئىرادە ۋە كۈچنىڭ تەسىرىدە ۋۇجۇدقا چىقىدۇ. تەبىئەت قانۇنلىرى مۇددىئا بېكىتىش، پايدىلىق بولۇشنى ئاساسىي ئورۇنغا قويۇش، ئىلىم ۋە ئىرادە ئىگىسى بولۇش ۋە كۈچ بىلەن تەمىنلەش قاتارلىق سۈپەتلەرگە ئىگە ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن، دېئىزم سەپسەتىسى ئەقىلگە ئۇيغۇن كېلىش ۋە كۆزىتىش نەتىجىلىرىگە ماس كېلىش قاتارلىق شەرتلەر تەرىپىدىن رەت قىلىنىدۇ.

ئاساسىي قانۇنلار – ئىسمىدىنمۇ چىقىپ تۇرغاندەك، نوپۇزلۇق ئەربابلار ۋە ھوقۇقدارلار بېكىتىپ چىققان قائىدە - پىرىنسىپلار ۋە ئىلمىي دەستۇرلاردىن ئىبارەتتۇر. بىراق، ئاساسىي قانۇن ھەرقانداق دۆلەتنى ئىدارە قىلالمايدۇ. دۆلەت ئىدارىسى ئاساسىي قانۇن يولغا قويىدىغان بىر كۈچنىڭ ۋە ئۇنى ئىجرا قىلىدىغان بىر ئورگانىنىڭ، يەنى بىر ھۆكۈمەتنىڭ قولى

ئارقىلىق ئەملگە ئاشىدۇ.

بۇنىڭدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، «تەبىئەت قانۇنلىرى» دەپ ئاتالغان، ماددىلارنىڭ مەۋجۇتلۇقى ۋە نىزاملىرىغا تەسىر كۆرسىتىدىغان قانۇنلارنى ئىجرا قىلىپ، كائىناتنىڭ مۇكەممەللىكىنى ئەملگە ئاشۇرغىنى پەقەت بىر ئىلاھىي قۇدرەت بولۇپ، ئاللاھنىڭ ئورنىغا چىقىرىۋېلىنغان تەبىئەت قانۇنلىرىنىڭ ياراتقۇچى بولۇشى قەتئىي مۇمكىن ئەمەس. مەشھۇر فىزىك ئالىمى ئالبېرت ئېينىشتېيىننىڭ سۆزى بويىچە ئېيتساق، «كائىناتنى تەبىئەت قانۇنلىرى ئەمەس، بەلكى بۇ قانۇنلارنى بېكىتكەن قۇدرەت ئىگىسى ئىدارە قىلماقتا».

ئەقىل بىلەن ۋىجدان دىنىڭ ئورنىدا تۇرالامدۇ؟

دېئىستلار داۋاڭ سالغاندەك، ئىنسانلار ئارىسىدا ئەقىل بىلەن ۋىجدانىنى ئۆلچەم قىلىپ تۇرۇپ ئىنتىزام ۋە ئادالەت ئورناتقىلى بولامدۇ؟ ئەگەر شۇنداق قىلغىلى بولسا، دىنىڭ نېمە كېرىكى؟

جاۋاب: ھەربىر ئىنسانىلىق كىشى شۇنى ياخشى بىلىدۇكى، ئەقىل بىلەن ۋىجدانىنىڭ دىنىنىڭ ئورنىنى ئالالىشى مۇمكىن ئەمەس ھەم بۇلار دىنىنىڭ ۋەزىپىسىنى ئورۇنداپ بولالمايدۇ. بۇنىڭ ئەڭ روشەن دەلىلى شۇكى، ئەقلى ۋە ۋىجدانى بولغان مىڭلىغان كىشىلەر ئوغرىلىق قىلىدۇ، زىنا قىلىدۇ، بۇلاڭ - تالاڭ قىلىدۇ، ئادەم ئۆلتۈرىدۇ. چۈنكى، ئىنسانغا سىناق يۈزىسىدىن ئەقىل ۋە ۋىجدانغا ئوخشاش ياخشى تۇيغۇلار بېرىلىش بىلەن بىرگە، ھەر خىل يامانلىق ھەم ۋەھشىيلىكلەرگە قۇتراتقۇلۇق قىلىدىغان نەپسانىيەتچىلىككە ئوخشاش يامان تۇيغۇلارمۇ بېرىلگەن. ئىنسانىنىڭ ئەقلى بىلەن ۋىجدانىنىڭ ئۆزىلا قەلبىدىكى بۇ خىل يامان تۇيغۇلارنى تىزگىنلەشكە ئاجىزلىق قىلىدۇ. دىنغا ئىشەنمەيدىغانلارنى قويۇپ تۇرايلى. كۆرۈپ تۇرۇۋاتقىنىمىزدەك، دىنغا ئىشىنىدىغان، قارىماققا دىندار كۆرۈنىدىغان نەچچە مىڭلىغان ئىنسانلار ۋىجدان، ئەقىل ۋە دىنىنىڭ چەكلىمىسىگە ئۇچراپ تۇرۇپ سانسىزلىغان يامانلىقلارنى قىلمۇاتسا، دىنغا ئىشەنمىگەن ئەھۋالدا نېمىلەرنى قىلار؟!

ئىنسان باشقا جانلىقلارغا سېلىشتۇرغاندا، ئۆزگىچە ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە، مۇستەسنا ھالەتتە يارىتىلغان. ئۇنىڭغا ئەڭ گۈزەل بولغانىنى تاللاش

ۋە ئەڭ ياخشى ھالەتتە ياشاش ئىستىكى بېرىلگەن. مۇشۇ خىل ئىستەك ۋە ئارزۇلار سەۋەبلىك، ئىنسان يېمەك - ئىچمەك ۋە تۇرالغۇ - جاي قاتارلىق ئېھتىياجلىرىنى ئەڭ ياخشى ھالەتتە قاندۇرۇش ئۈچۈن كۆپلىگەن ھۈنەر ۋە قابىلىيەتلەرگە موھتاج. بىراق، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئالدىغا قىلالمىغانلىقتىن، ئۆزئارا يارەملىشىشكە ۋە تىرىشچانلىقلىرىنىڭ نەتىجىسىنى بىر - بىرلىرى بىلەن ئورتاقلىشىشقا، باشقا ئىنسانلار بىلەن بىللە ياشاشقا مەجبۇردۇر.

ئاللاھ تائالا ئىنسانلارغا ئۆز ئىستىكى ۋە ئىرادىسى بىلەن خالىغان ئىشنى قىلالىشىغا ئىمكانىيەت بېرىپ، شەھۋەت، غەزەپ ۋە ئەقىل قاتارلىق تۈيغۇلارنى بەرگەن؛ شۇنداقلا ئىنسانلاردىن ئالىدىغان سىناقنىڭ ئادىل بولۇشى ئۈچۈن، بۇ تۈيغۇلاردا ئۇلارغا ئەركىنلىكمۇ بەرگەن. لايغەزەل ئىنسانلار بۇ تۈيغۇلارنىڭ ئەسىرى بولۇپ قالىدۇ - دە، باشقىلارنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرىنى دەپسەندە قىلىشقا ئوخشاش يامانلىقلارنى ۋە ھەر خىل ناچار قىلمىشلارنى قىلىدۇ.

يۇقىرىقى تۈيغۇلار ھېچقانداق چەكلىمىسىز ھالەتتە، ئىنسانلارنىڭ ئۆزىگە تاشلاپ بېرىلگەنلىكى ۋە ئىنسانلارنىڭ كۆپ قىسمىنىڭ بۇ تۈيغۇلارنى كونترول قىلالماسلىقى سەۋەبىدىن دۇنيادا تۈرلۈك ناھەقچىلىك ۋە ئادالەتسىزلىكلەر يۈز بېرىپ تۇرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئىنسانىيەت جەمئىيىتىنىڭ ھۇزۇر ۋە ئاسايىشلىق ئىچىدە ئىلگىرىلىشى ئۈچۈن ئادالەتكە ئېھتىياج چۈشىدۇ. بىراق، ئىنسانلارنىڭ ئەقىل ئىشلىتىش ۋە ئادالەتنى ھمايە قىلىش سەۋىيەسى ئوخشاش بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ئەقىللىرىنى مۇڭاپىق ئىشلىتىشتە تېخىمۇ قۇدرەتلىك بىر ئەقىلگە موھتاج. بۇ ئەقىل قانۇن شەكلىدە بولۇپ، بۇ قانۇن دەل دىنىمىزنىڭ ئادالەت بەرپا قىلىشنى نىشان قىلغان ئاساسىي پىرىنسىپلىرىدىن ئىبارەتتۇر.

دىنىمىزنىڭ مۇھىملىقىنى چۈشەندۈرۈش ۋە پىرىنسىپلىرىنىڭ ئەمەلىيلىشىشىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن دىنىنى يەتكۈزىدىغانلارغا موھتاج بولىمىز. بۇلار – دەل ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرىدۇر. بۇ ھەقتە سەئىيد نۇرسىي ھەزرەتلىرى مۇنداق دەيدۇ:

«قىلىپ باققانلار بىلىدۇ، بىلگەنلەرنىڭلا سۆزلەش سالاھىيىتى بولىدۇ»، يەنى كائىناتنى ۋە ئىنسانلارنى ياراتقان زات بۇ ھەقتە سۆزلەشكە ئەڭ ھەقلىق زاتتۇر. بىزنىڭ بۇ زاتنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، ئەمەل قىلىشتىن باشقا

ئامالىمىز يوق. بۇ ھەقتە ئاللاھ سۆزبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دەيدۇ: «سىلەر سۆزۈڭلارنى مەخپىي قىلىڭلار ياكى ئاشكارا قىلىڭلار (ئاللاھ ھامان ئۇنى بىلىپ تۇرىدۇ). ئاللاھ ھەقىقەتەن دىللاردىكى سىرلارنى بىلگۈچىدۇر»[12].

گېپىمىزنى خۇلاسىلىسەك، ئىنسانلارنى ئۆز مەيلىگە قويۇپ بەرگەندە، ئۇلارنىڭ داۋاملىق جەمئىيەتنىڭ مۇقىملىقى ۋە ئاسايىشلىقىنى ئىشقا ئاشۇرالمىشى مۇمكىن ئەمەس. شۇڭا، ئۇلارنى رېلىسقا چۈشۈرىدىغان ماددىي ۋە مەنىۋى تەدبىرلەر بولۇشى كېرەككى، بۇ – دەل دىنىمىز ئىسلامدۇر.

ئىسلام تەلىماتلىرىغا ئاساسەن ئىنسان قانداق مەخلۇق؟

سوئال: ئاتېئىزم ۋە دېئىزم تەلىماتلىرى ئىنسانىنى ھايۋانغا ئوخشاش، ئۆز مەيلىچە ياشايدىغان، ئۆلۈم بىلەنلا ھەممە نەرسىسى ئاخىرلىشىدىغان مەخلۇق دەپ قارايدۇ. خوش، ئۇنداقتا، ئىسلام دىنى ئىنسانىنىڭ ماھىيىتى ھەققىدە نېمە دەيدۇ؟

جاۋاب: ئاتېئىزم ۋە دېئىزم تەلىماتلىرىنىڭ ئاساسىنى سالغان غەربلىك سەپسەتىچىلەر ئىنسانىنىڭ ماھىيىتى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ:

تالەس: «ئىنسان ئىزدىنىش ئىقتىدارىغا ئىگە جانلىقتۇر».

سوقرات: «ئىنسان توغرا - خاتانى تەھلىل قىلىش ئىقتىدارىغا ئىگە جانلىقتۇر».

ئەپلاتون: «ئىنسان ئىجتىمائىي جانلىقتۇر».

ئارىستوتېل: «ئىنسان تەپەككۇر قىلالايدىغان جانلىقتۇر».

يۇقىرىقىلاردىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، غەرب پەيلاسوپلىرى ئىنسانىنىڭ ماھىيىتى ھەققىدە ئىزدەنگەنده، ئاساسەن ئۇنىڭ جىسمانىيىتىگىلا ئەھمىيەت بەرگەن، ماددىي شەكلىگىلا دىققەت قىلغان، شۇنىڭ بىلەن ئىنسانلارنى ھايۋاندىن ئانچە پەرقى يوقلۇقىنى يەكۈنلەپ، قىممەتسىز بىر جانلىق دەپ قارىغان.

ئىسلام دىنى ئىنسانغا ھەقىقىي قىممەت بېرىپ، ئۇنى كائىناتنىڭ

[12] سۈرە مۇلك، 13 - ئايەت.

ئەڭ شەرەپلىك ئەزاسى سۈپىتىدە كۆرىدۇ. ھەتتا بىر قىسىم تەپسىر كىتابلىرىدا: «ئىنسان كىچىك بىر كائىنات بولغانغا ئوخشاش، كائىناتمۇ ناھايىتى چوڭ بىر ئىنساندۇر» دېيىش ئارقىلىق ئىنسان كائىنات بىلەن تەڭ ئورۇنغا قويۇلغان. بۇ نۇقتىدىن، ئىنسان كائىناتنىڭ ئەڭ شەرەپلىك ۋە ئەڭ ھۆرمەتكە سازاۋەر مېھمىنىدۇر. ئۇ دۇنيادا بىر مېھمان، بىر يولۇچى، بىر مەمۇر، شۇنداقلا بىر ئورۇنباسارىدۇر.

ئىسلام ئىنسانغا مەخلۇقاتلارنىڭ ئەڭ خەيرلىكى، زىمىننى ئاۋاتلاشتۇرغۇچى دېگەنگە ئوخشاش شەرەپلىك ماقاملارنى بەرگەن. ئىنسان ئەڭ گۈزەل شەكىلدە يارىتىلغان بولۇپ، ئۇ زىمىننىڭ ئاۋاتلاشتۇرغۇچىسىدۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دېگەن: «ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭ پەرىشتىلەرگە: ‹مەن يەر يۈزىدە خەلىپە (يەنى ئورۇنباسار) يارىتىمەن› دېدى. پەرىشتىلەر: ‹يەر يۈزىدە بۇزغۇچىلىق قىلىدىغان، قان تۆكىدىغان (شەخسنى) خەلىپە قىلامسەن؟ ھالبۇكى، بىز سېنى پاك دەپ بىلىمىز، مۇقەددەس دەپ مەدھىيەلەيمىز› دېدى. ئاللاھ: ‹مەن ھەقىقەتەن سىلەر بىلمەيدىغانىنى بىلىمەن› دېدى»[13].

باشقىچە ئېيتساق، بىز ياشاۋاتقان بۇ دۇنيانىڭ ئورۇنباساری ۋە سۈلتانى ئىنساندۇر. يەنە ئىنسان ھۆرمەت يۈزىسىدىن پەرىشتىلەرنىڭمۇ سەجدە قىلىشى تەلەپ قىلىنغان، كائىناتتىكى بارلىق مەۋجۇداتلار خىزمىتىگە بۇيرۇلغان، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدىن ھەددى - ھېسابسىز نېمەتلەر بېرىلگەن مېھماندۇر. بۇلاردىن باشقا، ئىنسان كائىناتتىكى باشقا جانلىقلاردىن پايدىلىنىشىغا رۇخسەت بېرىلگەن بىر مەمۇر، ئاللاھ بىلەن سۆھبەت قىلىدىغان بىر يولۇچىدۇر.

ئىنسان – سىرى يېشىلمىگەن بۇ كائىنات ئالىمىدە ھېچبىر جانلىق ياكى مەخلۇقاتنىڭكىگە ئوخشىمايدىغان ئالاھىدە ئورۇنغا ئىگە. ئىنسان – روھى ۋە ۋۇجۇدى نۇقتىسىدىن ئاللاھ رويايقا چىقارغان ناھايىتى گۈزەل بىر سەنئەت ئەسىرىدۇر. مۇشۇ سەۋەبتىن، ئاللاھنىڭ نەزىرىدە ئىنسانىنىڭ ئورنى ئالاھىدە يۇقىرى بولۇپ، ئاللاھ ئۇنى يەر يۈزىنىڭ ئورۇنباساری قىلغان ۋە ئۆزىنى تونۇپ، ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇغان. بارلىق مەخلۇقاتنىڭ ئىنسانغا خىزمەت قىلىشقا بۇيرۇلغانلىقىغا قارايدىغان بولساق، ئىنسانىنىڭ ئاللاھنىڭ نەزىرىدە نەقەدەر مۇھىم ئورۇنغا ئىگە ئىكەنلىكىنى بىلىپ يېتەلەيمىز.

[13] سۈرە بەقەرە، 30 - ئايەت.

«ئىنسان نېمىشقا يارىتىلغان؟ نېمىشقا بۇنچىۋالا مۇھىم ئورۇنغا قويۇلغان؟» دېگەندەك سوئاللارنىڭ جاۋابى پەيغەمبەرلەر ۋە ئۇلارغا نازىل قىلىنغان كىتابلاردا بايان قىلىنغان. يەنى ئىنسان – ئاللاھنى تونۇشى، ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشى ۋە ھاجەتلىرىنى دۇئا ئارقىلىق ئاللاھتىن تىلىشى ئۈچۈن يارىتىلغان. بۇ ۋەزىپىلەرنى ئورۇندىغان ئىنسانلارغا جەننەت ۋەدە قىلىنغان، ئورۇندىمىغان ئىنسانلار بولسا جەھەننەمنىڭ چىدىغۇسىز ئوتى بىلەن تەھدىت قىلىنغان.

ئۆلىمالار ئېيتقاندەك، «ئىنسان بوينىغا يىپ چېگىپ قويۇلغاندىن كېيىن، خالىغان يەردە ئوتلىشىغا رۇخسەت قىلىنغان پادىغا ئوخشايدۇ. بارلىق ئەمەللىرى خاتىرلىنىپ ماڭىدۇ، ئاخىردا ھېساب - كىتاب قىلىنىدۇ». بۇ ھەقتە ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئىنسان ئۆزىنى بىكار قويۇپ بېرىلىدۇ (يەنى شەرىئەت ئىشلىرىغا تەكلىپ قىلىنماي، مەيلىگە قويۇۋېتىلگەن ھايۋانغا ئوخشاش) دەپ ئويلامدۇ؟»[14].

ئاللاھ تائالا ھەر نەرسىنى مەلۇم مەنپەئەت ۋە ھېكمەت بىلەن ياراتقان بولۇپ، ئىنسانىنى ئۆلگەندىن كېيىن قايتا تىرىلدۈرىدۇ، ئەمەللىرى ئۈستىدە ھېساب - كىتاب قىلىدۇ. ئاللاھ ھېچ نەرسىنى ئەھمىيەتسىز، مەنپەئەتسىز يارىتمىغان.

ئاللاھ تائالا ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىنلارنىڭ ھۆكۈمدارى بولۇپ، ۋەدىسىدە تۇرىدۇ، ئۆزىگە ئىبادەت قىلغانلارنى جەننەتلەر بىلەن مۇكاپاتلايدۇ، بۇنداق قىلمىغانلارنى جەھەننەم بىلەن جازالايدۇ. بەرگەن ۋەدىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرماسلىق ئاللاھنىڭ قۇدرەت كامالىتى ۋە گۈزەل سۈپەتلىرىگە ماس كەلمەيدۇ.

ئاللاھ تائالا ھەربىر ئىنسانىنى بارماق ئىزى، كۆزى، ئاۋازى، خاراكتېرى ۋە ئالاھىدىلىكلىرى جەھەتتىن يەنە بىرىگە ئوخشىمايدىغان قىلىپ ياراتقان. بۇ زات ئىنسانىنى ئۆز مەيلىگە قويۇپ بەرمەيدۇ. «ئاللاھ كائىناتنى ياراتتى، بىراق ئىنسانلار بىلەن كارى يوق» دېگەنلەر ئاللاھ تائالانىڭ ئىنسانىنىڭ ھەتتا گېنلىرىغا قەدەر ئىنچىكىلىك بىلەن ياراتقانلىقىنى بىلمەسلىكى ياكى بىلسىمۇ بىلمەسكە سېلىشى مۇمكىن.

جەننەتمۇ، جەھەننەممۇ بىزنى ساقلاۋاتىدۇ. شۇڭا، «ئۆلسەكلا، كۆزىمىزنى

[14] سۈرە قىيامەت، 36 - ئايەت.

يۇمساقلا، ھەممە ئىش ئاخىرلىشىدۇ» دېيىش تولىمۇ ئەخمىقانىلىق. بىز چوقۇم ئۆزىمىز لايىق بولغان مەنزىلىمىزگە ئەڭ تىلىمىز. شۇڭا، ئۆلۈم كېلىشتىن بۇرۇن تەييارلىق قىلىۋېلىشىمىز كېرەك.

ئۇچىنچى بۆلۈم

ئاللاھنىڭ مەۋجۇتلۇقىدا شەك بارمۇ؟

ئاللاهنىڭ مەۋجۇتلۇقى ھەققىدە ئىلمىي دەلىللەر

سوئال: ئاتېئىستلار ئاللاھقا ئىشەنمەيدۇ، دېئىستلار ئىشەنگەن ئاللاھ بولسا قولىدىن ھېچ ئىش كەلمەيدىغان ئىلاھتۇر. بۇ ئەھۋال بەزى ئىنسانلارنى قايمۇقتۇرۇۋاتىدۇ. خوش، ئۇنداقتا، ئاللاھ ھەقىقەتەن مەۋجۇتمۇ؟

جاۋاب: ئاللاھقا ئىشىنىش، تەسلىمىيەت ۋە ئاللاھتىن پاناھ تىلەش تۇيغۇسى ئىنسان يارىتىلغاندىن باشلاپ قەلبىگە ئورۇنلاشتۇرۇۋېتىلگەن پىسخىك مەسىلىدۇر. غەرب ۋە شەرقتە كۆپلىگەن پەيلاسوپلار ئاللاھ ۋە دىن ھەققىدە ناھايىتى لوگىكىلىق قاراشلارنى ئوتتۇرىغا قويغان. شۇنداقتىمۇ، ناھايىتى ئاز ساندىكى بىر قىسىم ئەخمەق ئىنسانلار ئۆزلىرىنى «ئىلاھ» دەپ داۋراڭ سېلىپ، ئۆزلىرىنى ھېچقانداق كۈچنىڭ يېتەلمەيدىغانلىقىنى جار سالغان؛ بىراق، ناھايىتى كىچىك ھاشارات ياكى مىكروب ئۇلارنىڭ كۆرگۈلۈكسىز كۆرسەتكەن ۋاقىتتا ئۆزلىرىنىڭ تولىمۇ ئاجىز ئىكەنلىكلىرىنى چۈشىنىپ يېتىپ، ئاللاھنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلىشقان. بۇلاردىن بىرى، ئەينى يىللىرى دۇنياغا مەشھۇر ئاتېئىست بولغان، كېيىنچە ئىمان ئېيتىپ ئىنسانلارنى ھەيرانلىق ئالىمگە باشلىغان فىرانسىيەلىك داڭلىق ئالىم پىروفېسسور فىرانكىس كوللىنىستۇر. ئۇ مۇنداق دەيدۇ:

«ئىنسانىنىڭ ھاياتلىق پىروگراممىسىنىڭ كودى ھېسابلىنىدىغان گېن (DNA) نىڭ سىرلىرىنى يېشىش جەريانىدا بۇ كودتىكى مۇكەممەللىكنى، توغرىلىقنى ۋە مۆجىزىلەرنى كۆرۈپ يېتىپ، قاتتىق ھەيران قالدىم. شۇنىڭ بىلەن ‹بىز ئىنسانىنى ئەڭ گۈزەل ھالەتتە ياراتتۇق› دېگەن ئۇلۇغ رەببىمىزنىڭ ھۆزۈرىغا يىقىلىپ، سەجدە قىلدىم. شۇنىڭدىن كېيىن، بارلىق ئارزۇلىرىم ۋە ھاياتلىق نىشانىم ئىنسانلارغا ئاللاھنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى چۈشەندۈرۈش بولدى، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ شۇنداق بولىدۇ».

ئىلىم - پەن ناھايىتى يۇقىرى پەللىگە يەتكەن بۇ دەۋرىمىزدە، ئەتراپىغا ئەقىل ۋە ئىنساب نەزىرىدە قارىغان ھەرقانداق كىشى بۇ كائىناتتىكى ھەيران قالارلىق پىلان، كۆزنى قاماشتۇرىدىغان مۇكەممەللىك، ئەقىلنى لال قىلىدىغان مۇكەممەل سىستېما ۋە ئىنتىزامنى كۆرمەي قالمايدۇ.

ئاددىي قىلىپ ئېيتساق، مەلۇم بىر يەردە بىر سەنئەت ئەسىرى بار بولسا، بۇ ئەسەرنىڭ چوقۇم بىر سەنئەتكارى بولىدۇ؛ بىر كىتاب مەۋجۇت

بولسا، ئۇنىڭ يازغۇچىسى چوقۇم بولىدۇ. بىر پارچە رەسىم بولسا، ئۇنىڭ رەسسامى بارلىقىدا شەك يوق. ھەشەمەتلىك بىر ساراي بولسا، ئۇنى بىنا قىلغان بىناكارنىڭ مەۋجۇتلۇقىغا ھەممە ئادەم تولۇق ئىشىنىدۇ. ھېچ نەرسە ئۆزلۈكىدىن پىلانلىنىپ، يوق يەردىن بىر ھېكمەتكە ئىگە بولۇپ، مۇكەممەل ھالەتتە بارلىققا كېلىپ قالمايدۇ. كائىناتتا يۇز بېرىۋاتقان تالايلىغان پەۋقۇلئاددە ئىشلارنى «تەبىئەت قىلدى» دەپلا ئۇلارنىڭ ماھىيىتى بىلەن يۈزلىشىشتىن ئۆزىنى قاچۇرغىلى بولمايدۇ. چۈنكى، كائىناتتا يۈز بېرىۋاتقان ھەرقانداق ئىش مۇكەممەل ئىنتىزام ۋە سىستېما ئىچىدە يۈز بېرىۋاتىدۇ. كائىناتتىكى ھەربىر ھەرىكەتتە بىر پايدا ۋە ھېكمەت بار. ھەر نەرسە مۇئەييەن ئۆلچەم بىلەن يارىتىلغان. ھېچ نەرسە پىلانسىز يارىتىلىپ قالغان ئەمەس، ھېچقانداق مەخلۇق يارىتىلىپ بولۇپ تاشلاپ قويۇلغانمۇ ئەمەس.

باشقىچە ئېيتساق، ئالدىمىزدا بىر دۆۋە قۇم، تاش، سېمونت ۋە تۆمۈر - تەرسەكلەر بار دەپ پەرەز قىلايلى: بىرەر ئۇستام بولمىسا ۋە پىلان - چىرتيوژ سىزلمىسا، بۇ خام ماتېرىياللارنىڭ بىر يەرگە كېلىپ قېلىشىدىن ھەشەمەتلىك بىر سارايىنىڭ مەيدانغا كېلىشى مۇمكىن بولامدۇ؟!

ئاللاھنىڭ بارلىقىغا پۈتكۈل كائىنات گۇۋاھ بولالايدۇ.

ئەمەلىيەتتە، «ئاللاھ مەۋجۇت ئەمەس» دەيدىغان ھاڭۋاقتى ئاتېئىستلار ئۆزلىرى بىلمەي ئاللاھنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ئىسپاتلاپ بەرمەكتە. مەسىلەن، ئالدىمىزدا بىر تېلېفون بار دەپ پەرەز قىلايلى: تېلېفوننىڭ سىگنال ئاۋازىنىڭ ئورنىغا «مېنى لايىھەلەپ، ياساپ چىققان ھېچبىر ئىنژېنېر ياكى زاۋۇت يوق، مەن ئۆزلۈكۈمدىن مۇشۇنداق مۇكەممەل بىر تېلېفون ھالىتىگە كېلىپ قالدىم» دېگەن جۈملىلەر ئوقۇلسا، بۇنىڭغا ئىشىنىدىغان ئىنسان چىقارمۇ؟

بۇنداق جۈملىلەرنى ئاڭلىغان ۋاقتىمىزدا، تېلېفونىنى ياسىغان ئىنژېنېرنىڭ ھەقىقەتەن يوقلۇقىغا، تېلېفوننىڭ راستىنلا ئۆزلۈكىدىن بارلىققا كېلىپ قالغانلىقىغا ئىشىنىپ ئولتۇرامدۇق ياكى بۇ تېلېفوننىڭ ئەقىللىق، بىلىملىك ۋە قولىدىن ئىش كېلىدىغان بىر ئىنژېنېرنىڭ مۇكەممەل ئەسىرى ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرەمدۇق؟

«ئاللاھ يوق» دەيدىغان تۈزكورلارنىڭ ئەمەلىيەتتە ئېغىزلىرىدىن چىقىۋاتقان شۇ سۆزلەرنىڭ ئىنسانىنى ھەيرانلىق ئالمىگە تاشلايدىغان

مۆجىزىلەر بىلەن چىقىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ يەتكۈدەك ئەقلى يوق. قاراپ باقايلى: ئۆپكىگە تولغان ھاۋا قانىنى تازىلايدۇ، ئاندىن سىرتقا قايتىپ چىقىدۇ. سىرتقا چىققاندىمۇ ناھايىتى مۇھىم ۋەزىپىدىن بىرنى ئورۇندىغاچ چىقىدۇ. بۇ ۋەزىپە –ھاۋانىڭ بوغۇزدىن چىققاندا ئاۋاز شاخچىلىرىنى ھەرىكەتلەندۈرۈشىدۇر. تىترىگەن ئاۋاز شاخچىلىرى ئاۋاز پەيدا قىلىدۇ ۋە بۇ ئاۋاز ئېغىزدىن سۆز ھالىتىدە چىقىدۇ. ئەگەر ئىنسانىڭ بوغۇزىغا ئاۋاز شاخچىلىرى ئورۇنلاشتۇرۇلمىغان بولسا، ئىنسانىڭ سۆزلىيەلىشى ئەسلا مۇمكىن بولمايتتى. شۇنداق ئىش يۈز بەرگەن بولسا، ئىنسانلارنىڭ ھاياتىنىڭ قانچىلىك قىيىنلىشىپ كېتىدىغانلىقىنى ھېچكىم تەسەۋۋۇر قىلالمىغان بولاتتى.

ئەمدى قاراپ باقايلى: بۇلار ئۆزلۈكىدىن پەيدا بولۇپ قالغانمۇ ياكى ئاللاھنىڭ ئىنسانلارغا قىلغان ياخشىلىقى ۋە ئىكرامىمۇ؟

ناھايىتى مۇھىم يېمەكلىك ھېسابلىنىدىغان تۈخۈم ھەققىدە بىر مىسال كۆرۈپ باقايلى:

قۇۋۋەتلىك ھەم لەززەتلىك يېمەكلىك بولغان تۈخۈم 24 سائەتلىك ئىشلەپچىقىرىش پائالىيىتىنىڭ مەھسۇلى بولۇپ، ئاشخانىمىزغا سالامەت ۋە بىخەتەر يېتىپ كېلىشى ئۈچۈن ناھايىتى مۇكەممەل ھالەتتە، ئېھتىياتچانلىق بىلەن لايىھەلەنگەن پىلان ۋە «ئوراپ - قاچىلاش» جەريانىنى بېشىدىن كەچۈرىدۇ، تۈخۈمنىڭ ئېقى ۋە سېرىقى توخۇ بەدىنىدىكى ئوخشىمىغان توقۇلما ئەزالاردىن تەمىنلىنىدۇ، ئاندىن بۇ خام ماتېرىيالىلار 16 سائەتلىك ئىشلەپچىقىرىش جەريانى ئارقىلىق ئوراپ - قاچىلىنىپ، پۈتۈپ چىقىدۇ.

ئالدى بىلەن تۈخۈمنىڭ سىرتقى شەكلىگە قاراپ چىقايلى: بارمىقىمىز بىلەن تۈخۈمنىڭ ئىككى ئۇچىدىن ھەرقانچە كۈچەپ باسساقمۇ، ھەرگىز چېقىلىپ كەتمەيدۇ. چۈنكى، ئوراپ - قاچىلاش جەريانى ناھايىتى مۇكەممەل، تۈخۈمنىڭ شەكلىمۇ ئۇنىڭ چىدامچانلىقىنى ئەڭ ياخشى ھالەتتە مۇھاپىزەت قىلىشنى مەقسەت قىلىپ لايىھەلەنگەن. ئەمەلىي تۇرمۇشتا تۈخۈم شاكىلىغا ئوخشايدىغان سىرتقى پوستلارنى ياساش ئۈچۈن ئىنچىكە لايىھەلەنگەن قېلىپقا موھتاج بولىمىز. دىققەت قىلىدىغان بولساق، توخۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ھېچقانداق ماددىي قېلىپ يوق. بۇنىڭدىن شۇنى ھېس قىلىپ يېتىشكە بولىدۇكى، توخۇنىڭ ۋۇجۇدىدا مەنىۋى، يەنى ئاللاھنىڭ

بۇيرۇقى بىلەن بىۋاستە رىئاللىققا ئايلىنىدىغان بىر قېلىپ مەۋجۇت بولۇپ، بۇ قېلىپ تۇخۇم شاكىلىنىك ئەنە شۇنداق شەكىلدە قۇيۇلۇشىنى ئىشقا ئاشۇرىدۇ.

توخۇنىڭ بەدىنىدە تۇخۇمنى ئوراپ - قاچىلاشقا مەسئۇل بولغان توقۇلما توخۇنىڭ بەدىنىدىكى بارلىق كالتسىي ۋە كاربونات ئىيونلىرىنى ئۆزىگە تارتالايدۇ. بۇ يەردە يەنە شۇنداق بىر مۆجىزە باركى، ئەگەر توخۇنىڭ يېمەكلىكلىرىدە كالتسىي ئاز بولۇپ قالسا، توخۇ شاكالىنىڭ خۇرۇچلىرىنى تولۇقلاش ئۈچۈن ئۇستىخانلىرىنىڭ تەركىبىدىكى كالتسىيلارنى ئىشلىتىدۇ. توخۇ بىر تۇخۇمنىڭ شاكىلىنى پەيدا قىلىش ئۈچۈن كۈنىگە ئۇستىخانلىرىدىكى كالتسىينىڭ ئون پىرسەنتىنى سەرپ قىلىدۇ.

ئالدىمىزدا شۇنداق بىر زاۋۇت بار دەپ پەرەز قىلايلى: بۇ زاۋۇتتا توخۇنىڭ قېنىغا ئوخشاش ئىنسانىنىڭ كۆڭلىنى ئېلىشتۇرىدىغان بىر سۇيۇقلۇقتىن پايدىلىنىپ تۇخۇمنىڭ ئېقى، سېرىقى ۋە شاكىلى ئىشلەپچىقىرىلىدۇ. بۇ زاۋۇتنىڭ چوڭلۇقى توخۇنىڭ قارنىچىلىك بەش - ئون سانتىمېتىرلىق بىر بوشلۇققا سىغىدۇ، ئاندىن قان ۋە توخۇ مايىقىغا ئوخشاش مەينەتچىلىك ئارىسىدىن تۇخۇمدەك لەززەتلىك بىر يېمەكلىكنى بىزگە چىقىرىپ بېرىدۇ. ئىنساب بىلەن ئويلاپ باقايلى، بۇنداق مۇكەممەللىك ئىنسانىنى ھەيرانلىققا تاشلىمامدۇ؟

بۇ پەرەزنى سۆت ئۇچۇنمۇ ئوتتۇرىغا قويۇشقا بولىدۇ: بۇ ھەقتە ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دەيدۇ: «چاھارپايلاردا سىلەر ئۈچۈن ھەقىقەتەن ئىبرەت بار. سىلەرنى چاھارپايلارنىڭ قارنىدىكى مايىاق (تېزەك) تىن ۋە قاندىن ئايرىلىپ چىققان پاكىز ھەم تەملىك سۆت بىلەن سۇغىرىمىز»[15].

قۇرئان كەرىمدە ھەسەل ھەرىسىگە ھەسەل ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئىلھام قىلىنغانلىقى ۋە ھەسەلنىڭ شىپالىق يېمەكلىك ئىكەنلىكى بايان قىلىنغان بولۇپ، بۇ ھەقتە ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دەيدۇ: «پەرۋەردىگارىڭ ھەسەل ھەرىسىگە ئىلھام بىلەن بىلدۈردى: ‹تاغلارغا، دەرەخلەرگە ۋە (كىشىلەرنىڭ ھەسەل ھەرىلىرى ئۈچۈن) ياسىغان ئۆيلىرىگە ئۇۋا تۇزگىن. ئاندىن تۇرلۇك مېۋىلەر (يەنى گۈل - چېچەكلەر) دىن يېگىن، پەرۋەردىگارىڭنىڭ يوللىرىغا ئىتائەتمەنلىك بىلەن كىرگىن›. ئۇنىڭ (يەنى ھەسەل ھەرىسىنىڭ) قارنىدىن ئىنسانلارغا شىپا بولىدىغان خىلمۇخىل

[15] سۈرە نەھل، 66 - ئايەت.

رەڭلىك ئىچىملىك (يەنى ھەسەل) چىقىدۇ. بۇنىڭدا (ئاللاھنىڭ قۇدرىتىنىڭ چوڭلۇقىنى) تەپەككۇر قىلىدىغان قەۋم ئۈچۈن ئىبرەت بار»[16].

بىر نەرسىدىن نۇرغۇن نەرسىلەرنى بارلىققا كەلتۈرگۈچى زات تەڭداشسىز ئىلىم ۋە قۇدرەت ئىگىسىدىن باشقا كىم بولسۇن؟!

«ئاللاھ يوق» ياكى «ئاللاھقا ئىشەنمەيمەن» دەيدىغان ئىنسانلارنىڭ ئەقىل ۋە بىلىمدىن قانچىلىك يىراقتا قالغانلىقى ناھايىتى ئوچۇق تۇرماقتا.

مەشھۇر فىزىكا ئالىمى ئىسھاق نيۇتون ئېيتقانىدەك، «ئاللاھنىڭ بارلىقى كائىناتنىڭ ئەڭ ئۈلۈغ ھەم ئوچۇق ھەقىقىتىدۇر. ئاللاھ ھەققىدە شەك قىلغۇچى ئالدى بىلەن ئۆزى ۋە ئەقلى ھەققىدە شەك قىلىشى كېرەك».

كىشىنى قايمۇقتۇرىدىغان ئاتالغۇلار

سوئال: دېئىزم، ئاتېئىزم، تېئىزم، ئاگنوستىزم ۋە نىھىلىزم قاتارلىق ئاللاھنى ۋە دىننى ئىنكار قىلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئاتالغۇلارنىڭ ھەر پۈرسەتتە بازارغا سېلىنىشى ۋە ھەدەپ داۋراڭ قىلىنىشىنىڭ ئارقىسىدا بىرەر يامان غەرەز بارمۇ؟

جاۋاب: غەربلىك كۈلتۇر ئىمپېرىيالىستلىرىنىڭ يېقىنقى يۈز يىلدا مۇسۇلمان ياشلارنى دىندىن چىقىرىش ۋە ئاللاھتىن يىراقلاشتۇرۇش، بىر - بىرىگە دۈشمەن قىلىش ۋە دىنىي قېرىنداشلىقنى يىلتىزىدىن قۇرۇتۇش ئۈچۈن ئالاھىدە تىرىشچانلىق ۋە غەيرەت قىلىۋاتقانلىقى ھەممىگە ئايان ھەقىقەتتۇر. ئۇلار ئىنسانلارنى قايمۇقتۇرۇش ئۈچۈن ئاللاھنى ۋە دىننى ئىنكار قىلىدىغان يېڭى - يېڭى ئاتالغۇلارنى كەشىپ قىلىپ، توختىماي بازارغا سالىدۇ. بولۇپمۇ مىسسىيونېرلار ھەقسىز تارقىتىۋاتقان ئىنجىل ۋە باشقا سەپسەتىلەرگە تولغان كىتابلار، تەشۋىقات ۋاراقچىلىرى ياكى ئىجتىمائىي تاراتقۇ ۋاستىلىرىدىكى ئۈچۈرلار ئارقىلىق زامانىۋىلىق ۋە ئەركىنلىك نامى ئاستىدا تارقىتىپ كېلىۋاتقان بىر قىسىم يامان غەرەزلىك پىكىرلەر مۇسۇلمان ياشلارنى قايمۇقتۇرۇپ، كۈلتۇر ۋە ئېتىقادلىرىدىن يىراقلىشىشىغا سەۋەب بولۇۋاتىدۇ. باشقىچە ئېيتساق، يوشۇرۇن بىر قارا

[16] سۈرە نەھل، 66 – 69 - ئايەتلەر.

قـول ئۆزىگە قـۇل قىلالمىغان بۇ ئەزىز مىللىتىمىزنى بويسۇندۇرۇش ئۈچۈن، ئاتېئىسىت ۋە دېئىستلارنىڭ سەپسەتىلىرى ۋە خۇپيانە نەيرەڭلىرىنى ئىشقا سېلىۋاتىدۇ.

تۆۋەندە ئاتېئىسىت ۋە دېئىستلار شاتۇتتەك توختىماي تەكرارلاپ تۇرىدىغان ئازغۇن ئاتالغۇلارنى كۆرۈپ چىقايلى:

ئاتېئىزم: ئاللاھ ۋە دىنىي ئېتىكار قىلىدۇ، كائىناتنىڭ تاسادىپىي شەكىللىنىپ قالغانلىقىنى داۋراڭ سالىدۇ.

ئاگنوستىزم: ئىلاھىي ۋە دەرىجىدىن تاشقىرى مەۋجۇتلۇقنىڭ كۆرۈلۈپ باقمىغانلىقىنى، ئىلمىي ئۇسۇللاردا ئىسپاتلانغۇچە ياكى بايقالغۇچە ئۇلارنى بىلىشنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىنى ئوتتۇرىغا قويىدىغان بىر خىل ئازغۇن ئېقىم.

تېئىزم: ئۆزلىرىنىڭ خىيالى بويىچە ئاللاھنىڭ ۋە دىنىنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىدۇ، بارلىق ساماۋى دىنلارنى ئۆزلىرىنىڭ چۈشەنچىلىرى بويىچە قوبۇل قىلىدۇ.

دېئىزم: دېئىستلار ئىمان ئېيتقان «ئىلاھ» قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان، سىمۇۋول خاراكتېرلىك تەڭرى بولۇپ، ئۇلار پەيغەمبەرلەرنى، ساماۋى كىتابلارنى، ئاخىرەتنى ۋە تەقدىرنى ئىنكار قىلىدۇ.

نىھىلىزم: «ھېچنېمىچىلىك» بولۇپ، «يوقلۇق سەپسەتىسى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ. ئىنسان، كائىنات ۋە باشقا بارلىق نەرسىلەرنىڭ «ھېچنېمە» ئىكەنلىكىنى داۋراڭ سالىدۇ.

پانتېئىزم: پۈتۈن كائىناتنى بىر ئىلاھ دەپ داۋراڭ قىلىشىدۇ.

پانېنتېئىزم: كائىناتنى تەڭرىنىڭ بىر پارچىسى دەپ داۋراڭ سالىدۇ.

تەڭرىچىلىك: يېقىنقى يىللاردا تۈركىيەدە مەقسەتلىك ھالدا تارقىلىۋاتقان باتىل ئېقىم بولۇپ، ئاساسىي مەقسىتى ئىسلامغا قارشى پىكىر ئېقىمى شەكىللەندۈرۈشتىن ئىبارەت.

كۈنىمىزدە بىر قىسىم ئىنسانلار «تۈرك دېئىزمى» دەپ ئاتالغان «كۆك تەڭرىچىلىك» ئېقىمىنى كۆچەپ بازارغا سېلىۋاتقان بولۇپ، بۇلار «تۈركلەر ئەسلىگە قايتىشى ۋە ئەرەبلەرنىڭ دىنى ھېسابلىنىدىغان ئىسلام دىنىدىن

ۋاز كېچىشى كېرەك» دېگەن سەپسەتىنى تەشۋىق قىلىدۇ. بۇلارنىڭ ئاساسىي نىشانى مۇسۇلمانلارنىڭ بىرلىك ۋە باراۋەرلىكىنى بۇزۇشتىن ئىبارەت.

ماڭقۇرت: سۆزلۈك مەنىسى بويىچە چۈشىنىلگەندە، «مىللىي ۋە دىنىي خاسلىقىدىن يىراقلاشقان، ئۆزى ياشاۋاتقان جەمئىيەتكە، مەدەنىيىتىگە ۋە ئۆرپ - ئادىتىگە ياتلىشىپ كەتكەن» دېگەنلىك بولىدۇ. تارىخىي ئارقا كۆرۈنۈشىگە قاراپ چۈشەنگەندە، تۈرك، ئالتاي ۋە قىرغىز ئەپسانىلىرىدە تىلغا ئېلىنىدىغان «ئاڭسىز قۇللار»نى كۆرسىتىدۇ.

يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ئەپسانىلەرگە ئاساسلانغاندا، بىر كىشىنى ماڭقۇرتلاشتۇرۇش ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئۇنىڭ بېشى ئازراق تېشىلىدۇ، ئاندىن تېشىلگەن يەرگە تۆگىنىڭ ھۆل تېرىسى ئوراپ قويۇلىدۇ، ئاندىن پۈت - قولى باغلىنىپ، كۈچلۈك ئاپتاپقا قاقلىنىدۇ. بېشىغا يۆگەلگەن تۆگە تېرىسى ئاپتاپتا قۇرۇغانسېرى تارىيىدۇ - دە، ئۇنىڭ بېشىنى سىقىشقا باشلايدۇ، باش چىدىغۇسىز دەرىجىدە ئاغرىپ كېتىدۇ، نەتىجىدە ئەقلى - ھوشى يوقىلىدۇ. ئاخىرقى ھېسابتا، ئۇ ئاڭسىز بىر مەخلۇققا، باشقىلار «قىل!» دېگەن ئىشنى قىلچە ئويلانمايلا قىلىدىغان قۇلغا ئايلىنىدۇ.

بۈگۈنكى كۈندە «ماڭقۇرت» ئاتالغۇسى ئۆزىنىڭ قىممەت قاراشلىرىدىن يىراقلىشىپ، دۇشمەنلەرنىڭ قىممەت قاراش ۋە مەدەنىيەتلىرىگە ھەۋەس قىلىدىغان ئىنسانلارنى سۈپەتلەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

پوزىتسىيەلىزم: كۆزىتىش ۋە تەجرىبە ئارقىلىق قولغا كەلتۈرۈلگەن مەلۇماتلارنىڭلا توغرا ئىكەنلىكىنى، باشقا ھەرقانداق مەلۇماتنىڭ ئىنسانلارنىڭ خىيالى ئىكەنلىكىنى ئىلگىرى سۈرىدىغان ئېقىم. بۇ ئېقىمنىڭ ئەڭ چوڭ ئالاھىدىلىكى مېتافىزىكىلىق بىلىملەرنى، ئاللاھنى ۋە دىننى ئىنكار قىلىشتۇر. نۇرغۇن يىللاردىن بېرى تۈركىيە مائارىپىدا، بولۇپمۇ دەرسلىك كىتابلاردا مۇشۇ ئازغۇن ئېقىم ھاكىم ئورۇندا تۇرۇپ كېلىۋاتىدۇ.

ماتېرىيالىزم: غەربلىكلەر تەرىپىدىن شەكىللەندۈرۈلگەن بۇ سەپسەتە ئاللاھنى ئىنكار قىلىدىغان ئېقىملارنىڭ شەكىللىنىشىدىكى ئاساس بولۇپ، بارلىق نەرسىلەرنىڭ ماددىدىن تەشكىل تاپىدىغانلىقىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ، كائىناتنىڭ ئۆزلۈكىدىن شەكىللەنگەنلىكىنى داۋراڭ سالىدۇ ھەمدە ئاتېئىزم قارىشىنى ھىمايە قىلىدۇ.

كومۇنىزم: كارل ماركس ۋە ئېنگلىس قاتارلىق ئازغۇنلارنىڭ سەپسەتىلىرىدىن شەكىللەنگەن، لېنىن ۋە ماۋزېدۇڭ قاتارلىق زالىملار تەرىپىدىن ئەمەلىيلەشتۈرۈلگەن سەپسەتىۋى پىكىر ئېقىمى بولۇپ، دىندىن خالىيلاشتۇرۇلغان سىياسىي ۋە ئىدىئولوگىيەلىك ھەربىكەتتىن ئىبارەت. كوممۇنىستلار بارلىق دىنلارغا قارشى چىقىپ، ئاتېئىزمنى ئاساس قىلىدىغان بىر جەمئىيەت بەرپا قىلىشنىڭ كويىدا. كائىناتنى ۋە ئىنسانىنى ماددىنىڭ، ئاللاھنى بولسا ئىنسانىنىڭ ياراتقانلىقىنى داۋراڭ سالىدۇ. كوممۇنىزم ئىدىئولوگىيەسى بىلەن ئىدارە قىلىنغان دۆلەتلەردىكى زۇلۇم ئىنسان تەسەۋۋۇر قىلالمايدىغان دەرىجىدە ئېغىر بولغانلىقى ئۇچۇن، بۇ باتىل ئېقىم خەلقنىڭ ئىسيانلىرى سەۋەبىدىن ئاغدۇرۇلۇپ، تارىخقا كۆمۈۋېتىلگەن.

دارۋىنىزم: دارۋىننىڭ ئىنسان مايمۇندىن تەرەققىي قىلىپ شەكىللەنگەن دېگەنگە ئوخشاش سەپسەتىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان «تەدرىجىي تەرەققىيات نەزەريەسى»نى ئىدىئولوگىيەلەشتۈرۈپ، تەرەققىي قىلدۇرغان بىر ئېقىم بولۇپ، بۇ سەپسەتە «تەبىئەتنى ئىدارە قىلىدىغان، ئۇنىڭغا شەكىل بېرىپ، يۇنىلىشىنى بېكىتىپ بېرىدىغان ھېچقانداق كۈچ يوق» دېيىش ئارقىلىق ئاللاھنى ئىنكار قىلىدۇ. كۇنىمىزدە بۇ باتىل ئېقىم ئاتېئىزم، ماتېرىيالىزم ۋە پوزىتىۋىزم قاتارلىق سەپسەتىلەر بىلەن بىرگە، پەقەت تەتقىقات تېمىسىلا بولۇشتىن ھالقىپ، دىندىن خالىي بىر ئىدىئولوگىيە ھالىتىگە كەلدى.

زىيونىزم: رەھىمسىزلىكنى ئۆزىنىڭ بىردىنبىر خاسلىقى قىلغان يەھۇدىي مىللەتچىلىكىدۇر. بۇ زالىملارنىڭ پەلەستىنىدە بىر يەھۇدىي دۆلىتى قۇرۇش ئۈچۈن قىلمىغان رەھىمسىزلىكى ۋە زالىملىقى قالمىدى. بۇلارنىڭ بىردىنبىر مەقسىتى پۇل ۋە كۈچ بولغانلىقى ئۈچۈن، پۈتۈن دۇنيانى ئۆزلىرىنىڭ تۆمۇر تاپىنى ئاستىغا ئېلىشنى ئاساسىي نىشان قىلىدۇ.

ماسونلۇق: يەھۇدىيلىقنى ئاساس قىلىدىغان، باشقا مىللەتلەرنىڭ مىللىي ۋە مەنىۋى قىممەت قاراشلىرىنى ۋەيران قىلىشنى كۆزلەيدىغان، نىشان - غايىلىرى ناھايىتى مەخپىي تۇتۇلغان، بىراق تەشكىلاتلىرى ئوچۇق - ئاشكارا ئورگاندۇر. ماسونلار كوممۇنىزم كۈچلۈك دۆلەتلەردە كوممۇنىستتەك، كاپىتالىزم كۈچلۈك دۆلەتلەردە كاپىتالىستتەك ھەربىكەت قىلىدۇ، يەنى قەيەرگە بارسا، شۇ يەردىكىلەردەك كۆرۈنىدۇ. بۇ ئورگان زىيونىزم بىلەن ئىچقويۇن - تاشقويۇن ھالەتتە بولۇپ، ھەر ئىككىسىنىڭ بىردىنبىر مەقسىتى دۇنياغا

ھۆكۈمرانلىق قىلىپ، بارلىق دىنلارنى يوقىتىشتىن ئىبارەت.

ئىمپېرىيالىزم: باشقا دۆلەتلەرنى مۇستەملىكە قىلىپ، خەلقنى ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىن قۇل قىلىش مەقسەت قىلىنغان ھەربىكەتلەرنىڭ ئومۇمىي نامىدۇر.

مىسسىيونېرلىق: خرىستىيان پوپلىرىنىڭ ئۆز ئەقىدىلىرىنى باشقا خەلقلەرگە تارقىتىش ئۈچۈن ئېلىپ بارغان يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ھەربىكەت ۋە پائالىيەتلىرىدۇر. ئوچۇق - ئاشكارا پائالىيەتلەردە مەكتەپ، دوختۇرخانا ۋە يارداەم ئورگانلىرىنى قۇرۇش ئارقىلىق ئەقىللىق ئۆسمۈرلەرنى ئۆزىگە جەلپ قىلىشنى نىشان قىلىدۇ. بۇلار غەرب دۆلەتلىرىنىڭ كۈچى ۋە خرىستىيان جەمئىيەتلىرىنىڭ پىلان ۋە پروگراممىلىرىنى ئۆزلىرىگە ئارقا تېرەك قىلىدۇ.

ئاللاھنى كۆرەلەمدۇق؟

سوئال: ئاللاھ مەۋجۇت بولسا، بىز نېمىشقا كۆرەلمەيمىز؟

جاۋاب: ئىنسانغا بېرىلگەن سەزگۈ ئەزا ۋە ئورگانلارنىڭ ئىقتىدارى چەكلىك. كۆزنىڭ ھەر نەرسىنى كۆرەلىشى، قۇلاقنىڭ ھەر ئاۋازنى ئاڭلىيالىشى، ئەقلىنىڭ ھەر نەرسىنى چۈشىنەلىشى ئەسلا مۇمكىن ئەمەس. ئىنساننىڭ كۆزى ماددىي نەرسىلەرنىلا كۆرەلەيدۇ، تىلى مەلۇم دائىرىدىكى تەملەرنىلا تېتىيالايدۇ، قۇلاقلىرىمۇ مۇئەييەن شەرتلەر (دولقۇن ئۇزۇنلۇقلىرى) ئاستىدىكى ئاۋازلارنىلا ئاڭلىيالايدۇ. «كۆرمىگەن نەرسىلەرگە ئىشەنمەيمەن» دېيىش «ئەقلىمنىڭ ھەل قىلىش دائىرىسىدە بولغان بارلىق فۇنكسىيەلەرنى كۆزۈمنىڭ ئورۇندىشىنى تەلەپ قىلىمەن» دېگەنلىك بولىدۇ. دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك نۇقتا شۇكى، كۆزگە كۆرۈنمەسلىك مەۋجۇت ئەمەسلىكتىن دېرەك بەرمەيدۇ.

كائىناتتىكى بىر قىسىم نەرسىلەرنى «كۆزۈم كۆرەلمىدى» دەپلا ئىنكار قىلىشقا بولمايدۇ. بۇنداق قىلىش بەش سەزگۈ ئەزايىمىزنىڭ ۋەزىپىلىرىنى ئۆز ساھەسىدە قوللىنىشنى چۈشەنمىگەنلىكىمىزدىن دېرەك بېرىدۇ. قۇلاقلىرىمىزنى كۆرۈشكە، تىلىمىزنى ئاڭلاشقا ئىشلىتەلمىگەنلىكىمىزگە ئوخشاش، كۆزىمىزنىمۇ شەيئىلەرنىڭ ماھىيىتىنى ئىدراك قىلىش ئۈچۈن

ئىشلىتىشكە ئۇرۇنماسلىقىمىز كېرەك. شەيئىلەرنىڭ ماھىيىتىنى ئىدراك قىلىش ئەقلىنىڭ فۇنكسىيەسى دائىرىسىدىكى ئىشلاردۇر. مەسىلەن، بىر ئانىنىڭ بالىسىنى بېقىش ۋە ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلۈش جەريانىنى كۆزىمىز بىلەن كۆرەلىسەكمۇ، ئانىنىڭ بالىسىغا بولغان مۇھەببىتى ۋە شەپقىتىنى كۆزىمىز بىلەن كۆرەلمەيمىز، پەقەت ھېس قىلىپ يېتەلەيمىز. كۆز ئالدىمىزدا ناھايىتى ھەيۋەتلىك بىر قۇرۇلۇش بار دەپ پەرەز قىلساق، ئۇنى كۆرەلىگىنىمىز بىلەن، قۇرۇلۇش ئۇسلۇبى ۋە بىناكارلىق سەنئىتىنى پەقەت ئەقلىمىز ئارقىلىقلا ھېس قىلالايمىز. شۇنىڭدەك، ئاللاھمۇ كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان، پەقەت ئەقىل بىلەن بىلگىلى بولىدىغان ئۇلۇغ زاتتۇر. «ھەر نەرسىنى مادىدا ئارىسىدىن ئىزدىگەنلەرنىڭ ئەقىللىرى كۆزلىرىدۇر. بىراق، ئۇلارنىڭ كۆزلىرى مەنىۋى كور بولۇپ، پەقەت ماددىي نەرسىلەرنىلا كۆرەلەيدۇ» دېگەن سۆز بۇ تېمىنى ناھايىتى ئوچۇق ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرەلەيدۇ.

ئاللاھنى نېمىگە ئوخشىتالايمىز؟

سوئال: ئاللاھنىڭ جىسمى بارمۇ؟ ئەگەر بار دەپ پەرەز قىلساق، ئۇنداقتا، ئۇ قانداق جىسىم، نېمىگە ئوخشايدۇ؟

جاۋاب: مەلۇم بىر نەرسىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى بىلىش بىلەن ماھىيىتىنى بىلىش باشقا - باشقا ئىشتۇر. كائىناتتا نۇرغۇنلىغان نەرسىلەر بار بولۇپ، ئەقلىمىز ئارقىلىق ئۇلارنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى بىلەلىسەكمۇ، ماھىيىتىنى بىلەلمەيمىز. مەسىلەن، روھ، ئەقىل، خىيال، يەرنىڭ تارتىش كۈچى، توك، ھېس - تۇيغۇ، شەپقەت قاتارلىق نۇرغۇنلىغان نەرسىلەرنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى بىلەلىسەكمۇ، ماھىيىتىنى ئىدراك قىلالمايمىز. «ئەسەر سەنئەتكارنى بىلىپ يېتەلمەيدۇ» دېگەن ھېكمەتتە ئەكس ئەتتۈرۈلگەندەك، ئەقلىمىز ئۇنى ياراتقان بۇيۇك زاتنىڭ ماھىيىتىنى ئىدراك قىلالمايدۇ، چۈنكى ئەقىل خالىقنىڭ مەخلۇقىدۇر. بارلىق مەخلۇقلارنىڭ كۈچ - قۇدرىتىنىڭ مۇئەييەن چەك - چېگرالىسى بولغاندەك، ئەقلىنىڭمۇ مۇئەييەن چېكى بار. ئەقلىدىن ئىبارەت كۈچ - قۇۋۋىتى چەكلىك بىر مەخلۇق ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالادەك چەكسىز كۈچ - قۇدرەتكە ئىگە زاتنىڭ ماھىيىتىنى قانداقمۇ ئىدراك قىلالىسۇن؟! بۇ ھەقتە ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دەيدۇ:

«كۆزلەر ئاللاھنى كۆرەلمەيدۇ، ئەمما ئاللاھ كۆزلەرنى كۆرۈپ تۇرىدۇ»[17]. ئىنسان قىياس ۋە پەرەزلىرىدە ئاسانلا خاتالىشىدۇ.

ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالانىڭ بارلىق سۈپەتلىرى نىھايەتسىزدۇر، مۇتلەقتۇر، ئەزەلىي ھەم ئەبەدىيدۇر. بىراق، ئەقىلنىڭ كۆچى چەكلىك بولۇپ، مۇئەييەن ئۆلچەمدىن ھالقىپ كېتەلمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، چەكلىك نەرسە چەكسىز قۇۋۋەتنى، ۋاقىتلىق نەرسە نىھايەتسىز قۇدرەت ئىگىسىنى، باشلىنىشى ۋە ئاخىرلىشىشى بولغان نەرسە ئەزەلىي ۋە ئەبەدىي بولغان زاتنى قەتئىي ئىدراك قىلالمايدۇ.

ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالانىڭ ئوخشىشى بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ئەقىل ئۇنىڭ ماھىيىتىنى ئىدراك قىلالمايدۇ، ئۇ زات ھەققىدە پەرەز ۋە مۆلچەرلەرنى ئوتتۇرىغا قويالمايدۇ. چۈنكى، ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا كائىناتتىكى مەخلۇقاتلارنىڭ تۇرىدىن بولمىغانلىقى ئۈچۈن، بۇ زاتنى كائىناتتىكى نەرسىلەرگە ئوخشىتىپ تەسەۋۋۇر قىلىش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس، يەنى رەببىمىزنىڭ ماھىيىتى بىز تەسەۋۋۇر قىلالايدىغان شەيئىلەرنىڭ ماھىيىتىگە قەتئىي ئوخشىمايدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دەيدۇ: «ھېچ شەيئى ئاللاھقا ئوخشاش ئەمەستۇر»[18].

ئىنسانلارنىڭ پەرەز ۋە ئىنكاسلىرى پەقەت قۇلاقلىرى ئاڭلىغان، كۆزلىرى كۆرگەن ۋە ئەقلى خىيال قىلغان نەرسىلەرنىلا ئاساس قىلىدۇ. شۇنداق بولغانىكەن، بىز مەخلۇق تۇرۇپ خالىقنى، يەنى ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالانىڭ ماھىيىتىنى، قايسى ھالەتتە ئىكەنلىكىنى، نېمىگە ئوخشايدىغانلىقىنى بىلىپ يېتەلمىشىمىز مۇمكىن ئەمەس. شۇڭا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە ئاللاھنىڭ زاتىنى ئەمەس، بەلكى ئاللاھ ياراتقان مەخلۇقاتلارنى ۋە بىزگە ئېھسان قىلغان نازۇنېمەتلەرنى تەپەككۇر قىلىشىمىزغا بۇيرۇغان[19]. بىر قىسىم تەپسىرشۇناسلار بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «كائىناتنى ياراتقان زات كائىناتتىكى نەرسىلەرنىڭ تۇرىدىن ئەمەس». شۇنىڭ ئۈچۈن، ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا كائىناتتىكى ھېچ نەرسىگە ئوخشىمايدۇ.

---

[17] سۈرە ئەنئام، 103 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[18] سۈرە شۈرا، 11 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[19] ئەجلۇنىي: «كەشفۇل خەفا»، 1005 - بەت.

ئاللاھ كائىناتنى يارىتىشتىن بۇرۇن نېمە ئىش قىلاتتى؟

سوئال: ئاللاھ كائىناتنى ۋە بارلىق جانلىقلارنى ياراتقان بولسا، كائىناتنى يارىتىشتىن بۇرۇن نېمە ئىش قىلاتتى؟

جاۋاب: ۋاقىت ئۇقۇمى كائىنات يارىتىلغاندىن كېيىن شەكىللەنگەن بولۇپ، ئۇندىن بۇرۇن ۋاقىت ھەم زامان ئۇقۇمى دەيدىغان نەرسە مەۋجۇت ئەمەس ئىدى. شۇڭا، ۋاقىتقا مۇناسىۋەتلىك بۇنداق سوئالنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشىمۇ مەنتىقىلىق ئەمەس، شۇنداقلا بۇ سوئالدىكى «زامان» ۋە «ئەزەل» قاتارلىق ئاتالغۇلار ھەققىدىكى چۈشەنچىدە خاتالىق بار. چۈنكى، ئىنسان زامان ۋە ماكان ئىچىدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغان بولغاچقا، ھەرقانداق ھادىسە ۋە ھەقىقەتنى ئەنە شۇ ئۇقۇملارنى ئۆلچەم قىلىپ تۇرۇپ چۈشىنىشكە مەجبۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئىنسان «ئەزەل» ئاتالغۇسىنىمۇ زامانىنىڭ ئىچىگە كىرگۈزۈپ تۇرۇپ چۈشىنىشكە ئۇرۇنىدىغان تۇيۇق يولغا كىرىۋالىدۇ - دە، يۇقىرىقىدەك خاتا سوئال ئوتتۇرىغا چىقىدۇ.

ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا قەدىمدۇر، ئەزەلىيدۇر، بىراق زامان ئۇقۇمى مەۋجۇداتلار يارىتىلغاندىن كېيىن باشلانغان چەكلىك ئۇقۇمدۇر. مەۋجۇداتلار يارىتىلىشتىن بۇرۇن «زامان» دەيدىغان ئۇقۇم مەۋجۇت بولمىسا، قانداقمۇ يۇقىرىقىدەك سوئالنى سوراش مۇمكىن بولسۇن؟!

ئەسلىدە بۇ سوئالنى مۇنداق سوراشقا بولىدۇ:

ئەزەلدە ئاللاھ بار ئىدى، ئاللاھتىن باشقا ھېچ نەرسە يوق ئىدى. ئۇنداقتا، ئاللاھ ئەزەلدە نېمە ئىش قىلاتتى؟

بۇ سوئالغا مۇنداق جاۋاب بېرىشكە بولىدۇ:

ئەزەلدە بىر ئىش قىلىش ئاللاھنىڭ ۋەزىپىسى ئەمەس ئىدى. شۇنىڭدەك، بىر ئىش قىلماسلىقمۇ ئاللاھنىڭ سۈپەتلىكى ھېسابلانمايدۇ. ئاللاھ تائالا مەخلۇقاتلارنى ياراتمىسىمۇ، تەڭداشسىز ھەم ئۇلۇغ زاتتۇر. باشقىچە ئېيتساق، مەخلۇقاتلارنى يارىتىش ئارقىلىق ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلۇقىغا ئۇلۇغلۇق قوشۇلۇپ قالغىنى يوق، شۇنىڭدەك ياراتماسلىق ئارقىلىقمۇ ئۇلۇغلۇقى قىلچە كېمىيىپ قالمايدۇ. چۈنكى، ئاللاھنىڭ سۈپەت ۋە كامالىتى ئۇنىڭ زاتىنى مەنبە قىلغان بولۇپ، زاتى بىلەن قايىمدۇر، سابىتتۇر، ئەزەلىيدۇر، ئەبەدىيدۇر ۋە بۇنىڭدا ھېچقاچان ئۆزگىرىش بولمايدۇ. ئاللاھ سۈبھانەھۇ

ۆەتائالا ئۆز زاتىغا ۆە ئۇلۇھىيىتىگە خاس ئىززەت ۆە ئەزەمەتىگە، چەكسىز گۈزەللىكى ۆە مۇكەممەللىكىگە ئۆزى شاھىتلىق قىلاتتى، ئۇلۇغ زاتنى ئۇلۇھىيىتىنىڭ شەنىگە ماس شەكىلدە مەدھىيەلەيتتى.

خۇلاسە كالام، بەزنىڭ يارانقان زاتنىڭ ھەقىقىتىنى بىلىپ، چۈشىنىپ كېتەلمىشىمىز ھەرگىز مۇمكىن ئەمەس. بۇ خۇددى ھېچبىر رەسىمنىڭ ئۆزىنى سىزغۇچى رەسسامنىڭ ھەممە ئالاھىدىلىكىنى چۈشەندۈرۈپ قويالمىشىنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىگە ئوخشاپ كېتىدۇ. دېمەك، بىز ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ سۈپەتلىرىدىن پەقەت بەزگە بىلدۈرگەنلا بىلەلەيمىز. بولمىسا، بەزنىڭ بۇ چولتا چۈشەنچىمىز بىلەن پەرەز قىلىشتىن باشقا ئامالىمىز يوق.

ئاللاھ قانداق مەۋجۇت بولغان؟

سوئال: بارلىق مەخلۇقاتنى يارانقان ئاللاھنىڭ ئۆزى قانداق مەۋجۇت بولغان؟

جاۋاب: باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ بىرىنچى يىللىقىدىكى بىر ئوقۇغۇچى سانىق سانلارنى ئەمدى ئۆگەنگەن تۇرۇقلۇق، توساتتىن ئوقۇتقۇچىسىنى چاقىرىپ، ئالىي مەكتەپ ماتېماتىكىسىغا مۇناسىۋەتلىك قىيىن سوئالدىن بىرنى سورىسا، ئوقۇتقۇچىسى: «سېنىڭ ئەقلىڭ ۆە چۈشىنىش ئىقتىدارىڭ بۇلارنى چۈشىنىپ يېتىشكە تېخى بالدۇرلۇق قىلىدۇ، بۇلارنى چۈشىنىشكە بىلىم سەۋىيەڭ يەتمەيدۇ» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. شۇنىڭدەك، ئىنسانلارنىڭ تېخى ئۆزلىرىنىڭ مەۋجۇدىيىتىگە مۇناسىۋەتلىك سىرلارنى يەشمەي تۇرۇپ، ئۆزلىرىنى يارانقان ئۇلۇغ زات ھەققىدىكى سىرلارنى يېشىمەن دەپ سەكرەپ چىقىشى يۇقىرىقى مىسالدا تىلغا ئېلىنغان ئەھۋالدىن باشقا نەرسە ئەمەس.

دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك نۇقتا شۇكى، بىر سەنئەت ئەسىرى ئۆزىنىڭ سەنئەتكارىغا ناھايىتى قىزىقىپ، ئۇنى ئۆزىنىڭ ئۆلچىمىگە ئاساسەن تونۇشقا ئۇرۇنسا، سەنئەتكارنى ئۆزىنىڭ چەكلىك ئىقتىدارىغا ئاساسەن تەپەككۇر قىلىدىغانلىقى مۇقەررەر. ئەپسۇسكى، بۇ ناھايىتى چوڭ خاتالىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس. مەسىلەن، بىر ئورۇندۇق ئۆزىنى ياسىغان ياغاچچى ئۇستامنىڭ قانداق كىشى ئىكەنلىكىنى چۈشىنىشكە ئۇرۇنسا، ئۇنى خۇددى ئۆزىگە ئوخشاش تۆت پۇتلۇق، ئورنىدا مىدىرلىمايدىغان

تۇرىدىغان نەرسە دېيىشتىن باشقا بىر نەرسىنى ئوتتۇرىغا قويالمايدۇ، يەنى پەرەز ۋە قىياسلىرى ئۆز مەۋجۇتلۇقىنىڭ چەكلىملىكلىرىدىن ھالقىپ كېتەلمەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئورۇندۇق ئۆزىنىڭ ھالىتىگە قاراپ، ياغاچچى ئۇستامنى خۇددى ياغاچ ۋە مىخلاردىن بارلىققا كەلگەن بىرى دەپ خىيال قىلىدۇ - دە، «ياغاچچى ئۇستامنىڭ پۇت - قوللىرى مېنىڭ پۇتۇمدەك ياغاچتىن ياسالغانمىدۇ؟ ئۇنىڭ جىسمىمۇ ماڭا ئوخشاش ياغاچمىدۇ؟» دېگەندەك چويلىدا توختىمايدىغان تەسەۋۋۇرلاردىن چىقالمايدۇ. چۈنكى، بىر سەنئەت ئەسىرى سەنئەتكارنى ئۆزىنىڭ ئۆلچىمى ۋە مەۋجۇتلۇقىغا قاراپ تونۇپ يېتەلمىشى مۇمكىن ئەمەس. سەنئەت ئەسىرى بىلەن سەنئەتكارنىڭ دۇنيالىرى شۇ دەرىجىدە پەرقلىقكى، ئۇلار ئارىسىدا ئورتاقلىق تېپىشقا ئۇرۇنۇش ئەخمەقلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس. بۇنى تېخىمۇ ئوچۇقراق ئايدىڭلاشتۇرۇش ئۈچۈن تۆۋەندىكى مىسالغا قاراپ باقايلى:

ئون بەش ۋاگونلۇق بىر پويىزنى تەسەۋۋۇر قىلىپ بېقىڭ. بۇ ۋاگونلارنىڭ ھەربىرىنى ئالدىدىكى ۋاگون سۆرەيدۇ. مۇشۇ بويىچە مېڭىپ، پويىز بېشىغا كەلگەندە، «پويىز بېشىنى كىم سۆرەيدۇ؟» دەپ سوئال سوراشنىڭ ھاجىتى قالمايدۇ. پەقەت ئالدىغا سۆرەيدىغان، بىراق ئۆزى باشقا بىر نەرسە تەرىپىدىن سۆرىلىشكە موھتاج بولمايدىغان بىر باش مەۋجۇت بولمىسا ئىدى، پويىزنىڭ ھەرىكەت قانۇنىيىتى بۇزۇلۇپ، ئالدىغا قاراپ مېڭىشى مۇمكىن بولمايتتى.

شۇنىڭغا ئوخشاش، بىر خالتا شېكەرنىڭ قانداق ياسالغانلىقىنى سورىساق، بىزگە ئۇنىڭ شېكەر زاۋۇتىدا ياسالغانلىقىنى ئېيتىپ بېرىدۇ. شېكەر زاۋۇتىنىڭ ئۈسكۈنىلىرىنىڭ نەدە ياسالغانلىقىنى سورىساق، تۆمۈرچىلىك زاۋۇتىنى كۆرسىتىپ قويىدۇ، ئاندىن بۇ زاۋۇتتىكى نەرسىلەرنىڭ قەيەردە ياسالغانلىقىنى سورىغىمىز كېلىپ قالىدۇ... مۇشۇ بويىچە، ناۋادا ئىشلارنىڭ مەنبەسى بىر زاتنىڭ ئىلمىگە ۋە قۇدرىتىگە تايانمىسا، ھەر نەرسە ئايىغى چىقماس دەۋرىيلىك ئىچىگە كىرىپ قالىدۇ.

يەنە بىر تەرەپتىن، بىر ئالمىغا قارايدىغان بولساق، ئۇ ئالما دەرىخىدە شەكىلگە كىرىپ، پىشىدۇ، يەنى ئالما دەرىخىنى ئالما ئىشلەپچىقىرىدىغان بىر زاۋۇتقا ئوخشىتىشقا بولىدۇ. ئالما دەرىخى بولسا كائىنات زاۋۇتىنىڭ بىر مەھسۇلاتى ھېسابلىنىدۇ. ئالما دەرىخىنى ۋە كائىناتنى ئايرىدە قىلغۇچىنى ئۇلۇغ بىر قۇدرەت ئىگىسى دەپ قارىمىغىنىمىزدا، «كائىنات زاۋۇتىنى ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن ئۇنىڭدىنمۇ چوڭراق بىر زاۋۇت، ئۇ زاۋۇتنى ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن ئۇنىڭدىنمۇ چوڭراق يەنە بىر زاۋۇت بار» دەپ

تەسەۋۋۇر قىلىشقا مەجبۇر بولمىز - دە، يەنە ئايىغى چىقماس دەۋرىيلىك ئىچىدە پىرقىراپ يۈرۈشكە مەجبۇر بولمىز.

بىر ئەسكەر بىر بۈيرۇقنى ئونبەشسىدىن، ئونبەشى يۈزبەشىدىن، يۈزبەشى باش قوماندانىدىن، باش قوماندان پادىشاھتىن ئالىدۇ. مۇشۇ بويىچە مېڭىپ، «ئۇنداقتا، پادىشاھ كىمدىن بۈيرۇق ئالىدۇ؟» دەپ سوراش لوگىكىغا ئۇيغۇن بولمىغان ئىشتۇر. ئەگەر پادىشاھنى باشقا بىرىدىن بۈيرۇق ئالىدۇ، دەپ پەرەز قىلساق، ئۇمۇ ئەسكەرنىڭ دەرجىسىگە چۈشۈپ قالىدۇ - دە، ئۇنىڭغا بۈيرۇق بەرگەن كىشى پادىشاھ بولۇپ قالىدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا «بۈيرۇق ئالغان پادىشاھ»نى پادىشاھ دېگىلى بولمايدىغان تۇرسا، قانداقسىگە «پادىشاھ كىمدىن بۈيرۇق ئالىدۇ؟» دەپ سوئال سوريغىلى بولسۇن؟!

پادىشاھ – پەقەت بۈيرۇق بېرىدىغان، بىراق باشقا بىرىدىن بۈيرۇق ئالمايدىغان ھۆكۈمدار، دېگەنلىكتۇر.

بۇ مىساللارنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ تەپەككۇر قىلىدىغان بولساق، بۇ كائىناتنىڭ يارىتىلىشىنى بىلىش ئىسىم - سۈپەتلىرى ئەزەلىي ۋە ئەبەدىي بولغان ئۇلۇغ بىر زاتنىڭ ئىلمىگە تايىنىشى كېرەكلىكىنى ھېس قىلىپ يېتەلەيمىز. خۇددى ئىخلاس سۈرىسىدە قىسقىچە بايان قىلىنغاندەك، «(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، ئۇ ئاللاھ يەككە - يېگانىدۇر، ھەممە ئاللاھقا موھتاجدۇر. ئاللاھ بالا تاپقانمۇ ئەمەس، تۇغۇلغانمۇ ئەمەس. ھېچ كىشى ئۇنىڭغا تەڭداش بولالمايدۇ».

ئاللاھ قەيەردە ياشايدۇ؟

سوئال: ئاللاھ قەيەردە، قانداق ياشايدۇ؟

جاۋاب: «قەيەردە؟» دېگەن سوئال ئالمىشى ماكان تۇتۇپ ياشاشقا مەجبۇر بولىدىغان جانلىقلارغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇلار ماددىي مەۋجۇتلۇقلاردۇر. «ماكان» ماددىي ئۇقۇم بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئىچىدە ياشىغان مەخلۇقلارمۇ ماددا بولۇشى كېرەك. شۇنىڭ ئۈچۈن، ماكانلارنى ۋە ماددىلارنى يارىتقان، بىر ئىسمى «نۇر» بولغان ئۇلۇغ رەببىمىزگە ماكاننى ئىپادىلەيدىغان «قەيەردە؟» دەپ سوئال قويۇش لوگىكىلىق خاتالىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس. دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك نۇقتا شۇكى، مەخلۇقاتلار ئىچىدىمۇ

ماكان بىلەن ئالاقىسى بولمىغانلىرى بار. بۇنىڭ ئۆزىمىزگە ئەڭ يېقىن مىسالى روھلىرىمىزدۇر.

ئىنسان ئورگانلىرىنىڭ مۇقىم تۇرىدىغان يەرلىرى بار. شۇنىڭ ئۈچۈن، «ئۆپكىمىز قەيەردە؟»، «بۆرىكىمىز بەدىنىمىزنىڭ نەرىگە جايلاشقان؟» دېگەنگە ئوخشاش سوئاللارنى سوراشتا ھېچقانداق چۈشىنىشمەسلىك كۆرۈلمەيدۇ. بىراق، روھىمىز ھەققىدە بۇنداق سوئاللارنى سوراش ئەقلگە ئۇيغۇن ئەمەس. مەسىلەن، ئەقلى - ھوشى جايىدا ھەركىم: «روھ قەيەردە، ئەقىل نەگە جايلاشقان، سۆيگۈنىڭ، قورقۇنچنىڭ، ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتىنىڭ ئورنى قەيەردە؟» دېگەندەك سوئاللارنى سورىمايدۇ. بىراق، شۇنى كېسىپ ئېيتالايمىزكى، ئاللاھ تائالا كائىناتنى ياراتقان زاتتۇر، پۈتۈن ئالەمنى قورشاپ تۇرغان ئىلمى ۋە زاتى بىلەن ھەر يەردە مەۋجۇتتۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دەيدۇ: «سىلەر قەيەردە بولساڭلار، ئاللاھ سىلەر بىلەن بىرگە»[20]؛ «ئاللاھنىڭ ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى بىلمەمسەن؟ ئۈچ ئادەم پىچىرلىشىدىكەن، ئاللاھ ئۇلارنىڭ تۆتىنچىسىدۇر؛ بەش ئادەم پىچىرلىشىدىكەن، ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئالتىنچىسىدۇر. مەيلى ئۇنىڭدىن ئاز ياكى كۆپ ئادەم پىچىرلاشسۇن، ئۇلار قەيەردە بولمىسۇن، ئاللاھ ھامان ئۇلار بىلەن بىللىدۇر»[21]؛ «بىز ئۇنىڭغا جان تومۇرىدىنمۇ يېقىنمىز»[22].

مانا بۇ ئايەتلەر يۇقىرىقى سوئاللارنىڭ ئەڭ مۇكەممەل جاۋابلىرىدۇر.

ئالەمنىڭ مەۋجۇت بولۇشنىڭ سەۋەبى نېمە؟

سوئال: ئاللاھ بۇ ئالەمنى نېمىشقا ياراتقان؟

جاۋاب: كائىناتنى ياراتقۇچى ئاللاھ ئۆزى خالىغان بىر تاللاشتۇر. بۇ تاللاشنىڭ سەۋەبىنى سوراش ئاللاھ ياراتقان بەندە بولۇش سۈپىتىمىز بىلەن بىزنىڭ ئىشىمىز ئەمەس. شۇنداقتىمۇ، بۇ تېمىنى تۆۋەندىكى مىسال ئارقىلىق ئوبرازلىق بىر شەكىلدە چۈشەندۈرۈپ ئۆتۈشكە بولىدۇ:

قول - ئىلكىدە بار بىرى قەلبىدىن كەلگەن بىر ئىلھام ۋە مەرھەمەتنىڭ

[20] سۈرە ھەدىد، 4 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[21] سۈرە مۇجادىلە، 7 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[22] سۈرە قاف، 16 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

تۇرتكىسىده موھتاجلارغا ياردەم قىلسا، كىيىم - كېچەك ۋە يېمەك - ئىچمەك بەرسە، ئۇلارنى خۇشال قىلسا، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن بىرى قويۇپ: «بۇلارنى نېمىشقا قىلدىڭ؟ بۇنداق قىلمىسىڭ بولمامتى؟» دەپ سوربسا، بۇ ئۆتۈپ كەتكەن ئەخلاقسىزلىق ۋە نادانلىق بولمامدۇ؟!

شۇنىڭدەك، ئاللاھنىڭ بۇ كائىناتنى نېمىشقا ياراتقانلىقىنى سوراشقا ئۇرۇنۇشمۇ يۇقىرىقى مىسالدىكىدەك ئەخلاقسىزلىق ۋە ھەددىدىن ئاشقانلىقتۇر. بۇنىڭدىن باشقا، بۇ تېمىنى ئۆزىمىزنىڭ چولتا ئەقلىمىز بىلەن چۈشىنىشكە ئۇرۇنساقمۇ، توغرا يەكۈنگە ئېرىشەلمىشىمىز مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى، كائىناتنى ياراتقان زات بۇلارنى نېمىشقا ياراتقانلىقىنى ئۆزى دەپ بەرمىسە، ئۇ زات ياراتقان مەخلۇقاتلاردىن بىرى بولغان ئىنسانىڭ بۇ ھەقتە توغرا بىرەر قاراش ئوتتۇرىغا قويالىشى قانداقمۇ مۇمكىن بولسۇن؟! ھەددىمىزدىن ئېشىپ، بۇ ھەقتە بىرەر قاراش ئوتتۇرىغا قويۇشقا ئۇرۇنساقمۇ، بۇنىڭ خاتا ياكى نۇقسانلىق بولۇشتىن باشقا نەتىجىسى چىقمايدۇ.

بۇ تېما ھەققىدە مۇلاھىزە قىلغاندا، يارىتىشنىڭ مۇئەييەن بىر ئېھتىياج سەۋەبىدىن بولمايدىغانلىقىنى ۋە بۇنىڭ ئۇلۇغ رەببىمىزنىڭ خاھىشىنى ئاساس قىلىپ رېئاللىققا ئايلىنىدىغانلىقىنى كەسكىنلىك بىلەن ئوتتۇرىغا قويۇشىمىز كېرەك. يەنە بۇ تېما ھەققىدە شۇنىمۇ ئەسكەرتىپ ئۆتۈش كېرەككى، ئاللاھنىڭ كائىناتنى يارىتىشىنىڭ سەۋەبى ئۆزىنىڭ گۈزەللىكى ۋە مۇكەممەللىكىنى ئۆزى ياراتقان مەخلۇقاتلاردا كۆرۈشنى خالىغانلىقى، يەنى ئىلمىنىڭ نەتىجىسىنى، قۇدرىتىنىڭ مۆجىزىلىرىنى، گۈزەللىكىنىڭ ئىپادىلىنىشىنى، بايلىقىنىڭ ھەددى - ھېسابسىزلىقىنى، مەرھەمىتى ۋە شەپقىتىنىڭ تەجەللىيسىنى مەۋجۇداتلار ئەينىكىدە كۆرۈشنى خالىغانلىقى بولسا كېرەك.

تەپسىرشۇناسلار بۇ نۇقتىنى مۇنداق ئىزاھلاپ ئۆتكەن: «ھەرقانداق كامال ۋە جامال ساھىبى ئۆزىنىڭ گۈزەللىكىنى كۆرۈشنى ۋە كۆرسىتىشنى ياخشى كۆرىدۇ».

بۇ ئارزۇنى يۇقىرى ماھارەتلىك سەنئەتكارلارغا دىققەت قىلىش ئارقىلىق ھېس قىلىپ يېتىشكە بولىدۇ. مەسىلەن، ئۇستا بىر رەسسام ھەر خىل كۆرگۈ ئەسەرلىرىنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرەلەيدۇ. ئاندىن سىزغان ئەسەرلىرىنى ئالدى بىلەن ئۆزى كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن ئۆزىنىڭ سەنئەتتىكى قابىلىيىتىنىڭ ئۇستۇنلۇكىنى ۋە ئەسەرلىرىنىڭ گۈزەللىكىنى كۆرىدۇ، بۇلاردىن تەل بىلەن

تەسۋىرلەش مۇمكىن بولمايدىغان ھۆزۈرلارنى ھېس قىلىدۇ. ئاندىن كۆرگەزمە ئېچىپ، ئەسەرلىرىنى باشقىلارغا كۆرسىتىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ ماختاشلىرىدىن خۇشاللىق ھېس قىلىدۇ.

بۇ مەسىلىگە يەنە مۇنداق چۈشەنچە بېرىشكىمۇ بولىدۇ: مەشھۇر بىر ئالىمنىڭ ياكى قەلەمى ئۆتكۈر بىر يازغۇچىنىڭ ئۆزى يازغان ئەسەرلىرىنىڭ ۋە تالانتىنىڭ باشقىلار تەرىپىدىن ئېتىراپ قىلىنىشىدىن ھەمدە ئوقۇغانلارنىڭ قايىللىقىنى ئىپادىلىشىدىن قانچىلىك خۇشاللىق ھېس قىلىدىغانلىقى ھەممىگە ئايان. ئۇنداقتا، بۇ كائىناتنى خۇددى غايەت زور ھەجىملىك بىر كىتابنى يېزىپ چىققاندەك يۇقىرى ماھارەت بىلەن ياراتقان ئۇلۇغ رەببىمىزنىڭ كائىناتنى نېمىشقا ياراتقانلىقىنى ھېس قىلىپ يېتىش ئانچە قىيىن بولمىسا كېرەك.

خۇلاسە كالام، ئاللاھ تائالا بۇ كائىناتنى، قۇدرىتىنىڭ مۆجىزىلىرىنى، گۈزەللىكىنىڭ مۇكەممەللىكىنى، مەرھەمەت ۋە شەپقىتىنىڭ ئەكس ئېتىشىنى بىۋاستە كۆرۈپ يېتىش ئۈچۈن ياراتقان.

كائىناتنىڭ ئۆزلۈكىدىن مەۋجۇت بولۇشى مۇمكىنمۇ؟

سوئال: كائىنات قانداق شەكىللەنگەن؟ ئۆزلۈكىدىن شەكىللەنگەنمۇ ياكى بىر ياراتقۇچىسى بارمۇ؟

جاۋاب: كائىناتنىڭ قانداق شەكىللەنگەنلىكىنى مۇھاكىمە قىلغاندا، يېقىنقى يىللاردا ئىلىم - پەن دۇنياسىدىمۇ زور غۇلغۇلا قوزغىغان «چوڭ پارتلاش (بىگ باڭ) نەزەريىسى» ھەققىدە ئازراق ئىزدىنىپ بېقىشنىڭ زىيىنى يوق. «چوڭ پارتلاش نەزەريىسى» كائىناتنىڭ مۇئەييەن باشلىنىش نۇقتىسى بارلىقىنى ئاساس قىلىدۇ. بۇ نەزەريىگە ئاساسلانغاندا، ئالەم بوشلۇقى ئۇنىڭدىكى يۇلتۇزلار ۋە يۇلتۇزلار تۈركۈمى دەسلەپتە ناھايىتى قىزىق، يەككە بىر ماددا ھالىتىدە يارتىلغان، بۇ ماددا كۈچلۈك بىر پارتلاش نەتىجىسىدە بوشلۇققا چېچىلغان. چېچىلغان نەرسىلەر دەل كائىناتنى شەكىللەندۈرىدىغان ئېنېرگىيە ۋە ماددا پارچىلىرى ئىدى. ئاندىن مەزكۇر پارچىلار ۋە ئېنېرگىيە –شەكىللىنىش ئالدىدا تۇرغان كائىناتنىڭ مودېلىغا خاس ھالەت ۋە نىسبەتتە تەقسىم قىلىنغان. شارائىت پىشىپ يېتىلگەندىن كېيىن، ئاتوملار ئالدىن بەلگىلەنگەن ئۆلچەمگە ئاساسەن

ھەر خىل قۇرۇلمىلارنى شەكىللەندۈرگەن. بۇ جەريانىدا «فىزىكىلىق ۋە خىمىيەلىك قانۇنلار» دەپ ئاتالغان ئىنتىزام ۋە قانۇنىيەتلەر ئاساسىي ئۆلچەم سۈپىتىدە قوللىنىلغان. شۇنىڭ بىلەن، پىروتون، نېيترون ۋە يادرو قاتارلىقلار شەكىللىنىشكە باشلىغان، يۇلتۇزلار پەيدا بولغان، قۇياش شەكىللەنگەن، يۇلتۇزلار تۈركۈمى پارلاشقا باشلىغان.

يېقىنقى يىللاردىكى تەتقىقاتلار كائىناتنىڭ تېز سۈرئەتتە كېڭىيىۋاتقانلىقىنى ۋە يۇلتۇزلار تۈركۈمىنىڭ بىر - بىرىدىن يىراقلىشىۋاتقانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويماقتا. تۆۋەندىكى ئايەتمۇ بۇ نۇقتىنى كۆچلەندۈرىدۇ: «ئاسماننى قۇدرەت بىلەن بەرپا قىلدۇق، بىز ھەقىقەتەن ئۇنى داۋاملىق كېڭەيتكۈچىلەرمىز»[23]. ئەگەر بۇ كېڭىيىش ئارقىغا قايتىدىغان ئىش بولسا، پۈتۈن كائىنات بىر نۇقتا ھالىتىگە كېلىپ قالىدىغان بولۇپ، بۇ تەتقىقاتلار كائىناتنىڭ «نۆل» نۇقتىدىن باشلانغانلىقىنى نامايان قىلماقتا.

قۇرئان كەرىمدە ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ ئالتە كۈندە، دۇنيانىڭ ئىككى كۈندە يارىتىلغانلىقى بايان قىلىنغان بولۇپ، بۇ ھەقتە ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دېگەن: «شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭلار ئاللاھ ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئالتە كۈندە ياراتتى»[24]؛ «(سەن ئۇلارغا): ‹سىلەر زېمىننى ئىككى كۈندە ياراتقان ئاللاھنى ئىنكار قىلامسىلەر ۋە ئۇنىڭغا شېرىكلەر كەلتۈرەمسىلەر؟ ھالبۇكى، ئۇ ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر› دېگىن»[25].

ئېنىقكى، بۇ يەردە تىلغا ئېلىنغان «كۈن» ئاتالغۇسى ئاللاھ ئۆزى بىلىدىغان زامان ئۇقۇمىدىن ئىبارەت. قۇرئان كەرىمدە بۇ يەردە تىلغا ئېلىنغان «بىر كۈن»نىڭ بىزنىڭ نەزىرىمىزدىكى «مىڭ يىل» ھەتتا «ئەللىك مىڭ» يىلغا تەڭ بولغان كۈنلەر ئىكەنلىكى تىلغا ئېلىنغان، يەنى قۇرئاندىكى بۇ ئىپادىلەر يارىتىلىش باسقۇچلىرىغا ئىشارەت قىلىپ تۇرماقتا. بۇ ھەقتە قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېيىلىدۇ: «ئاللاھ ئاسماندىن زېمىنغىچە بولغان (پۈتۈن مەخلۇقاتنىڭ) ئىشلىرىنى ئىداره قىلىپ تۇرىدۇ، ئاندىن ئۇ ئىشلار ئۇزۇنلۇقى سىلەر ساناۋاتقان مىڭ يىلدەك كېلىدىغان بىر كۈندە ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا ئۆرلەيدۇ»[26]؛ «پەرىشتىلەر ۋە

[23] سۈرە زارىيات، 47 - ئايەت.

[24] سۈرە ئەئراف، 54 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[25] سۈرە فۇسسىلەت، 9 - ئايەت.

[26] سۈرە سەجدە، 5 - ئايەت.

روھ (يەنى جىبرىئىل) ئاللاھقا شۇنداق بىر كۈندە ئۆرلەيدۇكى، ئۇ كۈننىڭ ئۆزۈنلۇقى 50 مىڭ يىلچە كېلىدۇ»[27].

ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا ئالدى بىلەن سۈغا ئوخشاش ئېقىشچان ھالەتتىكى ۋە كائىناتنىڭ ھەر تەرىپىنى قاپلاپ تۇرغان «ئەسىير» (سۈيۇق) ماددىسىنى ياراتقان بولۇپ، ئاسمانلار ۋە زېمىنلار بۇ «ئەسىير» ماددىسىدىن ئاپىرىدە قىلىنغان. بەزى تەپسىرشۇناسلار كائىناتنىڭ تۇنجى يارىتىلىش ماددىسى ھېسابلىنىدىغان بۇ جەۋھەر ماددىسىنى نېمە ئىكەنلىكىنى ھۆد سۈرىسىنىڭ 7 - ئايىتىنى دەلىل قىلىپ تۇرۇپ مۇنداق ئىزاھلىماقتا: «ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالانىڭ ئەرشى سۈغا ئوخشاش بىر ئەسىير ماددىسىنىڭ ئۈستىگە قۇرۇلغان».

ئالىملار «ئەسىير ماددىسى»نىڭ ماھىيىتى ھەققىدە مۇھاكىمە قىلغاندا، ئۇنىڭ ئېقىشچان، سۈغا ئوخشاش، مەۋجۇداتلارنىڭ ئارىسىغا سىڭىپ كېتىدىغان ماددا ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويۇشقان. بولۇپمۇ توك، ئىسسىقلىق، نۇر ۋە تارتىش كۈچى قاتارلىقلارنىڭ مۇشۇ «ئەسىير ماددىسى»دىن يارىتىلغانلىقىنى، شۇ سەۋەبتىن بۇ ماددىلارنىڭ كائىناتنىڭ ھەر يېرىگە تارقىلالىغانلىقىنى تىلغا ئېلىپ ئۆتكەن. بۇ ئەسىير ماددىسى «ھېچلىك»تىن يارىتىلغان، ئاندىن بۇلار ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالانىڭ تۇنجى ئىجادلىرىغا ئاساس بولغان، ئاندىن بۇ ماددىلاردىن ئاتوملار يارىتىلىش ئارقىلىق گاز، سۈيۇق ۋە قاتتىق ماددىلار ئاپىرىدە قىلىنغان. تۇنجى بولۇپ قاتتىق ھالەتكە كېلىپ، ئاللاھنىڭ پىلانى بويىچە خىزمەتكە چۈشكەن پىلانېتا بىزنىڭ دۇنيايىمىزدۇر.

ئاسماندا پارلاپ تۇرغان يۇلتۇز ۋە پىلانېتالار ئۆزۈن زامانلار ئىلگىرى گاز، ئاندىن سۈيۇقلۇق ھالىتىدىكى بىر ئوت شارى سۈپىتىدە تۇرغان بولسىمۇ، يەر يۈزى بۇلارنىڭ ھەممىسىدىن بۇرۇن قاتتىق ھالەتكە كېلىپ، بىر قەۋەت پوستلاق شەكىللەندۈرگەن ۋە ھاياتلىق ئۈچۈن شارائىت ھازىرلىغان. شۇنىڭ ئۈچۈن، دۇنيايىمىزنىڭ يارىتىلىشى ۋە شەكىللەندۈرۈلۈشى باشقا پىلانېتالاردىن خېلىلا بۇرۇن يۈز بەرگەن. بۇ ھەقتە ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دەيدۇ: «كاپىرلار بىلمەمدۇكى، ئاسمانلار بىلەن زېمىن بىر - بىرىگە تۇتاش ئىدى، بىز ئۇلارنى ئايرىۋەتتۇق، ھەر جانلىق مەۋجۇداتنى سۇدىن

[27] سۈرە مەئارىج، 4 - ئايەت.

ياراتتۇق، ئۇلار (ئاللاھنىڭ قۇدرىتىگە) ئىشەنمەمدۇ؟»[28].

بۇ ئايەتتە كۆرسىتىلگەندەك، ئەڭ دەسلەپتە دۇنيايىمىز ۋە ئاسمانلار بىر - بىرىگە يېپىشقان ھالەتتە بولۇپ، كېيىنچە بۇلار بىر - بىرىدىن ئايرىۋېتىلگەن. زامانىۋى ئىلىم - پەننىڭ چۈشەندۈرۈشلىرىمۇ بۇ ھەقىقەتكە ناھايىتى ئۇيغۇن قاراشلارنى ئىلگىرى سۈرمەكتە. ئەنبىيا سۈرىسىنىڭ 30 - ئايىتىدىكى «ھەممە نەرسىنى سۇدىن ياراتتۇق» دېگەن بايانىدىكى «سۇ»نى كۆپلىگەن ئالىملار «ئەسىير ماددىسى» دەپ قارىماقتا، چۈنكى «ئەسىير ماددىسى» سۇغا ئوخشاش ئېقىشچان، يېنىك ھەم نازۇك ماددىدۇر.

ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا ھەر نەرسىنى ئىككى خىل ئۇسۇلنى ئاساس قىلىپ ئاپىرىدە قىلىدىغان بولۇپ، بۇلارنىڭ بىرى «ئىبدا»، يەنى ھېچقىلىكتىن ۋە يوقلۇقتىن بارلىققا كەلتۈرۈش؛ يەنى بىرى بولسا «ئىنشا»، يەنى يارىتىلىپ بولۇنغان پارچىلارنى بىرلەشتۈرۈپ، بۇلاردىن يېڭى ماددىلارنى ۋە مەۋجۇداتلارنى بارلىققا كەلتۈرۈشتۇر. بارلىق ماددىلارنىڭ ماھىيىتىنى بارلىققا كەلتۈرگەن ۋە كائىناتنىڭ تۇنجى جەۋھىرى ھېسابلىنىدىغان «ئەسىير ماددىسى» يوقلۇقتىن يارىتىلغان ماددىدۇر. بۇ ماددا ئىلاھىي ھېكمەت بىلەن يارىتىلغاندىن كېيىن، ئاتوم، ئېنېرگىيە ۋە باشقا ئاساسىي زەررىچىلەرنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرگەن. بۇ يەردىكى تۇنجى يارىتىلىش جەريانى پەقەت بىرلا قېتىم يۈز بېرىشنى ئاساسىي پىرىنسىپ قىلىپ ئەمەلىيلەشتۈرۈلگەن، ئارقىدىن «ئىنشا» سۆزى بىلەن ئىپادىلىنىدىغان، جىسىملارنىڭ ئېلېمېنتلاردىن يارىتىلىشىنىڭ ئىشكىنى ئېچىپ بەرگەن.

ھازىر زەررىچىلەرنىڭ «يوقلۇق»تىن بارلىققا كېلىشى ئاللىبۇرۇن زۆرۈرىيەت دائىرىسىدىن چىقىپ كەتتى. تۇنجى يارىتىلىشتا ماددىلار زۆرۈرىيەت ۋە ئېھتىياجنى ئاساس قىلىپ، بىرلا قېتىم، مەلۇم مەقسەتتە يارىتىلغان ئىدى. بىراق، بىر باھار پەسلىدە قايتىدىن شەكىللىنىپ، جانلىنىدىغان مىليونلىغان ئۆسۈملۈك ۋە دەل - دەرەخلەرنىڭ شەكىل، رەڭ ۋە تۇر نۇقتىسىدىن ئالدىنقى يىلى باھار پەسلىدىكىگە سېلىشتۇرغاندا ئوپئوخشاش بولۇشى قەتئىي مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى، بۇلار ھەر باھاردا «يوقلۇق»تىن بارلىققا كەلتۈرۈلىدۇ. پەقەت «بول!» دېگەن بىر سۆز بىلەن «يوقلۇقتىن بار بولۇپ، يارىتىلىش»نىڭ ماھىيىتىنى ياخشى چۈشىنىش كېرەك. بىزگە نىسبەتەن «يوق» ھالەتتىكى بىر نەرسە ۋۇجۇدقا ئىگە

[28] سۈرە ئەنبىيا، 30 - ئايەت.

بولمىغان بىلەن، ئۇ نەرسە يەنىلا ئاللاھ ئېنىق بىلمىگەن نەرسىدۇر. چۈنكى، ئاللاھنىڭ ئىسىم - سۈپەتلىرىدىن بىرى «ئەلمۇھىيت» بولۇپ، بۇنىڭدىن ئاللاھنىڭ ئىلمىنىڭ ھەر نەرسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغانلىقىنى بىلەلەيمىز. شۇڭا، ھېچ نەرسە ئىلاھىي ئىلىمدىن چەتتە قالمايدۇ. ئاللاھنىڭ ئىلمى دائىرىسىدە ماددىي ۋۇجۇدقا ئىگە قىلىنغان نەرسىلەر بىزگە نىسبەتەن «يوقلۇق»تىن «بار» قىلىنغان نەرسىلەر بولۇپ، بۇلارنى مۇتلەق «يوق»لۇق شەكلىدە تەسەۋۋۇر قىلىشقا بولمايدۇ.

بۇنى مۇنداق چۈشەنسەكمۇ بولىدۇ: «بىر نەرسە ھېچقانداق ئەۋرىشكىسى، ئۆرنىكى، ئوخشىشى يوق ھالەتتىن يارىتىلىپ، بار ھالەتكە كەلدى» دەپ پەرەز قىلايلى. بۇ بىز ئۇچۇن «يوق»، يەنى «ھېچىلىك»تىن يارىتىلىش ھېسابلىنىدۇ. بىراق، بىز ئۇچۇن ئەۋرىشكىسى ۋە ئۆرنىكى بولمىغان بۇ نەرسە ئىلاھىي ئىلىمنىڭ دائىرىسى ئىچىدە بار نەرسىدۇر. بۇ نەرسە ماددىي ۋۇجۇدقا ئىگە قىلىنىپ، ماددىي ئالەمگە چىقىرىلمىغۇچە بىز ئۇنى بىلەلمەيمىز. ماددىي ئالەمگە چىققاندىن كېيىن، ئۇ نەرسە «ھېچىلىك»تىن يارىتىلدى، دەپ قارايمىز. بىراق، بۇ جەريان بىزنىڭ ئەقلىمىز ئارقىلىق چىقىرىلغان يەكۈن بولۇپ، مەزكۇر نەرسە پەقەت بىزگە نىسبەتەن يوق ھالەتتىن يارىتىلغان بولسىمۇ، ئىلاھىي ئىلىم دائىرىسىدە ئۇنداق ئەمەس. چۈنكى، ئىلاھىي ئىلىم دائىرىسىدە بۇ نەرسە ئاللىبۇرۇن مەۋجۇت بولۇپ، پەقەت ۋۇجۇدقا ئىگە بولمىغان ئىدى، خالاس.

ئاللاھ ماددىنى يوق قىلالامدۇ؟

سوئال: «ماددىنى ئاللاھ ياراتتى» دەپ پەرەز قىلايلى (شەك - شۇبھىسىزكى، ئەمەلىيەت شۇنداق). خوش، ئۇنداقتا، ئاللاھ ئۆزى ياراتقان ماددىنى يوق قىلىۋېتەلەمدۇ؟ ئەگەر يوق قىلالمىسا، ئۇ نەرسىنى ئاللاھنىڭ ياراتمىغانلىقى ئېنىق.

جاۋاب: ھەر يىلى باھار پەسلىدە يېڭىدىن يارىتىلىۋاتقان مىليونلىغان ئۆسۈملۈك ۋە دەل - دەرەخلەرنىڭ شېخى، يوپۇرماقلىرى ۋە مېۋىلىرىنىڭ تۈرى، پۇرىقى، شەكلى ۋە ئۆزىگە خاس ھالەت ھەم ئۆلچەملىرى قىش پەسلى كەلگەن ھامان «يوق» بولۇپ كېتىدۇ. مەشكە بىر تال ئوتۇن سالساق، ئوتۇننىڭ كۈلگە ئايلىنىپ كەتكەنلىكىنى كۆرەلەيمىز. بۇ جەريانىدا

ئوتۇننىڭ قاتتىقلىقى، ئېغىرلىقى، پۇرىقى، رەڭگى ۋە تۇرى قاتارلىق ھەر تۈرلۈك مەۋجۇتلۇقى ئاللىبۇرۇن «يوق» بولۇپ كېتىدۇ. ئېنىقكى، ئوتۇننىڭ كۈلىنى، ئوتۇن كۆيگەندە چىققان ئېنېرگىيەنى ۋە تۈتۈننى بىر يەرگە يىغساق، ئوتۇننىڭ ئېغىرلىقىغا تەڭ بولالىشى مۇمكىن، بىراق ئۇنىڭ رەڭگى، ئوتۇندىكى خاس سىزىقچىلار ۋە پۇرىقى قاتارلىق سۈپەتلەر ئارقىغا قايتالمايدۇ، چۈنكى ئۇلار ئوتتىڭ تەسىرىدە مەۋجۇتلۇقىنى يوقىتىپ بولغان.

ئاستىرونومىيە ئالىملىرى تەرىپىدىن يېقىنقى يىللاردا ئېلىپ بېرىلغان تەتقىقاتلاردا كۆرسىتىلىشىچە، دۇنيادىن نەچچە ھەسسە يوغان بەزى يۇلتۇزلارنىڭ «قارا ئۆڭكۇر» دەپ ئاتالغان ۋە ماھىيىتى نامەلۇم بىر يەرگە كىرىپ، يوقىلىپ كېتىدىغانلىقى ھەمدە بارغانسېرى ماددىي ئالەمدىن يىراقلاپ كېتىپ بارغانلىقى كۆرسىتىلمەكتە، مەزكۇر «قارا ئۆڭكۇر»نىڭ تارتىش كۈچىنىڭ چەكسىزلىككە يېقىن ئىكەنلىكى ئوتتۇرىغا قويۇلماقتا. تەتقىقاتلاردا ئېيتىلىشىچە، قارا ئۆڭكۇرلەر ئىسسىقلىقنى، نۇرنى، ئاۋازنى ۋە ھەر تۈرلۈك رادىياتسىيەلەرنى تۇيۇقسىز ئۆزىگە سۈمۈرۈپ يوق قىلىۋېتەلەيدۇ ۋە غايەت زور يۇلتۇزلارمۇ ئىچىگە كىرىپ كەتسە چۆكۈپ كېتىدىغان، تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز بىر قۇدۇقنى ئەسلىتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، قارا ئۆڭكۇرلەر ئەبەدىيلىك ئالمىگە ئۆتۈشتىكى ئىشىك دەپ قارالماقتا.

خۇلاسىلىسەك، چەكسىز كۈچ - قۇدرەت ئىگىسى بولغان ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالانى بىلمىگەنلىكتىن ۋە بۇ زاتنىڭ كۈچ - قۇدرىتىنىڭ ئەزەمەتىنى ھېس قىلىپ يېتەلمىگەنلىكتىن ئەنە شۇنداق سۇئاللار سورىلىدۇ.

ئاللاھنىڭ ئۆزى كۆرۈنمەيدىغان تۇرۇپ كۆز بىلەن كۆرگىلى بولىدىغان ماددىلارنى قانداق ئىدارە قىلالايدۇ؟

سوئال: بىز ئاللاھنى كۆرەلمەيمىز، بىراق ماددىلارنى كۆرەلەيمىز ھەم تۇتالايمىز. ئاللاھ ئۆزى كۆرۈنمەيدىغان تۇرۇپ قانداقسىگە كۆرۈنىدىغان ماددىلارغا تەسىر قىلالايدۇ، ئۇلارنى باشقۇرالايدۇ، ئۇلارنى ئىنتىزامغا سالالايدۇ؟ بۇ قانداقسىگە مۇمكىن بولسۇن؟!

جاۋاب: بىر پادىشاھ ئۆز دۆلىتىنى ئىدارە قىلىشى ئۈچۈن قانۇنلارنى تۈزىدۇ ۋە خەلقىنى ئىتائەت قىلدۇرۇش ئۈچۈن مەزكۇر قانۇنلارنى ئىجرا

قىلمىدىغان مەمۇرلارنى ئورۇنلاشتۇرىدۇ. دۆلەتنىڭ ئىنتىزامىنى ساقلايدىغان قانۇنلار تۈزۈلۈپ، ئىجرا قىلىنغاندىن كېيىن ۋە دۆلەتتە خاتىرجەملىك ھۆكۈم سۈرگەندىن كېيىن، دۆلەتنى ئىدارە قىلىشتىكى ئاساسىي قۇرۇلما شەكىللىنىپ بولغان بولىدۇ ۋە بۇ چاغدا قانۇنغا خىلاپلىق قىلغانلارنى پادىشاھنىڭ ئۆزى بىۋاستە جازالىشىنىڭ ھاجىتى قالمايدۇ، چۈنكى بۇ ئىشلارنى قىلمىدىغان بىخەتەرلىك كۈچلىرى بار، يەنى پادىشاھنىڭ نەخ مەيدانغا ئۆزى بېرىپ، بۇ ئىشلار بىلەن ھەپىلىشىشنىڭ ۋە ھەممە يەردە چۆرگىلەپ يۈرۈشىنىڭ ھېچقانداق زۆرۈرىيىتى يوق. شۇنىڭدەك، بۇ كائىناتنى ياراتقان ئۇلۇغ رەببىمىزمۇ ئۆزى تۈزۈپ چىققان تەڭداشسىز قانۇن - نىزاملىرى ئارقىلىق كائىناتنى مۇكەممەل ھالەتتە ئىدارە قىلىۋاتىدۇ. بۇ قانۇن ۋە نىزاملارغا ئەڭ كىچىك ئاتوملاردىن تارتىپ، نەچچە مىليارد يىلغان غايەت زور يۇلتۇزلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان يۇلتۇزلار سىستېمىسىغىچە بارلىق مەخلۇقاتلار بويۇن ئېگىپ، ئەمەل قىلىۋاتىدۇ. بارلىق نەرسىلەرنىڭ ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيەتلىرى ناھايىتى ئېنىق بەلگىلىنىپ بولغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئەمرگە مۇتلەق ئىتائەت قىلىدىغان ئەسكەرلەرگە ئوخشاش، بۇ تەڭداشسىز سىستېما ئىچىدە، قائىدىلىك ھەرىكەت قىلىدۇ.

كائىنات تۈنجى يارىتىلغاندا بەلگىلەنگەن قانۇن - نىزاملار قىلچىلىك ئۆزگەرمەيدىغان مۇكەممەللىك ۋە بىردەكلىك ئىچىدە داۋاملىشىۋاتىدۇ. ئەگەر زەررىچىلىك بىر مادداً ئۆزىگە بەلگىلەپ بېرىلگەن لىنىيەدىن چىقىپ كېتىپ، باشقا لىنىيەنى بويلاپ ھەرىكەت قىلىپ قالسا، كائىناتنىڭ تەڭپۇڭلۇقى بۇزۇلۇشى ۋە ھەر نەرسە ۋەيران بولۇپ كېتىشى مۇمكىن. كائىناتقا ئىنساب ۋە ئەقىل نەزىرىدە قارىغان ھەرقانداق ئاقىل كىشى كائىناتتىكى ھەربىر ھەرىكەتتە ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالانىڭ قۇدرىتىنى تولۇق كۆرۈپ يېتەلەيدۇ.

ئاللاھ ئىنسانلارنى نېمىشقا ياراتتى؟

سوئال: ئاللاھ كائىناتنى ياراتقاندىن كېيىن، ئۆزى ياراتقان بۇ تەڭداشسىز سەنئەت ئەسىرىنىڭ گۈزەللىكىنى ۋە مۇكەممەللىكىنى ئۆزى كۆرۈپ يېتەلەيتتى. شۇنداق تۇرۇقلۇق، يەنە نېمىشقا ئۆزىنىڭ ئەسىرىگە تاماشىبىن بولسۇن دەپ ئىنسانلارنى ياراتتى؟

جاۋاب: ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا قۇرئان كەرىمدە ئىنسانلارنىڭ يارىتىلىش سەۋەبىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ مۇنداق دەيدۇ: «جىنلارنى ۋە ئىنسانلارنى پەقەت ماڭا ئىبادەت قىلىشى ئۈچۈنلا ياراتتىم»[29].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنۇ بىر ھەدىس قۇدسىيدا ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالانىڭ: «مەن مەخپىي بىر خەزىنە ئىدىم، بىلىنىشنى ۋە تونۇلۇشنى خالىدىم، شۇنىڭ بىلەن مەخلۇقاتلارنى ياراتتىم» دېگەنلىكىدىن خەۋەر بەرگەن[30]. يەنى ئىنسانىنىڭ يارىتىلىشىدىكى ئاساسىي مەقسەت ئاللاھنى تونۇش ۋە ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشتۇر.

ھەرقانداق رەسسام رەسىملىرىنى تاماشىبىنلىرىم كۆرۈپ ھۆزۈرلانسۇن دەپ سىزىدۇ. ھەر يازغۇچىمۇ كىتاب ۋە ئەسەرلىرىنى ئوقۇرمەنلىرىم ئوقۇپ، بىر نەرسە ھېس قىلسۇن دەپ يازىدۇ. ھەر رېژىسسورمۇ كىنو - فىلىملىرىنى كۆرۈرمەنلىرىم كۆرۈپ خۇشال بولسۇن دەپ ئىشلەيدۇ. تاماشىبىنلىرى بولمىغان بىر ئەسەرنىڭ ئەھمىيىتى بولامدۇ؟ ئىنسانىنى ھەيرانلىق ئالىمىگە تاشلاۋاتقان بۇ تەڭداشسىز كائىناتتىكى ئەقىللەرنى لال قىلىدىغان سان - ساناقسىز سەنئەت ئەسەرلىرى، تەرىپلەشكە تىل ئاجىزلىق قىلىدىغان تۇرلۈك - تۈمەن نازۇنېمەتلەر ۋە نۇقسانسىز گۈزەللىكلەرنىڭ ھۆزۈرلانغۇچىسى، كۆرگۈچىسى ۋە تاماشىبىنى بولمىسا، بۇلارنىڭ نېمە ئەھمىيىتى بولسۇن؟!

ئاللاھنى يوق دەپ قاراش ئىنسانغا خۇشاللىق بېغىشلىيالامدۇ؟

سوئال: بەزى ئىنسانلار: «مەن ئاللاھنى ۋە دىننى ھاياتىمدىن چىقىرىۋېتىپ، ھۆزۈر ۋە زوق ئىچىدە ياشاشنى خالايمەن» دەپ بىلجىرلىشىدۇ؛ «دۇنياغا پەقەت بىرلا قېتىم كېلىمىز» دېيىشىپ، ھەرقانداق مەسئۇلىيەتتىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ ياشاشنى ئۈمىد قىلىدۇ. ئەجەبا، ئىنسانلارغا بېرىلگەن ئەقىل، مۇھەببەت، نەپرەت ۋە ھۆزۈر - ھالاۋەت قاتارلىق تۈيغۇلار دۇنيادا كۆڭلى تارتقانچە ياشاپ، ئاندىن ئۇ دۇنياغا شۇنداقلا كۆچۈپ كېتىش ئۈچۈن بېرىلگەنمىدۇ؟ يىغىپ ئېيتساق، بۇ تۈيغۇلار

[29] سۈرە زارىيات، 56 - ئايەت.

[30] ئەجلۇنىي: «كەشفۇل خەفا»، 2 - جىلد، 132 - بەت، 2014 - نومۇرلۇق ھەدىس.

ئىنسانغا نېمە ئۈچۈن بېرىلگەن؟

جاۋاب: بۇ سوئالغا تۆۋەندىكى ھېكايە ئارقىلىق ئوبرازلىق جاۋاب بېرىپ باقايلى:

بىر كۈنى بىر پادىشاھ ئىككى خىزمەتكارىنى ھۈزۈرىغا چاقىرىپتۇ، ئاندىن ئۇلاردىن بىرىگە ئون تىللا بېرىپ: «ئېسىل بىر پارچە رەخت ئېلىپ، چىرايلىق كىيىمدىن بىر قۇر تىكتۇرگىن» دەپتۇ. يەنە بىرىگە ئون تىللا ئەمەس، بەلكى مىڭ تىللا بېرىپتۇ ۋە يانچۇقىغا بىر پارچە مەكتۇپنى سېلىپ قويۇپ، بازارغا ئەۋەتىپتۇ. باشتىكى خىزمەتكار ئون تىللاغا ناھايىتى ئېسىل بىر پارچە رەختتىن چىرايلىق بىر قۇر كىيىم تىكتۇرۈپتۇ. كېيىنكى خىزمەتكار بولسا ئەخمىقانىلىق بىلەن باشتىكى خىزمەتكارنى دوراپلا ھەرىكەت قىلىشقا باشلاپتۇ ۋە يانچۇقىدىكى مەكتۇپنى ئوقۇمايلا بىر دۇكانغا كىرىپتۇ. ئاندىن دۇكاندارغا مىڭ تىللانى بېرىپ، بىر قۇر كىيىم بېرىشىنى ئېيتىپتۇ.

دۇكاندار ناھايىتى بەتنىيەت، ئىنسابسىز بىرى بولۇپ، پادىشاھنىڭ خىزمەتكارىغا قاراپ: «بۇ سېپى ئۆزىدىن ئەقىلسىز بىرىدەك قىلىدۇ. ئون تىللاغا سېتىۋالغىلى بولىدىغان كىيىمگە مىڭ تىللا بېرىمەن دەيدۇ» دېگەنلەرنى ئويلاپتۇ ۋە ئەڭ ناچار بىر پارچە رەختتىن بىر يۇرۇش كىيىم تىكىپ، خىزمەتكارغا بېرىپتۇ. بارلىق تىللانى ھېلىقى ناچار كىيىم ئۈچۈن سەرپ قىلغان ئەقىلسىز خىزمەتكار پادىشاھنىڭ ھۈزۈرىغا كەپتۇ. يانچۇقىغا سېلىپ قويۇلغان خەتنى ئوقۇمىغانلىقى ۋە شۇنچىۋالا كۆپ پۇلغا قاملاشمىغان بىر يۇرۇش كىيىم سېتىۋېلىپ كەلگەنلىكى ئۈچۈن، پادىشاھ ئۇنى جازاغا بۇيرۇپ، ئۇنىڭغا: «ئەگەر مەن سېنىڭ ناچار بىر يۇرۇش كىيىم ئېلىشىڭنى خالىغان بولسام، ساڭا مىڭ تىللا ئەمەس، بەلكى باشتىكى خىزمەتكارغا بەرگەندەك ئون تىللا بەرگەن بولاتتىم. بۇ بازاردا ئەڭ ياخشى رەختتىن تىكىلگەن كىيىمنى ئون تىللاغا سېتىۋالغىلى بولىدۇ. ساڭا مىڭ تىللا بەرگەنلىكىمدىن شۇنى ھېس قىلىپ يېتىشىڭ كېرەك ئىدىكى، مەن سېنى بازارغا كىيىم سېتىۋېلىش ئۈچۈن ئەۋەتمىگەن ئىدىم. يانچۇقۇڭغا سېلىپ قويغان خەتنى ئوقۇپ باققان بولساڭ، سېنى بازارغا نېمىشقا ئەۋەتكەنلىكىمنى چۈشىنەتتىڭ ۋە ئۇ پۇلنى بۇنداق بۇزۇپ - چاچمىغان بولاتتىڭ. ئەمدى كۆرگۈلۈكۈڭنى كۆرىدىغان ۋاقىت كەلدى» دەپتۇ.

ئەمدى بۇ مسالدا نېمە دېمەكچى بولغانلىقىمىزنى چۈشەندۈرۈپ ئۆتەيلى:

مسالدىكى پادىشاھنى ئەزەلنىڭ ۋە ئەبەدنىڭ ئۇلۇغ رەببى بولغان ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا دەپ پەرەز قىلساق، پادىشاھ تەرىپىدىن ئون تاللا بېرىلگەن تۆنجى خىزمەتكار ئەقىلسىز ھايۋانلاردۇر. ئون تاللا بولسا ئۇلارغا بېرىلگەن نېمەت ۋە ھېس - تۇيغۇلارنىڭ نىسپىي قىممىتىدۇر. پادىشاھ تەرىپىدىن مىڭ تاللا بېرىلگەن خىزمەتكار ئىنسانلاردۇر. مىڭ تاللا بولسا ئىنسانغا بېرىلگەن ئەقىل، قەلب، كۆز ۋە تىلغا ئوخشاش تۇيغۇ ۋە ئەزالارنىڭ نىسپىي قىممىتىدۇر. ھېكايىدە تىلغا ئېلىنغان بازار نەخ بىز ياشاۋاتقان دۇنيادۇر. ئىككىنچى خىزمەتكارنىڭ يانچۇقىغا سېلىپ قويۇلغان مەكتۇپ بولسا ئىنسانلاردىن دۇنيادا ياشاش جەريانىدا ئەمەل قىلىشى كېرەك بولغان قائىدە - پىرىنسىپلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان قۇرئانغا ئوخشاش ساماۋى كىتابلاردۇر.

ھەقىقەت شۇكى، ئىنسان بۇ دۇنياغا ھايۋانەك ياشاپ، دۇنيا نېمەتلىرىنىڭ پەيزىنى سۈرۈش ئۈچۈنلا كەلمىگەن. ئۇنىڭدىكى سەرمايە ۋە نېمەت چوڭ بىر تىجارەت ئارقىلىق مەڭگۈلۈك پايدىنى ئېلىۋېلىشى ئۈچۈن بېرىلگەن. ئەگەر ئىنسانلارمۇ ھايۋانغا ئوخشاش ياشاش ئۈچۈنلا بۇ دۇنياغا ئەۋەتىلگەن بولسا، ئۇنىڭغا ھايۋانلارغا بېرىلگەن نېمەتنىڭ ئون ھەسسىدىنمۇ كۆپرەك سەرمايە ۋە نېمەت بېرىشنىڭ نېمە كېرىكى؟ ئىنساندىن ھايۋانغا ئوخشاش ياشاش تەلەپ قىلىنغان بولسا، ئۇنىڭغىمۇ ھايۋانغا بېرىلگەنچىلىك نېمەت ۋە سەرمايە بېرىلگەن بولاتتى. ھەقىقەت شۇنداق تۇرسا، بەزى ئەقىلسىز ئىنسانلار ئۆزىنىڭ ھايۋانغا ئوخشاش ياشىشى ئۈچۈن يارىتىلغانلىقىنى داۋراڭ سېلىشىدۇ ۋە: «ھايۋانغا ئوخشاش ياشايمىز، ئۆلىمىز ۋە يوق بولۇپ تۈگەيمىز» دېيىش ئارقىلىق ئۆزلىرىنىڭ نەقەدەر ئەقىلسىز ئىنسانلار ئىكەنلىكىنى جاكارلايدۇ.

ئىستانبۇلدىكى توپكاپى ساراينىنى ھەر كۈنى مىڭلارچە كىشى زىيارەت قىلىدۇ. ھېچكىم بۇ سارايغا بىر تۈگىنىڭ زىيارەتكە كىرىپ، سارايدىكى گۈزەل ئەسەرلەرنى تاماشا قىلغانلىقىغا شاھىت بولۇپ باقمىدى، چۈنكى تۈگە قەدىمىي ئەسەرلەرنى چۈشىنىپ، ئۇلاردىن ھۇزۇر ئالالمايدۇ. تۈگە ھۇزۇر ئالالايدىغان نەرسە توپكاپى ساراينىنىڭ بېغىدىكى بولۇق ئۆسكەن ئوت - چۆپلەردۇر. بىز توپكاپى ساراينىنى كائىناتقا ئوخشاتساق، بۇ كائىناتنىڭ تۈگىگە ئوخشاش ئەقىلسىز ھايۋانلار ئۈچۈن يارىتىلمىغانلىقىنى، بەلكى ئىنسانلار ئۈچۈن بىر سىناق سۈپىتىدە يارىتىلغانلىقىنى بىلىپ يېتەلەيمىز. بۇ ساراي ئىنسانلار ئۈچۈن ياسالغان بولغاچقا، ھەقىقىي ئاقىل ئىنسان بۇ

سارايدىكى ھېكمەتنى ۋە سىرلارنى چۈشىنىشكە ئىنتىلىدىغان، بۇ سارايغا نېمە ئۈچۈن ئەۋەتىلگەنلىكى ھەققىدە تەپەككۇر قىلىدىغان، مەسئۇلىيەت ۋە مەجبۇرىيەتلىرىنى ئورۇنداشقا ئالدىرايدىغان ئىنسانلاردۇر. ئۆزىنىڭ پەقەت يەپ - ئىچىش ۋە ئويۇن - تاماشا ئۈچۈنلا دۇنياغا كەلگەنلىكىنى ئويلايدىغان ئىنسانىنىڭ توپكاپى ساريىنىڭ بېغىدىكى ئوتلاقتا قورسىقىنى تويغۇزۇش ئۈچۈنلا ياشايدىغان ھايۋاندىن، يەنى تۆگىدىن ھېچقانداق پەرقى يوق.

بۇنىڭدىن باشقا، ئىنسانلار دۇنيا نېمەتلىرىدىن ھايۋانلاردەك تولۇق لەززەت ئېلىپ ياشىيالمايدۇ، چۈنكى ھايۋانلاردا ئەقىل بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ھېچقانداق نەرسىنى ئويلىمايلا دۇنيا مالىلىرىدىن قۇربى يەتكۈچە كۆپ ھۇزۇر ئالىدۇ. ئىنسانلاردا ئەقىل بولغانلىقى ئۈچۈن، نېمەتلەردىن مەھرۇم بولۇشتىن قورقۇپ ياكى بۇ نېمەتلەرنىڭ ئۆزىگە بىرەر قورقۇنچلۇق ئاقىۋەت ئېلىپ كېلىشىدىن ئەنسىرەپ ئۇلاردىن تولۇق ھۇزۇر ئالالمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، دۇنيانى «ھۇزۇر - ھالاۋەتنىڭ باغچىسى» دەپ ئويلىغان ئىنسانلار بۇ نۇقتىدا ھايۋاندىنمۇ بەتتەر، ئەقىلسىز ئىنسانلاردۇر.

ئىنسانىنىڭ ۋەزىپىسى نېمە؟

سوئال: ئىنسان دېگەن نېمە؟ ئىنسانىنىڭ ماھىيىتى ۋە مەنىسى نېمە؟ ئۇ نېمىشقا ياشايدۇ؟

جاۋاب: قۇرئاندىكى تۇنجى ئايەت «ئوقۇ» دېگەن بۇيرۇق بولۇپ، بۇ ئايەت ئىنسانىنىڭ ئالدى بىلەن ئۆزىنى ئوقۇشى، چۈشىنىشى ۋە تونۇپ يېتىشىگە بۇيرۇق بېرىش ئۈچۈن نازىل قىلىنغان. ئەقىللىق ئىنسان ئۆز - ئۆزىدىن: «مەن كىم؟ نەدىن كەلدىم؟ نەگە كېتىپ بارىمەن؟ ماڭا بۇنچىۋالا كۆپ نېمەتلەرنى كىم بېرىۋاتىدۇ؟ ئىنسان بولۇپ ياشاشنىڭ بىرەر بەدىلى ۋە ئاخىرىدا بېرىدىغان بىرەر ھېساب - كىتابى بارمۇ؟» دېگەندەك سوئاللارنى سورىشى كېرەك.

ئىنسان ئۆزىنى مۇۋەپپەقىيەت ئۈچۈن يولغا چىققان ۋە ھاياتىنى مۇۋەپپەقىيەتلەر بىلەن تولدۇرۇشنى مەقسەت قىلغان، دەپ ئويلايدۇ. ئۇنداقتا، ئىنسان ئۆزىنى تونۇش نۇقتىسىدا قانچىلىك مۇۋەپپەقىيەت قازىنالىدى؟

ئىنسان ئادەتتە ئەتراپىدىكى ۋە كائىناتتىكى مەۋجۇداتلارنىڭ ئەڭ

ئىنچىكە نۇقتىسىغىچە ھەپىلىشىپ كېتىدۇ. ئۇنداقتا، ئۆزىدە مەۋجۇت بولغان نەرسىلەر ۋە ئۆزىدىكى سىرلارنى يېشىش ئۈچۈن قانچىلىك كۈچ ھەم ۋاقىت سەرپ قىلالىدى؟

بەزى ئىنسانلار ئالەم بوشلۇقىدىكى سىرلارنى ۋە چوڭقۇر دېڭىزدىكى يېشىلمىگەن مەسىلىلەرنى ھەل قىلىۋېتىش ئۈچۈن پۈتۈن ھاياتىنى سەرپ قىلىۋېتىدۇ. خوش، ئۇ ئۆزىدىكى سىرلارنى ئېچىش ۋە ئۆزىدىكى ھەل بولمىغان مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش، ئۆزىنى تونۇش، ئۆز دۇنياسىنىڭ چوڭقۇرلۇقىغا چۆكۈش ئۈچۈن قانچىلىك كۈچ سەرپ قىلالىدى؟

باشقىچە ئېيتساق، ئىنسانىنىڭ مۇھىم مۇۋەپپەقىيەتلەرگە ئېرىشىش، ئۇلۇغ غايىلەرنى قولغا كەلتۈرۈش، ئېچىلمىغان سىرلارنى ئېچىش ئۈچۈن قىلمىغىنى قالمىسىمۇ، ئۆزىنى تونۇش، ئۆزىگە بېرىلگەن قىممەتلەرنى ھېس قىلىش، ئۆزىدىكى سىرلارنى يېشىش ۋە ئامانەتلەرگە ئىگە بولۇش نۇقتىسىدا ھېچقانچە نەتىجىنى قولغا كەلتۈرەلمىگىنى يوق. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئىنسانىنىڭ ماھىيىتى، سىرلىرى، ۋەزىپىسى ۋە كىم ئىكەنلىكى ھەققىدىكى سوئاللار ئاقىللارنى ھەر دائىم ئۆزىنىڭ ماھىيىتى ھەققىدە ئويلىنىش بىلەن مەشغۇل قىلىپ كەلگەن ئىدى. تولىمۇ ئەپسۇسكى، بۇ سوئاللارنى پەقەت ئۆزىنىڭ ئەقلى، قىممەت قارىشى ۋە ھاياتلىق ئۆلچەملىرىگە ئاساسلىنىپ ھەل قىلىشقا ئۇرۇنغان ئىنسانلار تۈيۇق يوللارغا كىرىپ قالىدۇ. بۇلاردىن بەزىلىرى «ئىنسان» دېگەن ئاتالغۇنى «پۈلنىڭ مەخلۇقى» ۋە «ماددىلارنىڭ يىغىندىسى» دېگەنگە ئوخشاش سەپسەتىۋى ئېنىقلىمىلار بىلەن ئىزاھلاشقا ئۇرۇنسا، يەنە بىر قىسىم ھاماقەتلەر «ئىنسان تەپەككۇر قىلالايدىغان جانلىقتۇر» دەپ بىلجىرلىماقتا.

يەنە بىر قىسىم كىشىلەر «ئىنسان»نى «ئىبادەت قىلىشقا ئەرزىيدىغان ئۇلۇغ مەخلۇق» دەپ سۈپەتلىسە، يەنە بەزىلىرى «ئىنسان»نىڭ بىر «ھېچ» ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويۇشقان. بۇلارنىڭ ئارىسىدا «ئىنسانىنىڭ مەجھۇل مەۋجۇتلۇق ئىكەنلىكى»نى ئوتتۇرىغا قويغان ھاماقەتلەرمۇ بولغان. يىغىپ ئېيتساق، شەخسىي چۈشەنچىلەرنى ئاساس قىلغان مۇھاكىمىلەر ۋە ئىنكاسلار ئىنسانىنىڭ ماھىيىتىنى ھەقىقىي مەنىدە ئوتتۇرىغا قويۇشقا يېتەرلىك ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن، بىر قىسىم تەپسىرشۇناسلار بۇ ھەقتە مۇنداق ئىزاھات بەرگەن ئىدى:

«ھەرقانداق ئىنسان توغرا فىتىرەت ئۈستىگە تۇغۇلىدۇ، تۇغۇلغاندىن

كېيىن ھەقىقەت ئۈستىدە ئىزدىنىش جەريانىدا بەزىدە خاتا يولغا كىرىپ قالىدۇ، ئاندىن ئۇنى ھەق يول دەپ ئويلاپ قېلىپ، ئۇنىڭدا جاھىللىق بىلەن چىڭ تۇرۇۋالىدۇ». بۇ ھەقتە بىر ھەدىس بار بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ھەربىر بۇۋاق ئىسلام فىترىتى ئۈستىگە تۇغۇلىدۇ، ئاتا - ئانىسى ئۇنى يا يەھۇدىي، يا خرىستىيان ياكى مەجۇسىي قىلىپ تەربىيەلەيدۇ»[31].

ئىنسانىڭ يارىتىلىشىدىكى ھېكمەتنى تولۇق چۈشىنىش ئۈچۈن، يارىتىلىشىنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى ئامىللىرىنىڭ ھەممىسىنى ئىنچىكىلىك بىلەن ئانالىز قىلىش كېرەك. ئىنسان ئۇرۇقلانغان يەككە بىر ھۈجەيرىدىن يارىتىلىدى. بۇ ھۈجەيرە «زىگوتا» دېيىلىدىغان بولۇپ، ناھايىتى كىچىك بولغانلىقى ئۈچۈن مىكروسكوب بىلەن نەچچە ھەسسە چوڭايتقاندىن كېيىن كۆرگىلى بولىدۇ. بۇ ھۈجەيرە قىسقا ۋاقىت ئىچىدە كۆپىيىپ، ئۆزىدىن نەچچە مىليارد ھەسسە چوڭ ھالەتكە كېلىش بىلەن بىرگە، ھاياتلىق ئۈچۈن زۆرۈر بولغان بارلىق ئەسۋاب (ئورگانلار) بىلەن قورالاندۇرۇلغاندىن كېيىن، بىر ئىنسانغا ئايلىنىپ دۇنياغا كېلىدۇ.

ئىنساب ۋە ئەقىل بىلەن ئويلايدىغان بولساق، ئىنسان كۆپ ھالاردا بىباھا، مۇكەممەل بىر ۋۇجۇدقا؛ تەڭداشسىز، مەشھۇر بىر ئەسەرگە ئوخشاش، ئەقىللەرنى لال قىلىدىغان مۆجىزىلىك قىممەت ۋە ماھىيەتلىك خۇسۇسىيەتلەرگە ئىگە. ئىنسان يەككە بىر ھۈجەيرىنى مەيدانغا كەلتۈرۈشتىنمۇ ئاجىز تۇرۇپ، ئەقىللەرنى لال قىلىدىغان مىليونلىغان ھۈجەيرىلەرنىڭ بىر يەرگە توپلىشىپ، ھەمكارلىق بىلەن ساناقسىز ۋەزىپىلەرنى ئورۇندىشى نەتىجىسىدە ھاياتىنى داۋاملاشتۇرۇۋاتىدۇ. بۇ ھۈجەيرىلەرنىڭ، يەنى زىگوتانىڭ توختىماي بۆلۈنۈشى نەتىجىسىدە ئىنسانىڭ ۋۇجۇدىنى بارلىققا كەلتۈرۈشى، ھەربىر ھۈجەيرىنىڭ ئۆزىگە ئالدىن بەلگىلەپ بېرىلگەن ۋەزىپىنى ئورۇندىشى ۋە ھېچقانداق ھۈجەيرىنىڭ ئۆز ۋەزىپىسىنى ئاقسىتىپ قويماستىن، بەجا كەلتۈرۈشى تەپەككۇر قىلىشقا جۈرئەت قىلالايدىغان ئىنسانلارنى ھەيرانلىق ئالمىگە تاشلىماقتا.

توقۇلمىلارغا قاراپ باقايلى: گەرچە ئۇلارنىڭ ھەممىسى يەككە ھۈجەيرىلەرنىڭ بىر يەرگە توپلىشىشىدىن شەكىللەنگەن بولسىمۇ، بەزىلىرى تەمنى ھېس قىلىدىغان، بەزىلىرى ئاڭلايدىغان، بەزىلىرى ئوخشىمىغان

[31] سەھىھ مۇسلىم، 2657 - ھەدىس.

سىگناللارنى قوبۇل قىلىدىغان پەرقلىق ئورگانلارغا ئايلانماقتا. بۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئاشقازان ۋە جىگەر قاتارلىق ئورگانلار بىرلا ۋاقىتتا نەچچە مىڭ خىل خىمىيەلىك ۋە بىيولوگىيەلىك رېئاكسىيەلەر يۈز بېرىدىغان زامانىۋى تەجرىبىخانىلارغا ئوخشايدۇ. ئىنساننىڭ ئىچكى ۋە تاشقى ئەزالىرى بىر - بىرىنى قوغداش، مۇھاپىزەت قىلىش، يارەم بېرىش ۋە مۇجىزىۋى ئېلىم - بېرىم قاتارلىق فۇنكسىيەلەرگە ئىگە قىلىپ پىلانلانغان. ئىنسان ئاناتومىيەسىنى ئىنچىكىلىك بىلەن تەتقىق قىلىدىغان بولساق، ھېچقانداق ئورگاننىڭ ئارتۇق بولۇپ قالمىغانلىقىنى كۆرۈپ يېتىش بىلەن بىرگە، ھەرقانداق ئورگاننىڭ ئىقتىدار ۋە فۇنكسىيە جەھەتتىن كەمتۈك بولۇپ قالمىغانلىقىنىمۇ كۆرۈپ يېتەلەيمىز.

شۇنى كېسىپ ئېيتىشقا بولىدۇكى، ئىنسان ناھايىتى تېز، ناھايىتى ئۇنۇملۇك نەتىجە بېرىدىغان مۇكەممەل بىر سىستېما سۈپىتىدە يارىتىلغان. سىرتتىن قوبۇل قىلىنغان ئوزۇقلۇقلارنىڭ ھەزىم قىلىنىشى، ھۈجەيرىلەر تەرىپىدىن سۈمۈرۈلۈشى ۋە ئارتۇق مادداللارنىڭ چىقىرىۋېتىلىشى قاتارلىق جەريانلار ھەيران قالارلىق بىر ئىنتىزام بىلەن ئىجرا بولىدۇ. بۇ نۇقتىنى كۆزەتكەن بىيولوگ ۋە فىزىيولوگلار ھەيرانلىقتىن ئۆزىنى تۇتۇۋالالمايدۇ. ئىنسانىنىڭ مېڭىسىدە ئون مىليارد دانە قارار چىقىرىش مەركىزى بار. بۇ مەركەزلەرنىڭ ھەربىرىدە 200 ئەتراپىدا سىناپسلار بار بولۇپ، بۇ سىناپسلار ھەر دەقىقىدە مىڭلىغان فۇنكسىيەلەرنى ئورۇندايدۇ. بۇنىڭدىن باشقا، ھەربىر سىناپس ئۆزىدىن باشقا مىليونلىغان سىناپسلارنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار بولۇش ۋە بىر - بىرىنى نازارەت قىلىش ئارقىلىق بىرگە ئىشلەيدۇ. قاراڭ، بىزنىڭ مېڭىمىز مانا مۇشۇنداق كۆزنى قاماشتۇرىدىغان، ھەيرانلىقلارغا تولغان يەردۇر.

يۇقىرىقىلار پەقەت بىز ھېس قىلىپ يەتكەن بىرقانچە مىسال بولۇپ، ئەمەلىيەتتە كۆزىمىزنى قەيەرگە قاراتساق، ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالانىڭ تەڭداشسىز سەنئىتىگە شاھىت بولىمىز. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئىنسان ئۆزىنى تونۇشقا ئىنتىلىشى ۋە مەۋجۇتلۇقنىڭ سەۋەبىنى ئانالىز قىلىپ بېقىشى كېرەك.

قارايدىغان بولساق، ئىنسان مىلياردلىغان يۇلتۇزلار تۈركۈمىگە ئىگە كائىناتنى تەتقىق قىلىش ئۈچۈن كېچىسىنى كۈندۈزىگە ئۇلاپ شۇنچىۋالا جاپا چەكسىمۇ، ئۆزىنى بايقاپ، ئۆزىنى تونۇش ۋە باشقۇرۇش، ئۆزىنىڭ

مەۋجۇتلۇقىغا ئەڭ مۇۋاپىق شەكىلدە ياشاش ئۈچۈن غەيرەت قىلىشقا ئۇرۇنۇپ باقمايدۇ. ئەمەلىيەتتە، ئىنسانىنىڭ مەنىۋى قۇرۇلمىسىنى ئالمىدىغان بولساق، كىچىك بىر كائىناتقا ئوخشايدۇ ۋە كائىناتتىكى بارلىق مەخلۇقاتلاردىن ئۈستۈن تۇرىدۇ. ئىنسان ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىن پەۋقۇلئاددە قۇرۇلمىغا ئىگە بولسىمۇ، ئۆزى ۋە جەمئىيەتكە پايدىلىق بولالىشى ئۈچۈن ئۆزىنى ياخشى تونۇشى ۋە يارىتىلىشىدىكى ماھىيەتنى تولۇق چۈشىنىشى كېرەك. ئىنسان كائىناتنىڭ سىرلىرىنى يېشىشنىلا بىردىنبىر ۋەزىپە قىلىۋالماستىن، ئۆزىدىكى سىرلارنى، ئىچكى دۇنياسىنى ۋە ئۆزىنىڭ ئالمىنى چۈشىنىشى، ئۆزىنى تونۇشى، مەسئۇلىيەتلىرىنى بىلىشى، ئۆزىدىكى قىممەت ۋە ئۆزىگە تاپشۇرۇلغان ئامانەتنى ھېس قىلىپ يېتىشى كېرەك. يارىتىلىشتىكى غايىنى ۋە قىممەتنى تونۇپ يېتەلمىگەن ئىنسان ھېچ نەرسىنى تونۇپ يېتەلمەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن غايىسىز، ئۆزىگە ھېچقانداق نىشان بېكىتمىگەن بىر ھايات ئىچىدە ئۆزىنى بەختسىز ھېس قىلىپلا قالماستىن، باشقىلارنىڭ ھۇزۇر ۋە بەختىنمۇ نابۇت قىلىدۇ.

ئىنسانىنىڭ ئۆزىنى تونۇشى، ئاللاھنى بىلىشى، دۇنياغا كېلىشتىكى مەقسەتنى چۈشىنىشى ۋە قىلغان - ئەتكەنلىرىنىڭ ھېساب - كىتابىنى بېرىدىغانلىقىنى ئاڭقىرالىشى ئۇنىڭ ھاياتىدا ئۆگىنىشى زۆرۈر بولغان ئەڭ ئاساسىي بىلىملەردۇر. بۇ چۈشەنچە ئىنسانغا ھەم تەرتىپلىك ۋە مەنىلىك ھايات ئاتا قىلىدۇ، ھەم ئىنسانىنىڭ ئۆزىگە ۋە جەمئىيەتكە پايدىلىق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرىدۇ، ئىنسانىنىڭ تېخىمۇ كۆپ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىغا يول ئېچىپ بېرىدۇ.

ھازىرقىدەك تەرەققىي قىلغان دەۋردە پەيغەمبەرلەرگە ئېھتىياج بارمۇ؟

سوئال: ئىلىم - پەن يۈكسەلگەن، بىلىم ۋە مەدەنىيەت ھەر تەرەپنى قاپلىغان زامانىمىزدا ئىنسانلار ھېچقانچە قىينالمايلا ئېھتىياجلىرىنى قامدىيالايدىغان، خاتالىقلارنى تۈزىتەلەيدىغان تۇرسا، ئىنسانلارغا توغرا - خاتانى كۆرسىتىپ بېرىدىغان پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋە ساماۋى كىتابلارنىڭ بولۇشى زۆرۈرمۇ؟

جاۋاب: ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا پەيغەمبەرلەرنى ۋە ساماۋى كىتابلارنى

ئىنسانلارغا توغرا يولنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ئەۋەتكەن. ئۇنداق بولماي، ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ خالىغىنى بويىچە توغرا يولنى تېپىشقا ئۇرۇنغان بولسا ئىدى، بىر تالاي ئوخشىمىغان قاراشلار ئوتتۇرىغا چىقاتتى ھەمدە بۇ قاراشلارنى بىرلەشتۈرۈش مۇمكىن بولمايتتى. ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا ئىنسانلارغا چولتا ئەقىللىرى بىلەن تېگىگە يېتەلمەيدىغان سىرلارنى ئۆگىتىپ قويۇش ۋە ئىككى دۇنيادا خۇشاللىق ۋە ئاسايىشلىق ئىچىدە ياشىشىغا كېرەكلىك بولغان رېتسىپنى بىلدۈرۈپ قويۇش ئۈچۈن، ئەڭ پەزىلەتلىك كىشىلەرنى تاللاپ پەيغەمبەر قىلغان، شۇنداقلا ئىنسانلارغا قانداق ياشاشنى ئۆگىتىش ئۈچۈن ساماۋى كىتابلارنى نازىل قىلغان.

ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا كائىناتنى بىز كۆرۈپ تۇرۇۋاتقاندەك ناھايىتى مۇكەممەل ۋە تەڭداشسىز ھالەتتە ياراتقان ھەمدە ئىنسانىنى مۇشۇ ئۇلۇغ يارىتىلىشىنىڭ مەركىزىگە قويغان. ئېنىقكى، ئىنسانىنى بۇنچىۋالا ئەزىز قىلىپ يارىتىشنىڭ ئارقىسىدا ناھايىتى چوڭ غايىلەر بار. بۇ غايىلەرنى مەخلۇقاتلارنىڭ ئەڭ شەرەپلىكى قىلىپ يارىتىلغان ئىنسانلارغا بىلدۈرۈش ئەقەللىي بىر زۆرۈرىيەت. مۇشۇ مەقسەتتە، ئاڭ ۋە تەپەككۇر ساھىبى بولغان ئىنسانلار بىلەن سۆھبەت ئۆتكۈزۈلۈشى ۋە ئۇلارغا ئۆزلىرىنىڭ يارىتىلىشتىكى غايىلەر چۈشەندۈرۈلۈشى كېرەك.

ئەلۋەتتە، بۇ دۇنيا بىر ئىمتىھان مەيدانى بولغانلىقى ئۈچۈن، پۈتۈن ئىنسانلار بىلەن سۆھبەتلىشىشنىڭ ئورنىغا، ئۇلار ئارىسىدىن ئەڭ ئەخلاقلىقلىرىنى تاللاپ سۆھبەتلىشىش يېتەرلىك. بۇنداق قىلىش ئارقىلىق، باشقا ئىنسانلارمۇ ئۇلارنىڭ ئەلچىلىكىنى ۋاستە قىلىپ تۇرۇپ، ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالانىڭ ئۆزلىرىنى ۋە بۇ ئالەمنى يارىتىش ئارقىلىق نېمىلەرنى مەقسەت قىلغانلىقىنى چۈشىنىپ يېتەلەيدۇ. پەيغەمبەرلەر ئاللاھ تەرىپىدىن تاللانغان، ئۆزى بىلەن ئىنسانلار ئارىسىدىكى ئالاقىگە ۋاستە ۋە ئەلچى قىلىنغان بەختلىك بەندىلەردۇر. بۇ تېما ناھايىتى مۇھىم بولغانلىقى ئۈچۈن، تېخىمۇ تەپسىلىيرەك مۇلاھىزە قىلىپ باقايلى:

ئەگەر ئوقۇغۇچىلاردا مەلۇم بىر كىتابنى چۈشەنگۈدەك سەۋىيە بولمىسا، ئۇ كىتابنى شەرھلەپ بەرگۈدەك مۇئەللىمۇ بولمىسا، بۇ كىتاب ئۇلارغا نىسبەتەن قۇرۇق قەغەزدىن باشقا نەرسە ھېسابلانمايدۇ. شۇنىڭدەك، ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا بۇ كائىناتنى يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان كىتابقا ئوخشاش ياراتقان بولۇپ، كائىنات كىتابىنىڭ ھەربىر بېتىدە مىڭلىغان كىتابلارنى تولدۇرغۇدەك بىلىم، ھەربىر پاراگرافىدا مىڭلىغان

بەتلەرگە سىغقۇدەك ئۇچۇر، ھەربىر جۇملىسىدە مىڭلىغان پاراگرافلارنى تولدۇرغۇدەك سىرلار يوشۇرۇنغان، ھەربىر سۆزنىڭ مىڭلىغان جۇملىلەرگە سىغقۇدەك ھەقىقەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇنداق چوڭ ھەجىملىك ھەم مۇرەككەپ كىتابنى ھېچبىر ئوقۇتقۇچىغا؛ شەرھلەپ، ئېزىپ چۈشەندۈرۈپ قويمىغان ئۇستازغا تايانماي تۇرۇپ ئۆگىنىش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس. ئۇستازنىڭ بىزنىڭ ئارىمىزدىن چىققان بىر كىشى بولۇشى ناھايىتى مۇھىم بولۇپ، بۇنداق بولغاندا بىزنىڭ ئۇنىڭدىن دەرس ئالالايمىز، ئۇنى يولباشچى ۋە مۇئەللىم دەپ بىلەلەيمىز. شۇڭا، كائىناتتىن ئىبارەت مۇرەككەپ بىر كىتاب يارىتىلغانكەن، پەيغەمبەردىن ئىبارەت ئۇلۇغ بىر يولباشچىغىنىڭ چوقۇم ئېھتىياجمىز بولىدۇ.

قۇرئان كەرىم بېشىدىن تارتىپ ئاخىرىغىچە تەۋھىدنى چۈشەندۈرگەنىدەك، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنىڭ ماھىيىتى ۋە سۈپەتلىرىنىمۇ چۈشەندۈرىدۇ. قۇرئاندىكى يۈزلىگەن ئايەتلەر ئىنسانلار ئۈچۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ قانچىلىك مۇھىملىقىنى ۋە ئۇلارنىڭ مۇھىم ۋەزىپىلىرىنى چۈشەندۈرۈپ تۇرىدۇ ھەمدە مېتافىزىكىلىق ھادىسىلەرنى ئەقىل بىلەنلا چۈشىنىپ كېتىشنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىنىمۇ بايان قىلىپ بېرىدۇ. بۇ ھەقتە قۇرئان كەرىمدىكى بەزى ئايەتلەرگە نەزەر سېلىپ باقايلى: «ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەردىن كېيىن، ئاللاھنىڭ ئالدىدا كىشىلەر (يەنى پەيغەمبەر ئەۋەتىلگەن بولسا، ئەلۋەتتە ئىمان ئېيتاتتىم ۋە ئىتائەت قىلاتتىم دېگۈچىلەر) گە باھانە بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن، (ئىتائەت قىلغۇچىلارغا جەننەت بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگۈچى، (ئاسىيلىق قىلغۇچىلارنى دوزاختىن) ئاگاھلاندۇرغۇچى پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتتۇق، ئاللاھ غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر»[32]؛ «ئى ئەھلى كىتاب (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار)! بىزگە (ساۋاب بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگۈچى، (ئازابتىن) ئاگاھلاندۇرغۇچى كەلمىدى دېمەسلىكىڭلار ئۈچۈن، پەيغەمبەرلەر ئۇزۇلۇپ قالغان بىر زاماندا سىلەرگە (شەرىئەتنى ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرىنى) بايان قىلىپ بېرىدىغان رەسۇلىمىز كەلدى، ھەقىقەتەن سىلەرگە خۇش خەۋەر بەرگۈچى ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچى (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) كەلدى (ئەمدى سىلەرگە ئۆزرە قالمىدى). ئاللاھ ھەر نەرسىگە قادىردۇر»[33].

دېمەك، پەيغەمبەرلەر ئەۋەتىلمىگەن بولسا، ئىنسانلار ئۆزلىرىنىڭ

[32] سۈرە نىسا، 165 - ئايەت.

[33] سۈرە مائىدە، 19 - ئايەت.

مەسئۇلىيەتلىرىنى بىلەلمىگەن بولاتتى؛ نېمىنىڭ ھالال، نېمىنىڭ ھارام ئىكەنلىكىنى پەرقلەندۈرەلمەيتتى؛ ئاخىرەتتە «نېمە ئۈچۈن بۈيرۇلغان ۋەزىپىڭلارنى ئورۇندىمىدىڭلار؟» دەپ سورالغاندا، «رەببىمىز، سەن بىزگە ۋەزىپىلىرىمىزنى ئېيتىپ بەرمىگەن تۇرساڭ؟!» دېيىش ھەققىگە ئىگە بولۇپ قالاتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالانىڭ مەۋجۇتلۇقى شەك - شۈبھىسىز ھەقىقەت بولغانغا ئوخشاش، پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەۋەتىلىشىنىڭ مۇھىملىقىمۇ قىل سىغمايدىغان ھەقىقەتتۇر. ئەگەر بىرى: «مەن ئاللاھقا ئىمان ئېيتىمەن» دېگەن بولسا، ئۇنىڭ: «پەيغەمبەرلەر ۋە ئۇلار ئېلىپ كەلگەن يولىورۇقلارغا ئېھتىياجىم يوق» دېيىشى ئەسلا مۇمكىن ئەمەس، چۈنكى بۇنداق دېگۈچى سېپى ئۆزىدىن كاززاپ ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئەقلى - ھوشى جايىدا بىرى: «پەيغەمبەرگە ئېھتىياج يوق» دېگەن سۆزنى ئاغزىدىن چىقىرىشتىن قاتتىق ئېھتىيات قىلىدۇ ۋە ئىنسانىيەت ئۈچۈن پەيغەمبەرنىڭ قانچىلىك مۇھىملىقىنى ھېس قىلىپ يېتەلەيدۇ.

قۇرئان كەرىم ۋە بۇ كىتابتىن بۇرۇن نازىل قىلىنغان ساماۋى كىتابلار بۇ تەڭداشسىز كائىناتنىڭ قوللانمىسى ھېسابلىنىدىغان بولۇپ، بۇ كىتابلارنى شەرھلەپ بېرىدىغان، ئىنسانلارغا ئۆگىتىپ قويىدىغان ۋە تەلىم بېرىدىغان ئەڭ سالاھىيەتلىك شەخسلەر دەل پەيغەمبەرلەردۇر. پەيغەمبەرلەر ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا رازى بولغان ئىنسانلارنىڭ ئۆرنەكلىرىدۇر. بۇلارنى تەقلىد قىلىش ۋە ئۇلارنىڭ ئىزىدا مېڭىش ئارقىلىق توغرا يولغا ۋە سائادەتكە ئېرىشكىلى بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ئىش - ھەرىكىتى، سۆزى ۋە ھال - ئەھۋالى ئىنسانلار ئۈچۈن ھىدايەتكە باشلايدىغان مەشئەلدۇر؛ ئۇلار «رەسۇل» دېگەن سۈپەتتى ئارقىلىق ئىنسانلارنى ھەقكە، ھىدايەتكە ۋە بارلىق گۈزەللىككە بۇيرۇيدىغان باشلامچى ئىنسانلاردۇر.

يەنە ئېيتساق، ئىنسانىيەت مەدرىسەسىنىڭ ئوقۇتقۇچىلىرى پەيغەمبەرلەردۇر، بۇ مەدرىسەدە ئوقۇتۇلىدىغان دەرسلىكلەر بولسا ساماۋى كىتابلاردۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەۋەتمەي تۇرۇپ (ھېچ ئادەمنى) جازالىغىنىمىز يوق»[34].

[34] سۈرە ئىسرا، 15 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەللىلىرى

سوئال: پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلغانلارنىڭ دەللىلىرى بارمۇ؟ بىز مۇسۇلمانلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى قانداق بىلىمىز ؟

جاۋاب: بۇ سوئالغا قىسقىچە قىلىپ مۇنداق جاۋاب بېرىشكە بولىدۇ:

1. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كىشىلىك ئەخلاقىمۇ ئۇ زاتنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە يېتەرلىك دەلىلدۇر، چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەڭ ئەشەددىي دۈشمەنلىرىمۇ ئۇ زاتنى «يالغانچى» دېيەلمىگەن؛ ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ «ئەمىن» دېگەن تەخەللۇسىنى ئېتىراپ قىلىپ، شۇ تەخەللۇس بىلەن چاقىرغان ھەمدە بۇ زاتنىڭ مۇكەممەل ئەخلاققا ئىگە ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلماي تۇرالمىغان. ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالامۇ بۇ ھەقتە سۈرە ئەنئامدىكى مۇناسىۋەتلىك ئايەتتە كاپىرلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئەمەس، بەلكى ئۇ زات ئېلىپ كەلگەن ئايەتلەرنى يالغانغا چىقارغانلىقىدىن خەۋەر بەرگەن.

يەنىپ ئېيتقاندا، ئۇ زات شۇنداق راستچىل بولغان ئىكەن، يالغان گەپ قىلمىغان ئىكەن ۋە: «مەن پەيغەمبەر» دېگەن ئىكەن، ئۇ شەكسىز پەيغەمبەردۇر.

2. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرئان كەرىم ئۆز ئىچىگە ئالغان مۆجىزىلەرنى كۆرسەتكەن بولۇپ، بۇ مۆجىزىلەر ئىشەنچلىك مەنبەلەردە خاتىرىلەنگەن. بۇ مۆجىزىلەرمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ئىشەنچلىك پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە دەلىل بولايدۇ.

3. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر جەمئىيەتنى ئۆزگەرتىشكە نىسبەتەن ناھايىتى قىسقا ۋاقىت ھېسابلىنىدىغان 23 يىل ئىچىدە ئەنئەنىلىرىگە چىڭ باغلانغان، مۇتەئەسسىپ، جاھىل بىر جەمئىيەتنى ئىسلاھ قىلىش ئارقىلىق يەر يۈزىدىكى ئەڭ ئادىل، مەدەنىي ۋە ئىلغار جەمئىيەتكە ئۆزگەرتىپ چىققان بولۇپ، بۇمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەقىقىي بىر پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە كۈچلۈك دەلىل بولالايدۇ.

4. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن ھەق دىن 14 ئەسىردىن

هالقىغان ئۇزۇن زاماندىن بېرى دۇنيادىكى سىياسىي ۋە ئىجتىمائىي بوران - چاپقۇنلاردا ئۇستۇنلۇكنى ئىگىلەپ، قىلچە ئۆزگىرىپ كەتمەي، كۇنىمىزگىچە ئۆز پېتى يېتىپ كېلىلىدى. دۇنيادا بۇنچىۋالا ئۇزۇن ۋاقىت ئەسلىنى يوقاتماي تۇرغان باشقا بىر دىن ياكى ئىدېئولوگىيە مەۋجۇت ئەمەس.

قۇرئان پەيغەمبەرنىڭ سۆزى بولۇشى مۇمكىنمۇ؟

سوئال: قۇرئان كەرىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزى بولۇش ئېھتىماللىقى بارمۇ؟ ئۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس دەپ قارالسا، بۇ قاراشنى قانداق ئىسپاتلايمىز؟

جاۋاب: قۇرئاننىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزى بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، چۈنكى بىر تەرەپتىن، قۇرئاننىڭ ئايەتلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باشقا سۆزلىرىگە قەتئىي ئوخشىمايدۇ؛ يەنە بىر تەرەپتىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساۋاتسىز تۇرۇپ قۇرئان كەرىمدەك بالاغەت ۋە پاساھەتتە تەڭداشسىز، ئۇلۇغ بىر كىتابنى قانداقمۇ ئوتتۇرىغا چىقىرالىسۇن؟!

قۇرئان كەرىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ياكى باشقا بىر ئىنسانىنىڭ سۆزى ئەمەس، چۈنكى بارلىق ئىنسانلارغا ۋە جىنلارغا قۇرئاننىڭ ئايىتىگە ئوخشاش ئايەتتىن بىرنى بولسىمۇ كەلتۈرۈپ بېقىش ھەققىدە جەڭ ئېلان قىلىنغان بولسىمۇ، ھېچكىم بۇنى قىلىشقا جۈرئەت قىلالمىدى.

بىلگىنىمىزدەك، قۇرئان كەرىم نازىل بولغان ۋاقىتلاردا ئەرەب تىلىنىڭ بالاغەت ۋە پاساھىتى پۈتۈن دۇنيانى ھەيران قالدۇرۇۋەتكەن ئىدى. ھالبۇكى، ئىسلام دۈشمەنلىرى ئارىسىدا ۋەلىد ئىبنى مۇغىيرەگە ئوخشاش تەڭداشسىز شائىرلار بار ئىدى. ئۇ: «شېئىرىيەتتە ماڭا يېتەلەيدىغان بىرى مەۋجۇت ئەمەس» دەپ داۋراڭ سالغان بولسىمۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن ۋەھىينىڭ شېئىر ئەمەسلىكىنى، شۇنداقلا بۇ ۋەھىيدە ئىنسانلارنى ئۆزىگە جەلپ قىلىدىغان بىر سېھرىي كۈچ بارلىقىنى ۋە بۇ ۋەھىيگە جەڭ ئېلان قىلىپ، غەلىبە قىلىشنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىنى ئېتىراپ قىلغان[35].

[35] تەبەرىي: «جامىئۇل بەيان»، 24 – 25 - بەتلەر.

ئىنجىلدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن خەۋەر بېرىلگەنمۇ؟

سوئال: ئىنجىلدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىلگەنمۇ؟

جاۋاب: بۇ سوئالنىڭ جاۋابىنى ھەقىقىي بىر ۋەقەلىكتىن ئاڭلاپ باقايلى:

ئون نەچچە يىل بۇرۇن بىر پېداگوگىكا مەكتىپىدە ئوقۇۋاتاتتىم. ئۇ ۋاقىتلاردا مەكتەپ ئىچىدە ئاللاھ ۋە پەيغەمبەر ھەققىدە كەڭ - كۇشادە پاراڭلىشىشمىز مۇمكىن ئەمەس ئىدى، دىندارلىقىمىزنى ئاشكارىلىساق ئېغىر جازالىناتتۇق. قىسقىچە ئېيتقاندا، مەكتەپ دىندىن خالىي ئىدى، ئوقۇتقۇچىلىرىمىزمۇ دىنىي تېمىلارغا ناھايىتى سەزگۈر بولۇپ، دىنغا مايىل ساۋاقداشلارغا نەپرەت كۆزى بىلەن قارايتتى.

بىر كۈنى پەلسەپە دەرسىدە ئوقۇتقۇچىمىز بىزگە خىرىستىيان دىنى ھەققىدە مەلۇمات بېرىشى ئۈچۈن، سىنىپقا بىر خىرىستىيان پوپنى باشلاپ كىردى. ئۇ ساۋاقداشلاردىن بىرەرسىنىڭ سەلبىي ئىنكاس بىلدۈرۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ: «بارلىق دىنلاردىن خەۋەردار بولۇشىمىز كېرەك» دەپ قويدى. ئەمەلىيەتتە، بۇ ئوقۇتقۇچى ئىسلام دىنىغا ناھايىتى ئۆچمەنلىك قىلاتتى. ئۇ پوپقا قاراپ:

– قېنى مەرھەمەت، بۇ ياشلارغا خىرىستىيان دىنى ھەققىدە مەلۇمات بېرىڭ! – دېدى.

پوپ خىرىستىيان دىنىنى ماختاپ ئۇچۇرۇپ، ئىسلام دىنىنى قارىلاشقا باشلىدى. بىلجىرلاش جەريانىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەققىدە پات - پات قاملاشمىغان، ئاساسسىز، قۇرۇق گەپلەرنى قىلاتتى. ئۇ شۇنداق قىلىش ئارقىلىق زېھنىمىزنى بۇلغاشنى كۆزلەيتتى. تېخىمۇ ھەيران قالارلىقى شۇكى، ئوقۇتقۇچىمىز بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاشتىن ئاجايىپ ھۇزۇر ھېس قىلۋاتقانىدەك كۆرۈنەتتى. ھەتتا ئۇ، پوپنىڭ «خىرىستىيان دىنى تەرەققىياتقا، ئىسلام دىنى بولسا قالاقلىققا ۋەكىللىك قىلىدۇ» دېگەن بەتنامىلىرىنى ئاڭلىغاندا، بېشىنى لىڭشىتىپ تەستىقلىدى. پوپ سۆزىنىڭ ئاخىرىغا: «خىرىستىيان دىنى ھەق، ئىسلام دىنى بولسا ئويدۇرۇلغان، ساختا دىندۇر» دەپ قىستۇرۇپ قويدى.

ئۇ ۋاقىتلاردا سىنىپىمىزدا دىنىي ساھەدە خېلى ئەتراپلىق بىلىمى بار، ئەمما ئۆزىنى ئانچە ئاشكارىلاپ كەتمەيدىغان، مۇھەممەد ئىسمىلىك بىر ساۋاقدىشىمىز بار ئىدى. ئۇ ساۋاقدىشىمىز پوپ بىلەن ئوقۇتقۇچىمىزنىڭ يولسىزلىقلىرىغا بەرداشلىق بېرەلمەي، ئورنىدىن تۇرۇپ پوپقا قارىدى - دە:

– كەچۈرۈڭ، – دېدى ئەدەپ بىلەن، – سىز خىرىستىيان دىنىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ۋە ھەق دىن ئىكەنلىكىنى ئېيتتىڭىز، بىراق قولىڭىزدىكى ئىنجىلدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىلگەنغۇ!؟ – دېدى.

ساۋاقدىشىمىزنىڭ سۆزلىرى سىنىپتا خۇددى بومبا پارتلىغاندەك غۇلغۇلا پەيدا قىلىۋەتتى. بارلىق ساۋاقداشلار: «بۇ قانداق گەپ ئەمدى؟» دېگەندەك ھەيرانلىققا چۆمگەن ئىدى. ئوقۇتقۇچىمىز دەرھال:

– نېمە دەپ بىلجىرلاپ يۈرىسەن؟ – دەپ مۇھەممەدكە ھومايدى، بىراق پوپ ئوقۇتقۇچىمىزنىڭ سۆزىنى كېسىپ:

– مۇئەللىم، مەيلى گەپ قىلغىلى قويۇڭ. بۇ يىگىتكە خاتا مەلۇمات بېرىلگەندەك قىلىدۇ. مانا، قولۇمدا ئىنجىل بار. يېنىمغا كېلىپ، ئىنجىلنىڭ نەرىدە مۇھەممەدنىڭ كېلىدىغانلىقى ھەققىدە خەۋەر بېرىلگەنلىكىنى كۆرسىتىپ باقسۇن، – دېدى.

بۇ چاغدا سىنىپتىكى بارلىق ساۋاقداشلار مۇھەممەدكە قارىشىپ: «ئەمدى قانداق قىلار؟» دېگەندەك سۆكۈتكە چۆمدى. ئۇلارنىڭ كاللىسىدا: «ئەجەبا، ئۇنىڭ دېگىنى راستمىدۇ ياكى ئۇ بۇ سۆزلەرنى قۇلاق موللىلىقى قىلىپ، ئۇ يەر - بۇ يەردىن ئاڭلىۋالغان بولغىيمىدى؟» دېگەندەك سوئاللار پەيدا بولغاندەك قىلاتتى.

شۇنىڭ بىلەن دوستىمىز سومكىسىدىن قىزىل تاشلىق بىر پارچە كىتابنى چىقىرىپ، ۋاراقلىغىلى تۇردى. ئاندىن پوپقا قاراپ:

– مەن دېگەن يەرلەرنى قولىڭىزدىكى ئىنجىلدىن تېپىپ، ئوقۇپ باققان بولسىڭىز، – دېدى. پوپ جاۋابەن:

– بولىدۇ، – دېدى. ئۇنىڭ چىرايىدىن ھەيرانلىق ئالامەتلىرى كۆرۈلۈشكە باشلىغان ئىدى. ساۋاقدىشىمىز:

– يۇھەننا ئىنجىلىنىڭ 14 - باب، 20 - ئايىتىنى ئېچىپ ئوقۇڭ، – دېدى.

پوپ ئالدى بىلەن دېيىلگەن يەرنى ئاچتى، بىراق ئوقۇشتا ئىككىلىنىپ قالغاندەك قىلاتتى. شۇنىڭ بىلەن دوستىمىز:

– قېنى مەرھەمەت، ئوقۇڭ! – دېدى.

پوپنىڭ يۈزلىرى قىزىرىپ كەتكەن بولۇپ، چىرايىدىن قاتتىق غەزەپلەنگەنلىكى چىقىپ تۇراتتى. ئاندىن ئۇ: «ئەمدى سىلەر بىلەن پاراڭلاشمايمەن، خالاڭلار ياكى خالىماڭلار، ئالەملەرنىڭ يولباشچىسى كېلىۋاتىدۇ. مەندىمۇ ئۇنىڭدا بار بولغان سۈپەتلەر يوق» دېگەن يەرلەرنى ئوقۇدى.

سىنىپ ئىچى بىردىنلا ھەيرانلىق ۋە تىمتاسلىققا چۆمدى. ئوقۇغۇچىلار بىر - بىرىگە قارىشىپ: «بۇ نېمە گەپ ئەمدى؟» دېگەندەك قىلىۋاتاتتى.

ئەسلىدە، ئىنجىلدىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىدىغانلىقى ھەققىدە خەۋەر بېرىلىۋاتاتتى. پوپ بىردىنلا ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ قالدى. بىراق، ساۋاقدىشىمىز داۋاملاشتۇردى:

– يۇھەننا ئىنجىلىنىڭ 16 - باب، يەتتىنچى ئايىتى...

ئوقۇتقۇچىمىز دەرھال شۇ يەرنى ئېچىپ ئوقۇشقا باشلىدى: «بىراق، مەن سىلەرگە ھەقىقەتنى ئېيتىپ بېرىۋاتىمەن. مەن كەتسەم، سىلەرگە پايدىلىق. چۈنكى، مەن كەتمىسەم، سىلەرگە تەسەللى بېرىدىغان زات كەلمەيدۇ».

بۇنى ئوقۇپ بولۇپ ئوقۇتقۇچىمىز بىلەن پوپ «بۇ قانداق گەپ؟» دېيىشكەندەك بىر - بىرىگە قارىشىپ بىرئاز تۇرۇپ قالدى. ئۇلارنىڭ ھەيرانلىقى تېخىمۇ ئېشىۋاتقاندەك قىلاتتى. ساۋاقدىشىمىز سۆزنى داۋاملاشتۇردى:

– يۇھەننا ئىنجىلى 16 - باب، 8 - ئايەت...

ئوقۇتقۇچىمىز ئىنجىل بەتلىرىنى بىرھازا ئۆرۈپ - چۆرۈگەندىن كېيىن، ئۇ يەرنىمۇ تاپتى: «ئۇ داھىي كېلىپ دۇنيادا يېڭى، مۇكەممەل بىر سىستېما قۇرۇپ چىقىدۇ».

ساۋاقدىشىمىز ناھايىتى ھاياجانلانغان ھالدا ئوقۇشنى داۋاملاشتۇردى:

– ئەمدى 16 - باب، 11 - ئايەت...

ئوقۇتقۇچىمىز ئىنجىل بەتلىرىنى ۋاراقلاپ يۈرۈپ ئۇ يەرنىمۇ تاپتى:

«سىلەر خالاشلار ياكى خالىماشلار، بۇ ئالەمنىڭ رەھبىرىنىڭ كېلىشى ھەققىدىكى ھۆكۈم چىقىپ بولدى».

پوپ ئاخىر چىداپ بولالماي، ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى - دە:

– بولدى بەس، بەك بىلجىرلاپ كەتتىڭلار! – دېدى. ئاندىن ئوقۇتقۇچىمىزنىڭ قولىدىكى ئىنجىلنى ئېلىپلا، سىرتقا قاراپ يۈرۈپ كەتتى.

سىنىپتىكى ھەممەيلەن قاتتىق ھەيرانلىق ئىچىدە قالغان ئىدۇق. بىچارە مۇئەللىممىز نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي، تاتىرىپ ئولتۇراتتى. ئازراق ۋاقىتتىن كېيىن، ساۋاقدىشىمىز مۇھەممەدكە قاراپ:

– قولۇڭدىكى كىتابنىڭ ئىسمى نېمە؟ – دېدى.

– مەكتۇبات، – دېدى ساۋاقدىشىمىز.

مۇئەللىم بىرھازاغىچە بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ئولتۇردى. چىرايىدىن ئەپسۇسلىنىش ۋە پۇشايمان ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى. ئاندىن ئۆز - ئۆزىگە:

– ھەي تۇۋا، كۆز ئالدىمىزدىكى ھەقىقەتلەردىن خەۋىرىمىز يوقكەن، – دېدى بوش ئاۋازدا. ئاندىن ئورنىدىن تۇرۇپ، ئېغىر قەدەملەر بىلەن سىنىپتىن چىقىپ كەتتى.

دېمەك، خىرىستىيانلارنىڭ ئىنجىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ تۇراتتى. بۇ ناھايىتى ھەيران قالارلىق بىر ھەقىقەت ئىدى. بىراق، بىز نېمىشقا بۇلاردىن خەۋەردار قىلىنمىدۇق؟

شۇنىڭدىن تارتىپ، ئىچىمدە دىنىمىزنى راسا ۋايىغا يەتكۈزۈپ، تولۇق ئۆگىنىش ئىستىكى پەيدا بولدى. ئاندىن ساۋاقدىشىمىزدىكى ھېلىقى كىتابنى ئېلىپ نەچچە قېتىم ئوقۇۋەتتىم. ئۇ كىتاب ماڭا نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئۆگەتتى. ئۇ كۈن ھاياتىمدىكى مۇھىم بۇرۇلۇش نۇقتىسى بولۇپ قالدى.

ئاللاھ نېمە ئۈچۈن ۋاستە (پەيغەمبەر ۋە كىتابلارنى) ئەۋەتىدۇ؟

سوئال: ئاللاھ ھەر نەرسىگە قادىر بولسا، نېمىشقا ھەممەيلەن بىلەن ئايرىم - ئايرىم پاراڭلىشىپ، ئۇلارغا قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى ئۆگەتمەيدۇ؟ نېمىشقا پەيغەمبەرلەر ۋە ساماۋى كىتابلارنى ئۆزى بىلەن بەندىلەر ئارىسىغا ۋاستە قىلىدۇ؟

جاۋاب: ئەگەر ئاللاھ ھەممەيلەن بىلەن بىرمۇبىر پاراڭلىشىپ، ئۇلارغا ئايرىم - ئايرىم ۋەھىي قىلىدىغان ئىش بولسا ئىدى، پۈتۈن ئىنسانلارنى پەيغەمبەر قىلغاندەك بولاتتى. ئادەتتە، پەيغەمبەرلەر ئىنسانلارنى توغرا يولغا باشلاش ئۈچۈن ئەۋەتىلىدۇ. ناۋادا ھەممەيلەن پەيغەمبەر بولسا، ھېچكىمنىڭ يولباشچىغا ئېھتىياجى قالمىغان بولاتتى. بۇ ئەھۋال ئىنسانلار ئۈچۈن تەييارلانغان بارلىق سىناق ۋە ئىمتىھانلارنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇشىدىن دېرەك بېرىدۇ.

ھەقىقەت شۇكى، ئاللاھ تائالا ياخشىلار بىلەن يامانلارنى بىر - بىرىدىن ئايرىش، ئىشچان بەندىلەر بىلەن ھۇرۇنلارنى ئاشكارىلاش ئۈچۈن ئىنسانلارغا نۇرغۇنلىغان سىناق ۋە ئىمتىھانلارنى تەييارلىغان. شۇڭا، ئەگەر ئاللاھ تائالا ھەممەيلەن بىلەن پاراڭلاشسا ياكى كۆرۈشسە، بارلىق ئىنسانلار ئاللاھقا ئىشەنگەن ھەمدە ئىمتىھاننىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى قالمىغان بولاتتى. مۇشۇ سەۋەبتىن، پەيغەمبەرلەر ۋە ساماۋى كىتابلار ئەۋەتىلىدۇ ۋە بارلىق بەندىلەر سىنىلىدۇ. سىناقنىڭ نەتىجىسى قىيامەت كۈنى ھەممىگە ئايان بولىدۇ.

نېمىشقا پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسى ئەر كىشى؟

سوئال: نېمىشقا پەيغەمبەرلەر ئارىسىدا ئاياللار يوق؟ نېمىشقا پەيغەمبەرلەر ئەرلەر ئارىسىدىن تاللانغان؟

جاۋاب: تارىختىن بۇگۈنگە قەدەر مەيلى ئەرلەر ياكى ئاياللار بولسۇن مۇتلەق كۆپ قىسىم كىشىلەرگە ئىشەنچ بېرەلىگەن، شۇنداقلا بىر رەھبەردە بولۇشقا تېگىشلىك سۈپەتلەرنى ئۆزىدە ئەڭ مۇكەممەل شەكىلدە مۇجەسسەملىيەلىگەن كىشىلەر ئەرلەرنىڭ ئارىسىدا ئەڭ كۆپ كۆرۈلگەن.

شۇنداق ئۇچۇن، پەيغەمبەرلەردىن ئىبارەت پۈتكۈل ئىنسانىيەتكە رەھبەرلىك قىلىش ۋەزىپىسىنى زىممىسىگە ئالمىدىغان زاتلار ئەرلەر ئارىسىدىن تاللانغان بولسا كېرەك. پەيغەمبەرلىك ماقامى ناھايىتى ئۇلۇغ يولباشچىلىق ۋە رەھبەرلىك ماقامىدۇر. بۇ ماقامدا ئولتۇرغان زاتلار ھېسسىياتچانلىقتىن يىراق بولۇشى، ئەقلىگە تايىنىپ ھەربىكەت قىلىشى، ئېغىر بېسىق بولۇشى كېرەك. پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەرلەردىن ۋە شەھەرلەردە ياشىغان كىشىلەر ئارىسىدىن تاللىنىشىنىڭ ئاساسىي سەۋەبى دەل مۇشۇ. چۈنكى، ئايالىلار ھېسسىياتچان بولىدۇ، سەھرالاردا ياشىغان كىشىلەر بولسا قوپال، توك مىجەز، ئالدىراڭغۇ كېلىدۇ.

ئەرلەرنىڭ ئايالىلاردىن كۈچلۈك، ئايالىلارنىڭ بولسا ئەرلەرگە قارىغاندا نازۇك بولۇشى قىل سىغمايدىغان ھەقىقەتتۇر. پەيغەمبەرلىككە ئوخشاش، ھەر تەرەپتىن كۈچلۈك بولۇشنى تەلەپ قىلىدىغان ئۇلۇغ ماقامنىڭ ئەرلەرگە بېرىلىشىنىڭ ئەڭ مۇھىم سەۋەبىمۇ بۇ ئەھۋالغا ئۇيغۇن. ئەمما، ئايالىلار ئەرلەرگە قارىغاندا تولىمۇ مېھرىبان كېلىدۇ. بۇ ئۇلارنىڭ ھېسسىياتچانلىقىنىڭ كۈچلۈك ئىكەنلىكىنىڭ نەتىجىسى ھېسابلىنىدۇ. مۇشۇ نۇقتىدىن تەھلىل قىلساقمۇ، پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەرلەر ئارىسىدىن تاللىنىشى ئەقلىگە تېخىمۇ ئۇيغۇندۇر.

پەيغەمبەرلەرنىڭ، بولۇپمۇ پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ رىسالەت ۋەزىپىسىنى بەجا كەلتۈرۈشتە ئايالى، ھۆرمەتلىك ئانىمىز ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ تۆھپىسى ناھايىتى چوڭ بولغان. شۇنىڭدەك، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تۇنجى ۋەھىي كەلگەن كېچىسى بىر ئىنسان بولۇش سۈپىتى بىلەن بۇ زاتتا پەيدا بولغان ۋەھىمىنى يوقىتىشتا مۇئمىنلەرنىڭ ئانىسى ھەزرىتى خەدىچە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ تۆھپىسىمۇ ئالاھىدە چوڭ بولغان. بۇلاردىن سىرت، ئىسلام تارىخىدا يەنە يۈز مىڭلىغان مۇسلىمە ئايالىلارنىڭ سادىقلىق مەرتىۋىسىگە ئېرىشكەنلىكى دىنىي مەنبەلەرمىزدە بايان قىلىنماقتا.

يىغىپ ئېيتساق، پەيغەمبەرلەرنىڭ ئايالىلارنىڭ ئارىسىدىن تاللانماسلىقى ئۇلارنىڭ مەنىۋى قىممەتلىرىنىڭ تۆۋەن بولغانلىقى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلەر ۋە ئايالىلارنىڭ تۇغما تەبىئەتلىرى نەزەردە تۇتۇلغاندا، بۇ ئۇلۇغ ۋەزىپىگە ئەرلەرنىڭ ئايالىلارغا قارىغاندا تېخىمۇ مۇۋاپىق كەلگەنلىكىدىن بولغان. ئايالىلار ئىنسانىيەت جەمئىيىتىدە ئەرلەردەك يۈكسەك مەرتىۋە ۋە ماقامغا ئېرىشەلمىگەن بولسىمۇ، بىر قىسىم

ئالملارنىڭ قارىشىدا ھەزرىتى مەريەم، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئانىسى، ھەزرىتى ئاسىيە ۋە ھەۋۋا ئانىمىز قاتارلىق ئاياللارغا پەيغەمبەرلەرگە بېرىلگەندەك ۋەزىپىلەر بېرىلگەنلىكى ئوتتۇرىغا قويۇلماقتا.

غەرب پەيلاسوپلىرىنىڭ قۇرئان كەرىم ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەققىدىكى قاراشلىرى

سوئال: غەرب پەيلاسوپلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە قۇرئان كەرىم ھەققىدە نېمىلەرنى ئويلايدۇ؟ ئۇلارنىڭ ئارىسىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتقان، قۇرئاننىڭ ئاللاھنىڭ سۆزى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلغانلار بارمۇ؟

جاۋاب: ھادىسىلەرگە ئادەل باھا بېرىش ئىقتىدارىغا ئىگە، ۋىجدانلىق، ئىشلارنى ئەتراپلىق ئانالىز قىلالايدىغان غەربلىك ئالىملارنىڭ نۇرغۇنلىرى قۇرئاننىڭ ئاللاھنىڭ سۆزى ئىكەنلىكىگە ئىمان ئېيتقان. ۋىجدانلىق ئىنسانلار ھەقىقەتنى تونۇپ يەتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا مايىل بولۇپ، ھەقىقەتنى ئېتىراپ قىلىشتىن قورقمايدۇ. دېمىسىمۇ، بۇنچىلىك ئەقلگە ئىگە ھەرقانداق ئادەم ھەقىقەتنى ئىزدەشكە جۈرئەت قىلالايدۇ ۋە مەقسىتىمۇ ھەقىقەتنى تېپىش بولىدۇ، شۇنداقلا بۇ خىلدىكى ئىنسانلار باشقا دىنغا ئېتىقاد قىلغان تەقدىردىمۇ، ھەقىقەتنى سۆزلەشتىن قورقۇپ قالمايدۇ. بۇلاردىن بىر قىسىملىرىنىڭ كۆزقاراشلىرىغا دىققەت قىلىپ باقايلى:

1. گېرمانىيە ئىمپېراتورى شاھزادە بىسمارىك:

«ئەي مۇھەممەد! سەن ياشىغان دەۋردە ياشاپ قالمىغىنىمغا ناھايىتى پۇشايمان قىلىمەن. ئوخشىمىغان زامانلاردا نازىل قىلىنغان، جەمئىيەتنى ئىسلاھ قىلىش ئۈچۈن ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن دەپ قارالغان بارلىق ساماۋى كىتابلارنى تەتقىق قىلىپ چىقتىم، بىراق ھېچقايسىسىدىن ئۆزۈم ئىزدىگەن ھەقىقەتنى تاپالمىدىم. بۇلاردىكى مەزمۇنلار بىر جەمئىيەتنى ئىسلاھ قىلىش ئەمەس، بەلكى بىر ئائىلىنى ئىدارە قىلىشقىمۇ يارىغۇدەك قىممەتكە ئىگە ئەمەس ئىكەن. بىراق، مۇسۇلمانلارنىڭ ئىلاھىي كىتابى قۇرئان كەرىم ئۇلارغا ئوخشىمايدىكەن. مەن قۇرئاننى ئوخشىمىغان تەرەپلەردىن تەتقىق قىلىپ چىقتىم. بۇ كىتابنىڭ ھەربىر كەلىمىسىگە نۇرغۇنلىغان ھېكمەتلەر يوشۇرۇنغان ئىكەن. مۇسۇلمانلارنىڭ

دۇشمەنلىرىنىڭ بۇ كىتابنىڭ مۇھەممەد (ئەلەيھىسسالام) نىڭ سۆزى ئىكەنلىكىنى داۋراڭ سېلىشى ۋە ھەرقانداق مۇكەممەل ئەقىلنىڭ قۇرئاندا بايان قىلىنغانىدەك ئۇلۇغ ھېكمەتلەرنى ئوتتۇرىغا قويالايدىغانلىقىنى بىلجىرلاشلىرى ھەقىقەتكە كۆز يۇمۇۋېلىپ، نەپرەتنىڭ قۇلى بولۇشتىن باشقا نەرسە ئەمەس. بۇنداق زۇلمەتلىك تۈيغۇنى ئىلىم ۋە ھېكمەت بىلەن چۈشەندۈرگىلى بولمايدۇ. مەن شۇنى جاكارلىيالايمەنكى، مۇھەممەد مۇكەممەل بىر كۆچكە ئىگە. ئىلاھىي قۇدرەتنىڭ بۇندىن كېيىن، يەنە بىر مۇھەممەدنى يارىتىش مۇمكىنچىلىكى يوق.

ئى مۇھەممەد! سېنىڭ زامانىڭدا ياشاپ قالمىغانلىقىم ئۈچۈن ناھايىتى بەختسىزمەن. سەن ئىزاھلاپ بەرگەن، سەن مۇئەللىمى بولغان بۇ كىتاب سېنىڭ كىتابىڭ ئەمەس، ئۇ بىر ئىلاھىي كىتابتۇر. بۇ كىتابنىڭ ئىلاھىي كىتاب ئىكەنلىكىنى ئىنكار قىلىش ئەقىل ۋە ئىلىمنى ئىنكار قىلغانغا ئوخشاش ئەخمىقانىلىقتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئىنسانىيەت ئالىمى ساڭا ئوخشاش مۇكەممەل بىر كۈچ ئىگىسىنى پەقەت بىرلا قېتىم كۆرەلىدى، بۇندىن كېيىن ھەرگىز كۆرەلمەيدۇ. مەن سېنىڭ ئالدىڭدا ھۆرمەت بىلەن ئىگىلىمەن».

2. مەشھۇر ئەدەبىياتچى دوكتور ماۋرىس:

«بىزانس خىرىستىيانلىرىنى باتىل ئېتىقادىنىڭ قاراڭغۇ زۇلمەتلىرىدىن، ئەرەب يېرىم ئارىلىدىكى ھىرا غارىدىن يۇقىرىغا ئۆرلىگەن جاراڭلىق ئاۋازلا قۇتقۇزالىغان ئىدى. ئىلاھىي كەلىمىنى ئەڭ ئۇلۇغ ماقامغا ئۆرلەتىلىگەن بۇ ئاۋاز دەل ھەقىقەتنىڭ ئاۋازى ئىدى. بىراق، رۇملۇقلار بۇ ئاۋازنى ئاڭلاشقا مۇشەررەپ بولالمىدى. بۇ ئاۋاز ئىنسانلارغا ئەڭ توغرا، ئەڭ ساپ دىندىن تەلىم بېرەتتى.

«قۇرئان» دېگەن نېمە؟ قۇرئان – تەنقىدلەش ۋە ئوبزور يېزىش مۇمكىن بولمايدىغان، يۇكسەك پاساھەت ۋە بالاغەتكە ئىگە بىر مۆجىزىدۇر. قۇرئان – ھەربىر مەنىنى ئەڭ گۈزەل ھەم ئەڭ مۇكەممەل ئۇسۇل بىلەن ئىزاھلاپ بېرەلىگەنلىكى ئۈچۈن، ھازىرغىچە نازىل قىلىنغان ساماۋى كىتابلارنىڭ ئەڭ ئۇلۇغى ھەم قىممەتلىكى ھېسابلىنىدۇ. تۆۋەندە بىز بۇنى تېخىمۇ چوڭقۇرلاپ مۇلاھىزە قىلىپ باقايلى:

قۇرئان – ئەزەلىي قۇدرەتنىڭ ئىنايىتى بىلەن ئىنسانلارغا ھەدىيە قىلىنغان ساماۋى كىتابلارنىڭ ئەڭ مۇكەممىلى ھېسابلىنىدۇ. قۇرئاندىكى

ھەربىر ئىپادە ۋە بايانلار يۇنان پەلسەپىسىدىكى ئىپادىلەر ۋە ھېكايىلەرگە سېلىشتۇرغاندا تولىمۇ ئۇلۇغدۇر. قۇرئاندا ئاسمان ۋە زېمىنلىق يارىتىلىشىغا ماختاشلار بايان قىلىنغان».

3. ئەنگلىيەلىك مەشھۇر يازغۇچى توماس چارلىلې:

«قۇرئاننىڭ ئوقۇغانسېرى ئۇنىڭ ئادەتتىكى بىر ئەدەبىي ئەسەر ئەمەسلىكىنى ئاسانلا چۈشىنىپ يېتىسىز. قۇرئان كەرىم قەلبىتىن چىققان ۋە ئۇنى ئاڭلىغان ھەرقانداق قەلبكە ئاسانلا ئورۇنلىشىدىغان مۆجىزىلىك كىتابتۇر. دۇنيادىكى بارلىق ئېسىل ئەسەرلەر بۇ ئەسەر ئالدىدا قىممىتى يوقتەكلا كۆرۈنىدۇ. قۇرئاننىڭ ئەڭ گەۋدىلىك ئالاھىدىلىكى ئۇنىڭ ئەڭ توغرا، مۇكەممەل، يول كۆرسەتكۈچى ۋە سادىق رەھبەر بولۇشىدۇر. مەنچە قۇرئاننىڭ ئەڭ مۇھىم ئالاھىدىلىكى مۇشۇلاردۇر. بۇ ئالاھىدىلىك قۇرئانغا مۇناسىۋەتلىك باشقا ئالاھىدىلىكلەرنىڭمۇ ئايان بولۇشىغا يول ئېچىپ بەرگەن».

4. ئىنگلىز تارىخچىسى، خەلق ۋەكىلى ئېدۋارد گىببون:

«قۇرئان ئوتتۇرىغا قويغان قاراشقا ئاساسلانغاندا، كۈچلۈك بىر ھۆكۈمدار بىلەن ئاجىز بىر پېقىرنىڭ ھېچقانداق پەرقى يوق. قۇرئان مۇشۇنداق قاراشلارنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ شۇنداق بىر سىستېمىنى ۋۇجۇدقا كەلتۈردىكى، بۇنىڭ دۇنيادا مىسلى يوقتۇر. قۇرئان ئاللاھنىڭ بىرلىكىگە ئەڭ مۇكەممەل ئىسپاتتۇر. ئىسلام دىنى بۈگۈن بىز بۇ دىن ھەققىدە قىلىۋاتقان پىكىرلىرىمىزدىن تولىمۇ ئۈستۈن ئورۇندا تۇرىدىغان ئۇلۇغ بىر دىندۇر».

5. داڭلىق فىرانسۇز پەيلاسوپى ئالەكسي لەۋازاۋنيې:

«مەيلى يېڭىدىن كەشىپ قىلىنغان نەرسىلەر بولسۇن ياكى ئىلىم - پەننىڭ يارىمىدە قولغا كەلتۈرۈلگەن ۋە كەلتۈرۈلۈۋاتقان تەرەققىياتلار بولسۇن، ھېچبىر بايقاش ئىسلامىيەتكە زىت كېلىپ قالمايدۇ. خىرىستىيانلىقنى تەبئەت قانۇنلىرىغا زىت قىلىۋېلىپ، مۇشۇ مەسىلە ئۈستىدە سەرپ قىلغان كۈچ ۋە جاپالىرىمىزغا سېلىشتۇرۇپ قارايدىغان بولساق، قۇرئان كەرىم ۋە ئۇنىڭدىكى تەلىماتلار بىلەن تەبئەت قانۇنلىرى ئارىسىدا ھېچقانداق زىتلىق يوق بولۇپ، بۇلار تامامەن بىرەكلىككە ئىگە. قۇرئان بارلىق ھۆرمەت ۋە ماختاشلارغا لايىق بىر كىتابتۇر».

6. ئاكادېمىك ۋە ئادۋوكات جورج سەيل:

«قۇرئان – ئەرەب تىلى نۇقتىسىدىن ناھايىتى مۇكەممەل ھەم ئېسىل ئەسەردۇر. ھېچبىر ئادەم زاتىنىڭ قەلبى بۇنداق ئۇلۇغ ئەسەرنى ۋۇجۇدقا چىقىرالمايدۇ. قۇرئان – قىممىتى يوقالمايدىغان مۆجىزىدۇر، ئۇ شۇنداق بىر مۆجىزىدۇركى، بۇنىڭ قۇدرىتى ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشتىنمۇ ئۇستۇن. بۇ ئۇلۇغ كىتابنىڭ ئۆزىلا بۇ كىتابنىڭ ساماۋى كىتاب ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاشقا يېتەرلىك».

يۇقىرىدا غەرب مۇتەپەككۇرلىرىنىڭ قۇرئان ھەققىدىكى قاراشلىرىنى كۆرۈپ ئۆتتۇق. بارلىق مۇتەپەككۇرلارنىڭ بۇ ھەقتىكى قاراشلىرىنى بىر يەرگە يىغساق، نەچچە كىتاب بولۇپ كېتىشى مۇمكىن. بىز بۇ يەردە پەقەت دېگىزدىن بىر تامچىنىلا ئۆرنەك قىلىش بىلەن كۇپايىلىنىمىز.

شۇنچىۋالا كۆپ پەيلاسوپ ۋە ئالىملارنىڭ خاتالىشىپ قېلىش ئېھتىماللىقى بار دەپ قارامسىز؟ ئۇلارنىڭ ئەپسانە ۋە خۇراپاتلارغا تولغان بىر كىتابنى «ھەق ۋە مەدەنىي كىتاب» دەپ ماختىشى مۇمكىنمۇ؟ ئېنىقكى، بۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. ئۇنداق ئىكەن، ئالدىمىزدا پەقەت بىرلا تالاش قالدىكى، قۇرئان ئاللاھنىڭ كىتابىدۇر، شۇنداقلا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ ھەق پەيغەمبىرىدۇر.

ئاللاھنىڭ ئىبادەتلىرىمىزگە ئېھتىياجى بارمۇ؟

سوئال: ئاللاھ بۇ دۇنيانى يارىتىپ، بەندىلەرنىڭ خىزمىتىگە سېلىپ بەرگەندىن كېيىن، بەندىلەرگە: «ماڭا ئىبادەت قىلىڭلار» دېگەن. ئاللاھنىڭ بەندىلەرنىڭ ئىبادەتلىرىگە قانداق ئېھتىياجى بار؟ ئىبادەت بولمىسا، بەندىلەر ئۇچۇن تېخىمۇ ياخشى بولامدۇ؟

جاۋاب: ئىبادەت ئىنسانغا بېرىلگەن ئەڭ كاتتا نېمەتتۇر. ئىبادەت قىلىدىغانلار ئۇنىڭ لەززىتىنى ۋە ھۇزۇرىنى ھېس قىلىپ يېتەلەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۇن، بۇ سوئال ئىبادەتنىڭ لەززىتىدىن مەھرۇم قىلىنغان كىشىلەرنىڭ، يەنى ئىبادەت قىلىپ باقمىغان كىشىلەرنىڭ سوئالىدۇر. ئىبادەت قىلىدىغانلار ئۇنىڭدىن ھېس قىلغان مەنىۋى ھۇزۇرنىڭ نەقەدەر ئۇلۇغلۇقىنى، ئىبادەتنىڭ راھىتىنى ۋە ئۇنىڭدىكى تەسەللىيەتنىڭ

شەرپىنى ناھايىتى ئوبدان بىلىدۇ. بىراق، ئىبادەت قىلىپ باقمىغانلار بۇ لەززەتنى ھېس قىلالمىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنى ۋاقىت ئىسراپچىلىقى ۋە ئولتۇرۇپ - قوپۇشتىن باشقا نەرسە ئەمەس، دەپ قارايدۇ.

بەزى تەپسىرشۇناسلار بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

«ئېنىقكى، ئۇلۇغ رەببىمىزنىڭ سىزنىڭ ئىبادىتىڭىزگە ۋە باشقا ھېچ نەرسىڭىزگە ئېھتىياجى يوق، بەلكى سىزنىڭ ئىبادەتكە ئېھتىياجىڭىز بار. سىز مەنىۋى جەھەتتىن زەئىپلەشكەن بىر بىمار بولسىڭىز، ئىبادەت سىزنىڭ بۇ كېسەللىكلىرىڭىزنى داۋالايدىغان دورىدۇر. بىر دوختۇر بىمارىنىڭ ساقىيىشى ئۈچۈن، بېرىلگەن دورىلارنى ۋاقتى - ۋاقتىدا ئىچىشكە ئېھتىياجى بارلىقىنى ئېيتقاندا، بىمار دوختۇرغا: ‹مېنى بۇ دورىلارنى ئىچىشكە نېمىشقا بۇنچىۋالا زورلاپ كېتىسەن، مېنىڭ دورا ئىچىشىمگە قانداق ئېھتىياجىڭ بار؟› دېيىشى نېمىدېگەن ئەخمىقانىلىق - ھە!».

شۇنىڭدەك، ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالامۇ مەنىۋى جەھەتتىن كېسەل، تەسەللىگە موھتاج، ئىچى سىقىلىپ تۇرىدىغان، ئاجىز بەندىلىرىگە ئىبادەتتىن ئىبارەت مۇكەممەل بىر داۋانى بېرىش ئارقىلىق، ئۇلار ئۈچۈن ئەڭ چوڭ تەسەللى ھەم قەلبىنى راھەتلىتىدىغان ئىشىكنى ئېچىپ بەرگەن. بەزىلەر: «ئاللاھ بىر بەندىنىڭ جەننەتكە ياكى جەھەننەمگە كىرىدىغانلىقىنى بىلىدىغان تۇرسا، بەندە بولۇش سۈپىتىمىز بىلەن نېمە ئۈچۈن ئىبادەت قىلىپ يۈرىمىز؟» دېگەندەك بىمەنە سوئاللارنى سورايدۇ.

مەسئۇلىيەتچان بىر مۇئەللىم ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىنى ياخشى بىلىدۇ، ئۇزۇن ئالغان ئىمتىھانلاردا كىمنىڭ ئۆتۈپ، كىمنىڭ ئۆتەلمەيدىغانلىقىنى ئاساسەن ئالدىن ھېس قىلىپ يېتەلەيدۇ. ئەگەر مۇئەللىم ئىمتىھان ئالماي تۇرۇپ بارلىق ئوقۇغۇچىلارغا نومۇر بېرىۋەتسە، ئوقۇغۇچىلارنىڭ كۆپ قىسمى قايىل بولمايدۇ - دە: «بىزدىن ئىمتىھان ئالمايلا، ئەمەلىي ئىقتىدارىمىزنى بىلمەي تۇرۇپ قانداقسىگە نومۇر قويىدىڭىز؟» دەپ ئۆكتە قوپىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ھەقىقىي نومۇر ئوقۇغۇچىلاردىن ئىمتىھان ئېلىپ بولغاندىن كېيىن قويۇلىدۇ.

ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا قايسى بەندىنىڭ ئەھلى جەننەت، قايسى بەندىنىڭ ئەھلى دوزاخ ئىكەنلىكىنى ناھايىتى ياخشى بىلىدۇ، بىراق ئۇلارنىڭ بىۋاستە ياشاپ تېتىپ بېقىشى ئۈچۈن، ئۇلارنى دۇنياغا ئەۋەتىدۇ،

ئاندىن ناھايىتى چوڭ بىر ئىمتىھان ئارقىلىق، ھەربىر بەندىنىڭ ھەقىقىي نومۇرىنى بەلگىلەيدۇ، بۇنداق قىلغاندا ھېچكىم بېرىلگەن نومۇرغا نارازىلىق بىلدۈرەلمەيدۇ. تۆۋەندىكى ئايەت بۇ نۇقتىنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ بەرمەكتە: «ئەگەر بىز ئۇلارنى ئۇنىڭدىن (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئەۋەتىشتىن) ئىلگىرى ھالاك قىلغان بولساق، ئۇلار چوقۇم: ‹نېمىشقا بىزگە بىرەر پەيغەمبەر ئەۋەتمىدىڭ؟ بىز خار ۋە رەسۋا بولۇشتىن ئىلگىرى سېنىڭ ئايەتلىرىڭگە ئەگىشەتتۇق› دەيتتى»[36].

ئىمام غەززالىي ئېيتقاندەك، «ئىبرەتلەر ئاللاھقا تەشەككۈر، قۇلغا شىپادۇر».

ئىنسانلار مايمۇندىن تەرەققىي قىلغانمۇ؟

سوئال: بۇرۇنقى ۋاقىتلاردىكىدەك ئېغىزدىن - ئېغىزغا ئېقىپ تالاش - تارتىش قىلىنمىسىمۇ، كۈنمىزدە نۇرغۇن كىشىلەرنى قايمۇقتۇرۇۋاتقان بىر مەسىلە بار بولۇپ، ئۇ بولسىمۇ «تەدرىجىي تەرەققىيات نەزەريىسى»دۇر. بۇ قانداق نەزەريىە؟ بۇ نەزەريىەدە ئوتتۇرىغا قويۇلغانىدەك، ئىنسانلارنىڭ مايمۇنلاردىن تەرەققىي قىلغان بولۇشى مۇمكىنمۇ؟

جاۋاب: ئاللاھ بۇ دۇنيانى ياراتقان بولسا، يەنى ئاللاھتا شۇنچىۋالا كۈچ - قۇدرەت بولسا، ئۇنداقتا، نېمىشقا ئىنسانلارنى ئۆزى بىۋاسىتە ياراتماي، مايمۇنلاردىن تەرەققىي قىلىشىغا تاشلاپ قويىدۇ؟ ئاللاھ ئۆزىنىڭ ئىلاھىي قۇدرىتىنى ئىشلىتىپ ئىنسانلارنى يارىتىشقا ئاجىز كېلىپ قالغانلىقى ئۈچۈن، بۇ ئىشقا مايمۇنلارنى قوشۇۋالغانمۇ؟

كائىناتنى ئۆزلۈكىدىن تەرەققىي قىلىپ شەكىللەنگەن، جانلىقلارمۇ تەدرىجىي تەرەققىيات ئارقىلىق بارلىققا كەلگەن دەپ پەرەز قىلساق، مايمۇنلار نېمىشقا ئىنسانلارغا تەرەققىي قىلىپ كېتىدۇ؟! ئۇلارنىڭ مايمۇن پېتى قېلىشى تېخىمۇ ياخشى ئەمەسمۇ؟! مايمۇنلارنىڭ ئىنسانغا تەرەققىي قىلىپ، ھاياتنىڭ بۇنچىۋالا مەسئۇلىيەت ۋە مەجبۇرىيەتلىرىنى شىللىسىگە ئېلىۋېلىشىنىڭ نېمە ئەھمىيىتى؟! قارايدىغان بولساق، مايمۇنلار ھېچقانداق مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالماي، ئەركىن ھايات كەچۈرىدىغۇ؟!

[36] سۈرە تاھا، 134 - ئايەت.

شۇبھەسىزكى، ئاللاھ سۆبھانەھۇ ۋەتائالا بۇ كائىناتنى ياراتقان ھەمدە بارلىق جانلىقلارغا ئۆزىگە خاس بىر ھايات شەكلى ئاتا قىلغان. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «مۇسا ئېيتتى: ‹پەرۋەردىگارىمىز شۇنداق زاتتۇركى، ھەر نەرسىگە (ئۆزىگە مۇناسىپ) شەكىل ئاتا قىلدى، (ئاندىن ئۇلارغا ياشاش يوللىرىنى، پايدىلىنىدىغان نەرسىلەرنى) كۆرسەتتى›»[37].

ئاللاھ سۆبھانەھۇ ۋەتائالانىڭ قۇدرىتى ئىنسانىنى ئىنسان قىلىپ، مايمۇنىنى مايمۇن قىلىپ يارىتىشقا يېتىدۇ. بىرىنىڭ يەنە بىرىدىن تەرەققىي قىلغانلىقى ھەققىدە ھېچقانداق ئايەت ياكى ھەدىس يوق، ئىلمىي تەتقىقاتلاردىمۇ بۇ ھەقتە قايىل قىلارلىق پاكىت مەۋجۇت ئەمەس. ئىنسانىنىڭ قانداق پەيدا بولغانلىقى ھەققىدە ئاللاھ سۆبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئى ئىنسانلار! سىلەرنى بىر ئىنساندىن (يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن) ياراتقان، شۇ ئىنساندىن (يەنى ئۆز جىنسىدىن) ئۇنىڭ جۈپتىنى (يەنى ھەۋۋانى) ياراتقان ۋە ئۇلاردىن (يەنى ئادەم بىلەن ھەۋۋادىن) نۇرغۇن ئەر - ئاياللارنى ياراتقان پەرۋەردىگارىڭلاردىن قورقۇڭلار»[38]؛ «ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭ پەرىشتىلەرگە ئېيتتى: ‹مەن ھەقىقەتەن لايدىن بىر ئادەم يارىتىمەن. ئۇنى مەن راۋۇرۇس ياراتقان (يەنى ئۇنى يارىتىپ سۈرەتكە كىرگۈزۈپ، ئەزالىرىنى تولۇق، مۇكەممەل ئىنسان ھالىتىگە كەلتۈرگەن) ۋە ئۇنىڭغا جان كىرگۈزگەن ۋاقتىمدا ئۇنىڭغا سەجدە قىلىڭلار›. پەرىشتىلەرنىڭ بىرىمۇ قالماي، ھەممىسى (ئادەم ئەلەيھىسسالامغا) سەجدە قىلدى، پەقەت ئىبلىسلا بويۇنتاۋلىق قىلدى ۋە كاپىرلاردىن بولۇپ كەتتى»[39].

بۇنىڭدىن باشقا، «ئىنسان مايمۇندىن تەرەققىي قىلغان» دېگەن ھۆكۈم پەقەت بىر نەزەرىيە بولۇپ، تېخىچە ئىسپاتلىنىپ باقمىدى. بۇ مەسىلە نەچچە ئون يىللاردىن بېرى توختىماي تالاش - تارتىش قىلىنىۋاتقان بولسىمۇ، ئىلمىي پاكىتلار بىلەن ئىسپاتلىنىپ باققىنى يوق. پەقەت «كائىناتنىڭ ئۆزلۈكىدىن شەكىللەنگەنلىكى ۋە ئىنسانلارنىڭ مايمۇندىن تەرەققىي قىلغانلىقى»نى داۋراڭ سالىدىغان بىر قىسىم قاقاش ئىنسانلار بۇ مەسىلىنى ئىلمىي تەتقىقات نۇقتىسىدىن قايدۇرۇپ، باشقىلارنى كونترول قىلىدىغان ئىدىئولوگىيىلىك قورال قىلىۋالدى. بۇ ھەقتە مەن سىلەرگە

[37] سۈرە تاھا، 50 - ئايەت.

[38] سۈرە نىسا، 1 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[39] سۈرە ساد، 71 – 74 - ئايەتلەر.

ھەقىقىي يۈز بەرگەن بىر ۋەقەلىكنى سۆزلەپ بېرەي:

ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرىدىن بىرى «ئىنسان مايمۇندىن تەرەققىي قىلغان» دېگەن قاراشنى ناھايىتى قوللايتتى. بىر ئوقۇغۇچى دەم ئېلىش ۋاقتىدا دوسكىغا بىر مايمۇن سىزدى ۋە مايمۇنلارغا بېشىنىڭ ئورنىغا ھېلىقى ئوقۇتقۇچىنىڭ چىرايىنى ئوخشىتىپ سىزىپ قويدى. دەم ئېلىش ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، ئوقۇتقۇچى سىنىپقا كىردى ۋە رەسىمنى كۆرۈپلا، ئەرۋاھى ئۇچۇپ:

– بۇ رەسىمنى قايسى بەدبەش سىزدى؟ – دېدى. رەسىمنى سىزغان ئوقۇغۇچى تولىمۇ ئېغىر - بېسىقلىق بىلەن:

– قەلەم سىزدى، مۇئەللىم، – دېدى ئورنىدىن تۇرغاچ. ئوقۇتقۇچى تېخىمۇ ئاچچىقلىنىپ:

– بىلجىرلىما، ئەدەپسىز! – دەپ ۋارقىراپ كەتتى، – بۇ رەسىمنى قەلەم قانداق سىزالايدۇ؟ سەن مېنى مازاق قىلىۋاتامسەن؟ بۇ رەسىمنى سىزغىنى چوقۇم ئاراڭلاردىن بىرى. قەلەم ئۆزلۈكىدىن رەسىم سىزالامتى؟ – دەپ ھەممە ئوقۇغۇچىغا بىرمۇبىر قاراپ چىقتى. رەسىمنى سىزغان ئوقۇغۇچى يەنە بايامقىدەك ئېغىر - بېسىقلىق بىلەن:

– مۇئەللىم، سىز ئالدىنقى سائەتلىك دەرسىتە كائىناتنىڭ ئۆزلۈكىدىن، تاسادىپىي ھالدا شەكىللىنىپ قالغانلىقىنى ۋە ئىنسانلارنىڭ مايمۇندىن تەرەققىي قىلغانلىقىنى ئېيتقان ئىدىڭىز. مۇشۇنداق مۇكەممەل بىر كائىناتنىڭ ئۆزلۈكىدىن شەكىللىنىپ قالغانلىقىغا ئىشىنىسىز - يۇ، ئۇنىڭغا قارىغاندا نەچچە ھەسسە ئاسان بىر ئىشقا، يەنى بىر قەلەمنىڭ ئۆزلۈكىدىن بىر پارچە رەسىم سىزالايدىغانلىقىغا ئىشەنمەمسىز؟ – دېدى.

بۇ مىسالدا كۆرسىتىلگەندەك، پۈتۈن كائىناتنى نۇقسانسىز ياراتقان ۋە ئىنسانلارنى سىناش ئۈچۈن دۇنياغا ئەۋەتكەن ئۇلۇغ رەببىمىز، شۇنچىلىك چەكسىز ئىلىم ۋە قۇدرەت ئىگىسىكى، ئىنسانىنى يارىتىش ئۈچۈن ئۇنىڭ مايمۇندىن تەرەققىي قىلىشىنى ساقلاشقا موھتاج ئەمەس. ئاللاھ تائالا ئىنسانىنىمۇ، مايمۇنىنىمۇ ياراتقان زاتتۇر.

ئىنسانلار ئادەم بىلەن ھەۋادىن كۆپەيگەنمۇ؟

سوئال: ئىنسانلار ھەقىقەتەن ئادەم ۋە ھەۋادىن كۆپەيگەنمۇ؟ بۇ قاراشنىڭ ئىلمىي ئىسپاتى بارمۇ؟

جاۋاب: ئىنسانلارنىڭ ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن ھەۋا ئانىمىزدىن كۆپەيگەنلىكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەۋەر قىلغان ۋە قۇرئان كەرىمدە بايان قىلىنغان بىر ھەقىقەت بولۇپ، بىر قىسىم ئىلمىي تەتقىقاتلارمۇ مۇشۇ قاراشنى كۈچلەندۈرمەكتە. ئامېرىكا ئانتروپولوگىيە (ئىنسانشۇناسلىق) ئىنستىتۇتىدىكى رەبەككا كەن ئىسىملىك بىر تەتقىقاتچى 1987 - يىلى چىكاگودا «ھاۋا ھىپوتېزى» ناملىدا بىر تەتقىقات ئېلىپ بارغان. بۇ تەتقىقاتتا رەبەككا كەن ھۈجەيرىلەردىكى مىتوچوندرىيانا جايلاشقان مىتوچوندرىيا گېنىنىڭ (MT DNA) ھۈجەيرە يادروسىدىكى گېنغا ئوخشىمايدىغانلىقىنى يەكۈنلەپ چىقتى.

بۇ يەكۈن مۇنداق: «يادرودىكى گېن ئورگانىزملارنىڭ تەرەققىياتى جەريانىدا توختىماي بىرىكىپ تۇرىدۇ، مىتوچوندرىيا گېنى بولسا ھېچقانداق بىرىكىش جەريانىنى باشتىن كەچۈرمەيدۇ، يەنى بىر ئانىنىڭ مىتوچوندرىياسىدىكى گېن يادرودىكى گېنغا ئوخشاش دادىنىڭ گېنى بىلەن بىرىكىپ كەتمەيدۇ ۋە ئەۋلادلىرىغا شۇ پېتى مىراس بولۇپ قالىدۇ. مۇشۇ شەكىلدە، ئۇنىڭدىن قىزلىرىغا ۋە قىزلىرىدىن قىزلىرىغا شۇ پېتى، ئۆزگەرمەي مىراس قېلىۋېرىدۇ».

رەبەككا كەن قىزلارنىڭ مىتوچوندرىياسىدىكى گېنلارنى بويلاپ، تاكى ھەۋۋا ئانىمىزغىچە يېتىپ بارغىلى بولۇشى مۇمكىن، دەپ قارىغان. ئۇ تۇغۇش ئالدىدىكى 147 نەپەر ئايال ئۈستىدە تەتقىقات ئېلىپ بارغان بولۇپ، بۇلارنىڭ بەزىلىرى ئاسىيالىق، بەزىلىرى ئوتتۇراشەرقلىق، بەزىلىرى ئافرىقىلىق، يەنە بەزىلىرى ياۋروپالىق ئىدى. ئۇ مەزكۇر ئايالالار تۇغۇپ بولغاندىن كېيىن، بالا ھەمرىيىنى يىغىۋېلىپ، ئۇنىڭدىكى مىتوچوندرىيا گېنىنى ئايرىپ ئېلىۋالغان ۋە بۇلارنى ئۆزئارا سېلىشتۇرۇپ چىققان. بۇ تەتقىقات ئېلىپ بېرىلىۋاتقان ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە، ئېمورىي ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى بىر گۇرۇپپا گېن تەتقىقاتچىسى تۆت قىتئەدىن كەلگەن 700 نەپەر كىشىنىڭ قان ئەۋرىشكىسىنى يىغىپ، قان ھۈجەيرىسىدىكى مىتوچوندرىيا گېنىنى تەتقىق قىلىۋاتقان ئىدى.

شۇنداق قىلىپ، بۇ ئىككى تەتقىقاتنىڭ نەتىجىلىرى بىرلەشتۈرۈلدى. بۇنىڭدىن شۇنداق نەتىجە چىقتىكى، ئوخشىمىغان قىتئەلەردە ياشىغان، ئوخشىمىغان مىللەت ۋە ئىرقلارغا تەۋە ئىنسانلارنىڭ مىتوچوندرىيا گېنىدا ئاساسەن پەرق يوق ئىدى، چۈنكى بۇ گېنلارنىڭ ھەممىسى ئاخىرقى ھېسابتا بىر ئانىغا، يەنى ھەۋۋا ئانىمىزغا تۇتىشاتتى. بۇ تەتقىقاتنى باشتىن - ئاخىر، تولۇق كۆزىتىپ چىققان تەتقىقاتچى ئاللان ۋىلسان مۇنداق دەيدۇ: «شۇ نۇقتا ئېنىقكى، ھەممىمىزنىڭ ئانىسى بىر».

داڭلىق پالېئونتولوگ ستېفېن جەي گىلود بۇ تەتقىقات نەتىجىسىنى قوللاپ مۇنداق دېگەن: «ھاۋا ھېپوتېزى تەتقىقاتىنىڭ نەتىجىسىگە قارايدىغان بولساق، ئىنسانلارنىڭ بىر ئاندىن كۆپەيگەنلىكىدە قىلچە شەك يوق. چۈنكى، ئىنسانلاردىكى نەسەب مۇناسىۋىتىنى ئىنچىكە تەتقىق قىلغىنىمىزدا، ھەممىمىز قېرىنداش بولۇپ چىقىشىمىز مۇھەققەق، يەنى ئىنسانلار بىر ئائىلىنىڭ بالىلىرىدۇر».

تەدرىجىي تەرەققىياتنى قوللايدىغان بىر پالەنتېئولوگ يۇقىرىقى تەتقىقاتلاردا ئوتتۇرىغا چىققان نەتىجىلەرگە قاراپ مۇنداق دېگەن: «گېنلارنى تەتقىق قىلىش ئارقىلىق يەكۈنلەنگەن بۇ نەتىجە شۇ دەرىجىدە توغرا ۋە ھەقىقىيكى، بىزنىڭ بىر ئۆمۈر ۋاقتىمىزنى سەرپ قىلىپ ئىسپاتلاشقا تىرىشقان نەزەريىلىرىمىز تۈيۈقسىز قىممىتى يوق، ئەپسانىۋى ھېكايىلەرگە ئايلىنىپ قالدى».

دېمەك، ئاللاھ سۆبھانەھۇ ۋەتائالانىڭ ئايەتلىرىنىڭ ھەقىقىيلىكى ئىلىم - پەن تەرىپىدىن يەنە بىر قېتىم ئىسپاتلاندى. بۇ ھەقتە ئاللاھ سۆبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئى ئىنسانلار! بىز سىلەرنى ھەقىقەتەن بىر ئەر ۋە بىر ئايالدىن، (ئادەم بىلەن ھەۋۋادىن ئىبارەت) بىر ئاتا ۋە بىر ئاندىن ياراتتۇق، ئۆزئارا تونۇشۇشۇڭلار ئۈچۈن سىلەرنى نۇرغۇن مىللەت ۋە ئۇرۇق قىلدۇق، ھەقىقەتەن ئەڭ تەقۋادار بولغانلىرىڭلار ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئەڭ ھۆرمەتلىك ھېسابلىنىسىلەر (يەنى كىشىلەرنىڭ بىر - بىرىدىن ئارتۇق بولۇشى نەسەب بىلەن ئەمەس، تەقۋادارلىق بىلەن بولىدۇ)، ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىدىن خەۋەردارىدۇر»[40].

[40] سۈرە ھۇجۇرات، 13 - ئايەت.

ئۆلگەندىن كېيىن قانداق تىرىلدۈرۈلىمىز؟

سوئال: ئۆلگەندىن كېيىنكى ئاخىرلاشمايدىغان ھاياتلىق ئۈچۈن قانداق تىرىلدۈرۈلىدىغانلىقىمىز ھەققىدە ئىلمىي ۋە لوگىكىلىق دەلىللەر بارمۇ؟

جاۋاب: ئاللاھنىڭ مەۋجۇتلۇقى پەيغەمبەرلەرنىڭ، كىتابلارنىڭ ۋە ئاخىرەتنىڭ مەۋجۇت بولۇشىنى تەلەپ قىلىدۇ. بۇلار بولمىسا، ئىلاھىي مەۋجۇتلۇق ھەقىقىي مەنىدە، تولۇق چۈشىنىپ يېتىلمەيدۇ. ئاللاھ تائالا ئىنسانىنى ناھايىتى مۇكەممەل ھالەتتە، ھېكمەت بىلەن ياراتقان بولۇپ، بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «بىز ئاسمانلارنى، زېمىننى ۋە ئۇلاردىكى نەرسىلەرنى پەقەت ھەق ئاساسىدىلا ياراتتۇق»[41]؛ «ئاسمانلارنى، زېمىننى ۋە ئۇلار ئارىسىدىكى نەرسىلەرنى ھەق ئاساستا، مۇئەييەن مۇددەتكىچە (يەنى قىيامەتكىچە قالىدىغان) قىلىپ ياراتتۇق»[42]؛ «بىز ئاسمانىنى، زېمىننى ۋە ئۇلار ئارىسىدىكى نەرسىلەرنى ئويناپ ياراتقىنىمىز يوق (يەنى ئۇلارنى بىكار ياراتماستىن، قۇدرىتىمىزنىڭ ئالامەتلىرى سۈپىتىدە ياراتتۇق)»[43].

بۇلاردىن باشقا، ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا قۇرئان كەرىمدە: «بىلىمسىلەركى، ئاللاھ ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممىنى سىلەرگە بويسۇندۇرۇپ بەردى (يەنى سىلەرنىڭ پايدىلىنىشىڭلارغا مۇۋاپىقلاشتۇرۇپ بەردى). سىلەرگە ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن (يەنى ماددىي ۋە مەنىۋى) نېمەتلەرنى كامالەتكە يەتكۈزۈپ بەردى. بەزى كىشىلەر ھېچقانداق ئىلىمسىز، ھىدايەتسىز ۋە نۇرلۇق كىتابسىز ھالدا ئاللاھ بارىسىدا جېدەللىشىدۇ»[44] دېگەن تۇرسا، ئۇ زاتنىن «بۇ ئىنسانلارنى تەكرار تىرىلدۈرەلەمسەن؟» دەپ سوراش نېمىدېگەن ئەقىلسىزلىق؟!

بۇ خۇددى ناھايىتى چىرايلىق ئورۇندۇق ۋە ئىنتايىن مۇكەممەل ئۇستەل ياساپ چىققان بىر ياغاچچى ئۇستامدىن: «ناۋادا بۇ ئۇستەل ۋە ئورۇندۇقلارنىڭ پۇتى سۇنۇپ كەتسە، ئۇلارنى ياساپ، سۇنۇپ كەتكەن پۇتلىرىنى ئورنىغا سالالامسەن؟» دەپ سورىغانغا ئوخشاش تولىمۇ ئەخمىقانە ۋە كۈلكىلىك سوئال ئەمەسمۇ؟!

ئىنسانلارنىڭ دۇنياغا كېلىشى، يەنى تۇغۇلۇشى «بىرىنچى يارىتىلىش»،

[41] سۈرە ھىجر، 85 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[42] سۈرە ئەھقاف، 3 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى،

[43] سۈرە ئەنبىيا، 16 - ئايەت.

[44] سۈرە لوقمان، 20 - ئايەت.

ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلدۈرۈلۈشى بولسا «ئىككىنچى ياشىنىش» دېيىلىدۇ. بىر قىسىم ئىنسانلار «بىرىنچى ياشىنىش»تىكى ئەقىللەرنى لال قىلىدىغان مۆجىزىلەرنى چۈشەنمىگەنلىكى ئۈچۈن، «ئىككىنچى ياشىنىش» ھەققىدە گۇمان قىلىشقا ئۇرۇنماقتا. «بىرىنچى ياشىنىش»نىڭ ھېكمەت ۋە مۆجىزىلىرىگە دىققەت بىلەن نەزەر سالىدىغان بولساق، «ئىككىنچى ياشىنىش»نىڭمۇ ئاللاھ ئۈچۈن نەقەدەر ئاسانلىقى ۋە زۆرۈرلۈكى ناھايىتى ئاسانلا ئايدىڭلىشىدۇ.

ئىنسان بەدىنىنى ئىنچىكىلىك بىلەن تەتقىق قىلىدىغان بولساق، ئۇنىڭ تۈپراققا ئايلىنىپ، چىرىپ، سېسىپ كېتىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى تېخىمۇ مۇھىم مەقسەتلەر ئۈچۈن ياشىتىلغانلىقىنى ھېس قىلىپ يېتەلەيمىز. چۈنكى، ئىنساننىڭ ياشىتىلىشتىكى مۇكەممەللىكى، ئارزۇ - ئارمانلىرى ۋە پىلان - مەقسەتلىرى بۇ دۇنياغا سىغمىغۇدەك دەرىجىدە ئۇلۇغ ھەم چوڭدۇر. ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا سۈرە ياسىننىڭ 78 – 79 - ئايەتلىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «ئۇ بىزگە (ئىنساننىڭ قايتا تىرىلىشىنى يىراق ساناپ، چىرىگەن سۆڭەكلەرنى) مىسال قىلىپ كۆرسەتتى، ئۆزىنىڭ ياشىتىلغانلىقىنى بولسا ئۇنتۇدى. ئۇ: ‹چىرىپ كەتكەن سۆڭەكلەرنى كىم تىرىلدۈرەلەيدۇ؟› دېدى. ئېيتقىنكى، ئۇنى ئەڭ دەسلەپتە ياراتقان زات تىرىلدۈرىدۇ، ئۇ ھەربىر مەخلۇقنى بىلگۈچىدۇر».

بۇ ئايەتتىكى دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك نۇقتا – ئىنساننىڭ دۇنياغا كېلىشىدىكى، يەنى تۇنجى ياشىتىلىشىدىكى مۇكەممەللىكتۇر. پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ يوقلۇقتىن مەۋجۇتلۇق ئالىمىگە ئېلىپ كېلىنگەنلىكىگە دىققەت بىلەن قارايدىغان بولساق، ئۇنىڭ ئۆلگەندىن كېيىن قايتا تىرىلىشىدىمۇ ھېچقانداق قىيىنچىلىق بولمايدىغانلىقىنى چۈشىنىپ يېتەلەيمىز. قىيامەت سۈرىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر قىسىم سۈرىلەردە قايتا تىرىلىش – ھەتتا بارماق ئۇچلىرىنىڭمۇ ئەسلىگە كەلتۈرۈلىدىغانلىقى ھەققىدىكى ئىنچىكە مەزمۇنلارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغۇدەك دەرىجىدە تەپسىلىي بايان قىلىنغان بولۇپ، بۇ تەپسىلاتلار ئىنساننىڭ قايتا تىرىلدۈرۈلىدىغانلىقىدىن ئىبارەت ھەقىقەتنى كۆز ئالدىمىزدا نامايان قىلىپ بېرىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئىنسان بىزنى ئۆزىنىڭ (چىرىپ، پارچىلىنىپ كەتكەن) سۆڭەكلىرىنى جەملىيەلمەيدۇ، دەپ گۇمان قىلامدۇ؟ ئۇنداق ئەمەس (يەنى ئۇنىڭ سۆڭەكلىرىنى جەملەيمىز)، ئۇنىڭ (ئەڭ ئىنچىكە، ئەڭ نازۇك بولغان) بارماق (ئىز) لىرىنىمۇ ئەسلىگە

كەلتۇرمەز»[45].

شۇنداق، بىز «ھەشر» دەپ ئاتايدىغان بۇ ئىككىنچى يارىتىلىش بەلكىم بىرىنچى يارىتىلىشتىنمۇ ئاسان. ئويلاپ باقايلى، تۇغۇلۇش ۋە قايتا تىرىلىش خۇددى بىر قوشۇننىڭ تۇنجى قېتىم توپلىنىشى بىلەن، توپلانغاندىن كېيىن تارقىلىپ بىر كاناي ئاۋازى بىلەن تەڭ، قايتا بىر يەرگە كېلىشىگە ئوخشاپ كېتىدۇ. تۇنجى يىغىلىشتا بىر - بىرى بىلەن تونۇشقان ۋە تۇرۇشقا تېگىشلىك ئورۇنلىرىنى ئۆگەنگەن ئەسكەرلەر تارقىلىپ كەتكەندىن كېيىن، ناھايىتى تېزلا ئەسلىدىكى ئورنىغا يىغىلالايدۇ.

بۇ ئاجايىپ مىسالدىكى قوشۇننىڭ ئەسكەرلىرى ئىنسان بەدىنىدىكى زەررىچىلەرگە ۋەكىللىك قىلىدۇ. بۇ زەررىچىلەرنىڭ ئۆلۈم ئارقىلىق تارقىلىپ كەتكەندىن كېيىن، ئىسرافىل ئەلەيھىسسالامنىڭ سۇر چېلىشى بىلەن تەڭ، قايتىدىن بىر يەرگە كېلىشى ئەلۋەتتە تۇنجى قېتىم بىر يەرگە توپلىنىشىغا سېلىشتۇرغاندا تېخىمۇ ئاسان. بۇ ھەقتە ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھ ئۇنى دەسلەپتە ياراتقان، ئاندىن ئۇنى قايتا يارىتىدۇ. بۇ ئۇنىڭغا نىسبەتەن (تۇنجى يارىتىشتىن) تېخىمۇ ئاساندۇر»[46].

«ھەشر»نىڭ، يەنى ئۆلگەندىن كېيىنكى يارىتىلىشنىڭ ئەقىلدىن يىراقتەك ھېس قىلىنىشى ئادەتتە تۇنجى يارىتىلىش (ئانا قورسىقىدا ھاياتلىققا ئېرىشىپ، دۇنياغا كۆز ئېچىش) تەكى مۇكەممەللىكنى چۈشەنمىگەنلىك ۋە بۇ ھەقتە كۆپ ئىزدىنىپ باقماي تۇرۇپ ئۇنى «ئاسان» دەپ گۇمان قىلىشتىن كېلىپ چىقىدۇ. ئەمەلىيەتتە، كۇنمىزدىكى تېبابەت ئىلمىنىڭ ئەڭ يۇقىرى نۇقتىسىمۇ ئىنسان بالىسىنىڭ ئانا قارنىدىكى ھاياتلىققا ئېرىشىش مۆجىزىسى ئالدىدا ھەيرانلىقىنى يوشۇرۇپ قالالمايۋاتىدۇ. جۈملىدىن، دوكتور خالۇق نۇرباقىنىڭ بۇ ھەقتىكى بايانلىرىغا قاراپ باقايلى:

«ئىنسانلار دۇنيادىكى ماددىي ھاياتىنىڭ شەكىللەندۈرۈلۈش (تۇنجى يارىتىلىش) ۋە ئۆلگەندىن كېيىنكى تىرىلدۈرۈلۈشىنى ئەقىل يەتمەيدىغان ئىشلاردەك ئويلىشىدۇ. ئەمەلىيەتتە، ئۇلارنىڭ بارلىق خۇسۇسىيەت ۋە ئالاھىدىلىكلىرى بىر تال يىڭنە تۆشۈكىنىڭ ئون مىليارىدتىن بىرىچىلىك ھەجمىگە ئىگە بولغان ئۇرۇقچىغا (گېن مولېكۇلاسىغا) تولۇق

[45] سۈرە قىيامەت، 3 – 4 - ئايەتلەر.

[46] سۈرە رۇم، 27 - ئايەت.

پىروگراممىلانغان. بۇ ئىلمىي ھەقىقەت زامانىۋى پەن - تېخنىكا ئارقىلىق ئاللىبۇرۇن ئىسپاتلىنىپ بولدى. زېمىندا ياشاپ ئۆتكەن ۋە قىيامەتكىچە دۇنياغا كېلىدىغان بارلىق ئىنسانلارنىڭ ئۇرۇقچىسى (گېنى) كىچىك بىر ئىستاكانغا سىغىدۇ. ئەگەر بۇ ئۇرۇقچىلار تۇپراقتا ئۇنۇپ چىقىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە قىلىنغان بولسا، ئۇلارنى تۇپراققا چېچىش ئارقىلىق بارلىق ئىنسانلارنى زېمىندا ئۇندۇرۇپ، قايتا تىرىلدۈرۈش مۇمكىن بولاتتى.

بەزى ۋىرۇسلار تۇپراق ئاستىدا نەچچە مىڭ يىللاپ كۆمۈلۈپ تۇرىدۇ، بۇ جەريانىدا جانلىققا خاس ھېچقانداق بىر ئالاھىدىلىكنى ئەكس ئەتتۈرمەيدۇ، بىراق مۇۋاپىق شارائىت ھازىرلانغاندا، قايتىدىن ھاياتلىققا ئېرىشەلەيدۇ. ئويلاپ باقايلى، ۋىرۇسلارنىڭ نەچچە مىڭ يىلدىن كېيىن، مۇشۇ دۇنيادىلا قايتىدىن ھاياتلىققا ئېرىشەلىگىنىگە قارىغاندا، ئاللاھنىڭ ئۆلگەن ئىنسانلارنى تىرىلدۈرەلىشى مۇمكىن بولمايدىغان ئىشمۇ؟!

ئاللاھ تائالا پۈتۈن كائىناتنى ۋە ئۇنىڭدىكى بارچە مەخلۇقاتنى ئەڭ مۇكەممەل ھالەتتە ياراتقان بولۇپ، بۇنىڭدىن ئاللاھنىڭ يارىتىشتا قانچىلىك كۈچ - قۇدرەتكە ساھىب ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ يېتەلەيمىز. بۇ قۇدرەت ئىگىسى بىر ئىستاكان ئۇرۇقچە (گېن) نى زېمىنغا چېچىپ، ئاندىن ‹بول!› دېگەن بۇيرۇقنى بېرىش ئارقىلىق پۈتۈن ئىنسانىيەتنى قايتىدىن تىرىلدۈرۈشنى ئەمەلگە ئاشۇرالايدۇ».

ئىنسان ئەڭ گۈزەل شەكىلدە يارىتىلغان بولۇپ، ئۇ كائىنات دەرىخىنىڭ مېۋىسى سۈپىتىدە يوقتىن بار قىلىنغان ھەمدە كائىناتنىڭ بارلىق گۈزەللىكى ۋە نېمەتلىرىدىن پايدىلىنالايدىغان ھالەتتە ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈلگەن، شۇنداقلا ئۇنىڭغا بۇ ئالەمدە يۈز بېرىدىغان ئىشلارغا قاراپ تەپەككۇر قىلىش ئىقتىدارى بېرىلگەن، كۆز يەتكۈسىز دۇنيا ئىنسانغا خاتىرجەم ماكان قىلىپ تەييارلانغان، تاغلار ۋە دېڭىزلار ئۇنىڭغا بويسۇندۇرۇپ بېرىلگەن، ھاۋا ئۇنىڭغا ئارامبەخش قىلىپ يارىتىلغان. ھەرىلەر ئىنسانلار ئۈچۈن ھەسەل ئىشلەپچىقىرىدۇ، پىلە قۇرتلىرى ئىنسانىنىڭ كىيىشى ئۈچۈن مامۇق يىپەكلەرنى ئىشلەپچىقىرىدۇ، قوي ۋە ئۆچكىلەر سۈت ھەم گۆشلىرى بىلەن ئۇنى تويغۇزىدۇ، تۈپراقتىن ئۇزۇقلۇق سۈمۈرۈپ ياشايدىغان دەل - دەرەخلەر ئىنسان ئۈچۈن ناھايىتى لەززەتلىك مېۋىلەرنى تەييارلايدۇ. ئاي ئىنسان ئۈچۈن كېچىنىڭ چىرىغى، قۇياش ھاياتلىق ئوچىقى، يۇلتۇزلار بولسا ئۇنىڭغا يول باشلىغۇچى قىلىنغان.

كائىناتنى پۈتۈن مەخلۇقاتلارنى قوشۇپ ئىنسانغا بويسۇندۇرۇپ بەرگەن زات ئىنسانىنى ئۆلگەندىن كېيىن، قەبرىسىدە ئۆز مەيلىگە تاشلاپ قويارمۇ؟! هايات ۋاقتىدا بېرىلگەن بۇنچىۋالا نېمەتلەرنىڭ هېسابى - كىتابىنى قىلماسمۇ؟! بۇيرۇقىغا ئىتائەت قىلغانلارغا مۇكاپات، ئاسىيلىق قىلغانلارغا جازا بەرمەسمۇ؟! تۆۋەندىكى ئايەت بۇ مۇلاهىزىلىرىمىزنى تېخىمۇ كۈچلەندۈرىدۇ: «بىز مۇسۇلمانلارنى كاپىرلار بىلەن باراۋەر قىلامدۇق؟»[47].

زالىملار زۇلمىنىڭ جازاسىنى تارتىپ باقمىغان، مەزلۇملار ئۇلارنىڭ ئاياغلىرى ئاستىدا خارلىققا مەهكۇم قىلىنغان دۇنيا هاياتى ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، مۇتلەق ئادالەت ئىگىسى بولغان ئۇلۇغ رەببىمىزنىڭ ئاخىرەتتە بۇنىڭ هېسابىنى سوراش ئۈچۈن ئۇلۇغ بىر مەهكىمە قۇرىدىغانلىقى بارلىق پەيغەمبەرلەر تەرىپىدىن جاكارلانغان هەم ساماۋى كىتابلاردا خاتىرىلەنگەن، شۇنداقلا بۇنى بارلىق ۋۇجدانلىق كىشىلەر ئېتىراپ قىلغان.

ئاخىرەت بار دەپ تۇرايلى، ئۇ يەرگە كىم بېرىپتۇ، كىم ئۇ يەردىن كەپتۇ؟

سوئال: ئاخىرەت بار دەپ تۇرايلى، ئۇ يەرگە كىم بېرىپ بېقىپتۇ، كىم ئۇ يەردىن كەپتۇ؟

جاۋاب: ئەمەلىيەتتە، بۇنداق سوئاللار مەنتىقە ۋە ئىلمىيلىكتىن يىراق بولۇپ، ئىنسانىنىڭ زېهنىنى قالايمىقان قىلىش ئۈچۈن مەقسەتلىك ئوتتۇرىغا تاشلىنىدۇ. بىز بۇ تېما هەققىدە مۇنداق بىر مىسال كەلتۈرۈپ باقايلى:

بىر ئادەم تۇيۇقسىز كېسىلى تۇتۇپ يىقىلدى، ئاندىن ئۇنىڭ كېسىلىگە دىياگنوز قويۇش ئۈچۈن يۇزلەرچە ئىنژېنېر ۋە بىر دوختۇر بىر يەرگە يىغىلسا، ئۇنىڭ كېسەللىك ئەهۋالى هەققىدە ئىنژېنېرلارنىڭ پىكرىگە ئېتىبار بېرەمدۇق ياكى دوختۇرنىڭكىگىمۇ؟ ئەلۋەتتە، دوختۇرنىڭ سۆزىگە ئېتىبار بېرىمىز. چۈنكى، كېسەلگە دىياگنوز قويۇش دوختۇرنىڭ ئىشى. مۇكەلىغان ئىنژېنېر بىر يەرگە يىغىلىپ، كېسەللىك هەققىدە بىر نېمىلەرنى دېگەن تەقدىردىمۇ، ئۇلارنىڭ سۆزلىرىگە قۇلاق سېلىشقا بولمايدۇ.

[47] سۈرە قەلەم، 35 - ئايەت.

دەرۋەقە، كائىناتنى ياراتقان ئۇلۇغ رەببىمىز «ئاخىرەت بار» دەۋاتىدۇ، راستچىللىقى ۋە ئىشەنچلىكلىكى بىلەن ئىنسانلارغا ئۆرنەك قىلىنغان پەيغەمبەرلەرمۇ «ئاخىرەت بار» دېدى، ئىنسانلارغا يولباشچى قىلىپ چۈشۈرۈلگەن بارلىق ساماۋى كىتابلارمۇ «ئاخىرەت بار» دەۋاتىدۇ. شۇنداقلا ئەبەدىي ياشاش تۇيغۇسىغا ئىگە بارلىق مۇئمىن كىشىلەرنىڭ قەلبىدە ئۆلگەندىن كېيىن قايتا تىرىلىپ، ياخشى كۆرگەن كىشىلىرى بىلەن خاتىرجەم بىرگە ياشاش خىيالى مەۋجۇت.

خوش، ئەمدى بىز كىمگە ئىشىنىشىمىز كېرەك؟ بۇ مۇتلەق ھەقىقەتلەرگىمۇ ياكى ئاللاھ ۋە ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغان تۈزكورلارغىمۇ؟

بۇ ھەقتە ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق بىر ۋەقەلىكى بار:

ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىر كاپىر بىلەن مۇنازىرىلىشىپ قالغان بولۇپ، ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇنىڭغا ئاخىرەتنىڭ بارلىقىنى ئېتىراپ قىلدۇرالماپتۇ. ئاخىر ئۇنىڭغا: «مەن ئاخىرەتكە ئىمان ئېيتىمەن، سەن ئىمان ئېيتمايسەن. ئەگەر سەن دېگەندەك ئاخىرەت بولمىسا، سەنمۇ، مەنمۇ ھېچ نەرسىنى يوقاتمايمىز. ئاۋادا مەن دېگەندەك ئاخىرەت بار بولسا، مەن مەڭگۈلۈك جەننەتكە كىرىمەن، سەن جەھەننەمگە كىرىسەن» دېگەن ئىكەن.

بىز قايتىدىن تىرىلدۈرۈلىدىغان ئىش بولسا، نېمىشقا ئۆلىمىز؟

سوئال: ئاتېئىست ۋە دېئىستلارنىڭ دېگىنىدەك، «ئۆلگەندىن كېيىن قايتا تىرىلدۈرۈلىدىغان ئىش بولسا، نېمىشقا ئۆلىمىز؟».

جاۋاب: بۇ، ئاتېئىست ۋە دېئىستلارنىڭ جاۋابىنى بىلىپ ھەقنى تېپىۋېلىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى باشقىلارنى قايمۇقتۇرۇپ، ئۇلارنىمۇ ئۆزىگە ئوخشاش تۈزكور قىلىش ئۈچۈن تەييارلىغان سوئاللاردىن بىرىدۇر. چۈنكى، بۇ سوئالنىڭ ئۆزىدىلا ئېنىق مەنتىقىلىق خاتالىق بار: «ئۆلگەندىن كېيىن قايتا تىرىلىدىغان ئىش بولسا، نېمىشقا ئۆلىمىز؟» دېگەن سوئالنى سورىغان كىشى ئالدى بىلەن تۆۋەندىكى سوئالغا جاۋاب بېرىشى كېرەك:

ئويغىنىشىمىز زۆرۈر بولسا، نېمىشقا ئۇخلايمىز؟ قورسىقىمىز ئاچىدىغان

ئىش بولسا، نېمە ئۈچۈن تاماق يەيمىز؟ نەپەسلەنگەندە ھاۋانى سىرتقا چىقىرىدىغانلىقىمىز ئېنىق تۇرسا، نېمىشقا ئىچىمىزگە سۈمۈرىمىز؟

تېگىگە يېتىشىمىز زۆرۈر بولغان ھەقىقەت شۇكى، ئىنسان بۇ دۇنيادا مەڭگۈ قېلىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى مەڭگۈ قالىدىغان دۇنياغا تەييارلىنىش ئۈچۈن كەلدى. شۇنىڭ ئۈچۈن، بەدىنىمىزمۇ، بۇ كائىناتمۇ بىزنىڭ مەڭگۈ ياشىشىمىزغا ماس كەلمەيدۇ. بەدىنىمىز ھالسىراشقا، ئاجىزلىشىشقا ۋە يوقىلىشقا ماس يارىتىلغانىدەك، كائىناتمۇ قېرىشقا، خوراشقا ۋە ئاخىرلىشىشقا مايىل يارىتىلغان. يىغىپ ئېيتساق، بۇلارنىڭ ھەممىسى مەڭگۈلۈك ھاياتقا ماس كېلىدىغان خۇسۇسىيەت بىلەن يارىتىلمىغان.

بۇ دۇنيا بىر ئىمتىھان مەيدانىدۇر. بۇ ئىمتىھاندىن غەلىبىلىك ئۆتەلىگەن بەندىلەر مەڭگۈلۈك ھاياتلىقنىڭ سائادىتىنى تېتىيدۇ. ئۆلۈم – ئىمتىھان دۇنياسى بىلەن مەڭگۈلۈك دۇنيانىڭ ئۆتۈشۈش نۇقتىسى ھېسابلىنىدۇ. قارىماققا ئۆلۈم بىر يوقىلىشتەك، ھەر نەرسىنىڭ ئاخىرلىشىدەك كۆرۈنسىمۇ، ئەمەلىيەتتە ئۇ، ئىنساننىڭ بىر يەردىن يەنە بىر يەرگە كۆچۈشىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. مۇسۇلمان ئۈچۈن ئۆلۈم – بۇ دۇنيانىڭ ئازاب - ئوقۇبەتلىرىدىن قۇتۇلۇشتۇر. ئۆلۈم بولمايدىغان، ئاچ ۋە سۇسىز قېلىش بولمايدىغان، ھەر نەرسە مۇكەممەل بولىدىغان يەرنىڭ ئىسمى ئاخىرەتتۇر. بۇنداق ئۇلۇغ ھەم مۇكەممەل ھاياتلىققا ئېرىشىش ئۈچۈن ئىنسان ئۆلۈپ، قايتا تىرىلدۈرۈلىدۇ.

ئاللاھ ئالدىن پۈتۈۋەتكەن تەقدىر بويىچە ياشايدىغان ئىش بولسا، بىزنىڭ گۇناھىمىز زادى نېمە؟

سوئال: بىزنى ياراتقان ئاللاھ تەقدىرىمىزنى ئاللىبۇرۇن پۈتۈۋەتكەن ۋە بىز ئاللاھ ئالدىن پۈتۈۋەتكەن تەقدىرگە بويسۇنۇپ ياشاشقا مەجبۇر تۇرساق، نېمە ئۈچۈن قىلغان - ئەتكەنلىرىمىزگە مەسئۇل بولىمىز؟

جاۋاب: نۇرغۇن ئىنسانىنىڭ كاللىسىغا شۇنداق ئويلار كېلىشى مۇمكىن: تەقدىرىمىزنى ئاللاھ يازىدۇ، بىز بولساق ئاللاھ يازغان تەقدىرگە بويسۇنۇپ ياشاشقا مەجبۇر. بىراق، بەزىلەرنىڭ تەقدىرگە ياخشىلىقلار پۈتۈلگەن بولسا، يەنە بەزىلەرنىڭكىگە يامانلىقلار پۈكۈلگەن. بۇنىڭدا بىر تەڭسىزلىك يوقمۇ؟

ئالدى بىلەن، ھەرقانداق ئەسەرنى بارلىققا كەلتۈرۈش ئۈچۈن بىر پىلان ئوتتۇرىغا قويۇلىدىغانلىقىنى بىلىشىمىز كېرەك. ھەرقانداق پىلاننىڭ ئۆزىگە خاس ئۆلچىمى ۋە قائىدىلىرى بار. تۆۋەندىكى ئايەت بۇ ھەقتە تىنى ئوتتۇرىغا قويۇۋاتىدۇ: «بىز ھەقتەن ھەر نەرسىنى مۇئەييەن ئۆلچەم بىلەن ياراتتۇق»[48].

ئىنسانمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش، يەنى كۆزىنىڭ چوڭ - كىچىكلىكى، تىلىنىڭ ئۇزۇن - قىسقىلىقى، بېشىنىڭ ئېغىرلىقى ۋە باشقا پۈتۈن ئالاھىدىلىكلەر مۇئەييەن ئۆلچەم بىلەن بېكىتىلگەن بولۇپ، بۇنىڭدا ھېچقانداق تاسادىپىيلىق ياكى ئېھتىماللىق مەۋجۇت ئەمەس. بەدىنىمىزدىكى ھەر ئاتومنى مۇئەييەن چېگرا ئىچىدە تۇتۇپ تۇرۇۋاتقان بىر كۈچ بار بولۇپ، بۇ كۈچنى كونترول قىلىش بىزنىڭ قولىمىزدىن كەلمەيدۇ. بىز ھۈجەيرىلەردىكى گېن كودلىرىنى يازالمايمىز. گېنىلاردىكى كودلارنى ئوقۇپ، شۇلارغا ئاساسەن بەدىنىمىزنى شەكىللەندۈرۈشمۇ قولىمىزدىن كېلىدىغان ئىش ئەمەس. بۇلار چەكسىز ئىلىم، ھېكمەت ۋە قۇدرەتنىڭ مېۋىسىدۇر.

ئۇنداقتا، بۇنداق مۇكەممەل ئىنتىزام ۋە نۇقسانسىز فۇنكسىيەنى ئاللاھتىن باشقا كىم ئوتتۇرىغا چىقرالايدۇ؟

ئاللاھ تائالا كائىناتنى ۋە ئىنسانلارنى ياراتتى. شۇنداق ئىكەن، تەقدىرنى پىلانلاش ۋە ئۇنى يېزىشمۇ ئاللاھنىڭ ئىلكىدىكى ئىشتۇر.

تەقدىر – ئاللاھنىڭ ھەر نەرسىنى بىلىشى ۋە يېزىشىدۇر. باشقىچە ئېيتساق، تەقدىر – كائىناتنىڭ پىلان ۋە پروگراممىسىدۇر . بولغان، بولۇۋاتقان ۋە بولىدىغان ئىشلارنىڭ ھەممىسى تەقدىر دەپتىرىدە خاتىرىلىنىدۇ.

قازا – تەقدىردىكى ھۆكۈملەرنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشى، يەنى تەقدىر كىتابىدا يېزىلغانلارنىڭ ئىنساننىڭ بېشىغا كېلىشىدۇر.

ئىرادە – ئىنسانلاردىكى تالاش ئىقتىدارىدۇر. باشقىچە ئېيتساق، ئىنسانغا بېرىلگەن تاللاشلاردىن خالىغان بىرىنى تاللىۋېلىش ھوقۇقىدۇر.

بىزنىڭ قەيەردە، قاچان، نېمە ئىش قىلىشىمىز تەقدىرىمىزگە

[48] سۈرە قەمەر، 49 - ئايەت.

يېزىلغان، تەقدىرىمىزدە مۇشۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە سىلەر بىلەن ھەمسۆھبەت بولىدىغانلىقىمىز يېزىلغان. سىلەر بىلەن ھەمسۆھبەت بولۇشىمىز تەقدىرىمىزگە يېزىلغان ھۆكۈمنىڭ ئىجرا قىلىنىشى ھېسابلىنىدۇ، يەنى قازادۇر. سىلەر بىلەن ھەمسۆھبەت بولۇش - بولماسلىقىمىز ھەققىدە پىكىر يۈرگۈزۈپ، ھەمسۆھبەت بولۇشنى تاللىشىمىز بولسا ئىرادەدۇر.

تەقدىرنى ئىككى تۈرگە بۆلەلەيمىز: بىرى مەجبۇرىي تەقدىر، يەنە بىرى ئىختىيارىي تەقدىردۇر. تۇغۇلىدىغان يېرىمىز، ئاتا - ئانىمىزنىڭ كىم بولۇشى، تەق - تۇرقىمىز، ئەر – ئاياللىق جىنسىمىز، تۇغما قابىلىيەت ۋە ئىقتىدارلىرىمىز قاتارلىق ئىشلاردا تالاش ھوقۇقىمىز بولمايدۇ، يەنى بۇلار مەجبۇرىي تەقدىر بولۇپ، بۇلارغا نىسبەتەن قولىمىزدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ، بۇلار ھەققىدە ھېچقانداق قارار بېرەلمەيمىز. شۇڭا، بۇلار ھەققىدە ھېچقانداق مەسئۇلىيەت ۋە جاۋابكارلىقىمىزمۇ يوقتۇر. ئىختىيارىي تەقدىر ئىرادىمىزگە مۇناسىۋەتلىك بولۇپ، بىز نېمىنى قارار قىلىشىمىز ياكى نېمە ئىش قىلىشنى تاللىشىمىزدىن قەتئىينەزەر، ئاللاھ تائالا ئىلمى ئەزەلىيسى ئارقىلىق بۇلارنى بىلىدۇ ۋە شۇلارنى پېشانىمىزگە پۈتىدۇ. باشقىچە ئېيتساق، تەقدىرىمىز – ئۆزىمىزنىڭ ئىرادە ۋە تاللىشىمىزغا ئاساسەن پۈتۈلىدۇ.

ئۆزىمىزنى ناھايىتى ئېگىز بىر چوققىدا ئولتۇرۇۋاتىمىز، دەپ پەرەز قىلايلى: چوققىنىڭ ئاستى قىسمىدا بىر پويىز يولى بولسۇن، سىز پويىز يولىنىڭ باش - ئايىغى ئىككى تەرىپىنى تولۇق كۆرەلەيسىز. شۇنداقلا قارايدىغان بولسىڭىز، يولنىڭ ئىككى ئۇچىدىن بىر - بىرىگە قاراپ ئىككى پويىز كېلىۋاتىدۇ. سىز ئۇلارنىڭ تەخمىنەن ئىككى مىنۇتتىن كېيىن سوقۇلىدىغانلىقىنى بىلگەنلىكىڭىز ئۈچۈن، دەپتىرىڭىزگە: «بۇ پويىزلار ئىككى مىنۇتتىن كېيىن سوقۇلۇپ كېتىدۇ» دەپ يازدىڭىز. دېگەندەك، پويىزلار ئىككى مىنۇتتىن كېيىن سوقۇلۇپ كەتتى. ئاندىن بالا - قازادىن ساق قۇتۇلۇپ قالغان پويىز خادىملىرىغا: «قاراڭلار، بۇ مېنىڭ دەپتىرىم، دەپتەرگە سىلەرنىڭ سوقۇلۇپ كېتىدىغانلىقىڭلارنى بۇ پاجىئە يۈز بېرىشتىن بۇرۇن يېزىپ قويغان ئىدىم» دېسىڭىز، پويىز خادىملىرى: «بىزنىڭ سوقۇلۇپ كېتىشىمىزگە سەن سەۋەبچى، سەن دەپتىرىڭگە شۇنداق يازمىغان بولساڭ، بىز سوقۇلۇپ كەتمىگەن بولاتتۇق» دېسە، توغرا بولامدۇ؟ ئېنىقكى، بۇنداق دېيىش تۈپتىن خاتا. چۈنكى، سىزنىڭ يازغانلىرىڭىز ئۇلارنىڭ سوقۇلىدىغانلىقىنى مەنبە قىلىپ رويابقا چىققان، يەنى ئىلىم

مەلۇم بولغان نەرسىنى مەنبە قىلىدۇ.

دېمەك، سىز ئۇلارنىڭ سوقۇلۇپ كېتىدىغانلىقىنى ئالدىن كۆرەلىگەنلىكىڭىز ئۈچۈن شۇنداق يازغان ئىدىڭىز، يەنى ئۇلار سىزنىڭ شۇنداق يازغانلىقىڭىز ئۈچۈن سوقۇلۇپ كەتمىدى. سىز ئېگىز بىر نۇقتىدا ئولتۇرغانلىقىڭىز ئۈچۈن، ئۇلار كۆرمىگەننى، يەنى بىر رېلىستا ئىككى پويىزنىڭ بىر - بىرىگە قارشى كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن ئىدىڭىز. سىزنىڭ يازغانلىرىڭىز پەقەت بىر ئالدىن كۆرۈش بولۇپ، ھېچقانداق مەجبۇرلاش خاراكتېرىگە ئىگە ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن، سىزنىڭ يازغانلىرىڭىز بالا - قازانىڭ سەۋەبى بولالمايدۇ. شۇنىڭدەك، ئاللاھنىڭ بىزنىڭ نېمە ئىشلارنى قىلىدىغانلىقىمىزنى بىلىشى ۋە بۇلارنى تەقدىر دەپتىرىگە پۈتۈپ قويۇشىمۇ ئاللاھنىڭ ئىلمىدۇر. بىزنىڭ قىلغانلىرىمىز بولسا رېئاللىق، يەنى ئاللاھقا مەلۇم ئىشلاردۇر.

خۇلاسىلىسەك، ئىلىم بىر نەرسىنىڭ زېھنىدىكى مەلۇماتىدۇر، مەلۇم بولسا ئۇنىڭ ئاشكارىلىنىشى ياكى ئوتتۇرىغا چىقىشىدۇر. ئاللاھ تائالا ئالدىن بىلىپ، تەقدىر دەپتىرىگە يازغان مەلۇماتلار بىز ھاياتىمىزدا قىلىدىغان ئىشلارغا مۇناسىۋەتلىكتۇر. بۇ جەريانىدا بىرەر خاتالىق ياكى گۇناھ يۈز بەرسە، بۇلارنىڭ ھەممىسى بىزنىڭ خاتا قارارلىرىمىز سەۋەبلىك بولۇپ، يەنىلا ئاللاھنىڭ يازغانلىرى، يەنى تەقدىرنىڭ سىرتىغا چىقىپ كېتەلمەيدۇ.

ئىنسانلار تەقدىرگە مەھكۇممۇ؟

سوئال: بەزىلەر «بىز تەقدىرگە مەھكۇم» دېيىشىدۇ. بۇ قاراش توغرىمۇ؟

جاۋاب: «تەقدىرگە مەھكۇم» دەيدىغان قاراش مەنتىقىسىز بولۇپ، بۇ، تەقدىرنىڭ نېمىلىكى ھەققىدە قىلچە بىلىمى بولمىغان، ئەقلىسىز كىشىلەر ئويدۇرغان قۇرۇق گەپتۇر.

ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا بىز تۇغۇلغاندىن تارتىپ تا ئۆلگۈچە نېمىلەرنى تاللايدىغانلىقىمىزنى، نېمىلەرنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىمىزنى، قانداق ياشاشقا مايىل بولىدىغانلىقىمىزنى، ئىرادىمىزنى قانداق ئىشلىتىدىغانلىقىمىزنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھەر نەرسىنى ناھايىتى ئېنىق بىلىدۇ. ئاللاھ تائالا

مۇشۇلارنى بىلگەنلىكى ئۈچۈن، تەقدىرىمىزنى شۇنىڭغا ئاساسەن پۈتكەن. دېمەك، ئاللاھ تائالا ئىنسانىنىڭ خاھىشىنى ئاللىبۇرۇن بىلىدىغان بولغاچقا، بۇلارنى تەقدىر قىلىپ يازىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئىنسان ھېچبىر ئىشنى قىلىشقا مەجبۇرلانمايدۇ، ئۆز ئىرادىمىز بىلەن ئۇمىد قىلغان نەرسىلەرگە ئاساسەن تەقدىرىمىز پۈتۈلىدۇ.

قەلبىمىزنى تەكشاپ باقىدىغان بولساق، بۇ ھەقىقەتنى ئۆز ۋۇجدانىمىزدىن ناھايىتى ئېنىق ئاڭلاۋاتىمىز. مۇنداق پەرەز قىلايلى:

بىز ھەقىقەتەن تەقدىرنىڭ مەھكۇمى بولساق، مەلۇم بىر ئىشنى قىلىشنى ئۇمىد قىلغان ۋاقتىمىزدا، ئۇ ئىشنى قىلالمىغان بولاتتۇق. مەسىلەن، تەقدىردە مەيخانىغا بېرىشى يېزىلغان بىر كىشى مەسچىتكە بېرىشنى خالىسىمۇ بارالمايدۇ، مەجبۇرىي ھالدا مەيخانىغا كېتىپ قالغان بولاتتى. قارايدىغان بولساق، ھاياتىمىزدا بۇنداق ئەھۋال يوق، ھەممە ئادەم ئۆزى خالىغان ھايات يولىنى تاللاپ ماڭالايدۇ.

ئەمەلىيەتتە، ئاللاھنىڭ بىزنىڭ ھايات فىلىمىمىزنى بىلىشى مۇشۇنىڭغا ئوخشاش ئىش. ئاللاھقا نىسبەتەن «ۋاقىتنىڭ ئىلگىرى - كېيىنلىكى» دەيدىغان چەكلىمە بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ئاللاھ ھايات فىلىممىزنىڭ نەرىدە، نېمە چىقىدىغانلىقىنى ناھايىتى ئوبدان بىلىدۇ ۋە شۇنىڭغا ئاساسەن تەقدىرىمىزنى يازىدۇ، يەنى ئاللاھ تائالا تەقدىر قىلىپ يازغان نەرسىلەر ئەمەلىيەتتە بىزنىڭ ئەركىن ئىرادىمىزنى ئالدىن بىلىپ، خاتىرىلەپ قويغانلىرىدىن ئىبارەت. بۇ ھەقتە ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دەيدۇ: «(ئى مۇھەممەد!) ‹(بۇ) ھەق (قۇرئان) پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن نازىل بولىدۇ، خالىغان ئادەم ئىمان ئېيتسۇن، خالىغان ئادەم كاپىر بولسۇن› دېگىن»[49]؛ «ئىنسان ئۈچۈن ئىككى كۆز، بىر تىل، ئىككى كالپۇك ياراتمىدۇقمۇ؟ ئۇنىڭغا ياخشى يول بىلەن يامان يولنى كۆرسەتمىدۇقمۇ؟»[50].

بەزى كىشىلەر مەلۇم بىر ئىشنى قىلۇېتىپ، تۇيۇقسىز باشقا بىر ئىشقا كىرىشىپلا، «مانا، تەقدىرىمنى ئۆزگەرتتىم» دېگەندەك ئەخمىقانىلىقنى قىلىپ يۇرىدۇ. ئەمەلىيەتتە، ئۇلار ئاڭقىرالمىغان نۇقتا شۇكى، بۇ ھەرىكىتى ئارقىلىق ئۇلار تەقدىرنى ئەمەس، بەلكى ئىش - ھەرىكىتىنى ئۆزگەرتىۋاتىدۇ،

[49] سۈرە كەھف، 29 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[50] سۈرە بەلەد، 10 - ئايەت.

چۈنكى ئۇ ئىشنى ئۆزگەرتىشىمۇ ئۇنىڭ تەقدىرىگە ئاللىبۇرۇن پۈتۈلۈپ بولغان.

ئىنسان تەقدىر دېگىنىدا ئىلگىرىلەۋاتقان بىر كېمىگە ئوخشايدۇ. يۆنىلىشىنى قايسى تەرەپكە بۇرىشىدىن قەتئىينەزەر، يەنىلا تەقدىر دېگىزىنىڭ سىرتىغا چىقىپ كېتەلمەيدۇ. بىر يازغۇچىنىڭ ناخشا ئېيتىشنى باشلىشى ئۇنىڭ تەقدىرىنى ئۆزگەرتكەنلىكى ھېسابلانمايدۇ. بۇ ئەھۋالنى مۇنداق ئانالىز قىلىش كېرەك: ئۇ ئادەمنىڭ تەقدىرىگە باشتا يازغۇچىلىق قىلىش، ئارقىدىن «مانا، تەقدىرىمنى ئۆزگەرتتىم» دەپ ناخشىچىلىققا ئالمىشىش پۈتۈلگەن.

گېپىمىزنى خۇلاسىلىسەك، ئاللاھ تائالا تەقدىرىمىزنى يازدى، بىراق بىز ئۇنى چوقۇم بېشىمىزدىن كەچۈرۈشكە مەجبۇرلانمىدۇق. بەلكى، بىز ئەركىن ئىرادىمىز بىلەن شۇنداق ياشاشنى خالىغانلىقىمىز ئۈچۈن، ئاللاھ شۇنى بىلىپ تەقدىر قىلىپ پۈتۈۋەتكەن.

روھ ھەققىدە...

سوئال: روھ مەۋجۇتمۇ؟ مەۋجۇت بولسا، بەدەننىڭ نەرىگە ئورۇنلاشقان، قانداق ھالەتتە تۇرىدۇ؟

جاۋاب: ئاللاھ تائالا كائىناتنى ۋە كائىناتتىكى بارلىق نەرسىلەرنى ياراتتى، ئاندىن ئىنسانىنى كائىناتقا ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئۇنىڭ ئىچىدە روھنى ياراتتى. ئىنسان ۋۇجۇد ۋە روھتىن شەكىللەندۈرۈلگەن بولۇپ، بەدەن روھنىڭ ئۆيى ۋە ۋاستىسىدۇر. روھ بەدەندە تۇرىدۇ. ئىمام غەززالىي بەدەننى بىر شەھەرگە، روھنى شۇ شەھەرنىڭ پادىشاھىغا ئوخشاتقان. كائىناتتا ئىنسانلار كۆرەلەيدىغان ۋە كۆرەلمەيدىغان نۇرغۇن مەخلۇقاتلار بار. ئىنسان كۆرەلمەيدىغان مەخلۇقاتلارنىڭ بىرى دەل ئىنساننىڭ روھىدۇر. روھنىڭ ئۆزىنى بىلىش ئىمكانىيىتىمىز يوق، بىراق بەزى ئالاھىدىلىكلىرىنى تىلغا ئالالايمىز. ۋۇجۇد ئاننىڭ بالىياتقۇسىدا مۇئەييەن بىر شەكىلگە كەلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا روھ ئاتا قىلىنىدۇ. روھ كېيىن يارىتىلغان بولسىمۇ، ئاللاھنىڭ قۇدرەت - كامالى بىلەن مەڭگۈ ياشايدۇ. روھ بىر پۈتۈنلۈككە ئىگە بولۇپ، بۆلۈنمەيدۇ. ئۆز ۋەزىپىسى ۋە تەسىرى نۇقتىسىدىن بەدەننىڭ ھەر يېرىدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ، بىراق بەدەندە مۇقىم يېرى يوق. بارلىق ئىشلارنى بىرلا ۋاقىتتا ئىرادە قىلالايدۇ، بىر ئىشنى ئىرادە قىلىشى يەنى

بىر ئىشنى ئىراده قىلىشىغا توسالغۇ بولمايدۇ.

روھ سەزگۈرلۈكى ئارقىلىق پەرق ئېتىدۇ، ئەقىل ئارقىلىق ئىشلارنى چۈشىنىدۇ، ۋىجدانى ئارقىلىق توغرا - خاتاغا ھۆكۈم قىلىدۇ ۋە قارار چىقىرىدۇ، خىياللىرى ئارقىلىق پىلان تۈزىدۇ، ئەستە تۇتۇشچانلىقى ئارقىلىق بىلىم ۋە مەلۇماتلارنى توپلايدۇ، قەلبى ئارقىلىق سۆيىدۇ. روھنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىنى ساناپ تۈگىتىش مۇمكىن ئەمەس. روھ ئۆزى تۇرۇۋاتقان ۋۇجۇدنىڭ قولى ئارقىلىق تۇتىدۇ، كۆزى ئارقىلىق كۆرىدۇ، قۇلىقى ئارقىلىق ئاڭلايدۇ، پۇتى ئارقىلىق ماڭىدۇ. ۋۇجۇدتا تۇرۇۋاتقان جەريانىدا ئۇنىڭغا موھتاج بولىدۇ، ھەرىكىتى بەدەننىڭ ئىچى بىلەن چەكلىنىدۇ. ئىنسان سەكراتتىكى ۋاقىتتا بەدەندىن ئايرىلىشقا باشلايدۇ ۋە ئۆلگەندىن كېيىن بەدەندىن ئايرىلىدۇ، ئاخىرەتتە يېڭى بىر بەدەنگە كىرىدۇ.

قارايدىغان بولساق، ئىنساننىڭ ۋۇجۇدى توختىماي ئۆزگىرىپ تۇرسىمۇ، خاراكتېرى ۋە خۇيى - پەيلى قاتارلىقلار ئۆزگەرمەيدۇ. مېڭە ھۈجەيرىلىرى ئۆلسىمۇ، ئۇ ھۈجەيرىلەردە ساقلانغان مەلۇمات ۋە ئۇچۇرلار ئۆلەن بىرگە يوق بولۇپ كەتمەيدۇ. دېمەك، بىزنىڭ بىلىمىمىزنى ساقلاۋاتقان، پىكىرلىرىمىزنى شەكىللەندۈرۈۋاتقان ھەمدە ۋۇجۇدىمىزنى كونترول قىلىۋاتقان نەرسە دەل بىزنىڭ روھىمىزدۇر.

روھ – ھايات ۋە ھېس - تۇيغۇغا ئىگە بولۇپ، ئىنساننىڭ ۋۇجۇدىغا كىرىشتىن بۇرۇن روھلار ئالەمدە ساقلىنىدۇ. بىر ۋۇجۇدقا كىرگەندىن كېيىن، بارلىق ھەرىكەت ۋە پائالىيەتلەرنى شۇ ۋۇجۇدنىڭ ئىچىدە قىلىدۇ، دۇنيادىكى ئۆمرىدە شۇ ۋۇجۇدقا مەھكۇم ھالەتتە مەۋجۇتلۇقىنى ساقلايدۇ، ئۆلۈم ۋاقتىدا بەدەندىن قۇتۇلىدۇ.

بەدەن – روھقا نىسبەتەن بىر ئۆيگە ئوخشايدۇ. روھ – ئىنسان ئۆلگەندىن كېيىن، ھېچقانداق ۋاستىسىز كۆرىدۇ، ئاڭلايدۇ، چۈشىنىدۇ، بىلىدۇ ۋە ھېس قىلىدۇ. روھ – قىيامەت كۈنىگىچە قەبرىدە ساقلايدۇ. بۇ جەريانىدا ياكى جەننەت سائادىتىگە ئوخشاش سائادەتنىڭ ھۇزۇرىنى سۈرىدۇ، ياكى قەبرە ئازابىغا مەھكۇم بولىدۇ. بىر ھەدىس شەرىفتە بايان قىلىنغانىدەك، قەبرە يا جەننەت باغچىلىرىدىن بىر باغچە بولىدۇ، يا جەھەننەم ئازگاللىرىدىن بىر ئازگال بولىدۇ[51]. روھ – قىيامەت كۈنى يېڭىدىن يارىتىلغان بىر بەدەنگە كىرىدۇ، ئاندىن دۇنيادا قىلغان - ئەتكەنلىرىنىڭ ھېسابىنى بېرىدۇ.

[51] تىرمىزي، قىيامەت، 26 - ھەدىس.

ناھايىتى مۇھىم...

سوئال: ئاللاھ بىر ئىنسانىڭ جەننەتكە ياكى جەھەننەمگە كىرىدىغانلىقىنى بىلسە، بىزنى نېمە ئۈچۈن دۇنياغا ئەۋەتتى؟

جاۋاب: ئاللاھ كائىناتنى ياراتقان ۋاقىتتا بىزنىڭ چولتا ئەقلىمىزنى ئاساس قىلىپ ئەمەس، بەلكى ئۆزىنىڭ چەكسىز ھېكمىتىگە ئاساسەن كائىناتقا ئىنتىزام بېكىتكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئەقلىمىزنىڭ ئاللاھنىڭ بەزى ھېكمەتلىرىنىڭ تېگىگە يېتەلمەسلىكى نورمالدۇر.

بۇ سوئالغا تۆۋەندىكىدەك بىر مىسال ئارقىلىق جاۋاب بېرىشكە بولىدۇ:

ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئەھۋالىنى ياخشى چۈشىنىدىغان بىر ئوقۇتقۇچى بار بولۇپ، قايسى ئوقۇغۇچىنىڭ ئۆتەلەيدىغانلىقى، قايسىسىنىڭ ئۆتەلمەيدىغانلىقىنى ئۇنىڭغا ناھايىتى ئېنىق، ئۇ بۇلارنى ئەمەلىي تەجرىبىسىگە ئاساسەن يەكۈنلەپ چىققان. شۇنداقتىمۇ، ئەگەر ئوقۇتقۇچى ھېچقانداق ئىمتىھان ئالمايلا ئوقۇغۇچىلارغا نومۇر قويۇۋەتسە، ئوقۇغۇچىلار چوقۇم نارازى بولىدۇ - دە: «بىزدىن ئىمتىھان ئالماي تۇرۇپ، قانچىلىك بىر نەرسە ئۆگەنگەنلىكىمىزنى بىلمەي تۇرۇپ قانداقسىگە نومۇر قويىدىكىز؟» دەپ شىكايەت قىلىشقا باشلايدۇ. ھەممىگە مەلۇم بولغىنىدەك، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالى ئىمتىھاندا ئالغان نومۇرى ئارقىلىق ئايان بولىدۇ.

ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا بەندىلەرنىڭ قايسىسىنىڭ جەننەتكە، قايسىسىنىڭ جەھەننەمگە كىرىدىغانلىقىنى ئالدىن بىلىدۇ. بىراق، ئۇلارنىڭ ئېتىراز بىلدۈرۈشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، ئىنسانلارنى دۇنياغا ئەۋەتىپ ئۇلاردىن ئىمتىھان ئالىدۇ، بۇنداق قىلىش ئارقىلىق كىمنىڭ قانداقلىقىنى بارلىق ئىنسانلارنىڭ كۆز ئالدىدا نامايان قىلىدۇ. نەتىجىدە ھەربىر ئىنسان ئۆزىگە لايىق بولغان جەننەتكە ئېرىشىدۇ ياكى جەھەننەمگە كىرىدۇ. مۇشۇ نۇقتىدىن، ئىنسانلارنىڭ ئۆۋەندىكى سۆزىنى ئېسىمىزدە مەھكەم تۇتۇشىمىز كېرەك:

«دۇنيا ئىمتىھانىنى ئالماي تۇرۇپ بەندىگە نومۇر قويۇش ئىلاھىي ئادالەتكە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ».

ئۇلۇغ رەببىمىز ناھايىتى ئادىل زات بولۇپ، ھېچكىمنىڭ ھەققىنى زايە قىلمۇەتمەيدۇ.

ئۆلۈم بولمىسا...

سوئال: ھاياتىمدا ئىنكار قىلىپ كېلىۋاتقان مەسىلىلەرنىڭ بىرى ئۆلۈمدۇر. ئۆلۈش، يوق بولۇش ۋە ياخشى كۆرگەنلىرىدىن ئايرىلىپ قېلىش دېگەندەك ئىشلار ئىنسانغا ناھايىتى ئېغىر كېلىدۇ. ئاللاھ نېمە ئۈچۈن ئۆلۈمنى ياراتتى؟ ئۆلۈم بولمىسا، تېخىمۇ ياخشى بولامتى؟

جاۋاب: ئۆلۈم خىيالى ئۆلۈشنى خالىمايدىغان ئىنسانىنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى چىرماپ، ئۇنىڭغا ناھايىتى چوڭقۇر تەسىر كۆرسىتىدۇ. ئۆلۈم بىر ئايرىلىش، بىر يوقىلىش ۋە ھەر نەرسىنىڭ ئاخىرلىشىشى دەپ قارالغانلىقى ئۈچۈن، ئىنسانغا سوغۇق ھەم قورقۇنچلۇق كۆرۈنىدۇ. ئەسلىدە ئۆلۈمنىڭ ھاياتلىققا ئوخشاش نېمەتتۇركى، ئۇ مەقسەت - مۇددىئاسىز يوقىلىش ئەمەس، بەلكى مەقسەتلىك، ئالدىن پىلانلانغان باشلىنىشتۇر. ئۆلۈم تىرىلىشنىڭ مۇقەددىمىسى ھېسابلىنىدۇ. مەسىلەن، ئۇرۇقنىڭ ئۆلۈشى ئەسلىدە ئۇنىڭدىن بارلىققا كېلىدىغان مۇكەممەل بىر ھاياتلىقنىڭ باشلىنىش نۇقتىسىدۇر. چۈنكى، ئۇرۇق پارچىلانغاندا يېپىيېڭى نوتىلار ھاياتلىققا ئېرىشىدۇ.

ئىنسان ئىستېمال قىلىدىغان يېمەك - ئىچمەكلەر شېخىدىن ئۈزۈلگەندە ئۆلگەندەك قىلسىمۇ، ئىنسان ۋۇجۇدىغا كىرگەندىن كېيىن، تېخىمۇ جۇشقۇن ۋە جانلىق بىر ھاياتلىققا مەنبە بولىدۇ. ئۆسۈملۈك ھالىتىدىكى بىر ھاياتلىق ئۆلگەندىن كېيىن بۇنداق تىرىلگەن يەردە، ئويلاپ باقايلى، ھاياتلىقنىڭ ئەڭ ئۈستۈن ماقامىغا ئىگە بولغان ئىنساننىڭ ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلدۈرۈلۈشى قانچىلىك مۇكەممەللىك بىلەن ۋۇجۇدقا چىقار؟

ئۆلۈم دوستلارنىڭ ئۈچرىشىدۇر. تار، ئازاب - ئوقۇبەتكە تولغان بىر دۇنيادىن چىقىپ، ئازادىلىككە، كەڭچىلىككە ۋە خۇشاللىققا تولغان بىر ماكانغا ئېرىشىشتۇر. ئۇيقۇ – ئىنسان ئۈچۈن ئارامچىلىق، مۇسىبەتكە ئۈچرىغانلار ئۈچۈن مەنىۋى يۈكتىن قۇتۇلىدىغان پۇرسەتتۇر. ئۇيقۇنىڭ يەنە بىر شەكلى ھېسابلىنىدىغان ئۆلۈمنۇ ئېغىر كېسەللىكلەرگە ۋە ئازابلارغا دۇچار بولغان ئىنسانلار ئۈچۈن نېمەت ۋە رەھمەتتۇر.

قېرىلىق يەتكەنگە ئوخشاش، ئىنسان ھاياتىي دۇنيانىڭ ئېغىرچىلىقلىرىغا بەرداشلىق بېرەلمەيدىغان ۋاقىتلارغا كەلگەندە، ئۆلۈم بۇ ئېغىرچىلىقتىن قۇتۇلدۇرىدىغان چىقىش يولى بولىدۇ. ئۆلۈم بولمىسا ئىدى، ئىنسان قول

- پۈتىن تۈتمايدىغان، ياشاشىمۇ ئېغىر كېلىدىغان قىيىن كۈنلىرىدە «ئۆلۈم، ئۆلۈم! قېنى سەن، سەن قەيەردە؟!» دەپ ئۆلۈمنى چاقىرغان بولاتتى. ئۆلۈم بولمىسا ئىدى، ھايات ئازاب - ئوقۇبەتكە، زېمىن مىدىرلاشقىمۇ ماجالى قالمىغان بوۋايلارغا، بۇ بوۋايلارنىڭمۇ بوۋىلىرىغا تولۇپ كەتكەن بولاتتى. ھاشارات ۋە قۇرت - قوڭغۇزلار ئۆلۈپ يوقالمىسا ئىدى، ئىنسانلارنىڭ ياشاش مۇھىتى بەربات بولاتتى.

قىشنىڭ چىدىغۇسىز سوغۇقى كېلىشتىن بۇرۇن گۈللەرنىڭ تۆكۈلۈشى ئۈلار ئۈچۈن رەھمەت بولغانغا ئوخشاش، دۇنيانىڭ چىدىغۇسىز ئېغىرچىلىقى كېلىشتىن بۇرۇن ئىنسانىنىڭمۇ دۇنيا ھاياتىغا خاتىمە بېرىشى ئۇنىڭ ئۈچۈن رەھمەت ۋە نېمەتتۇر.

ئىنسانلار يارىتىلمىغان بولسا، تېخىمۇ ياخشى بولماسمىدى؟

سوئال: ئاللاھ ئىنسانلارنى جەھەننەم ۋە ئازابلار بىلەن قورقۇتىدۇ، ئۈلارنىڭ ئارامنى بۇزىدۇ ۋە بىئارام قىلىدۇ. بۇنداق قىلىش ئارقىلىق ھاياتنىمۇ خاتىرجەم ياشىغىلى بولمايدىغان ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويىدۇ. بۇنداق قىلغاندىن كۆرە، ئاللاھ ئىنسانلارنى ياراتمىغان ۋە بۇنچىۋالا بىئارامچىلىقمۇ يۈز بەرمىگەن بولسا، تېخىمۇ ياخشى بولماسمىدى؟

جاۋاب: ئالدى بىلەن شۇنى تولۇق چۈشىنىپ يېتىش كېرەككى، ئاللاھنىڭ ئىنسانلارنى يارىتىش ئىرادىسى ھەققىدە سوئال قىلىش ئىنسانغا نىسبەتەن ئەڭ چوڭ جاھىللىق ۋە ھەددىدىن ئاشقانلىقتۇر. بۇنى ھېس قىلىپ يەتكۈدەك ئەقىل - ئىدراك ۋە ئەخلاققا ئىگە بولمىغان ئىنسانلار ئۆچۈن ئېيتىمدىغان سۆزىمىز شۇكى، ئاللاھ تائالا كائىناتنى مۇكەممەل ھالدا، ناھايىتى ئىنتىزامچان شەكىلدە ياراتقان، ئىنسانلارغىمۇ ھاياتنى توغرا يولدا ئۆتكۈزۈشى ئۈچۈن ئەقىل ۋە ئىرادە بەرگەن، توغرا يولنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ۋەھىي نازىل قىلغان. دۇنيانى قالايمىقانچىلىقتا تولدۇرۇپ، زۇلۇم ۋە جەڭگە - جېدەل ھالىغا كەلتۈرۈش گۇناھنىڭ جاۋابكارلىقى قانداقتۇر ئاللاھنىڭ شۇنداق ياراتقانلىقىدا ئەمەس، بەلكى ئىنسانلارنىڭ ئاللاھ بەلگىلىگەن ھەق - ھوقۇق ئۆلچەملىرىگە رىئايە قىلمىغانلىقى، ئاللاھنىڭ ئەمر - پەرمانلىرىغا ئەھمىيەت بەرمىگەنلىكىدە.

مەسىلەن، ئاللاھنىڭ ئوتنى ياراتقانلىقىدا ناھايىتى كۆپ ياخشىلىق ۋە مەنپەئەتلەر بار، بىراق بىرى كېلىپ قولىنى كۆيدۈرۈۋالسا، «ئاللاھ ئوتنى ياخشىلىق ئۈچۈن ياراتقان» دەپلا قولىنى كۆيدۈرۈۋالغانلىقىنىمۇ ياخشى ئىش دېگىلى بولمايدۇ. بۇ يەردىكى خاتالىق ئوتنىڭ يارىتىلىشى ئەمەس، بەلكى ئىنساننىڭ ئوتنى خاتا ئۇسۇلدا ئىشلىتىشىدۇر.

خوش، ئەگەر بىرى قولىنى ئوتتا كۆيدۈرۈۋالسا ياكى ئۆيىگە ئوت قويۇۋالسا، ئاندىن: «ئاللاھ ئوتنى ياراتمىغان بولسا قولۇم كۆيمەيتتى ياكى ئۆيۈم كۆيۈپ كۈلگە ئايلىنىپ كەتمەيتتى» دېسە توغرا بولامدۇ؟

يەنە بىر مىسال ئالساق، پىچاقنى كۆپلىگەن ئېھتىياجلىرىمىز ئۈچۈن ئىشلىتىمىز. بىراق، بىر كىشى ئېھتىياتسىزلىقتىن قولىنى كېسىۋالدى. خوش، بۇ ۋاقىتتىكى خاتالىق پىچاقنىڭ ياسىلىشىمۇ ياكى خاتا ھالدا ئىشلىتىلىشىمۇ ؟

كائىناتتا يارىتىلغان ھەر نەرسە ياكى ھالىتى بىلەن، ياكى نەتىجىسى بىلەن گۈزەل ھەم مۇكەممەلدۇر. مەسىلەن، كۈندۈز ئۆزىگە خاس ھالىتى بىلەن گۈزەل بولسا، كېچىمۇ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكى بىلەن گۈزەلدۇر. بۇلارنىڭ بىرى ئويغاقلىقىنى ئۆزىگە خاس قىلغان بولسا، يەنە بىرى ئۇيقۇ ئارقىلىق مۇكەممەللىككە ئىگە. بۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىگە ئىنسان ئېھتىياجلىقتۇر. شۇنىڭدەك، مېۋىلەر ئۆزىنىڭ ھالىتى بىلەن گۈزەل ھەم مۇكەممەل بولسا، دورىلارمۇ ئىنسانغا بېرىدىغان پايدىسى ۋە نەتىجىسى بىلەن گۈزەل ھەم مۇكەممەلدۇر.

ئىنسانلار ھاياتىدا يولۇقىدىغان مەسىلىلەرمۇ يا كۈندۈزگە ئوخشايدۇ، يا كېچىگە ئوخشايدۇ. جۈملىدىن، ساغلاملىق كۈندۈزگە ئوخشىسا، كېسەللىك كېچىگە ئوخشايدۇ. كېسەللىكنىڭ گۈناھلارغا كەففارەت بولىدىغانلىقىنى، ئىنسانىنى دۇنياۋى ھاۋايى - ھەۋەسلەردىن يىراق قىلىپ، رەببىگە يېقىنلاشتۇرىدىغانلىقىنى تەپەككۇر قىلىدىغان بولساق، كېسەللىكلەرنىڭمۇ خۇددى سالامەتلىككە ئوخشاش بىر نېمەت ئىكەنلىكىنى بىلىپ يەتكەن بولاتتۇق. ساغلاملىق بەدەن ئۈچۈن بايرام بولسا، كېسەللىك روھىمىز ۋە قەلبىمىز ئۈچۈن ئۆزۈقتۇر.

قەلبلەرنىڭ مۆھۈرلىنىشى ئادالەتسىزلىك ھېسابلانمامدۇ؟

سوئال: ئاللاھ كاپىرلارنىڭ قەلبلىرىنى مۆھۈرلىۋەتكەن بولسا، بۇ ئۇلارغا نىسبەتەن ئادالەتسىزلىك ھېسابلانمامدۇ؟! ئۇلارنىڭ قەلبلىرى مۆھۈرلەنمىگەن بولسا، خاتالىقلىرىدىن ۋاز كېچىپ، ھىدايەتكە ئېرىشىشى مۇمكىن ئىدىغۇ!؟

جاۋاب: بۇ سوئالنىڭ جاۋابىغا مۇناسىۋەتلىك ئايەت مۇنداق: «ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىنى ۋە قۇلاقلىرىنى پېچەتلىۋەتكەن (ئىماننىڭ نۇرى كىرمەيدۇ)، ئۇلارنىڭ كۆزلىرى پەردىلەنگەن (ھەقىقەتنى كۆرمەيدۇ)، ئۇلار (ئاخىرەتتە) قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ»[52].

بۇ ئايەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارشى جەڭ ئېلان قىلغان مۇشرىكلارنىڭ كاپىر ھالىتىدە ئۆلىدىغانلىقىنى ئالدىن خەۋەر بەرگەن. ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ قېتىپ كەتكەن قەلبلىرىدە ئىمانغا مۇناسىۋەتلىك ھېچقانداق ئالامەتلەرنىڭ قالماسلىقى «قەلبنىڭ مۆھۈرلىنىشى» دېگەن ئاتالغۇ بىلەن سىمۋوللاشتۇرۇلغان. «گۇناھ ئىشلىگەن، زۇلۇم قىلغان ياكى ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرگەن ھەر كىشىگە ھىدايەتنىڭ ئىشىكى ئېتىۋېتىلىدۇ» دەيدىغان قائىدە يوق. بولمىسا، بۇرۇن بۇتقا چوقۇنغان ئىنسانلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە ھەقىقەتنى تونۇپ، ئىمان ئېيتىشىنى ئىزاھلىغىلى بولمايدۇ. ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرگەن ھەرقانداق مۇشرىكنىڭ قەلبى مۇتلەق مۆھۈرلىنىپ كېتىدىغان ئىش بولسا، ھېچقانداق مۇشرىك ئىمان ئېيتالماسلىقى كېرەك ئىدى. دېمەك، بۇ ئايەتتە سۆزلىنىۋاتقانلار يامان ئىش ۋە گۇناھلىرى سەۋەبىدىن قەلبلىرىدە ئىمانغا مۇناسىۋەتلىك قىلچە ئۇمىد ۋە نۇر قالمىغان كىشىلەردۇر.

بۇنىڭدىن سىرت، ئاللاھ تائالا مۇتلەق ئادالەت ئىگىسىدۇر. ھېچكىمنى توغرا يول ۋە سالىھ ئەمەللەردە بەسلىشىدىغان مەيدان ھېسابلىنىدىغان دۇنيا ھاياتىغا پۈت - قولى باغلاقلىق، قەلبى مۆھۈرلەنگەن ھالەتتە تاشلاپ قويمايدۇ. قەلبنىڭ مۆھۈرلىنىشىنمۇ، ھىدايەت ۋە توغرا يولغا ئېچىلىشىنمۇ ئۇمىد قىلغىنى ئەمەلىيەتتە ئىنساننىڭ ئۆزىدۇر. ئاللاھ تائالا ھەربىر ئىنسانغا بىر ئىرادە بەرگەن. كىمكى قەلبىنى ياخشىلىققا ئېچىشنى خالىسا، ئاللاھ بۇنى قوبۇل قىلىدۇ ۋە قەلبىنى ياخشىلىققا ئاچىدۇ. ھەركىم ئۆز قەلبىنى ياخشىلىق ۋە مۇھەببەتتىن بۇراشنى خالىسا،

[52] سۈرە بەقەرە، 7 - ئايەت.

ئاللاھ ئۇنىڭغا بىر مۇددەت پۇرسەت بېرىدۇ. ئىنسان بۇ ھەقتە ئاشقۇنلىشىپ كەتسە، ئۆز قەلبىنى ئۆز قولى بىلەن مۆھۈرلىگەن ھېسابلىنىدۇ، يەنى قەلبىنىڭ قاناق بولۇشىنى تىلىگەن تەرەپ ئىنساننىڭ ئۆزى بولۇپ، ئاللاھ پەقەت ئۇنىڭ تىلىكىنى ئىجابەت قىلغۇچى زاتتۇر.

قىسقىچە ئېيتساق، «قەلبلەرنىڭ مۆھۈرلىنىشى» ئاللاھنىڭ ئەزەلىي ئىلمىدە بىلىنگەن، ئىمان ئېيتمايدىغان كىشىلەرنى ئىپادىلەش ئۈچۈن قوللىنىلغان ئوخشىتىشتۇر. قەلبلەرنىڭ مۆھۈرلىنىشى ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتماسلىقىغا سەۋەب ئەمەس، بەلكى ئىنكار ۋە ئىسيانلىرىنىڭ مۇقەررەر نەتىجىسىدۇر.

ئاللاھ نېمە ئۈچۈن گۇناھقا يول قويىدۇ؟

سوئال: ھۆد سۈرىسىنىڭ 11 - ئايىتى، يەنى «مېنىڭ پەرۋەردىگارىم (تەۋبە قىلغۇچىلارغا) ھەقىقەتەن مەرھەمەتلىكتۇر، (ئۇلارنى) دوست تۇتقۇچىدۇر» دېگەن ئايەتنى ئوقۇغان كىشىنىڭ كاللىسىغا مۇنداق بىر سوئال كېلىدۇ: «ئاللاھ بىزنى ھەقىقەتەن ياخشى كۆرسە، نېمە ئۈچۈن گۇناھ ئەمەللەرنى قىلىشىمىزغا يول قويىدۇ ۋە نەتىجىدە جەھەننەمگە تاشلايدۇ، بۇنىڭدا بىر زىتلىق يوقمۇ؟».

جاۋاب: شۇنداق بىر سوتچى بار، دەپ پەرەز قىلايلى: ئۇ ئۆزىنىڭ تولىمۇ سۆيۈملۈك بىر ئوغلىنى سوتلىدى ۋە ئۇنىڭغا جازا بەردى. ئۇ سوتچىنىڭ ئۆز ئوغلىغا جازا بېرىشى ئۇنى ياخشى كۆرمىگەنلىكىدىن ئەمەس. ئەمەلىيەتتە، ئۇ ئۆز ئوغلىنى خاتالىققا لايىق كۆرمىگەنلىكى ئۈچۈن جازالىدى.

يەنە بىر شوپۇرنى پەرەز قىلىپ باقايلى: ئۇ شۇنچىۋالا كۆپ قاتناش بەلگىلىرىگە پىسەنت قىلماستىن، سۈرئەتنى چەكتىن ئاشۇردى، قىزىل چىراغلاردىن بۆسۈپ ئۆتتى ۋە نۇرغۇن ئىنسانلارنىڭ ھاياتىنى ئۆپئوچۇق خەتەرگە ئۇچراتتى. بۇ شوپۇرغا جازا بېرىش ئادالەتنىڭ تەلىپىدۇر. چۈنكى، دۆلەت قاتناش ۋەقەسى چىقىپ، ئىنسانلارنىڭ ھاياتى ۋە بىخەتەرلىكى زىيانغا ئۇچرىمىسۇن دەپ نۇرغۇنلىغان قائىدە - تۈزۈملەرنى بېكىتكەن، بۇ شوپۇر بولسا دۆلەتنىڭ قانۇن - تۈزۈملىرىنى دەپسەندە قىلغان. شۇنىڭدەك، جەھەننەمگە تاشلانغان بەندىمۇ ئۆز ئىرادىسى بىلەن ئاللاھ بېكىتكەن بەلگىلىمىلەرنى بۇزۇپ، ئۆزىنى جەھەننەمگە لايىق قىلدى. بۇ خىلدىكى

ئىنسانلارغا جازا بېرىش ئىلاهىي ئادالەتنىڭ تەلىپىدۇر. ئەگەر بۇنداق كىشىلەرگە جازا بېرىلمىسە، ئەڭ چوڭ ئادالەتسىزلىك مەيدانغا كەلگەن بولاتتى. ئاللاھ تائالا بەندىلىرىنى ناھايىتى ياخشى كۆرگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇلارغا پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتىپ، دىننى يەتكۈزگەن؛ نېمىنىڭ توغرا، نېمىنىڭ خاتالىقىنى بەندىلىرىگە ئېنىق ئايرىپ بەرگەن؛ قانداق ياشاش ھەققىدە ئۇلارغا تەلىم بەرگەن. شۇنداق بولۇشىغا قارىماي، ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىلىرىنى دەپسەندە قىلغان بەندە ئېنىقكى ئۆزىگە جەھەننەمدىن ئورۇن ھازىرلىغان بىرى ھېسابلىنىدۇ.

ئاللاھنىڭ بەندىلىرىگە جازا بېرىشىنىڭ سەۋەبى بەندىلىرىنى ياخشى كۆرمىگەنلىكى ئەمەس، بەلكى شۇنچىۋالا نېمەتلەرنى بەرسىمۇ، بىر قىسىم بەتبەختلىرى ئىنسانلارنىڭ ئۆز زاتىغا تۇزكورلۇق قىلغانلىقىدۇر. ئەگەر بەندىلەر قىلغانلىرىغا پۇشايمان قىلىپ، تەۋبە قىلسا، رەببىمىز ئىلاهىي مەرھەمىتى ئارقىلىق ئۇ بەندىنى كەچۈرۈپ، جەننەتكە كىرگۈزىدۇ. بۇ، رەببىمىزنىڭ بىزنى نەقەدەر ياخشى كۆرىدىغانلىقىنىڭ ئىسپاتىدۇر.

ئاللاھ نېمە ئۈچۈن شەيتاننى ۋە يامانلىقلارنى يارىتتى؟

سوئال: ئاللاھ بىزنى شۇنچىۋالا ياخشى كۆرىدىغان ۋە يامان يولدىن يىراق تۇرۇشىمىزنى خالايدىغان تۇرسا، نېمىشقا شەيتاننى ۋە يامان ئەمەللەرنى يارىتتى؟

جاۋاب: بۇ مەسىلە نۇرغۇنلىغان ئىنسانلارنىڭ كاللىسىنى قايمۇقتۇرىدىغان مەسىلە بولغاچقا، بۇ ھەقتە تەپسىلىيرەك توختىلىپ ئۆتەيلى:

يامغۇرنىڭ يېغىشىدا ناھايىتى كۆپ مەنپەئەتلەر بار بولۇپ، بەزىلىرى پايدىلىق، يەنە بەزىلىرى زىيانلىق. ئومۇمەن ئېيتساق، يامغۇرنىڭ يېغىشى پايدىلىق بىر ھادىسىدۇر. يامغۇرنىڭ قىسمەن پايدىسىز تەرەپلىرى سەۋەبلىك بىر قىسىم كىشىلەر زىيانغا ئۇچرىغان بولسا، بۇنىڭغا قاراپلا: «يامغۇرنىڭ يارىتىلىشى رەھمەت ئەمەس» دېسەك توغرا بولمايدۇ. ئوتنىڭ يارىتىلىشىدىمۇ نۇرغۇنلىغان مەنپەئەتلەر بار بولۇپ، ئۇمۇ ئىنسانلارغا رەھمەتتۇر. بىراق، بىر قىسىم كىشىلەر ئوتنى خاتا ئۇسۇللار بىلەن ئىشلىتىپ، ئۇنىڭ زىيىنىنى كۆرگەنلىكى ئۈچۈنلا: «ئوتنىڭ يارىتىلىشى

زىيانلىق» دېگىلى بولمايدۇ. چۈنكى، ئوت پەقەت ئىنسانىنى كۆيدۈرۈپ، زەرەر بېرىش ئۈچۈن يارىتىلمىغان بولۇپ، ئىنسان ئۈنى توغرا ئىشلىتەلمەي، يېمەكلىكلەرنى پىشۇرىمەن دەپ بىر يەرلىرىنى كۆيدۈرۈۋالغانلىقى ياكى ئوتتىن قانداقتۇر بىر زىيان كۆرگەنلىكى ئوتنىڭ يامان نەرسە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرمەيدۇ، ئەكسىچە ئىنسانىنىڭ ئۆز خاتالىقىنىڭ قۇربانىغا ئايلىنىپ قالغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

باشقىچە ئېيتساق، قىسمەن زىيىنى بار بىرەر نەرسىنىڭ يارىتىلىشى يامانلىق ئەمەس، ئەكسىچە ئۇ نەرسىنىڭ يامانلىقىنى خالاپ قىلىش ھەقىقىي يامانلىقتۇر. بۇ ھەقتە بىرقانچە مىسال كەلتۈرۈپ باقايلى:

زەھەرلىك يىلانلارنىڭ يارىتىلىشىنى ئالساق، ئەمەلىيەتتە زەھەرلىك يىلانلار ئۆيلىرىمىزنى تېخىمۇ مۇستەھكەم سېلىشىمىزغا، زەھەرگە قارشى دورىلارنى ياساپ چىقىشىمىزغا، يىلانىنىڭ زەھىرىدىن پايدىلىنىپ راك ۋە يۇرەك كېسىلى قاتارلىقلارغا شىپالىق دورىلارنى بايقاپ چىقىشىمىزغا سەۋەب بولدى، يەنى زەھەرلىك يىلانلارنىڭ يارىتىلىشى ماھىيەت جەھەتتىن ياخشى ئىشلارنىڭ ۋۇجۇدقا چىقىشىغا سەۋەب بولدى.

يەنە بىر مىسال كۆرۈپ باقايلى:

پىچاقنىڭ ياسىلىشىنى يامانلىق دېسەك بولامدۇ؟ پىچاقچى ئۇنى ئىنسانلار پايدىلانسۇن دەپ ياسايدۇ. پىچاقنى ئىشلىتىپ ئالما ياكى نان قاتارلىقلارنى كېسىمىز، دوختۇر پىچاق ئارقىلىق بىمارلارنى ئوپېراتسىيە قىلىپ، كېسەل داۋالايدۇ. بىراق، پىچاق بىرەر قاتىلنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالسا، يامانلىق ۋاستىسىغا ئايلىنىپ قالىدۇ. بۇ ئەھۋال قاتىلنىڭ ئۆزىگە خاس ئەركىن ئىرادىسىگە مۇناسىۋەتلىك. پىچاق ياسىغان ئۇستام ئۇنى جىنايەت قورالى بولسۇن دەپ ياسىمىغان بولغاچقا، ئۇنىڭ ياسىلىشىدا بىرەر يامانلىق بار دېگىلى بولمايدۇ.

ئۇنداقتا، ئاللاھ نېمىشقا يامانلىقلارنى چەكلىمەيدۇ؟ بىز بۇ دۇنياغا ئېچىمزدىكى قابىلىيىتىمىزنى ئوتتۇرىغا چىقىرىش، دۇنيانى ئىسلاھ قىلىش ۋە مەنىۋى جەھەتتىن يۈكسىلىش ئۈچۈن كەلدۇق. يۈكسىلىش ۋە ئۆزىنى ئىسلاھ قىلىشنىڭ ئاساسىي شەرتى ئىمتىھان ۋە جاپا - مۇشەققەتتۇر. دۇنيادا كۆز ئالدىمىزغا كېلىدىغان بۇ ئىمتىھان ۋە جاپالاردا ھەر خىل ئازدۇرغۇچى تاللاشلار ئالدىمىزغا چىقىدۇ. بۇ يەردىكى ئازدۇرغۇچى تاللاشلار دەل شەيتانىنىڭ ۋەسۋەسىسىدۇر. بۇ يولدا قاتتىق كۈرەش

قىلىشىمىز زۆرۈر بولغان ئىككى ئوبيېكت دەل شەيتان ۋە نەپسىمىزدۇر. بۇلاردىن باشقا، مۇسىبەتلەرگە بەرداشلىق بېرىش ۋە سەۋر قىلىشمۇ قاتتىق كۈرەش قىلىشىمىز زۆرۈر بولغان مۇھىم ساھەدۇر. كۈرەش قىلماي تۇرۇپ ئۇستۈن ماقامغا چىقىش، جەننەتكە لايىق سۈپەتكە ئېرىشىش مۇمكىن ئەمەس.

پۈتبولنى ئالايلى: پۈتبولنى تېخمۇ ياخشى ئويناليالىشىمىز ۋە چېمپىيونلۇققا ئېرىشەلىشىمىز ئۈچۈن، كۈچلۈك رەقىبلەر بىلەن مەيدانغا چۈشىشىمىزگە توغرا كېلىدۇ، ئەمما تەنتەربىيە زالىغا كىرسەكلا ئىش پۈتمەيدۇ. ئۇ يەردە ئېغىرلىق كۆتۈرگەندە، پېشانىمىزدىن تەر چىققۇچە مەشىق قىلغاندىلا ۋۇجۇدىمىزنى تېخمۇ كۈچلۈك قىلالايمىز. بىر بوكسىيورچى يۈز - كۆزىگە زەربە بىلەن تەگكەن مۇشتلارغا بەرداشلىق بەرمەي تۇرۇپ، رەقىبىنى يەر چىشلەتمەي تۇرۇپ ئالتۇن مېدالغا ئېرىشىشى قانداقمۇ مۇمكىن بولسۇن؟! ئۆزى يالغۇز مەشىق قىلىپلا يۈرگەن، ھېچبىر مۇسابىقىگە چىقىپ باقمىغان بوكسىيورچىغا كىمۇ مېدال بەرسۇن؟! ئىنسان شەيتانىنىڭ ئازدۇرۇشلىرىغا ۋە مۇسىبەتلەرنىڭ چىدىغۇسىز زەربىلىرىگە سەۋر قىلماي تۇرۇپ جەننەتنىڭ ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمەيدۇ، جەننەتتىن ئىبارەت بۇ بىباھا مۇكاپاتنى ئالالمايدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دەيدۇ: «سىلەر تېخى ئىلگىرىكىلەر ئۈچرىغان كۈلپەتلەرگە ئۈچرىماي تۇرۇپ جەننەتكە كىرىشنى ئويلامسىلەر؟ سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەن (مۇئمىن) لەر ئېغىرچىلىقلارغا، كۈلپەتلەرگە ئۈچرىغان ۋە چۆچۈتۈۋېتىلگەن ئىدى، ھەتتا پەيغەمبەر ۋە مۇئمىنلەر: ‹ئاللاھنىڭ (بىزگە ۋەدە قىلغان) ياردىمى قاچان كېلىدۇ؟› دېيىشىپ كەتكەن ئىدى. بىلىڭلارکى، ئاللاھنىڭ ياردىمى ھەقىقەتەن يېقىندۇر)»[53].

ئالماسنى كۆمۈردىن قىممەتلىك قىلغان نەرسىنىڭ نېمىلىكىنى بىلەمسىز؟ قارايدىغان بولساق، ھەر ئىككىسى كاربون ئاتوملىرىدىن يارىتىلغان. ئۇنداق بولسا، ئۇلارنى بىر - بىرىدىن ئايرىغان پەرق زادى نېمە؟ بۇ پەرق ئوتتۇر. كۆمۈر ئوتتا كۆيىدۇ، بىراق ئالماس كۆيمەيدۇ. ئالماس كۈچلۈك روھىنى ئوتقا چىدامچانلىقى ئارقىلىق، كۆمۈر بولسا ئاجىزلىقىنى ئوتتا كۆيۈش ئارقىلىق ئىپادىلەۋاتىدۇ. ئىنسانغا نىسبەتەن نەپس، شەيتان ۋە مۇسىبەت قاتارلىقلار خۇددى مۇشۇ ئوتقا ئوخشايدۇ. مۇئمىنىنىڭ ۋەزىپىسى بېشىغا كەلگەن بۇ قىيىنچىلىقلارنى سەۋر ۋە شۈكۈر ئارقىلىق يېڭىپ،

[53] سۈرە بەقەرە، 214 - ئايەت.

يوشۇرۇن كۆچىنى ئالماسقا ئايلاندۇرۇشتىن ئىبارەت. ئوتقا ئوخشاش خۇسۇسىيەتكە ئىگە بولغان يامانلىقلار ۋە مۇسىبەتلەر پەقەت ئىنسانلىق ھۆر ئىرادىسىگە باغلىق تاللاش ۋە خۇسۇسىيەتلىرىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئوت ۋە يامانلىقلارنىڭ يارىتىلىشىنى خاتا دېيىش توغرا ئەمەس.

تۆتىنچى بۆلۈم

قۇرئاننىڭ قوغدىلىدىغانلىقى ھەققىدە

قۇرئاننىڭ ئۆزگەرتىلمىگەنلىكىنى قانداق بىلەلەيمىز؟

سوئال: قۇرئان كەرىمنىڭ كۈنىمىزگىچە ھېچقانداق ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈلمىگەن بىردىنبىر ساماۋى كىتاب ئىكەنلىكى ئوتتۇرىغا قويۇلماقتا. بۇ كىتاب نازىل بولغاندىن كېيىن، ئۆزگەرتىۋېتىلمىگەنلىكىنى قانداق بىلىمىز ؟

جاۋاب: ھازىرغا كەلگۈچە قۇرئان كەرىم ئۈستىدە مىڭلىغان تەتقىقات ۋە ئىزدىنىشلەر ئىشقا ئاشۇرۇلغان بولسىمۇ، قۇرئان ئايەتلىرىنىڭ ئۆزگەرتىۋېتىلگەنلىكىنى، بىرەر نەرسە قوشۇپ قويۇلغانلىقىنى، ئەسلىي پېتى قوغدالمىغانلىقىنى ئىسپاتلايدىغان ھېچقانداق دەلىل - ئىسپات ئوتتۇرىغا قويۇلۇپ باقمىدى. ئەكسىچە، قۇرئاننىڭ ھېچقانداق ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈلمىگەن ھالدا، نازىل قىلىنغىنى بويىچە كۈنىمىزگە يېتىپ كەلگەنلىكى ھەققىدە مىڭلىغان يازما دەلىللەر ئېلان قىلىندى. شۇڭا، بۇنداق سوئالنى ئوتتۇرىغا قويغان كىشىنىڭ قۇرئاننىڭ قانداق قىلىپ كىتاب ھالىتىگە كەلتۈرۈلگەنلىكى ۋە قانداق قىلىپ كۈنىمىزگىچە يېتىپ كەلگەنلىكى ھەققىدە ھېچقانداق مەلۇماتى بولمىغان، بۇ ھەقتە ئىزدىنىپ باقمىغان ۋە باشقىلاردىن بىرەر ئۇچۇر ئاڭلاپ باقمىغان بىرى ئىكەنلىكىنى پەرەز قىلىش تامامەن مۇمكىن.

قۇرئان بىزگە ئىككى خىل يول ئارقىلىق يېتىپ كەلگەن. بۇلاردىن بىرى، تۇنجى ئايەت نازىل بولغاندىن باشلاپ مىڭلىغان ساھابە قۇرئاننى يادلاپ ماڭغان بولۇپ، تارىخىي مەنبەلەردە قارىي ساھابىلەرنىڭ سانىنىڭ ئۇچ مىڭدىن ئاشىدىغانلىقى قەيت قىلىنغان. يەنە بىرى بولسا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان ئايەتلەرنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كاتىپلىق قىلىدىغان ساھابىلەر تەرىپىدىن يوپۇرماقلارغا، تېرىلەرگە ۋە تاشلارغا يېزىلىشى ئارقىلىق ساقلاپ قېلىنغان. بۇ ۋەزىيىتى ئورۇندىغان ساھابىلەرنىڭ سانىمۇ ئوندىن ئاشىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھايات ۋاقتىدا قارىي ساھابىلەر يادقا ئالغان ئايەتلەرنى ۋە كاتىپ ساھابىلەر خاتىرلەپ ماڭغان ئايەتلەرنى نەچچە قېتىملاپ ئاڭلاش ئارقىلىق، ئۇلارنىڭ توغرىلىقىنى تەستىقلىغان ئىدى. بۇنىڭدىن باشقا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولىدىغان يىلى رامىزان ئېيىدا بۇ زات قۇرئاننى باشتىن - ئاخىر ئوقۇپ چىققان بولۇپ، بۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا «ۋەھىي كاتىپى» دەپ نام ئالغان

ئۇلۇغ ساھابە زەيد ئىبنى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئونلىغان قارىي ساھابە كىرامىلار بار ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن، تۇنجى خەلىپە ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ زەيد ئىبنى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا قۇرئان ئايەتلىرىنى جەملەپ، كىتاب ھالىتىگە كەلتۈرۈش ۋەزىپىسى بەرگەن. شۇنىڭ بىلەن، زەيد ئىبنى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئىككى كىشىنى ساھابىلەرنىڭ يېنىدا بار بولغان يازما ھالەتتىكى قۇرئان ئايەتلىرىنى ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇغان ۋە بۇلارنى جەملەپ، كىتاب ھالىتىگە كەلتۈرگەن ھەمدە قارىي ساھابىلەر ئالدىدا باشتىن - ئاخىر ئوقۇتۇش ئارقىلىق، توغرىلىقىنى تەكشۈرۈپ چىققان. ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ خەلىپىلىك دەۋرىگە كەلگەندە، بۇ زات زەيد ئىبنى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ باشچىلىقىدا بىر ھەيئەت تەشكىللەپ، ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ دەۋردە جەملىنىپ، كىتابلاشتۇرۇلغان مۇبارەك كىتابنى يەتتە نۇسخا كۆپەيتكەن، ئاندىن بۇلارنىڭ بىرىنى مەدىنىدە قالدۇرۇپ، قالغان ئالتە نۇسخىنى شۇ دەۋردىكى مەركىزىي شەھەرلەرگە ئەۋەتىپ بەرگەن. ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ دەۋردە كۆپەيتىلگەن بۇ قۇرئان نۇسخىلىرى بىزگىچە يېتىپ كەلگەن بولۇپ، بۇلارنىڭ بەزىلىرى بىر قىسىم مۇھىم مۇزېيلاردا ساقلانماقتا.

خىرىستىيان مەزھەپلىرى ئارىسىدا ئىنجىل، تەۋرات ۋە زەبۇرنىڭ ئۆزگەرتىۋېتىلگەنلىكى ھەققىدە ئاخىرى چىقماس تالاش - تارتىشلار مەۋجۇت بولسىمۇ، ئىسلام مەزھەپلىرى ئارىسىدا قۇرئاننىڭ ئۆزگەرتىۋېتىلگەنلىكى ھەققىدە ھېچقانداق تالاش - تارتىش بولۇپ باققىنى يوق. چۈنكى، بىزگىچە يېتىپ كەلگەن يازما دەلىل - ئىسپاتلار بۇنداق شۇبھىگە ھېچقانداق ئىمكانىيەت بەرمەيدۇ. ھەتتا ئىسلام دىنى ۋە ئىسلام مەدەنىيىتىنى تەتقىق قىلغان غەربلىك تارىخچىلار ۋە شەرقشۇناسلارمۇ قۇرئاننىڭ ئۆزگەرتىۋېتىلگەنلىكى ھەققىدە ھېچ نەرسە دېيەلمىدى. چۈنكى، يۇقىرىدا تىلغا ئېلىپ ئۆتۈلگەندەك، ئۇلارغا يېتىپ كەلگەن دەلىل - ئىسپاتلار بۇنداق گۇمان قىلىشىغا ئىمكانىيەت بەرمەيدۇ.

قارايدىغان بولساق، ئىنجىلنىڭ كۇنىمىزگىچە يېتىپ كەلگەن ئەڭ كونا نۇسخىسى ئىيسا ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولۇپ ئالتە ئەسىردىن كېيىن، گىرېك تىلىدا يېزىپ چىقىلغان. دەسلەپكى ۋاقىتلاردا ئىنجىلنىڭ نۇسخىلىرى يۈز خىلدىن ئاشىدىغان بولۇپ، مىلادىيە 325 - يىلىغا كەلگەندە، شۇ دەۋرنىڭ خىرىستىيان ئۇلىمالىرىدىن تەشكىللەنگەن ھەيئەت

مەزكۇر نۇسخىلار ئىچىدىن تۆت دانىسىنى توغرا دەپ قارار چىقارغان. ئەمما، ھەممىگە ئايان رېئاللىق شۇكى، قۇرئانغا نىسبەتەن بۇنداق بىر جەريان يۈز بېرىپ باققىنى يوق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدىن باشلاپ قۇرئان كەرىمنىڭ توغرىلىقى ۋە ھېچقانداق ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈلۈپ باقمىغانلىقى ھەققىدە پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ پىكرى بىردەك.

خۇلاسىسەك، قۇرئان كەرىم ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالانىڭ مەرھەمىتى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ غەيرىتى سەۋەبىدىن ھەم كىتاب ھالەتتە كەڭ تارقىلىپ، ھەم ساناقسىز مۇسۇلمانلار تەرىپىدىن يادقا ئېلىنىپ، بىزگىچە مۇكەممەل ھالەتتە قوغدىلىپ كېلىۋاتىدۇ.

ھەدىسلەرنىڭ توغرا ياكى خاتالىقىنى قانداق بىلىمىز؟

سوئال: ئىسلام دىنىدا قۇرئان كەرىمدىن قالسىلا ئەڭ ئىشەنچلىك مەنبەنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرى، يەنى ھەدىسلەر ئىكەنلىكى ئوتتۇرىغا قويۇلماقتا. ئەمما، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرىنىڭ كېيىنكى ۋاقىتلاردا ئۆزگەرتىۋېتىلمىگەنلىكىنى ۋە قوشۇپ قويۇلمىغانلىقىنى قانداق بىلىمىز؟

جاۋاب: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بىزگە يېتىپ كەلگەن ئىككى مەنبە بار بولۇپ، بۇلارنىڭ بىرى قۇرئان كەرىم، يەنە بىرى ھەدىس شەرىفلەردۇر. قۇرئان كەرىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغاندىن كېيىن، ۋەھىي كاتىپلىرى تەرىپىدىن خاتىرلىنىپ، ساھابىلەر تەرىپىدىن يادقا ئېلىنىپ، نازىل بولغان پېتى بىزگىچە يېتىپ كەلدى. شۇنىڭ ئۈچۈن، ھازىر قولىمىزدا بار بولغان قۇرئان كەرىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان ئەسلىي نۇسخىسى بىلەن ئوخشاش. ھەدىسلەر بولسا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ گەپ - سۆزلىرى، ئىش - ھەرىكەتلىرى ۋە ساھابىلەرنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ماقۇللۇقىدىن ئۆتكەن ئىش - پائالىيەتلىرىدۇر. ساھابە كىرام رەزىيەللاھۇ ئەنھۇملار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەربىر سۆزى، ھەرىكىتى، ئۇمىد - ئارزۇلىرى ۋە تەۋسىيەلىرىنى چالا قويماي، تولۇق ھالەتتە يېزىش ۋە يادلاش ئارقىلىق خاتىرلەپ چىققان. بۇنداق قىلىشنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ۋەزىپە سۈپىتىدە ساھابىلەرگە تاپىلاپ مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا مەندىن بىر نەرسە ئاڭلاپ، ئېسىدە ساقلۇالغان ۋە

باشقىلارغا يەتكۈزگەن كىشىنىڭ يۈزىنى يورۇق قىلسۇن»[54].

كېيىنكى ۋاقىتلاردا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىسلەر جەملىنىش بىلەن بىرگە، مەزكۇر ھەدىس ۋە رىۋايەتلەر ئىلغاپ، تاسقىلىشقا باشلىغان ئىدى. بۇ جەريانداً «ھەدىس ئىلمى»نىڭ تارماقلىرى سۈپىتىدە ئوخشىمىغان ئىلىملەر بارلىققا كەلگەن بولۇپ، ھەرقايسى ئىلىملەرنىڭ ئۆزىگە خاس قائىدە - پىرىنسىپلىرى ۋە چەك - چېگرالىرى شەكىللەنگەن. مەسىلەن، بۇلار ئىچىدىكى «جەرھ ۋە تەئدىل ئىلمى» (راۋىلارنى باھالاش ئىلمى) دە ھەربىر راۋىنىڭ ھاياتى، خۇيى - پەيلى ۋە ئىش - ھەرىكىتى، ئاجىز ۋە كۈچلۈك تەرەپلىرى قاتارلىقلار كۈنىمىزدىكى جاسۇسلۇق ئورگانلىرىدىن قېلىشمىغۇدەك دەرىجىدە تەكشۈرۈلەتتى ۋە قولغا كەلتۈرۈلگەن مەلۇماتلارنىڭ ئىشەنچلىكلىك نىسبىتى مۇئەييەن ئۆلچەملەرنى ئاساس قىلىپ تۇرگە ئايرىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بىزگىچە يېتىپ كەلگەن ھەدىسلەر يۇقىرىقىدەك ئىنچىكىلىك ۋە ھوشيارلىق بىلەن مىڭلىغان ئەھلى ئىلىملەرنىڭ نەچچە يۈز يىللىق جاپالىق خىزمىتى ئارقىلىق جەملەنگەن، تۈرلەرگە ئايرىلغان، ئىشەنچلىكلىك نۇقتىسىدا دەرىجىلەرگە ئايرىلغان، بۇ جەريانداً بىر - بىرىدىن قىممەتلىك يۈزلىگەن ئەسەرلەر رويابقا چىققان.

بۇلار ئىچىدە ئىمام بۇخارىي ۋە ئىمام مۇسلىمنىڭ سەھىھ ھەدىسلەر توپلاملىرىدىن باشلاپ ئىمام ئەبۇ داۋۇد، ئىمام تىرمىزىي، ئىمام نەسائىي ۋە ئىمام ئىبنى ماجە قاتارلىقلارنىڭ ھەدىس توپلاملىرى ھەدىس ئىلمى ساھەسىدىكى «ئالتە مەشھۇر كىتاب» دېگەن شەرەپ بىلەن بارلىق مۇسۇلمانلارنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشىپ كەلمەكتە. بۇ ئالتە كىتاب ئىسلام ئۈممىتىنىڭ ئىشەنچىسىنى قولغا كەلتۈرگەن بولۇپ، ئىلىم دۇنياسىدا ئەڭ يۇقىرى ئورۇندا تۇرماقتا.

قۇرئاندىن باشقا كىتابلارغا ئىمان ئېيتىش

سوئال: قۇرئاندىن باشقا ساماۋى كىتابلارنىڭ ئۆزگەرتىۋېتىلگەنلىكى ئىلگىرى سۈرۈلۈۋاتىدۇ. ئۇنداقتا، بۇلارغا ئىمان ئېيتىسا گۇناھ بولامدۇ؟

جاۋاب: بىز مۇسۇلمانلار مۇسا ئەلەيھىسسالام، داۋۇد ئەلەيھىسسالام ۋە

[54] ئەبۇ داۋۇد، ئىلىم، 10 - ھەدىس؛ تىرمىزىي، ئىلىم، 7 - ھەدىس.

ئىيسا ئەلەيھىسسالام قاتارلىق پەيغەمبەرلەرگە تەۋرات، زەبۇر ۋە ئىنجىل قاتارلىق ساماۋى كىتابلارنىڭ نازىل قىلىنغانلىقىغا ۋە بۇ كىتابلاردا تەۋھىد ئەقىدىسىگە زىت ھېچقانداق پىكىر يوقلۇقىغا ئىمان ئېيتىمىز. بىراق، تولىمۇ ئەپسۇسكى، بۇ كىتابلار كېيىنكى ۋاقىتلاردا ئۆزگەرتىۋېتىلىپ، پەيغەمبەرلەرگە نازىل بولغان ئەسلىي نۇسخىلىرى يوقىلىپ كەتكەن. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئەھلى كىتابنىڭ سۆزلىرىگە ئىشەنمەڭلار، ئىنكارمۇ قىلماڭلار. پەقەت: ‹بىز بارلىق پەيغەمبەرلەرگە نازىل قىلىنغان كىتاب ۋە ئايەتلەرگە ئىمان ئېيتتۇق. بىزگە نازىل قىلىنغان ۋەھىيگە؛ ئىبراھىمغا، ئىسمائىلغا، ئىسھاققا، يەئقۇبقا ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرىغا نازىل قىلىنغان ۋەھىيگە؛ مۇساغا بېرىلگەن (تەۋراتقا)، ئىيساغا بېرىلگەن (ئىنجىلغا) ۋە پەيغەمبەرلەرگە پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن بېرىلگەن (كىتابلارغا) ئىمان ئېيتتۇق. ئۇلاردىن ھېچبىرىنى ئايرىۋەتمەيمىز (يەھۇدىيلار ۋە ناسارالارغا ئوخشاش، ئۇلارنىڭ بەزىسىگە ئىمان ئېيتىپ بەزىسىنى ئىنكار قىلمايمىز)، بىز ئاللاھقىلا بويسۇنغۇچىلارمىز› دەڭلار»[55].

خۇلاسىلىسەك، ساماۋى كىتابلارنىڭ ئۆزگەرتىۋېتىلىشتىن بۇرۇنقى ئەسلىي نۇسخىلىرىغا ئىمان ئېيتىمىز، قۇرئاندا كۆرسىتىلگەن يولدا ماڭىمىز. چۈنكى، قۇرئان بارلىق ساماۋى كىتابلاردىكى يولىورۇقلارنىڭ جەۋھىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلىنغان پۈتۈن ساقلىنىپ كەلمەكتە.

ئىسلام تېررىتورىيەسى سىرتىدا تۇغۇلغان كىشىلەردىن مۇسۇلمانلاردىن تەلەپ قىلىنغان ئىبادەت ۋە ئەمەللەرنى قىلىش تەلەپ قىلىنامدۇ؟

سوئال: مەككىدە تۇغۇلغان بىر ئىنسان بىلەن جۇڭگودا، رۇسىيەدە ياكى ئىسلام تۇپراقلىرى بولمىغان يەرلەردە تۇغۇلغان ئىنسان ئىسلامىي ئەمەل - ئىبادەتلەرگە بۇيرۇلامدۇ؟ ئۇلار (ئىسلام تېررىتورىيەسىنىڭ سىرتىدا تۇغۇلغان كىشىلەر) جەننەتكە كىرەلمەمدۇ؟

جاۋاب: يېقىنقى ۋاقىتلاردا مۇشۇنداق سوئاللار توختىماي ئوتتۇرىغا

[55] سۈرە بەقەرە، 136 - ئايەت.

تاشلىنىپ، ئىنسانلارنىڭ زېھنىنى خورىتىپ كەلمەكتە. دۇنيانىڭ ئەڭ چېتىدىكى بىر رايوندا ياكى كاپىرلارنىڭ ئاساريتى ئاستىدا تۇرۇۋاتقان يەرلەردە دۇنياغا كەلگەن بىر ئىنسان بىلەن مۇسۇلمان تەربىيەسىدە دۇنياغا كەلگەن بىر ئىنسان ئوخشاش مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالىدۇ، دەپ قاراش قانداقمۇ ئەقلگە ئۇيغۇن بولسۇن؟ ئىسلام ھەققىدە ھېچقانداق مەلۇماتقا ئېرىشەلمىگەن كىشىلەرنىڭ گۇناھى نېمە؟

ئىسلام پىرىنسىپلىرىنى ئىنچىكە ئانالىز قىلغاندا شۇنى كۆرۈپ يېتەلەيمىزكى، يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان نۇقتىدا ھېچقانداق ئادالەتسىزلىك مەۋجۇت ئەمەس. بۇنىڭ ئەكسىچە، بۇلار ئاريسىدىكى مۇناسىۋەت ناھايىتى مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇلغان. ئەھۋال مۇنداق:

ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا قىيامەت كۈنى بەندىلەردىن ھېساب - كىتاب ئالغاندا، ئادىللىقنى ئاساس قىلىدۇ. شۇڭا، ھەربىر بەندىگە بېرىلگەن شەرتلەر ۋە ئىمكانلارنى ئاساس قىلىپ ھۆكۈم چىقىرىدۇ. پەيغەمبەر ئەۋەتىلگەن قەۋم بىلەن پەيغەمبەر ئەۋەتىلمىگەن قەۋملەر ھەرگىزمۇ ئوخشاش ئۆلچەم ئاساس قىلىنىپ ھېسابقا تارتىلمايدۇ. ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا مۇشۇ نۇقتىنى تەكىتلەپ تۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەۋەتمەي تۇرۇپ (ھېچ ئادەمنى) جازالىغىنىمىز يوق»[56].

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمان تۇپراقلىرىدا تۇغۇلغان بەندىلەردىن ناھايىتى ئىنچىكىلىك ۋە ئادالەتنى ئاساس قىلىپ ھېساب ئالىدۇ، چۈنكى بۇ تۇپراقلاردىكى ئىنسانلارغا پەيغەمبەر ئەۋەتىپ، دىنىنى يەتكۈزگەن. دىنغا مۇخالىپ ئىشلارنى قىلغانلار جازاسىنى تارتىدۇ، دىنىنىڭ ئەمر - پەرمانلىرىغا بويسۇنغانلار مۇكاپاتىنى كۆرىدۇ. ئىسلام يېتىپ بارمىغان كىشىلەر كائىناتنىڭ يېگانە ياراتقۇچىسى بارلىقىنى ئەقلى ئارقىلىق تونۇپ يېتىپ، بۇ ياراتقۇچىغا ئىمان ئېيتسا، ئاخىرەتنىڭ ئىمتىھانىدىن ئۆتكەن ھېسابلىنىدۇ.

خۇلاسىلىسەك، ئاللاھ تائالا بەندىلەردىن ئۆزى بەرگەن نېمەت ۋە ئىمكانلارغا ئاساسەن ھېساب ئالىدۇ.

[56] سۈرە ئىسرا، 15 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ئاللاھ نېمە ئۈچۈن يەر تەۋرەش قاتارلىق بالا - قازالارنى بېرىدۇ؟

سوئال: ئاللاھ بۇ كائىناتنى ياراتقاندىن كېيىن، ئۇنى زىننەتلىگەن ۋە نۇرغۇنلىغان سۆيۈملۈك بەندىلەرنى يارىتىپ، دۇنياغا ئورۇنلاشتۇرغان بولسا، نېمە ئۈچۈن يەر تەۋرەش ۋە باشقا بالا - قازالارنى پەيدا قىلىپ، بەندىلەرنىڭ ھاياتىنى نابۇت قىلىدۇ؟ بۇنداق قىلىش بەندىلەرگە زۇلۇم قىلغانلىق ئەمەسمۇ؟!

جاۋاب: ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا بەندىلەرنىڭ شەخسىي خاتالىقلىرى ئۈچۈن شۇ بەندىنىڭ ئۆزىنىلا جازالايدۇ، ئەمما كۆپچىلىكنىڭ كوللېكتىپ خاتالىقلىرىغا قارىتا ئومۇمىي جازا بېرىپ، ھەممىنى جازالايدۇ. مەسىلەن، مال ۋە بايلىقلىرى سەۋەبىدىن ھەددىدىن ئاشقان قارۇن ئۆز جىنايىتى ئۈچۈن جازالاندى، پەيغەمبەرلىرىگە ئىسيان قىلغان ئاد ۋە سەمۇد قاتارلىق قەۋملەر ئومۇميۈزلۈك جازاغا تارتىلىپ، ھالاك قىلىندى.

بۇنداق جەمئىيەتلەردە ئاللاھنىڭ غەزىپىگە دۇچار قىلىدىغان گۇناھلار سادىر بولىدۇ. ئىنسانلارنىڭ كۆپ قىسمى گۇناھ ئىشلىگەنلەرنى قوللىسا ياكى ئىشلەنگەن گۇناھلارغا قارشىلىق بىلدۈرمىسە، جەمئىيەتتىكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى، ئومۇميۈزلۈك جازاغا دۇچار بولىدۇ. مۇشۇ سەۋەبتىن، ئىنسانلار ئۇرۇش، قۇرغاقچىلىق، يەر تەۋرەش، سەل، بوران - چاپقۇن ۋە يۇقۇملۇق كېسەل قاتارلىق بالا - قازالارغا ئۇچرايدۇ، بۇنداق ئەھۋالدا ئۆلگەن ۋە ھالاك بولغان زالىملار قىلغان - ئەتكەنلىرىنىڭ جازاسىنى تارتقان بولىدۇ، گۇناھسىز مۇسۇلمانلار بولسا شېھىتلىك ماقامىغا ئېرىشىدۇ، مۇسۇلمانلارنىڭ زىيانغا ئۇچرىغان مال - دۇنياسى ئۈچۈن سەدىقىنىڭ ئەجرى بېرىلىدۇ.

خۇلاسىلەك، دۇنيادا يۈز بېرىۋاتقان ھەر خىل بالا - قازالار يولدىن چىقىپ كېتەي دەپ قالغان مۇسۇلمانلارغا نىسبەتەن قىممەتلىك ئىمتىھان، سىناق ۋە نەسىھەتتۇر.

ئاللاھ نېمە ئۈچۈن يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنى پەيدا قىلىدۇ؟

سوئال: يېقىنقى يىللاردىن بۇيان پات - پات پۈتۈن دۇنيانى تىرپىرەن قىلىۋېتىدىغان يۇقۇملۇق كېسەللىكلەر يۈز بەرمەكتە. بەزى يەرلەردە بۇنداق كېسەللىك ناھايىتى قورقۇنچلۇق ئاقىۋەتلەرنى پەيدا قىلىۋاتىدۇ. بەزى كىشىلەر ئېيتقاندەك، بۇ كېسەللىكلەر قانداقتۇر «قىيامەتنىڭ ئالامىتى» ياكى «ئىلاھىي ئاگاھلاندۇرۇش» بولۇشى مۇمكىنمۇ؟

جاۋاب: ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا رەببىنى ئۇنتۇغان، بەندىچىلىك ئېڭىدىن يىراقلاشقان ۋە ئۆزىنى ھەر نەرسىنىڭ ئىگىسى دەپ قارايدىغان جەمئىيەتلەرنى ھەر خىل مۇسىبەت ۋە بالا - قازالار بىلەن ئاگاھلاندۇرۇپ كەلمەكتە. بۇ ئەھۋال «ئىلاھىي ئاگاھلاندۇرۇش» دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ خىل كېسەللىكلەر ئارقىلىق ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا خۇددى نەمرۇدنى بىر پاشا بىلەن جازالاپ ھالاك قىلغاندەك، ھەددىدىن ئاشقان قەۋملەرنى كېچىككىنە ۋىرۇس ۋە باكتېرىيەلەر ئارقىلىق جازالىماقتا؛ ئاسىي، گۇناھكار بەندىلەرگە كۈچ - قۇدرىتى ۋە غەزىپىنى كۆرسىتىپ قويماقتا. چەكسىز كۈچ - قۇدرەتكە ئىگە ئۇلۇغ رەببىمىز كۈفۇر، شېرىك ۋە ھەر خىل ئىنكارلارنى كۆرۈپ، كۆزىتىپ، ھەر نەرسىدىن خەۋەردار بولۇپ تۇرىدۇ؛ بىراق شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدىلا جازالىماستىن، مەلۇم ۋاقىت مۆھلەت بېرىدىغانلىقىنى، ئازراق كېچىكتۈرگەن تەقدىردىمۇ، ھەرگىز جاۋابسىز قويمايدىغانلىقىنى ھەر ۋاقىت ئېسىمىزدە ساقلىشىمىز ھەققىدە بىزگە ئاگاھلاندۇرۇش بېرىدۇ. گۇناھلارنىڭ چوڭلۇقى ۋە داۋاملىشىشى ئاللاھ بەلگىلىگەن چەك - چېگرادىن ئېشىپ كەتكەندە، ئاللاھنىڭ جازاسىنىڭ ۋاقتى باشلىنىدۇ. بۇ ھالاكەت بەزىدە توپان بالاسى بىلەن، بەزىدە بىر پاشا بىلەن، بەزىدە ئاسمانداۋ ئۈچۈپ يۇرىدىغان قۇشلار بىلەن، بەزىدە كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان كىچىك مىكروبلار بىلەن باشلىنىدۇ.

دەۋرىمىزدە ئىنسانلار تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدىغان ۋەھشىيلىكلەرنى، ئىنكار ۋە ئىسيانلارنى، زۇلۇم ۋە گۇناھلارنى قىلماقتا. جۇملىدىن، خىتاي شەرقىي تۈركىستاندىكى مەزلۇم مۇسۇلمانلارغا ھەر خىل زۇلۇملارنى سېلىۋاتىدۇ، ئۇ يەردىكى ئىنسانلارنىڭ يىلىكىنى ۋەھشىيلىك بىلەن شۇراۋاتىدۇ، مۇسۇلمانلارنى خىتايلاشتۇرۇۋاتىدۇ، بۇ مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن مىليونلىغان ئىنسانلار سىغمىدىغان لاگېرلارنى قۇرۇۋاتىدۇ،

ئەرلىرىنى لاگېرلارغا قامىۋالغاندىن كېيىن، ئائىلىلەرگە خىتاي ئەرلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ، مۇسۇلمانلارنىڭ ئىپپىتى ۋە ھاياسىغا قارا قولىنى سۈنۈشقا ئۇرۇنۇۋاتىدۇ.

شۇنىڭدەك، ئافغانىستان باشتا رۇسلار، ئارقىدىن ئامېرىكىلىقلارنىڭ تۆمۈر تاپىنى ئاستىدا نەچچە ئون يىللاپ ئاسارەت ئاستىدا قالدى. بېرمىدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئاھۇزارى ئاسمانىنى تىترەتكۈدەك ھالغا كەلدى. پەلەستىندىكى مۇسۇلمانلار ۋە باشقا مەزلۇم ئىنسانلارنىڭ ئەھۋالى ھەممىگە ئايان. يەھۇدىيلارنىڭ بۇ تۈپراقتىكى زۇلۇم ھەم ۋەھشىيلىكلىرىنى كۆرمىگەن ئىنسان قالمىدى. بىچارە قۇدۇس سالاھىددىنلارنى ساقلاۋاتىدۇ. ئىنسان ئىراقتىكى، سۈرىيەدىكى، لىۋىيەدىكى ۋە بوسنىيەدىكى مۇسۇلمانلار ھەمدە كەشمىر قاتارلىق كاپىرلارنىڭ ئاسارىتى ئاستىدا قالغان تۈپراقلاردىكى مۇسۇلمانلار ئۈچراۋاتقان زۇلۇملارنى تىلغا ئېلىشقا بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ. ئىرقچى زالىملار يۇرگۈزگەن زۇلۇم ۋە ۋەھشىيلىكلەرنى، جاھانگىرلىك سىياسەتلىرىنى، دۇنيا ئۇرۇشلىرىنى، ئىندىيانلارغا قارشى يۇرگۈزگەن قەتلىئاملارنى قايتا تىلغا ئېلىپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق، شۇڭا سۆزنى مۇشۇ يەردە خۇلاسىلەشنى مۇۋاپىق كۆردۇم:

ئاللاھنىڭ مۇلكى ھېسابلىنىدىغان يەر يۈزىدە ئاللاھ يارىتقان قۇللار مانا مۇشۇنداق ئىسيانلارنى ھەم ۋەھشىيلىكلەرنى قىلماقتا. نەتىجىدە ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا پۈتۈن دۇنيانى، بولۇپمۇ زالىملارنى ۋە ئۇلارغا يانتايىاق بولغانلارنى تاربختىن بېرى پات - پات ئاگاھلاندۇرۇپ ياكى ئېغىر جازالار بىلەن جازالاپ كەلمەكتە. دۇنيادا يۈز بېرىۋاتقان بالا - قازالاردىن مەقسەت پەقەت ئاسىيلارنى جازالاش بولۇپلا قالماستىن، ئەڭ مۇھىمى ئاگاھلاندۇرۇشتۇر. قارايدىغان بولساق، دەۋرىمىزدە ئىنسانلىق ئۆلدى، ئاللاھ ئۇنتۇلدى، ئاخىرەتكە بولغان ئىمان يوقالدى، ئىنسانلارنىڭ قىلمىش - ئەتمىشلىرى پەقەت باشقىلارغا زىيان ئۇرۇش ۋە پايدا - مەنپەئەت قوغلىشىشلا بولۇپ قالدى. نەتىجىدە ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا مانا مۇشۇنداق بالا - قازالار ئارقىلىق ئىنسانلارغا مۇئەييەن نىسبەتتە جازا بېرىۋاتىدۇ ۋە بۇنداق جازالاش ئارقىلىق ئىنسانلارنىڭ بەندىچىلىك ئېڭىنى ئىدراك قىلۇېلىشلىرىنى، بۇ دۇنياغا ئاپىرىدە قىلىنىشتىكى نىشان ۋە مۇددىئالارغا ئۇيغۇن ھالدا ھەربىر ئەت قىلىدىغان ھالغا كېلۇېلىشلىرىنى مەقسەت قىلىدۇ.

مۇنداق بىر نۇقتىنىمۇ ئېسىمىزدىن چىقىرىپ قويماسلىقىمىز لازىمكى، بۇ خىلدىكى ئومۇميۈزلۈك بالايى - ئاپەتلەردە زالىملار قىلغان

- ئەتكەنلىرىنىڭ جازالىرىنى تېتىغان بولسا، مەزلۇملار ۋە گۇناھسىز مۇسۇلمانلار ئاللاھنىڭ رەھمەت ۋە مەرھەمىتىگە ئېرىشىدۇ. ۋاپات بولغانلار شېھىتلىك مەرتىۋىسىگە نائىل بولىدۇ، مۇسۇلمانلارنىڭ زىيانغا ئۇچرىغان مال - دۇنياسى سەدىقە ھېسابلىنىدۇ.

ئاللاھ نېمە ئۈچۈن ئاجىز، مېيىپ ئىنسانلارنى يارىتىدۇ؟

سوئال: قۇرئاندىكى بەزى ئايەتلەردە «ئاللاھنىڭ مۇكەممەل ياراتقۇچى ئىكەنلىكى» ھەققىدە بايانلار ئۇچراپ تۇرىدۇ. ئۇنداقتا، ئاللاھ نېمە ئۈچۈن ئاجىز، مېيىپ ئىنسانلارنى يارىتىدۇ؟

جاۋاب: ئاللاھ تائالا پۈتكۈل مۇلۇكلەرنىڭ ئىگىسىدۇر. ئۆزىنىڭ مۇلكىنى خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىدۇ. ھېچكىمنىڭ بۇ ئىشقا ئارىلىشىش ھوقۇقى يوق. ئاللاھنىڭ يارىتىش ئەركىنلىكىگە ھېچكىم بىر نەرسە دېيەلمەيدۇ. سۈرە ئەنبىيانىڭ 23 - ئايىتىدە بايان قىلىنغاندەك، «ئاللاھ قىلغانلىرىدىن سوئال قىلىنمايدۇ، بەلكى ئىنسانلار قىلغان - ئەتكەنلىرىدىن سوئال قىلىنىدۇ».

سىزنى يوقتىن بار قىلغان، ئەتراپىڭىزنى ھەر خىل نېمەتلەر بىلەن تولدۇرغان ۋە ئىنسانغا ئىنسانلىق ھۆرمىتى ئاتا قىلغان زات ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالادۇر. ئاللاھقا ھېچ نەرسىنى ئۆتكۈزۈپ قويمىغان تۇرۇپ، ئاللاھنىڭ ياراتقانلىرىغا نارازى بولۇش ياكى ئاللاھقا قارشى ھەرقانداق ئېتىراز بىلدۈرۈش ھەققىمىز بارمۇ؟ ئويدا بولساق، ھەددىمىزدىن ئاشقان بولمامدۇق؟!

ئويلاپ بېقىڭ: كائىنات ھەر خىل مۆجىزىلەر، تۇرلۈك - تۇمەن نېمەتلەر ۋە مۇكەممەللىكلەرگە تولغان بولۇپ، بۇلارنىڭ ھەممىسى بىزنىڭ خىزمىتىمىز ئۈچۈن تەييارلانغان ۋە ئىنسانلارنىڭ ئېھتىياجىغا ئاساسەن لايىھەلەنگەن. مەسىلەن، ئەتىگەندىن - كەچكىچە بىزنى ئىسسىتىپ تۇرۇۋاتقان قۇياش، ھەممىنى قوينىغا ئېلىپ تۇرۇۋاتقان بىپايان زېمىن، سۇغا بولغان ئېھتىياجىمىزنى قاندۇرۇپ كېلىۋاتقان دېڭىز - ئوكيان ۋە دەريا - ئېرىقلار، ئوكسىگېنغا بولغان ئېھتىياجىمىز ئۈچۈن ئاپىرىدە قىلىنغان ئورمانلار، دەل - دەرەخلەر ۋە باشقا ھەر خىل ئۆسۈملۈكلەر بىزدىن ھەق تەلەپ قىلىپ باقتىمۇ؟

يەنە ۋۇجۇدىمىزدىكى مۇكەممەللىككە دىققەت قىلىپ بېقىڭ: بىز بۇ ھالىتىمىزنى بىرەر يەردىن سېتىۋالمىدۇق، بۇنى ئۇلۇغ بىر زات شەپقەت ۋە مەرھەمىتى بىلەن بىزگە ھەدىيە قىلدى. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇ زاتنىڭ كىملىكىنى ۋە بىزدىن نېمە قىلىشىمىزنى تەلەپ قىلىدىغانلىقىنى بىلىشىمىز كېرەك. ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا پۈتكۈل كائىناتنى ناھايىتى ئۇلۇغ ھېكمەتلەر بىلەن ياراتقان بولۇپ، ھېچبىر نەرسىنى كەمتۈك يارىتىپ قويغىنى يوق، كۆزىمىزگە تەڭپۈڭسىز ۋە ئادالەتسىزدەك كۆرۈنگەن نەرسىلەرنىڭ بىز بىلمەيدىغان ھېكمەت ۋە سەۋەبلىرى بار. بەزى نەرسىلەرنى پەقەت ئىنسانلار چولتا ئەقلى بىلەن بۇزۇپ، ئوڭۇشسىغلى بولمايدىغان ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويغان.

مۇنداق پەرەز قىلايلى: يېنىمىزغا بىر باي كىشى كېلىپ، ھەممىمىزگە پۇل تارقىتىشقا باشلىدى، بىراق بەزىمىزگە كۆپ، بەزىمىزگە ئاز تارقاتتى. بۇنداق ئەھۋالدا: «نېمىشقا ئۇنىڭغا كۆپ، ماڭا ئاز بېرىسەن؟» دەپ سوراق قىلىش ھەققىمىز بولامدۇ؟ بۇنداق سوراش تولىمۇ ئەدەپسىزلىك بولىدۇ، چۈنكى بىزگە بېرىلگەن پۇللار بىزنىڭ ھەققىمىز ئەمەس، بەلكى مەزكۇر باي بىزگە ئېچ ئاغرىتىپ بەرگەن ھەدىيەلەردۇر. شۇڭا، كىمگە قانچىلىك بېرىشنى پەقەت ئۆزى بېكىتىدۇ، خالاس. بۇنداق ئەھۋالدا سىزنىڭ ئۇ كىشى ئۈستىدىن شىكايەت قىلىش ھەققىڭىز بولمايدۇ. ئەگەر ئۇنداق قىلسىڭىز، سىزگە بەرگەن پۇللارنى قايتۇرۇۋېلىشى تۇرغانلا گەپ.

ئاللاھ تائالامۇ سىزگە ھەم كائىنات نېمىتىنى، ھەم ئىنسان بولۇشتىن ئىبارەت شەرەپلىك نېمەتنى ئاتا قىلدى. ئاللاھ تائالا ئۆزى خالىغىنى بويىچە بەزىلىرىمىزگە بۇ نېمەتنى ئازراق بەرسە، يەنە بەزىلىرىمىزگە جىقراق بەردى. بۇ دۇنيا ئىنسان ئۈچۈن بىر ئىمتىھان مەيدانى بولغانلىقى ئۈچۈن، بۇ دۇنيادا كۆپ بېرىلگەنلەر كۆپكە تۇشلۇق، ئاز بېرىلگەنلەر ئازغا تۇشلۇق ھېساب - كىتاب قىلىنىدۇ. دۇنيادا كۆپ مال - دۇنيا بېرىلگەنلەر مېنىڭ ئاخىرەتتىكى ھېساب - كىتابىم ئاز بولىدۇ، دەپ مەيدىسىگە مۇشتلىيالمايدۇ، ئەكسىچە ئۇلار ئۆزىگە بېرىلگەن كۆپ مال - دۇنيادىن كۆپكە تۇشلۇق ھېساب - كىتاب قىلىنىدىغان بولغاچقا، شۇللىسىگە تېخىمۇ كۆپ مەسئۇلىيەت ئارتىلغان بولىدۇ. ئاز ئىمكانىيەت ۋە مال - دۇنيا بېرىلگەنلەرنىڭ «نېمىشقا ماڭا ئاز بېرىلىدۇ؟» دەپ ئاللاھقا ئىسيان قىلىش ھەققى يوق. چۈنكى، بەندىگە بېرىلگەن مال - دۇنيا پەقەت ئاللاھنىڭ مەرھەمىتى بولۇپ، بەندىنىڭ ھەققى ئەمەس، بەلكى ئاللاھنىڭ بەندىگە بەرگەن نېمىتىدۇركى، پۈتۈنلەي

ئاللاهقا تەۋە نەرسىلەردۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئاللاھ تائالا ھەرقانچە ئاز بەرگەن تەقدىردىمۇ، بەندىنىڭ قانائەت قىلىپ، شۈكۈر ئېيتىشتىن باشقا تاللىشى يوق، چۈنكى ئۇ نېمەتلەر بەندىنىڭ ھەققى بولغانلىقى ئۈچۈن بېرىلمىدى، ئاللاھ مەرھەمەت قىلىپ بەردى. ئاز نېمەتنىڭ ھېسابى ئاز ۋە ئاسان بولىدۇ.

بۇ ھەقتە بۇرۇنقىلار مۇنداق دەيدۇ: «ئۆزۈڭلاردىن مەرتىۋىلىك ئىنسانلارغا قاراپ ئەھۋالىڭلار ھەققىدە شىكايەت قىلساڭلار توغرا بولمايدۇ. بۇنىڭ ئەكسىچە، ئۆزۈڭلاردىن مەرتىۋە جەھەتتىن تۆۋەن تۇرىدىغانلارغا قاراپ شۈكۈر قىلىشىڭلار كېرەك».

بۇ سۆزنىڭ مەنىسى مۇنداق: ئەگەر قولۇڭ سۇنۇپ كەتكەن بولسا، قولى كېسىلىپ كەتكەنلەرگە قاراپ شۈكۈر قىل؛ بىر كۆزۈڭ كۆرمىسە، ئىككىلا كۆزى كۆرمەيدىغان ئەمالارغا قاراپ شۈكۈر قىل. ئاللاھقا شۈكۈر قىل ۋە شۇنى ئېنىق بىلگىنكى، ئۆزۈڭدىن كۆپ نېمەت بېرىلگەن كىشىلەرگە قاراپ ئاللاھ بەرگەن نېمەتلەرگە ئېتىراز بىلدۈرۈش ھەققىڭ يوق. مۇسىبەت يەتكەن ۋاقىتتا بىزنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك ئىشىمىز، بىزدىنمۇ ئېغىر مۇسىبەتكە ئۇچرىغانلارغا نەزەر سېلىپ، ئاللاھقا شۈكۈر قىلىشتۇر.

سىلەر ئۇلۇغ بىر قۇدرەت ئىگىسى تەرىپىدىن دۇنياغا ئەۋەتىلدىڭلار. بۇ زات سىلەرگە مىڭلىغان نېمەت ۋە ھەدىيەلەرنى ئاتا قىلدى. بۇ ھايات ماقامىغا ۋە ئىنسانلىقتىن ئىبارەت شەرەپلىك ئورۇنغا كېلىش ئۈچۈن نۇرغۇن باسقۇچلارنى بېسىپ ئۆتتۈڭلار، مۇشۇ جەريانلارنى باسقاندىن كېيىن، ئەڭ ئۇلۇغ ۋە ئەڭ شەرەپلىك ماقام ھېسابلانغان ئىنسانلىق ماقامىغا نائىل بولدۇڭلار. شۇنى تەپەككۇر قىلىپ بېقىڭلاركى، ئاللاھ سىلەرنى تاش، توپا، ياغاچ ياكى قۇرت - قوڭغۇز قىلىپ يارىتىپ قويۇشى مۇمكىن ئىدى؛ مۇشۇك، ئىت، يىلان ياكى ھاشارات بولۇپ قېلىشىڭلارمۇ مۇمكىن ئىدى. قارايدىغان بولساق، ئۇلارنىڭمۇ جېنى بار، ئۇلارمۇ ھاياتلىق چەمبىرىكى ئىچىدىكى مەخلۇقاتلاردۇر. تۇپراق ۋە تاشلارغا سېلىشتۇرغاندا، ياغاچنىڭ مەخلۇقاتلار ئىچىدىكى ئورنى يۇقىرىراقتۇر. چاشقانغا سېلىشتۇرغاندا، مۇشۇكنىڭ ئۆزگىچىلىكى كۆپتۇر، شۇڭا ئۇمۇ شۈكۈر ئېيتىشى كېرەك. يىلانغا سېلىشتۇرغاندا، ئىنسانلارغا سۆت بېرىدىغان قوي تېخىمۇ بەكرەك ئىنسانىڭ ياخشى كۆرۈشىگە نائىل بولماقتا، شۇڭا ئۇمۇ شۈكۈر قىلىشى كېرەك».

بۇ ھايات دەرىجىلىرى ئىچىدە ئەڭ يۇقىرى مەرتىۋە بېرىلگەن ۋە

شۇنچىۋالا نېمىتلەر بېرىلگەن ئىنسان ناشۇكۇرلۇك بىلەن: «مەن نېمىشقا باشقا ئىنسانلارغا ئوخشىمايمەن، دۇنيا نېمىشقا بۇنچىۋالا ئادالەتسىز؟» دېسە، مۇشۇك، چاشقان، يىلان ۋە تاش قاتارلىق نەرسىلەر زۇۋانغا كېلىدىغان ئىش بولسا: «بۇنىڭغا ئېتىرازىڭ بولسا، ئالمىشايلى» دېگەن بولاتتى.

سىزنىڭ ھېچبىر ھەققىڭىز زايە بولۇپ كەتمەيدۇ. دەل ئەكسىچە، ئاللاھنىڭ مەرھەمىتى بىلەن سىزگە تەۋە بولمىغان، ھەققىڭىز بولمىغان بىرمۇنچىلىغان نېمەتلەرگە ئېرىشتىڭىز. يەنىپ ئېيتساق، ھەر ئىنسان ئۆزىگە بېرىلگەن نېمەت ۋە ئىمكانىيەتلەرگە ئاساسەن سوراققا تارتىلىدىغان بولغاچقا، بېرىلگەن نېمەتلەرگە شىكايەت قىلماستىن، شۈكۈر قىلىش ئەڭ توغرىدۇر.

بۇلاردىن باشقا يەنە، بۇ دۇنيادا مېيىپ، ئاجىز بولغانلار ئاللاھقا شۈكۈر قىلىپ، تەقدىرىگە رازى بولۇپ ياشىسا، ئاخىرەتتە باشقا ئىنسانلارغا قارىغاندا تېخىمۇ كۆپ مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ. مەسىلەن، بۇ دۇنيادا كۆزى كۆرمىگەن ياكى غۇۋا كۆرگەن ئىنسانلار جەننەتتە تېخىمۇ روشەن كۆرۈش شەرىپىگە نائىل بولىدۇ.

بەزى كىشىلەرنىڭ كۆرۈمسىز يارىتىلىشى ئادالەتسىزلىك ئەمەسمۇ؟!

سوئال: بەزى ئىنسانلارنىڭ چىرايلىق ۋە كېلىشكەن يارىتىلىشى، يەنە بەزىلەرنىڭ بولسا كۆرۈمسىز يارىتىلىشى ئادالەتسىزلىك بولمامدۇ؟

جاۋاب: كائىناتتا ھەقىقىي مەنىدىكى كۆرۈمسىزلىك مەۋجۇت ئەمەس، چۈنكى «ئاللاھ ھەممە نەرسىنى ئەڭ گۈزەل شەكىلدە (ھېكمىتىگە مۇۋاپىق، مۇكەممەل) ياراتتى».[57] بۇ ئايەتتىن، كۆرۈمسىزدەك كۆرۈنگەن ھەرقانداق نەرسىنىڭ ئارقىسىغا نۇرغۇنلىغان گۈزەللىكلەرنىڭ يوشۇرۇنغانلىقىنى بىلىۋالالايمىز. سەت كۆرۈنگەن ھەرقانداق نەرسىدە، ھەتتا ئەڭ ناچار نەرسىدىمۇ دىققەت بىلەن كۆزىتىدىغان بولساق، سانىقسىز گۈزەللىكلەرنى كۆرۈپ يېتەلەيمىز. شۇڭا، ھەرقانداق نەرسىگە فىزىكىلىق ھالىتىگە ۋە سىرتقى قىياپىتىگە قاراپلا باھا بېرىشكە بولمايدۇ. مۇھىم بولغىنى، دۇنيا ھاياتىدىكى قىسقىغىنا ۋاقتىمىزدىن ئۇنۇملۇك پايدىلىنىپ، دۇنيا

[57] سۈرە سەجدە، 7 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

هاياتىنىڭ ئىمتىهانلىرىدىن ئۆتۈپ، مەكتەپنى جەننەت هاياتىنى قولغا كەلتۈرۈشتۇر. دۇنيا هاياتى ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، دۇنيادا ئىنسانلارنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋەتكەن نۇرغۇن گۈزەللەر ئاخىرەتتە كۆرۈمسىز هالەتكە كېلىپ قالسا، دۇنيادا كۆرۈمسىزدەك كۆرۈنگەن نۇرغۇن ئىنسانلار ئاخىرەتنىڭ ساھىبجامالللىرى ۋە كېلىشكەن ئىنسانلىرىغا ئايلىنىدۇ.

شۇنى ئېسىمىزدە مەھكەم تۇتۇشىمىز كېرەككى، بۇ دۇنيا ئىنسانلار ئۈچۈن گۈزەللىكتە مۇسابىقىلىشىش مەيدانىدۇر. بىراق، بۇ يەردىكى گۈزەللىك قانداقتۇر سىرتقى قىياپەتتىكى گۈزەللىك بولماستىن، مەنىۋىيەت، ئەخلاق هەم كىشىلىك مۇناسىۋەتتىكى گۈزەللىكتۇر. شۇ سەۋەبتىن، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ سىلەرنىڭ سىرتقى قىياپىتىڭلارغا قارىمايدۇ، بەلكى قەلبىڭلارغا ۋە ئەمەللىرىڭلارغا قارايدۇ ھەمدە شۇنىڭغا ئاساسەن سىلەرگە مۇكاپات ياكى جازا بېرىدۇ»[58].

ئاللاھقا ئىمان ئېيتىش ئاللاھنىڭ ئادىللىقىغىمۇ ئىمان ئېيتىشنى تەلەپ قىلىدۇ. ئاللاھ بارلىق مۇلۇكنىڭ ئىگىسىدۇر، شۇنىڭ ئۈچۈن مۇلۇك ئىگىسىنىڭ ئۆز مۇلكىنى خالىغىنىچە ئىشلىتىش ھەققى بار، ئەمما بىزنىڭ بۇ ھەققە ئارىلىشىش ھوقۇقىمىز بولمايدۇ. ھەركىمگە ناھايىتى ئېنىقكى، ئەڭ مۇكەممەل گۈزەللىك ئىنسانىنىڭ گۈزەل خاراكتېرى، ساغلام روھىي دۇنياسى ۋە ئەخلاقىدۇر. يەنە بىر تەرەپتىن، گۈزەللىك ۋە سەتلىك نىسپىي ئەھۋال بولۇپ، بىر كىشىگە چىرايلىق كۆرۈنگەن نەرسە يەنە بىرىگە سەت كۆرۈنۈشى مۇمكىن. «گۈزەللىك» دېگەن بۇ ئوقۇمنىڭ ئېنىق ئايدىڭلىشىشى ئۈچۈن، «كۆرۈمسىزلىك» دېگەن ئوقۇم ئۆلچەم قىلىنىشى كېرەك. ئۇنداق بولمىغاندا، گۈزەللىكنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشى ۋە كىشىلەر تەرىپىدىن بىلىنىشى مۇمكىن بولمايدۇ.

مۇسۇلمانلار نېمە ئۈچۈن ئارقىدا قالدى؟

سوئال: ئىسلام دىنى ئەڭ مۇكەممەل ۋە ھەق دىن بولسا، مۇسۇلمانلار نېمە ئۈچۈن بۈنچىۋالا قىيىنچىلىقلارغا دۇچار بولدى؟

جاۋاب: مۇسۇلمان دۆلەتلەرنىڭ ئارقىدا قېلىشىنىڭ سەۋەبى مۇسۇلمان بولغانلىقى ئەمەس، بەلكى ئىسلامنىڭ روھىدىن ئۇزاقلىشىپ،

[58] سەھىھ مۇسلىم، بىرر، 33 - ھەدىس.

پارچىلىنىپ كەتكەنلىكىدۇر. بۇنىڭ روشەن دەلىللىرىدىن بىرى نەچچە يۈز يىللاپ دۇنياغا ھۆكۈمران بولغان، ئىنسانلارغا بىلىم، ئىنسانىيلىق ۋە ئەدەپ - ئەخلاقتىن دەرس بېرىپ كەلگەن ئوسمانىيلار خەلىپىلىكى ۋە ئەندەلۇس ئۈمەۋى دۆلىتىدۇر. قۇرئاندىكى «ئوقۇ!» دېگەن بۇيرۇققا سەل قاراپ، جاھالەت پاتقىقىغا بېشىچىلاپ كىرىپ كېتىش ھەرقايسى جەھەتتىن ئارقىغا چېكىنىشنىڭ ئەڭ مۇھىم سەۋەبلىرىدىن بىرى ئىدى. چۈنكى، مۇسۇلمانلار يىراق تۇرۇشى زۆرۈر بولغان ئەڭ خەتەرلىك دۈشمەن دەل جاھالەتتۇر. قۇرئاندىكى نەچچە ئونلىغان ئايەتتە مۇسۇلمانلار دىنىي ۋە دۇنياۋى ئىلىملەرنى ئۆگىنىشكە تەشۇىق قىلىنماقتا. بۇ ھەقتە ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئېيتقىنكى، ‹بىلىدىغانلار بىلەن بىلمەيدىغانلار باراۋەر بولامدۇ؟ پەقەت (ساغلام) ئەقىل ئىگىلىرىلا ئىبرەت ئالىدۇ›»[59]؛ «ئەگەر بىلمىسەڭلار، ئىلىم ئەھلىلىرىدىن سوراڭلار»[60].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭمۇ ئىلىم ئۆگىنىش ھەققىدە نۇرغۇنلىغان ھەدىس شەرىفلىرى بار بولۇپ، بۇلاردىن بەزىلىرى تۆۋەندىكىچە:

– «بۆشۈكتىن قەبرىگىچە ئىلىم ئىزدىگىن»؛

– «ھەر نەرسىنىڭ بىر يولى بار، جەننەتنىڭ يولى ئىلىمدۇر»؛

– «كىمكى ئىلىم ئىزدەش ئۈچۈن يولغا چىقسا، ئاللاھ ئۇنىڭغا جەننەتكە بارىدىغان يولنى ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىدۇ»؛

– «ئىلىم چىندا بولسىمۇ بېرىپ ئىزدىگىن»[61]؛

– «ھېكمەت مۇئمىننىڭ يىتۈك مېلى بولۇپ، ئۇنى قەيەردە تاپسا ئىزدىۋالىدۇ»[62]؛

– «ئىلىم ئىزدىش ئەر ۋە ئايال بارلىق مۇسۇلمانلارغا پەرزدۇر»[63].

ھەممىگە ئايان بولغاندەك، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلغاندىن كېيىن، تۇنجى بولۇپ مەسچىت ۋە مەدرىسە بىنا قىلغان.

[59] سۈرە زۈمەر، 9 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[60] سۈرە نەھل، 43 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[61] ئىمام بەيھەقىي: «شۇئەبۇل ئىمان»، بېيرۇت، 2 - جىلد، 254.

[62] تىرمىزي، ئىلىم، 19 - ھەدىس.

[63] ئىبنى ماجە، مۇقەددىمە، 17.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىنا قىلغان مەدرىسەنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى «سۈففە ئەھلى» دەپ ئاتىلىدىغان بولۇپ، ئۇلار پۈتۈن ھاياتىنى ئىلىم - ئىرپانغا ئاتىۋەتكەن كىشىلەر ئىدى. كۈنىمىزگىچە يېتىپ كەلگەن بارلىق ئىسلامىي مەكتەپ ۋە مەدرىسەلەرنىڭ ئاساسى ئەنە شۇ «سۈففە مەدرىسەسى»دۇر.

ئەگەر ئىسلام دىنى تەرەققىياتقا توسقۇنلۇق قىلىدىغان دىن بولسا، سائادەت دەۋرىدىكى كۆز قاماشتۇرىدىغان ئۆزگىرىشلەر «ياۋروپانىڭ ئۇستازى» دەپ تەرىپلىنىدىغان ئەندەلۇستىكى تەرەققىياتلار دۇنياىنى ھەيرانلىق ئىچىگە تاشلىغان سەلجۇقىيلار ۋە ئوسمانىيلار دەۋرىدىكى تەرەققىياتلار بارلىققا كېلەلەمتتى؟ ئىسلام دۇنياسىدا ئىمام غەززالىي، ئىبنى سىنا، فارابىي، ئىمام رەببانىي، مەۋلانە جالالىدىن رۇمىي قاتارلىق ئۆلىمالار مەيدانغا كېلەلەمتى؟

كۈنىمىزدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ بىلىم ۋە تېخنىكىدا ئارقىدا قالغانلىقى ئاچچىق بىر رېئاللىق. بىراق، بۇ چېكىنىش ۋە مەغلۇبىيەتنى ئىسلام دىنىدىن كۆرۈش تۈپتىن خاتا. بەزى نادان ئىنسانلار ئىلىم - پەندە قولغا كەلتۈرۈلگەن ھەرقانداق يېڭىلىقنى قانداقتۇر «پەنىنىڭ دىنغا قارشى قولغا كەلتۈرگەن مۇۋەپپەقىيىتى» دەپ بازارغا سېلىشقا ئاران تۇرىدۇ. بۇ قاراش ئىلىم - پەننى ئىنكار قىلىدىغان باتىل دىنلارغا نىسبەتەن توغرا بولۇشى مۇمكىن. بىراق، ھەرقانداق مۇسۇلمان بۇنداق ئىلگىرىلەشنى ئاللاھنىڭ قۇدرەت كىتابى ھېسابلىنىدىغان كائىناتتىكى يەنە بىر سىرنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشى دەپ چۈشىنىدۇ؛ ئۇلارنىڭ قارىشىچە، يېڭى كەشپىياتلار بارلىققا كەلگەنسېرى ئاللاھنىڭ ئىلمىگە ۋە قۇدرىتىگە بولغان ھەيرانلىق ۋە قايىللىق تېخىمۇ ئاشىدۇ.

بۇ تېمىدىكى ئەڭ مۇھىم يەنە بىر تەرەپ شۇكى، ئاللاھ تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان ساماۋى كىتابلارنىڭ ئاخىرقىسى ھېسابلىنىدىغان قۇرئان كەرىمدە ئىلىم - پەن بىلىملىرىنى ئۆگىنىش ۋە تەتقىق قىلىشتىن توسىدىغان بىرمۇ ئايەت يوق. شۇنىڭ ئۈچۈن، بىر قىسىم تۆھمەتخورلارنىڭ ئىسلامنىڭ بىلىم ۋە تېخنىكىغا قارشى ئىكەنلىكى ھەققىدە داۋراڭ سالغان سەپسەتىلىرى پۈتۈنلەي يالغان ۋە پىتنە - ئىغۋادىن باشقا نەرسە ئەمەس. مۇسۇلمانلارنىڭ ئىسلام روھىدىن ئۇزاقلىشىپ كەتكەنلىكىگە، تېخىمۇ ئېنىقراق ئېيتساق، مەقسەتلىك ھالدا ئۇزاقلاشتۇرۇۋېتىلگەن ئاخىرقى بىر ئەسىردىكى تىراگېدىيەلىك ھالىغا چىڭ ئېسىلىۋېلىپ، ئۇنىڭدىن بۇرۇنقى بىرەر مەڭ يىللىق شانلىق تارىخ ۋە مۇۋەپپەقىيەتلەرنى پۈتۈنلەي نەزەردىن

ساقىت قىلىۋېتىش ئىنسان ۋە ئادالەت ئۆلچىمىگە قەتئىي توغرا كەلمەيدۇ.

يەنە بىر ئېيتساق، مۇسۇلمانلار مۇسۇلمان بولغانلىقى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئىسلامنىڭ روھىدىن ئۇزاقلىشىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ئارقىدا قالماقتا.

ئىسلامىيەت بۇتلارغا قارشى بولسا، مۇسۇلمانلار نېمە ئۈچۈن كەبىنى تاۋاپ قىلىدۇ؟

سوئال: كەبىگە قاراپ ئىبادەت قىلىش، ئۇنى تاۋاپ قىلىش قاتارلىقلار كەبىنى بۇتلاشتۇرغانلىق ھېسابلانمامدۇ؟

جاۋاب: «بۇتلاشتۇرۇش» دېگەنلىك «چوقۇنۇش» دېگەنلىكتۇر. كاللىسى جايىدا ھېچقانداق مۇسۇلمان كەبىگە چوقۇنمايدۇ. بۇ خۇددى نامازغا ئوقۇغان بىر مۇسۇلمان سەجدە قىلغان ۋاقتىدا جايىنامازغا ئەمەس، بەلكى ئاللاھقا ئىبادەت قىلغانغا ئوخشاش بىر ئىش. شۇنىڭدەك، كەبىنى تاۋاپ قىلغان مۇسۇلمانمۇ بۇ تاۋاپ ئارقىلىق ھەرگىز كەبىگە ئەمەس، بەلكى ئاللاھقا ئىبادەت قىلغان بولىدۇ. ئاللاھ تائالا ئىنسانلارغا كۆرۈنمىگەنلىكى ئۈچۈن، بۇ زات ھەقىقىي ئىلاھ سۈپىتىدە يەر يۈزىدىكى تۈنجى ئىبادەتخانا ھېسابلىنىدىغان كەبىنى قۇرۇپ چىقىشقا ۋە پۈتكۈل ئىنسانلارنى ئەنە شۇ كەبىنى تاۋاپ قىلىش ئارقىلىق ئۆزىگە ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇغان.

بۇ تېما ناھايىتى ئاددىي ھەم ئوچۇق بولغانلىقى ئۈچۈن، تېخىمۇ زىغىرلاپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق. بۇ تېما ھەققىدە قەلبىدە قانائەت ھاسىل قىلمىغان كىشىلەر بۇتپەرەسلىكنىڭ نېمىلىكىنى ئوبدان تەتقىق قىلىپ كۆرسە، كەبە بىلەن بۇتلار ئارىسىدا ھېچقانداق مۇناسىۋەت يوقلۇقىنى ناھايىتى ئوچۇق كۆرۈپ يېتەلەيدۇ.

خۇلاسىلەك، تاۋاپتىن كەبىگە چوقۇنۇش ئەمەس، بەلكى ئاللاھنىڭ تۈنجى ئىبادەتخانىسىدا ئىبادەت قىلىش مەقسەت قىلىنىدۇ.

ئىسلام دىنى نېمە ئۈچۈن قۇللۇق تۈزۈمىنى ئەمەلدىن قالدۇرمىغان؟

سوئال: ئىسلام دىنى قۇللۇق تۈزۈمىنى نېمە ئۈچۈن ئەمەلدىن قالدۇرمىغان؟ ئاللاھ ياراتقان بىر ئىنسانىڭ باشقا بىر ئىنسانغا قۇل بولۇشى توغرىمۇ؟

جاۋاب: قۇرئان كەرىم نازىل بولۇۋاتقان مەزگىلدە قۇللۇق تۈزۈمى ئەزەلدىن داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان ئىش ئىدى. جەمئىيەتنىڭ ئېچكى قاتلاملىرىغا قەدەر سىڭىپ كەتكەن بۇ سىستېما شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە توساتتىن ئەمەلدىن قالدۇرۇلسا ئىدى، قۇلدارلارغا ھەددى - ھېسابسىز زىيان بولۇپلا قالماي، قۇللارنىڭ ئۆزىگىمۇ ناھايىتى چوڭ زىيىنى بولۇشى مۇقەررەر ئىدى. چۈنكى، شۇ ۋاقىتقىچە قۇل بولۇپ ياشىغان ئىنسانلارنىڭ توساتتىن ھۆرلۈككە ئېرىشىشى ئۆز تۇرمۇشىنى ئىداره قىلالمىغۇدەك تەجرىبە ۋە مەلۇماتلىرى كەمچىل ھالەتتە ئوتتۇرىغا چىقىپ قېلىشىدىن دېرەك بېرەتتى. ئەنە شۇنداق سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن، ئىسلام دىنى قۇللۇق تۈزۈمىنى دەرھالا ئەمەلدىن قالدۇرۇۋېتىشنىڭ ئورنىغا دەسلەپتە بۇ تۈزۈمدىكى خاتالىقلارنى ئىسلاھ قىلىش يولىنى تۇتقان ۋە بارا - بارا ئەمەلدىن قالدۇرۇشقا تەشۋىق قىلىدىغان ھۆكۈملەرنى ئوتتۇرىغا قويغان. مۇشۇنداق ئىسلاھاتلار ئارقىلىق، قۇللار ئۆز خوجايىنلىرىغا ئوخشاش شارائىتتىن بەھرىلىنىدىغان پۇرسەتلەرگە ئېرىشەلىگەن.

بۇ ئىسلاھاتلاردىن كېيىن، قۇللارمۇ خوجايىنلىرىغا ئوخشاش تاماق يەيدىغان، خوجايىنلىرى كىيگىنىدىن كىيەلەيدىغان ۋە كۈچى يەتمەيدىغان ئىشلارغا مەجبۇرلانمايدىغان سالاھىيەتكە، بىر ئائىلىنىڭ قۇلى شۇ ئائىلىنىڭ بىر ئەزاسىغا ئوخشاش مەرتىۋىگە ئېرىشكەن. ئىسلامنىڭ دەسلەپكى ۋاقىتلاردىكى قۇللارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن ئوتتۇرىغا قويغان بۇ تىپتىكى ئىسلاھاتلىرى ئارقىلىق، شۇ دەۋرده ياشىغان قۇللارنىڭ بۈگۈنكى كۈنده قورسىقىنى تويغۇزۇش ئۈچۈنلا ئىشلەشكە مەجبۇر بولۇۋاتقان ئىشچىلارغا قارىغاندا خېلىلا ياخشى شارائىتلارغا ئېرىشكەنلىكى ناھايىتى ئوچۇق رېئاللىقتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، «ئىسلام فىقھى ئىلمىگە ئاساسلانغاندا، قۇل بىلەن خوجايىندىن قايسىسىنىڭ ھەقىقىي قۇل ئىكەنلىكى تالاش - تارتىش قىلىنىدىغان مەسىلىدۇر» دەيدىغان قاراش ناھايىتى توغرا قاراشتۇر. شۇنداقلا بۈرۈنقىلارنىڭ: «ئىسلامدا قۇل سېتىۋېلىش قۇل

بولۇشتۇر» دېگەن سۆزنىڭ ناھايىتى ھېكمەت بىلەن ئېيتىلغان سۆزدۇر.

قۇرئان كەرىمدىكى نۇرغۇن ئايەتلەردە ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىدە قۇللارنى ئازاد قىلىشقا تەشۋىق قىلىدىغان نۇرغۇنلىغان بايانلار بار. بۇ بايانلاردىن بىرقانچىنى تىلغا ئېلىش ئارقىلىق بۇ تېمىمىزنى ئاخىرلاشتۇرايلى:

«ھەرقانداق مۇسۇلمان بىر قۇل ئازاد قىلسا، ئاللاھ تائالا ئازاد قىلىنغان قۇلنىڭ ھەربىر ئەزاسى بەدىلىگە ئازاد قىلغۇچىنىڭ بىر ئەزاسىنى جەھەننەم ئوتىدىن خالاس قىلىدۇ»[64]؛ «ھەرقانداق كىشى بىر مۇسۇلمان قۇلنى ئازاد قىلسا، بۇ ئۇنىڭ جەھەننەمدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن تۆلىگەن فىدىيەسى ھېسابلىنىدۇ»[65].

ئاخىرىدا شۇنى ئەسكەرتىپ قويۇشنى مۇۋاپىق كۆردۇق: ئىسلامنىڭ قۇللۇقنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشقا شۇنچىۋالا تەشۋىق قىلغان ۋە تۈرلۈك تەدبىرلەرنى ئوتتۇرىغا قويغان بولۇشىغا قارىماي، يەنىلا قۇللۇق تۈزۈمنىڭ ئەمەلدىن قالماسلىقىنىڭ سەۋەبلىرىدىن بىرى، ئۇرۇشلاردا دۈشمەنلەرنىڭ ئەسىرگە چۈشۈپ قالغان مۇسۇلمانلارنى قۇل قىلىۋېلىشى ئىدى. ئاندىن مۇسۇلمانلارمۇ كاپىرلار بىلەن ئەسىر ئالماشتۇرۇش مەقسىتىدە، ئۇلاردىن ئەسىر ئالغانلارنىمۇ قۇل قىلىشقا مەجبۇر بولاتتى. شۇنداق قىلىپ، قۇللۇق تۈزۈمى بۇرۇنقىغا قارىغاندا خېلىلا ئاجىزلاشقان بولسىمۇ، يىلتىزىدىن يوقالمىغان ئىدى. ئاخىرىدا قوشۇپ قويىدىغان مۇھىم بىر نۇقتا شۇكى، قۇل تىجارىتىنى تۈنجى بولۇپ پۈتۈنلەي ئەمەلدىن قالدۇرغان كىشى سۇلتان ئابدۇلمەجىدخاندۇر.

كۆپ خوتۇنلۇق تۈزۈم

سوئال: ئىسلام نېمە ئۈچۈن بىر ئەر كىشىنىڭ كۆپ بولغاندا تۆت ئايالنى نىكاھىغا ئېلىشىغا رۇخسەت قىلىدۇ؟ بۇنداق قىلىش ئاياللارنىڭ ھۆرمىتىنى دەپسەندە قىلغانلىق ھېسابلانمامدۇ؟

جاۋاب: ئىسلام ھەققىدە يېتەرلىك چۈشەنچىسى بولمىغان كىشىلەر ئالدىدا «مۇسۇلمان» دېگەن سۆز چىقىپ بولغۇچە، كاللىسىغا دەرھاللا كۆپ

[64] سەھىھۇل بۇخارىي، ئىتىق، 1 - ھەدىس؛ سەھىھ مۇسلىم، ئىتىق، 2 - ھەدىس.

[65] ئەبۇ داۋۇد، ئىتىق، 14 - ھەدىس.

خوتۇنلۇق بىر مۇسۇلمان كىشىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، بۇ ئەھۋالنى خۇددى پەرز ئىبادەتتەك ئويلىۋېلىپ، مۇسۇلمان بولغان ھەرقانداق كىشىنىڭ چوقۇم تۆت ئايالى بولۇشى كېرەكتەك بىر ۋەھىمگە چۈشۈپ قالىدۇ. ئەمەلىيەتتە، بۇ بەزى زۆرۈر ئەھۋاللاردا يولغا قويۇلغان ھۆكۈم بولۇپ، ئىسلام دىنى تەشۋىق قىلىدىغان ھەقىقىي پىرىنسىپ بىر ئايال بىلەن توي قىلىشتۇر.

كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ئەرەبلەر ۋە باشقا بەزى مىللەتلەر ئارىسىدىمۇ كەڭ تارقالغان ئادەت بولۇپ، ئەر كىشى توي قىلسا بولىدىغان ئايالالارنىڭ سانىدا چەكلىمە يوق ئىدى. ئەينى چاغلاردا قەبىلە ۋە جەمەتلەرنىڭ كۈچى شۇ قەبىلىدىكى ئادەم سانىغا زىچ مۇناسىۋەتلىك بولغانلىقى ئۈچۈن، كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش ئەمگەك كۈچىنى ئاشۇرىدىغان ۋە ئۇرۇشلاردا ئۆلۈپ كەتكەن ئەسكەرلەرنىڭ سانىنى تولۇقلايدىغان ئاساسىي يول ھېسابلىناتتى، شۇنداقلا كۆچمەن، چارۋىچىلىق بىلەن ياشايدىغان ئەرەبلەرنىڭ ياشاش ئۇسۇلىنىڭ، ئەر ۋە ئايالالار ئارىسىدىكى نىسبەتنى تەڭپۇڭلاشتۇرۇشنىڭ ھەمدە مالنىڭ يىللاردىن بېرى داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان ئەنئەنە ۋە ئۆرپ - ئادەتلەرنىڭ مۇقەررەر نەتىجىسى ئىدى. ھەتتا ئۇ دەۋرىدىكى كىشىلەرنىڭ چۈشەنچىسىدە كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش بايلىق ۋە كۈچنىڭ، بىر خوتۇنلۇق بولۇش بولسا ئاجىزلىق ۋە كەمبەغەللىكنىڭ سىمۋولىغا ئايلىنىپ قالغانلىقى ئۈچۈن، جەمئىيەتتە كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش ئىپتىخارلىنىدىغان ۋە ئېتىبار قازىنىدىغان ئۆلچەم ھېسابلىناتتى.

ئىسلام دىنى بىر خوتۇنلۇق تۈرمۈشنى تەشۋىق قىلسىمۇ، پىرىنسىپ جەھەتتىن كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشنى چەكلىمىگەن. بىراق، كۆپ خوتۇنلۇق تۈرمۈشنى قىينىلاشتۇرىدىغان بىر قىسىم شەرتلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇش بىلەن بىرگە، توي قىلىدىغان ئايالالارنىڭ سانىغىمۇ چەكلىمە قويغان، يەنى ئەڭ كۆپ بولغاندا تۆت ئايال بىلەن توي قىلىشقا رۇخسەت قىلغان. بۇ ھەقتە ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئەگەر يېتىم قىزلارغا (ئۆيلىنىپ) ئادىل مۇئامىلە بولالماسلىقىڭلاردىن قورقساڭلار، ئۆزۈڭلار ياقتۇرىدىغان باشقا ئايالالاردىن ئىككىنى، ئۈچنى ۋە تۆتنى ئېلىشىڭلارغا بولىدۇ. ئەگەر (ئۇلارنىڭ ئارىسىدا) ئادىل بولالماسلىقىڭلاردىن قورقساڭلار، بىر خوتۇن بىلەن ياكى قول ئاستىڭلاردىكى چۆرىلەر بىلەن كۇپايىلىنىڭلار. بىر خوتۇن بىلەن كۇپايىلىنىش زۇلۇم قىلماسلىققا ئەڭ يېقىندۇر»[66].

[66] سۈرە نىسا، 3 - ئايەت.

شۇنداقتىمۇ، ئىسلام تۆۋەندىكىدەك ۋە شۇنىڭغا ئوخشىغان ئەھۋاللاردا بەزى شەرتلەرنى بەجا كەلتۈرۈش شەرتى بىلەن بىردىن تۆتكىچە ئايال بىلەن توي قىلىشقا يول قويغان:

1. ئۇرۇش مەزگىلىدە ئاياللارنىڭ ئىگە - چاقسىز تاشلىنىپ قېلىشى؛

2. ئاياللارنىڭ ھەر خىل سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن بىر ھامىيغا موھتاج بولۇپ قېلىشى؛

3. دەسلەپكى ئايالىدىن پەرزەنت كۆرەلمەسلىكى؛

4. ئايال كىشىنىڭ ئايالىق مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلالمايدىغان ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغانلىق سەۋەبتىن، ئەركىشىنىڭ زىناغا يېقىنلىشىپ قېلىش ئېھتىمالى بولۇشى قاتارلىقلار.

قارايدىغان بولساق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدىن تارتىپ ھازىرغا قەدەر بارلىققا كەلگەن پۈتۈن ئىسلامىي جەمئىيەتلەردە بىر ئاياللىق بولۇش نىسبىتى مۇتلەق ئۈستۈنلۈككە ئىگە. ئۇنىڭدىن قالسا، ئاز ساندا ئىككى خوتۇنلۇق بولغانلار مەۋجۇت. ئۇچ خوتۇنلۇق ياكى ئەڭ ئاخىرقى چەك ھېسابلىنىدىغان تۆت خوتۇنلۇق بولۇش ئەھۋالى تىلغا ئېلىشقا ئەرزىمىگۈدەك دەرىجىدە ئاز ئۇچرايدۇ. مەسىلەن، ئوسمانىيلاردا بىر ئاياللىق بولۇش نىسبىتى 98 پىرسەنتتىن يۇقىرى ئىدى. بۈگۈنكى كۈندە نۇرغۇنلىغان ئاياللار بىلەن نىكاھسىز بىرگە ياشاپ، ئاخىرىدا ئۇلارنى تاشلىۋېتىپ بارغان ئەخلاقسىزلارنى نەزەردە تۇتقىنىمىزدا، زۆرۈر بولۇپ قالغاندا كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشتىن ئىبارەت ئىسلام دىنى يولغا قويغان بۇ پىرىنسىپنىڭ تېخىمۇ مەنتىقىلىق ھەم توغرا ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ يېتىش ئانچە تەس ئەمەس.

ئىسلام دىنىدا ئاياللارنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرى

سوئال: ئىسلام دىنىدا ئاياللارغا ھېچقانداق ھوقۇق بېرىلمىگەنلىكى ۋە ئەر - ئاياللار ئارىسىدا باراۋەرلىكنىڭ تەكىتلەنمەيدىغانلىقى ھەققىدىكى قاراش توغرىمۇ؟

جاۋاب: بۇ قاراشنىڭ دەل ئەكسىچە، ئىسلام دىنى ھەرقانداق ھەقدارنىڭ

ھەققىنى تولۇق بېرىشكە تەرغىب قىلغانىدەك، ئاياللارنىڭمۇ ھەققىنى تولۇق بېرىشكە بۇيرۇيدۇ. ئىسلام كەلگەن مەزگىللەردە، جەمئىيەتتە ئاياللارنىڭ ئىنسان ياكى ئەمەسلىكى ھەققىدە دەتالاش قىلىدىغان بىمەنە قاراشلار مەۋجۇت بولۇپ، ئىسلام بۇ خىلدىكى قاراش ۋە سەپسەتىلەرنى تۈپ يىلتىزىدىن قومۇرۇپ، ئاياللارنى ئەرلەر بىلەن ئوخشاش سالاھىيەتكە ۋە ئورۇنغا ئىگە قىلغان. جۈملىدىن، ئىسلام دىنى ئاياللارغا ئىقتىسادىي مۇستەقىللىق بېرىش ئارقىلىق، ئۇلارنىڭمۇ ئۆزلىرىگە خاس مال - مۈلكى بولۇشىغا ۋە بۇلارنى ئۆزى خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىشىغا ئىمكانىيەت يارىتىپ بەرگەن.

ئىسلام فىقھىسىدە ئەرلەر پۇل - مېلىنى خوتۇن - بالىلىرىنىڭ تۇرمۇشىنى قامداش ئۈچۈن ئىشلىتىشكە بۇيرۇلغان بولسىمۇ، ئاياللارنىڭ مال - دۇنياسىنى ئائىلىسى ۋە بالىلىرى ئۈچۈن ئىشلىتىش مەجبۇرىيىتى يوق. ئاياللار بۇ تەرەپتىن پۈتۈنلەي ئەركىن بولۇپ، مال - دۇنياسىنى ئىسلامدا چەكلەنمىگەن يەرگە، خالىغانچە ئىشلەتسە بولىدۇ. قارايدىغان بولساق، بۇ ھەقتە ئاياللارغا ئالاھىدە ئىمتىياز بېرىلگەنلىكىنى چۈشىنىپ يېتىشكە بولىدۇ. بۇنىڭدىن باشقا، ئىسلام فىقھىسىدە «تۇي قىلىدىغان نامزاتنى ئۆز ئىرادىسى بىلەن تالاش، كۆڭلى تارتمىغان بىرى بىلەن تۇي قىلىشقا مەجبۇرلانماسلىق»قا ئوخشاش ھۆكۈملەردە ئاياللارنىڭ ئەرلەر بىلەن ئوخشاش ھوقۇققا ئىگە ئىكەنلىكى ھەممىگە ئايان.

ئىسلام دىنى خۇددى ئىرقچىلىقنى ئەمەلدىن قالدۇرغاندەك، جىنسىيەت ئايرىمىچىلىقىنىمۇ ئەمەلدىن قالدۇرغان بولۇپ، بىر قىسىم ئالاھىدە ئەھۋاللاردىن باشقا شارائىتلاردا ئەرلەر بىلەن ئاياللارنى باراۋەر ئورۇنغا قويغان. بۇ باراۋەرلىك ئەڭ مۇكەممەل ھالەتتە ئۆز ئىپادىسىنى تاپىدىغان تەرەپلەر دىنىي، ئەخلاقىي، ئىجتىمائىي ۋە سىياسىي تەرەپلەردۇر. مەسىلەن، «بارلىق مۇسۇلمانلارغا ئىلىم ئۆگىنىش پەرزدۇر» دېگەن ھەدىسكە قارايدىغان بولساق، ئىلىم ئۆگىنىش نۇقتىسىدا ئەرلەر بىلەن ئاياللار ئوخشاش ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيەتكە ئىگە بولۇپ، بۇ ھەقتىمۇ ھېچقانداق ئايرىمىچىلىق مەۋجۇت ئەمەس.

ئىسلام دىنى «ئۈچ تالاق» ھەققىنى ئەرلەرگە بەرگەن. بۇنىڭ سەۋەبى نىكاھ بىر توختامنامىگە ئوخشايدىغان بولۇپ، باشقا توختامنامىلەرگە ئوخشاش نىكاھتىمۇ بىر قىسىم مۇھىم شەرتلەر بار. شۇڭا، نىكاھ قىلىنىدىغان ۋاقىتتا ئايال كىشى بۇ ئۈچ تالاق ھەققىدىن بىرىنىڭ ياكى ئىككىسىنىڭ

ياكى ئۇچىنىڭ ئۆزىگە بېرىلىشىنى تەلەپ قىلسا، ئەر كىشىمۇ بۇنى ماقۇل كۆرۈپ، ئۇنىڭ تەلىپىگە قوشۇلسا، ئايال كىشى بۇ ھوقۇقلاردىن پايدىلىنىشقا ھوقۇقلۇق بولىدۇ. ئىجتىمائىي نۇقتىدىنمۇ ئايالالار ئەرلەر بىلەن باراۋەردۇر. مۇسۇلمان ئايال مەسئۇلىيەتلىرىدىن قاچماسلىق، ھىجابىغا ئەھمىيەت بېرىش ۋە ئېپىپتىنى قوغداش شەرتى ئاستىدا، ھەر خىل ئىجتىمائىي پائالىيەتلەرگە قاتناشسا بولىدۇ، ھەر خىل ۋەزىپىلەردە ئولتۇرسا بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالىرىمۇ ئۇرۇشلارغا چىقىپ يارىدارلارنى داۋالاش، قوشۇننىڭ ئېھتىياجلىرىنى قامداش قاتارلىق ئىشلاردا باشقا ئايالالار بىلەن بىرگە قېتىلغانلىقى تارىخىي مەنبەلەردىمۇ تىلغا ئېلىنىپ كېلىۋاتقان بىر ھەقىقەت ئىكەنلىكى ھەممىگە ئايان.

ئىسلام دىنى ئەرلەرگە بېرىلگەن سىياسىي ھوقۇقلارنى ئايالالارغىمۇ بەرگەن. بۇنىڭ ئەڭ يارقىن دەلىلى بولسا ئەرلەردىن بەيئەت ئېلىنغاندەك ئايالالاردىنمۇ بەيئەت ئېلىنىشىدۇر. ھەممىگە ئايان بولغاندەك، بەيئەت «ئىمتىيازنى ئېتىراپ قىلىش ۋە ھوقۇقنى قوبۇل قىلىش» قاتارلىق مەنىلەرگە ئىگە بولۇپ، خەلىپىلەر مۇشۇ ئۇسۇل ئارقىلىق سايلاپ چىقىلىدۇ. قۇرئان كەرىم باراۋەرلىك پىرىنسىپىدىن بەكرەك ئادالەت پىرىنسىپىغا ئەھمىيەت بېرىدۇ. چۈنكى، ھەق - ھوقۇق ۋە مەسئۇلىيەتلەرنى بەلگىلەشتە مۇتلەق باراۋەرلىكنى تەرغىب قىلغاندا، ئادالەتسىزلىك كېلىپ چىقىشى مۇمكىن.

خۇلاسىلىسەك، ئىسلام دىنى ئايالالار ھوقۇقى تېمىسىدا ئىنسانىيەت بۇگۈنكى كۈنىمىزدە ئورنىتىشقا قۇربى يەتمەيۋاتقان ئەڭ مۇكەممەل سىستېما ۋە تۈزۈمنى بۇنىڭدىن 14 ئەسىر بۇرۇنلا ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئىجرا قىلىپ بولغان ئىدى. بىراق، ھازىرقى ئىسلامىي جەمئىيەتلەردە ئومۇمەن ئەرلەر ئاساسىي ئورۇنغا قويۇلىدىغان، ئۆرپ - ئادەت ۋە ئەنئەنە دىنىنىڭ ئۈستىگە قويۇۋېلىنغان بولغاچقا، كۆرۈۋاتقىنىمىزدەك ھەقدارلارنىڭ مۇشۇنداق ھەق ۋە ھوقۇقلارغا ئېرىشىشىدە بەزى يېتەرسىزلىكلەر ۋە ئادالەتسىزلىكلەر ئوتتۇرىغا چىقماقتا.

ھاراق ھارام بولسا نېمە ئۈچۈن يارىتىلدى؟

سوئال: ئاللاھ ھاراقنى ھارام قىپتۇ. بۇنداق ھارام قىلىنىدىغان

نەرسە نېمە ئۈچۈن يارىتىلغان؟ بۇنىڭدىن باشقا، بۈگۈنكى كۈندە ھاراق ئىنسانلارنىڭ ھۇزۇرلىنىش ۋاستىسىگە ئايلىنىپ قالدى. ئاللاھ بەندىلەرنى ياخشى كۆرىدىغان بولسا، ئۇلارنىڭ ھۇزۇرلىنىش ۋاستىسى بولغان ھاراقنى چەكلىمەسلىكى كېرەك ئەمەسمۇ؟!

جاۋاب: ئالدى بىلەن شۇنى ئەسكەرتىپ ئۆتۈش كېرەككى، ھاراق – ئىنسانلار ئاللاھ تائالا ياراتقان نېمەتلەردىن ئۆزگەرتىپ ياساپ چىققان ئىچىملىكتۇر. بۇ ھەقتىكى خاتالىق ئاللاھنىڭ ئۇنى ياراتقانلىقى ئەمەس، بەلكى ئىنسانلارنىڭ ئاللاھ ھالال قىلىپ بەرگەن نېمەتلەرنى ئىشلىتىپ، ھاراقتىن ئىبارەت ھارام نەرسىنى ياساپ چىققانلىقىدۇر. ھاراقنىڭ دىنىي ھۆكمىنى بىر تەرەپكە قايرىپ قويۇپ، تەن ساغلاملىقىغا كەلتۈرىدىغان زىيانلىرىنى مۇھاكىمە قىلساقمۇ، نېمىشقا ھارام قىلىنغانلىقىنى چۈشىنىپ يېتەلەيمىز. مەسىلەن، ھاراق نېرۋا سىستېمىسى، مېڭە قان - تومۇر سىستېمىسى، ئومۇرتقا ۋە ئەتراپتىكى باشقا توقۇلمىلارغا ناھايىتى چوڭ زىيانلارنى سالىدۇ؛ مېڭىنىڭ ئوخشىمىغان توقۇلمىلىرىغا كۈچلۈك، سەلبىي تەسىر كۆرسىتىدۇ؛ نېرۋا سىستېمىسىنى بۇزۇپ، يېرىم پالەچلىكنى كەلتۈرۈپ چىقىرىش بىلەن بىرگە، ھەر خىل كېسەللىكلەرگە سەۋەب بولىدۇ؛ كۆرۈش سىستېمىسىدىكى توقۇلما ۋە ھۈجەيرىلەرنىڭ شەكلىنى ئۆزگەرتىپ، كۆرۈش قۇۋۋىتىنى ئاجىزلاشتۇرۇۋېتىدۇ، ھەتتا كور قىلىپ قويىدۇ؛ يۈرەك ھۈجەيرىلىرىنى زەخىملەندۈرۈپ، قېرىتىۋېتىدۇ؛ بۆرەكتە يارا پەيدا قىلىپ، قاننىڭ تازىلىنىشىنى توسقۇنلۇققا ئۇچرىتىدۇ؛ نەتىجىدە زەھەرلىك ماددىلار قان ئارقىلىق بەدەنگە تارقىلىپ، قاندىن زەھەرلىنىشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ؛ تومۇرلاردا توسالغۇ پەيدا قىلىدۇ ۋە بۇ ئەھۋال دېۋىكلىك كېسىلى پەيدا قىلىدۇ. ھاراق يەنە ھۈجەيرىلەرنى ئۈيۈشتۇرۇپ قويىدۇ، بەدەننىڭ كېسەللىكلەرگە قارشى تۇرۇش كۈچىنى ئاجىزلىتىۋېتىدۇ، جىگەردە قان نوكچىلىرى پەيدا قىلىپ، ئالدى بىلەن جىگەرنىڭ يوغىناپ كېتىشىنى، ئاخىردا سېسىپ كېتىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

ھاراقنىڭ ئىنسانلارغا سالىدىغان پىسخىكىلىق زىيىنى تېخىمۇ قورقۇنچلۇق. ھاراق – زېھىن، ئاڭ، ئىرادە قاتارلىق پىسخىكىلىق ھەرىكەتلەرگە ناھايىتى كۈچلۈك، پاسسىپ تەسىرلەرنى كۆرسىتىدۇ. ئىنسانىدا ناھايىتى ئېغىر ئۇمىدسىزلىك ھەم بوشاڭلىق پەيدا قىلىدۇ. بۇنداق روھىي كېسەللىكلەر ئۇرۇش - جېدەل، ھەر خىل جىنايەت، ئائىلە

ماجىرالىرى، ئائىلىلەرنىڭ ۋەيران بولۇشى، دوستلۇقنىڭ بۇزۇلۇشى، پاجىئەلىك قاتناش ۋەقەلىرى ۋە جەمئىيەت ئامانلىقىنى بۇزۇش دېگەندەك ھەر خىل ناچار قىلمىشلارغا سەۋەب بولىدۇ. مۇشۇ سەۋەبتىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھاراق بارچە يامانلىقنىڭ ئانىسىدۇر»[67] دېگەن.

ھاراق ئىچىش گۇناھى كەبىرلەرنىڭ قاتارىدىندۇر. شۇنداقتىمۇ، ئاللاھنىڭ مەغپىرىتى ۋە مەرھەمىتى ناھايىتى كەڭدۇر. ھەركىم گۇناھتىن قول ئۈزۈپ ئاللاھقا قايتسا، ئاللاھنىڭ رەھمىتى ۋە مەرھەمىتىنىڭ ئۇنىڭغا ياغىدىغانلىقى ھەققىدە ناھايىتى كۆچلۈك دەلىللەر ۋە خۇش بېشارەتلەر بار. ئاللاھ بارلىق گۇناھلارنى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر.

گۇناھكارلارغا ئۈمىد بەخش ئەتكۈچى ھەدىس

سوئال: ئاللاھ فىزىيولوگىيە نۇقتىسىدىن بەندىلەرگە شەھۋەتنى بەرگەن تۇرۇپ، قۇرئاندا زىنانى چەكلەپتۇ. بۇنىڭدا زىتلىق مەۋجۇت ئەمەسمۇ؟!

جاۋاب: ئىسلام دىنى ئالدى بىلەن بالىنى، ئاننىنى ۋە ئائىلىنى قوغداشنى مۇھىم ئورۇنغا قويغان بىر دىندۇر. زىناخورلۇق ئىنسانىيەتكە روھىنى ھالاك قىلىش بىلەن بىرگە، بالىنى، ئاننىنى ۋە ئائىلىنى ۋەيران قىلىدۇ. بالا چۈشۈرۈش ئورۇنلىرىدا ئۆلتۈرۈلۈۋاتقان بوۋاقلار، بۇ جەريانداا قانسىراپ ئۆلۈپ كېتىپ بارغان ئاياللار ۋىجدانى بار ھەرقانداق ئىنسانىيەتكە يۈرىكىنى پۈچۈلىماي قالمايدۇ. ھېچكىم ئانىسىنىڭ، ئاچا - سىڭىللىرىنىڭ ۋە قىزلىرىنىڭ باشقىلارنىڭ شەھۋىتىنى قاندۇرىدىغان ئويۇنچۇق بولۇپ كېتىشىنى خالىمايدۇ. قارايدىغان بولساق، نىكاھ ۋە ئۆيلىنىش ئىنسانلارنىڭ ھۆرمىتى ۋە مەنىۋى ساقلىقىنى، بولۇپمۇ كەلگۈسىنىڭ قۇرغۇچىلىرى بولغان بالىلارنىڭ ھاياتىنى ۋە ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشىنى قوغداپ كەلمەكتە. شۇنىڭ ئۈچۈن، قۇرئان كەرىم زىنانى چەكلەپلا قالماستىن، زىناغا باشلايدىغان بارلىق ئاممىلارنىمۇ چەكلەيدۇ. بۇنىڭدىن باشقا، ئىنسان ئۆزىگە بېرىلگەن بارلىق كۈچ - قۇۋۋەت ۋە قابىلىيەتنى ئۆزى خالىغانچە ئىشلىتىش ھوقۇقىغا ئىگە ئەمەس. بەلكى ئۇلارنى بەرگەن ئۇلۇغ رەببىنىڭ چەكلىمىلىرىگە ئەمەل قىلىپ، ئۇ زات سىزىپ بەرگەن دائىرە ئىچىدە ئىشلىتىشكە بۇيرۇلغان.

---

[67] سۇيۇتىي: «جامىئۇسسەغىر»، 2 - جىلد، 12.

جەننەتتىكى ئۆيلىنىش

سوئال: جەننەتتە مەن بىرى بىلەن ئۆيلىنىشىنى ئۈمىد قىلىمەن، بىراق ئۇ باشقا بىرى بىلەن ئۆيلىنىشىنى ئۈمىد قىلىدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا قانداق نەتىجە چىقىدۇ؟

جاۋاب: جەننەت ھاياتى دۇنيا ھاياتىغا ئوخشىمايدۇ. ئۇ يەردە دۇنيادىكىگە بىرمۇبىر ئوخشايدىغان خىرىس، شەھۋەت، ئاچچىقلىنىش، قورقۇش قاتارلىق تۇيغۇلار مەۋجۇت ئەمەس. ئەكسىچە ھەر نەرسىنىڭ ئەڭ ياخشىسى، ئەڭ چىرايلىق سۈزلەر، كۆز كۆرۈپ باقمىغان، قۇلاق ئاڭلاپ باقمىغان، ئىنسانىنىڭ خىيالىغا كېپچىپ باقمىغان تۇرلۈك - تۈمەن نازۇنېمەتلەر بار.

يەنە بىتىساق، يۇقىرىدىكى سوئالدىكىدەك ئەھۋالدا، ھەر ئىككى تەرەپنىڭ كۆڭلى بىر - بىرىنى تارتمىغۇچە بۇنداق ئەھۋال ئوتتۇرىغا چىقمايدۇ. ھەرىلەرنىڭ ئەڭ چىرايلىق گۈلگە قاراپ ئۇچقىنىغا ئوخشاش، جەننەت ھاياتىدا كىمنىڭ ئەملى تېخىمۇ گۈزەل بولسا، نۇرى تېخىمۇ كۈچلۈك پارلىسا، كۆڭۈللەر قەيەردە كېسىشسە، شۇ رېئاللىققا ئايلىنىدۇ. بۇنىڭدىن سىرت، بۇ بىزگە قىلچە پايدىسىز سوئال بولۇپ، بۇنىڭ ئورنىغا، «قانداق كىرەلەيمىز؟» دېگەن سوئال ئۈستىدە باش قاتۇرۇش ۋە شۇنى نىيەت قىلىپ ئەمەل قىلىش تېخىمۇ مەنتىقىلىقتۇر[68].

[68] جەننەتتە ھەر كىشى دۇنيادىكى ئاياللىرى بىلەن ۋە ئاللاھ ئەمەللىرىگە قارىتا مۇكاپات قىلىپ بەرگەن ھۆر - پەرىلەر بىلەن بىرگە بولىدۇ، ئۇ ئاياللار ھۆر - پەرىلەردىن گۈزەل ۋە ئەۋزەل بولىدۇ. دۇنيادا ئەرگە تەگمىگەن ئاياللارنى ئاللاھ جەننەت ئەھلىدىن خالىغان بىرى بىلەن جۈپ قىلىپ قويىدۇ. ئۆمرىدە بىر قانچە قېتىم ئەرگە تەگكەن ۋە ھەممىسىدىن ئاجرىشىپ تۇل ئۆلۈپ كەتكەن ئاياللار جەننەتكە كىرگەن ئەرلىرىدىن بىرىنى تاللاپ بىرگە ياشايدۇ. جەننەتتىكى ئاياللاردا كۇنلەمچىلىك، ئاداۋەت، يامان كۆرۈش، جېدەل - ماجىرا قىلىش، غەم - قايغۇ،ھەسەت، مەجبۇرلاش ياكى مەجبۇرلىنىش، كۆڭۈل چۈشمەسلىك، چىقىشالماسلىق، نەپرەتلىنىش، تەلەپنى رەت قىلىش قاتارلىق ئىللەت ۋە ئەھۋاللار بولمايدۇ. ئۇلار ئەڭ گۈزەل ۋە خۇشال ھاياتتا ياشايدۇ.

بەشىنچى بۆلۈم

ئەلەۋىلىك ھەققىدە

مۇھىم تېما!

سوئال: «ئەلەۋى» دېگەن ئاتالغۇ كىملەرنى كۆرسىتىدۇ؟

جاۋاب: ئەلەۋى ئاتالغۇسى مەنە جەھەتتىن، قىسقىچە ئېيتقاندا، «ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ تەرەپدارلىرى» دېگەنلىك بولىدۇ.

ھەممىمىزگە ئايان بولغاندەك، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ «ئەھلى بەيت» دەپ ئاتالغان ئەۋلادى ۋە نەۋرىلىرى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ نەسەبى ئارقىلىق داۋاملىشىدۇ. ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ تەرەپدارلىرى ئومۇمەن مۇنداق ئىككى گۇرۇپپىغا بۆلۈنىدۇ:

بىرى، ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ئۇنىڭ دىنغا كۆرسەتكەن خىزمىتى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ جەمەتىگە تەۋە بولغانلىقى ئۈچۈن ياخشى كۆرىدىغان تائىپە. بۇ سۆيگۈ قۇرئان ۋە سۈننەت سىزىپ بەرگەن چېگرالار ئىچىدىدۇر. چۈنكى، ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى مۇشۇ نۇقتىدىن سۆيگەنلەر ھەقىقىي مۇسۇلمان، ياخشى بەندە ۋە ئۇلگىلىك ئىنسان ھېسابلىنىدۇ.

يەنە بىرى بولسا ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا سىياسىي نۇقتىدىن باغلانغان كىشىلەردۇر. بۇلارنىڭ ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھاياتىغا قىلچە ماس كەلمەيدىغان ھايات شەكلى ۋە سىياسىي مەۋقەلىرى بار. ئۇلار ئۆزلىرىچە ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئادالەتسىزلىككە ئۇچرىغانلىقى ئۈچۈن، بۇ ئۇلۇغ ساھابىنىڭ ھەققىنى قوغدىماقچى بولۇشىدۇ ۋە مۇشۇ سەپسەتىنى قانداقتۇر «ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى سۆيگەنلىك» دەپ داۋراڭ سېلىشىدۇ.

قارايدىغان بولساق، ئۇلارنىڭ بۇ قىلمىقلىرى ۋە سۆزلىرى ئۆزلىرى ئوتتۇرىغا قويغان پىكىرلىرىدە سەممىي ئەمەسلىكىنى مانا مەن دەپ كۆرسىتىپ تۇرماقتا. چۈنكى، ئۇلار ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ياخشى كۆرگەنلىكىنى داۋراڭ سالغان بىلەن، بۇ زاتقا ئوخشاش پۈتۈن ئۆمرىنى زۇلۇم ۋە ئادالەتسىزلىككە قارشى كۈرەش قىلىش بىلەن ئۆتكۈزگەن بىر ئىسلام قەھرىمانىغا قورقۇنچاقلىق، ئۆز ھەققىنى باشقىلارغا تارتقۇزۇپ قويۇش، ناھەقچىلىككە قارشى گەپ - سۆز قىلالماسلىق دېگەندەك سۈپەتلەرنى لايىق كۆرىدۇ. تولىمۇ ئەپسۇسكى، بۇ زاتنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى داۋراڭ سالىدىغان مەزكۇر كىشىلەر مۇشۇ زاتقا ئوخشاش ياشىشى زۆرۈر تۇرسىمۇ، ئۇنىڭ دەل ئەكسىچە، دىندىن ئۇزاق ھاياتقا ھەدەپ ئۆزنى ئاتماقتا، ھەتتا ئىنكار ۋە ئىسيان قاتارلىق قورقۇنچلۇق ئەھۋالغا چۈشۈپ قالماقتا.

ئوقۇماي ئۆتۈپ كەتمەكتە!

سوئال: ئۇنداقتا، ئەلەۋلىك قانداق پەيدا بولغان؟

جاۋاب: ئەلەۋلىك ئەسلىدە بىر پىكرىي ئېقىم ياكى مەزھەپ ئەمەس. بۇ ئەسلىدە ئەھلى بەيتكە، يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ جەمەتىگە بولغان مۇھەببىتىنى ئۇستۇن ئورۇنغا قويىدىغان بىر گۇرۇپپا كىشىلەر تەرىپىدىن بىر تەرىقەت سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا چىقىرىلغان. بۇ مەسىلىنىڭ تارىخىي تەرەققىياتىغا دىققەت قىلىدىغان بولساق، ئۇنىڭ قانداق ئوتتۇرىغا چىققانلىقىنى تۆۋەندىكىدەك ئوتتۇرىغا قويالايمىز:

تۆمۈرلەڭ (ئەمىر تۆمۈر كوراگانىي) ئوسمانىيلار سۇلتانى يىلدىرىم بەيازىتنى مەغلۇپ قىلغاندىن كېيىن، ئانادولۇدىن 30 مىڭدىن ئارتۇق مۇسۇلمانىنى ئەسىر ئېلىپ ئىرانغا ئاپىرىپ، ئەردەبىلگە ئورۇنلاشتۇرغان. ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇلار «ئەردەبىل شەيخى» دەپ ئاتالغان شەيخ ئەلىنى ئۇستاز تۇتۇپ، ئۇ كىشىدىن تەرىقەت دەرسى ئالغان. تۆمۈرلەڭ ئەردەبىل شەيخىنى پات - پات يوقلاپ تۇراتتى. مۇشۇ ئىشلار يۈز بېرىپ مەلۇم ۋاقىتتىن كېيىن، تۆمۈرلەڭ ئەردەبىل شەيخىدىن بىرەر تەلىپى بار - يوقلۇقىنى سورىغاندا، ئۇ شەيخ: «ھېچقانداق تىلىكىم يوق، پەقەت ئانادولۇدىن ئەسىر ئېلىپ كەلتۈرگەن تۈرك مۇسۇلمانلارنى ئازاد قىلىۋەتكىن» دېگەن. تۆرمۈلەڭ بۇ شەيخنىڭ تىلىكىنى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلىپ، ئۇلارنى ئازاد قىلىۋەتكەن. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئەسىرلەرنىڭ شەيخكە بولغان مۇھەببىتى ناھايىتى يۇقىرى چەككە يەتكەن ۋە بىر قىسمى ئانادولۇغا قايتىپ، يەنە بىر قىسمى ئەردەبىلدە قېلىپ قالغان. ئەردەبىل شەيخى ئانادولۇغا قايتقان مۇرىتلىرى بىلەن بولغان ئالاقىسىنى ئۈزۈپ قويمىغان. ئەردەبىل شەيخىنىڭ تەرىقىتىدە ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا بولغان مۇھەببەت ئاساسىي ئورۇندا تۇرىدىغان بولغاچقا، بۇ تەرىقەتتە ياشىغانلارنىڭ قەلبىدە ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا بولغان مۇھەببەت جۇش ئۇرۇپ تۇراتتى. كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇلار «ئەلەۋى» دېگەن نام بىلەن ئاتىلىپ قالغان.

ئەسلىدە مەزكۇر ئەسىرلەر ۋە بۇلارنىڭ ئەجدادلىرى مۇشۇ تەرىقەت بىلەن ئۇچراشقۇچە بولغان مەزگىلدە ئەھلى سۈننەت ئەقىدىسىگە، يەنى ساھابىلەر ۋە ئۇلاردىن كېيىن كەلگەن ھەق يولدىكى ئالىم - ئۆلىمالارنىڭ يولىنى ئاساس قىلغان پىكىر ۋە ئەقىدىگە ئىگە كىشىلەر ئىدى. بۇ تەرىقەت بىلەن

بولغان مۇناسىۋەتتى قويۇقلاشقاندىن كېيىن، ئەسلىدىكى ئەقىدىسىدىن بۇرۇلۇپ، پۈتۈنلەي مۇشۇ تەرىقەتنىڭ پىكىر ۋە چۈشەنچىلىرىگە كىرىپ كەتكەن. بۇ تەرىقەتتىن كەلگەن ھەرقانداق ئەمر ۋە بۇيرۇقلارنى سۆزمۇسۆز، ھەرپىمۇھەرپ ئىجرا قىلىدىغان ھالغا كېلىپ قالغان. ئەھۋال شۇ دەرىجىگە يەتكەن ئىدىكى، بۇ مۇرتلار باج - سېلىق، زاكات ۋە سەدىقىلىرىنمۇ ئەردەبىلگە ئەۋەتىشكە باشلىغان. ھەتتا بۇ تەرىقەتنىڭ مەخپىي ئادەملىرى ئاتايىن ئەردەبىلدىن ئانادولۇغا كېلىپ پۇل يىغىپ، مەزكۇر پۇللارنى ئىرانغا ئېلىپ كېتىدىغان ئىشلارمۇ بولغان. شۇنىڭ بىلەن ئەردەبىل شەيخىنىڭ دەرگاھى بارا - بارا چوڭىيىپ، مۇرتلىرىنىڭ سانى توختىماي ئېشىپ بارغان.

بۇ شەيخنىڭ ئەسلىي مەقسىتى ئانادولۇ ۋە ئىراندا مۇرتلىرىنىڭ سانىنى ئاشۇرۇپ، شەيخلىقتىن شاھلىققا چىقىش ئىدى، بىراق ئارزۇسىغا يېتەلمەي ئۆلگەن، ئۇنىڭ ئورنىغا ئوغلى جۇنەيد شەيخلىق ماقامىغا چىققان ھەمدە دادىسىنىڭ يوشۇرۇن پىلانىنى ئەملگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ھەربىكەتكە ئۆتكەن. جۇنەيدنىڭ رەزىل پىلانىنى سىزىپ قالغان شۇ ۋاقىتنىڭ ئىران شاھى جىھان شاھ ئۇنى ئىراندىن قوغلاپ چىقارغان. نەتىجىدە، شەيخ جۇنەيد ئانادولۇغا قېچىپ كېلىپ، ئالتە يىل ئايلىنىپ يۈرگەن ۋە بۇ جەريانىدا ناھايىتى كۆپ مۇرىت توپلىغان. شۇنداق قىلىپ، ئەردەبىل دەرگاھى ئانادولۇدا قايتىدىن كۈچىيىپ، سەل قارىغىلى بولمايدىغان تەسىر كۈچكە ئىگە بولغان.

شەيخ جۇنەيد ئۆلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئورنىغا چىققان ئوغلى شەيخ ھەيدەرمۇ ئاتا - بوۋىسىنىڭ يولىنى تۇتۇپ ماڭغان. ئۇ ئۆلگەندىن كېيىن، شاھ ئىسمائىل ئاتا - بوۋىلىرىنىڭ چۈشىنى ئەملگە ئاشۇرۇشقا نائىل بولغان. شاھ ئىسمائىل ئون ئۈچ ياش ۋاقتىدا مۇرتلىرىدىن تەشكىل تاپقان زور بىر قوشۇننى باشلاپ، شۇ ۋاقىتتا ئىرانغا ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتقان ئاققويۇنلۇقلارغا قارشى ئۇرۇش ئېلان قىلغان ۋە ئاققويۇن ھۆكۈمدارىنى ئاغدۇرۇپ، تەختكە چىقىشقا مۇۋەپپەق بولغان. نەتىجىدە، تارىختا «سەفەۋىيلەر دۆلىتى» دەپ ئاتالغان دۆلەت بارلىققا كەلگەن. شاھ ئىسمائىل ئىرانىنى قولىغا ئالغان بولسىمۇ، ئانادولۇغا بولغان خىرىسىدىن ۋاز كەچمىگەن.

ئۇ پات - پات ۋەكىللىرىنى ئەۋەتىش ئارقىلىق، ئانادولۇدىكى نوپۇزىنى كۈچلەندۈرۈپ تۇرغان. بۇنداق پائالىيەتلەر تاكى چالدىران جېڭى يۈز

بەرگۈچە توختىماي داۋاملاشقان. شۇ قېتىمقى جەڭدىن كېيىن، ئىران بىلەن ئوسمانىيلار ئارىسىدا ناھايىتى ئىنچىكە چېگرالار بارلىققا كەلگەن. شۇنداق قىلىپ، ئەردەبىل سوپىلىرى بىلەن ئانادولۇ ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت ئۇزۇلگەن. نەتىجىدە ئانادولۇدىكى مۇرتىلار شەيخلىرىنىڭ تەسىرىدىن بارا - بارا ئۆزاقلىشىپ كەتكەن. بۇ تەرىقەتنىڭ ئانادولۇدا قېلىپ قالغان مۇرتىلىرى ئەردەبىلنىڭ ھۆزۈرىدا ئالغان تەلىم - تەربىيەنىڭ تەسىرىدە ئانادولۇدىكى ئەھلى سۈننەت مۇسۇلمانلارغا يامان كۆز بىلەن قاراشقا باشلىغان. بۇ يامان كۆرۈشلەر ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ ئەلەۋى - سۈننىي ئىختىلاپىغا ئايلانغان. بۇ ئىختىلاپلار سەۋەبلىك ئانادولۇدىكى ئەردەبىل دەرگاھىغا قاراشلىق مۇرتىلار ئەھلى سۈننەت مەدرىسىلىرىدىن يىراقلاشتۇرۇلغان، نەتىجىدە ئۇلارنىڭ قۇرئان ۋە سۈننەتنى ئۆگىنىش پۇرسىتى قولدىن كەتكەن. بۇلارنىڭ ئورنىغا شۇنىڭ بىلەن ئۇلاردىن پەقەت ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا بولغان خىيالىي مۇھەببەت ۋە دادىدىن بالىغا قالىدىغان ئەپسانىۋى رىۋايەتلەرلا قېلىپ قالغان.

ئەھلى سۈننەت مۇسۇلمانلىرى ئەردەبىل تەرىقىتىگە تەۋە بولغانلارغا قارىتا دىنىي مېھىر - مۇھەببەت ۋە مۇناسىۋەتنى ساقلاپ قېلىشقا سەل قارىغان. ئۇلار بۇ تەرەپكە ئەھمىيەت بەرگەن ۋاقىتلاردا بولسا ئەردەبىل تەرىقىتىدىكىلەرنىڭ سوغۇقلۇق بىلەن رەت قىلىشىغا ئۇچرىغان. مۇشۇنداق چۈشىنىشمەسلىك ۋە سەۋەبسىز يامان كۆرۈشلەر نەتىجىسىدە ئاردىدىكى ئىختىلاپ ۋە زىددىيەتلەر بارا - بارا ئۇلغىيىپ كەتكەن. بۇ ئەھۋال ھۆكۈمدارلارنىڭ تەدبىرسىزلىكى سەۋەبلىك تېخىمۇ كۈچىيىپ، ئاخىردا ئانادولۇ مۇسۇلمانلىرى سۈننىيلەر ۋە ئەلەۋىلەر دەپ ئىككى قۇتۇپقا ئايرىلىپ كەتكەن.

ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا بولغان مۇھەببەت

سوئال: ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ياخشى كۆرۈشنىڭ دىنىي جەھەتتىن بىرەر خاتا تەرىپى بارمۇ؟

جاۋاب: قەتئىي يوق. پەقەت ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا ئوخشاش دىننىڭ ئەمرلىرىگە بويسۇنۇپ، ھاياتىغا تەتبىقلىسا، يەنى بۇ ئۇلۇغ ساھابىنى سەممىيلىك بىلەن ياخشى كۆرەلىسە، ھېچقانداق مەسىلە يوق. تېخىمۇ

ئېنىقراق ئېيتساق، قۇرئان ۋە سۈننەتنىڭ نۇرى ئاستىدا نامىزنى ئوقۇش، روزىسىنى تۇتۇش ۋە باشقا دىنىي مەجبۇرىيەتلەرنى ئورۇندىش شەرتى بىلەن ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ياخشى كۆرۈشنىڭ ھېچقانداق زىيانلىق تەرىپى يوق. بىراق، ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ياخشى كۆرگەنلىكىنى داۋراڭ قىلىپ، ئىسلامنىڭ قائىدە - پىرىنسىپلىرىغا مۇناسىۋەتسىز ئىشلارنى ئوتتۇرىغا چىقىرىش شەرئىي جەھەتتىن خاتادۇر.

ھەقىقەت شۇكى، كىتاب ۋە سۈننەتنى ياخشى بىلىدىغان ۋە دىنىنىڭ تەلىپىگە ئەمەل قىلىپ ياشايدىغان ھەقىقىي بىر ئەلەۋى پەقەت ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىدۇ، ئۆزىنى ئىسلامنىڭ بىر ئەزاسى دەپ قارايدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئەڭ ئاخىرقى پەيغەمبەر، قۇرئان كەرىمنى ئەڭ ئاخىرقى سامادىكى كىتاب دەپ ئىمان ئېيتىدۇ. ئىنسانلار تەرىپىدىن كېيىنكى ۋاقىتلاردا پەيدا قىلىنغان بۇ ئايرىمچىلىقنى ئوڭشاشنىڭ بىردىنبىر يولى قۇرئان نۇرىغا قايتىش ۋە قۇرئاننى بىردىنبىر ئۆلچەم سۈپىتىدە قوبۇل قىلىشتۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا بارلىق مۇسۇلمانلارنىڭ قۇرئان ئەتراپىغا ئۇيۇشۇشىنى تەلەپ قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «ھەممىڭلار ئاللاھنىڭ ئارغامچىسىغا (يەنى ئاللاھنىڭ دىنىغا) مەھكەم يېپىشىڭلار، ئايرىلماڭلار (يەنى سىلەردىن ئىلگىرى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار ئىختىلاپ قىلىشقاندەك، دىندا ئىختىلاپ قىلىشماڭلار). ئاللاھنىڭ سىلەرگە بەرگەن نېمەتىنى ئەسلەڭلار. ئۆز ۋاقتىدا سىلەر ئۆزئارا دۈشمەن ئىدىڭلار، ئاللاھ دىلىڭلارنى بىرلەشتۈردى، ئاللاھنىڭ نېمىتى بىلەن ئۆزئارا قېرىنداش بولدۇڭلار، سىلەر دوزاخ چوڭقۇرىنىڭ گىرۋىكىدە ئىدىڭلار، ئاللاھ سىلەرنى (ئىسلام ئارقىلىق) ئۇنىڭدىن قۇتقۇزدى. سىلەرنىڭ ھىدايەت تېپىشىڭلار ئۈچۈن، ئاللاھ ئايەتلىرىنى سىلەرگە شۇنداق بايان قىلىدۇ»[69].

مۇسۇلمانلارنىڭ بىرلىك ۋە باراۋەرلىكى پەقەت مۇشۇ يول ئارقىلىقلا ئەمەلگە ئاشىدۇ، مۇسۇلمانلار ئارىسىدا يۈز بەرگەن ئىختىلاپلار پەقەت قۇرئان كۆرسىتىپ بەرگەن ئاساسلارغا رىئايە قىلغاندىلا ھەل بولىدۇ. ھەر خىل خۇراپات ۋە سەپسەتىلەردىن پەقەت مۇشۇ يول ئارقىلىقلا يىراق تۇرغىلى بولىدۇ.

[69] سۈرە ئال ئىمران، 103 - ئايەت.

بۇ تېمىغا دىققەت قىلىڭ!

سوئال: بىر مۇسۇلمان ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ياخشى كۆرۈش ئارقىلىق ئىبادەتتىكى مەسئۇلىيىتىنى ئادا قىلغان بولامدۇ؟ يەنى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىمىزنى ئېيتساقلا، روزىلىرىمىز تۇتۇلغان، نامىزىمىز ئوقۇلغان ھېسابلىنامدۇ؟

جاۋاب: بۇ نۇقتىنى تولۇق ئايدىڭلاشتۇرۇش ئۈچۈن تۆۋەندىكىدەك ئۈچ نۇقتىغا دىققەت قىلىش كېرەك:

ئىبادەت دېگەن نېمە؟ ئىبادەت كىمگە قىلىنىدۇ؟ مۇھەببەت دېگەنچۇ؟ ئىنسان كىمگە، نېمىنى ئۆلچەم قىلىپ تۇرۇپ، قانچىلىك مۇھەببەت ئىزھار قىلىشى كېرەك؟ ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا بولغان مۇھەببەتنىڭ دىنىمىزدىكى ئورنى نېمە؟

بىرىنچى سوئالنىڭ جاۋابى مۇنداق:

ئىبادەت پەقەت ئاللاھقىلا قىلىنىدۇ، ئاللاھتىن باشقا ھېچكىمگە ئىبادەت قىلىشقا بولمايدۇ، شۇنداقلا ھېچكىم باشقىلارنىڭ ئورنىغا ئىبادەت قىلالمايدۇ. مەيلى پەيغەمبەرلەر بولسۇن ياكى ئەۋلىيا، ئۆلىمالار بولسۇن ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشتىن ئىبارەت بەندىچىلىك مەجبۇرىيىتى ھېچكىمدىن ساقىت قىلىنمايدۇ. بۇ نۇقتىنى ياخشى بىلىشىمىز كېرەك.

ئىككىنچى سوئالغا مۇنداق جاۋاب بېرىشكە بولىدۇ:

ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا ئىنسانىنىڭ قەلبىگە مۇھەببەت ئاپىرىدە قىلغان. بۇ چەكسىز مۇھەببەت پەقەت زاتى ۋە سۈپىتى بىلەن چەكسىزلىككە ئىگە بولغان ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالاغىلا خاستۇر. يەنى ئىنسانغا ھەدىيە قىلىنغان سۆيگۈ قابىلىيىتى پەقەت ئاللاھنى ياخشى كۆرۈشى ئۈچۈنلا بېرىلگەن. بىز مۇسۇلمان بولۇش سۈپىتىمىز بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى، تۆت خەلىپىنى ۋە باشقا بارلىق ساھابىلەرنى ئاللاھ ياخشى كۆرگەنلىكى ئۈچۈن ھەم بىزنىمۇ ئۇلارنى ياخشى كۆرۈشكە بۇيرۇغانلىقى ئۈچۈنلا ياخشى كۆرىمىز.

ئۈچىنچى سوئالغا مۇنداق جاۋاب بېرىشكە بولىدۇ:

بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىنى ئاللاھنىڭ

رازىلىقىنى تىلەپ ياخشى كۆرىمىز. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىستە مۇنداق دېگەن: «سىلەر ئاللاھ بەرگەن نېمەتلەرگە شۈكۈر قىلىش يۈزىسىدىن ئاللاھنى ياخشى كۆرۈڭلار، مېنى ئاللاھ ئۈچۈن ياخشى كۆرۈڭلار، ئائىلەمنى مەن ئۈچۈن ياخشى كۆرۈڭلار»[70].

بۇ ئۇچ مۇھىم نۇقتىنىڭ ئىزاھاتىدىن شۇنى چۈشىنىپ يېتەلەيمىزكى، پەقەت ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ياخشى كۆرۈش بىلەنلا پۈتۈن ئىبادەت مەسئۇلىيىتى ساقىت قىلىنمايدۇ. ئىنسان پەقەت ئاللاھنىلا ياخشى كۆرۈشى، باشقا مەخلۇقاتلارنى بولسا ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى ئۈمىد قىلىپ ياخشى كۆرۈشى كېرەك. ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا بولغان مۇھەببەتمۇ پەقەت ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ ئىزھار قىلىنسا، قوبۇل قىلىنىدۇ. بۇ مۇھەببەت ئاللاھنى ياخشى كۆرۈشكە، ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشقا توسالغۇ ئەمەس، بەلكى ۋاستە بولۇشى كېرەك.

بۇ تېمىدىكى ئەڭ مۇھىم نۇقتا مۇنداق: ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەسەن ۋە ھۈسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالارنى تولىمۇ ياخشى كۆرگەن بولسىمۇ، ئۇلار ۋە ئۇلاردىن كېيىن كەلگەن ئەۋلادلىرى: «بىزنىڭ نامازلىرىمىز ئادا قىلىنىپ بولغان» دەپ باقمىغان، بۇنىڭ ئەكسىچە نامازلىرىنى ئادا قىلىشقا ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىپ، پەرز سۈننەت ۋە نەپلە نامازلىرىنىمۇ تولۇق ئادا قىلىپ ياشىغان. دېمەك، ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ نامىز ئوقۇغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ ساھابىنى ياخشى كۆرگەن بارلىق كىشىلەردىن نامازنىڭ ساقىت قىلىنىدىغانلىقىنى داۋراڭ سېلىش خۇددى بىر ئادەمنىڭ تاماق يېيىشى بىلەن بارلىق ئەۋلادلىرىنىڭ قورساقلىرىنىڭ توييدىغانلىقىنى داۋراڭ سېلىشقا ياكى بىر ئادەمنىڭ ئەھلى ئىلىم بولۇشى بىلەن بارلىق ئەۋلادلىرىنىڭ ئالىم بولۇپ كېتىشىنى داۋراڭ قىلىشىغا ئوخشاش ئىشتۇر.

ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا نامازنى پەيغەمبەرلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بارچە ئەھلى ئىمانغا پەرز قىلىپ بېكىتكەن. ھېچكىم باشقىلارنىڭ ئورنىغا بۇ ئىبادەتنى ئادا قىلىپ قويالمايدۇ، ھەرقانچە زۆرۈرىيەت بولۇپ قالغان ئەھۋالدىمۇ بۇ ھۆكۈم ئۆزگەرمەيدۇ. قانداقتۇر بىرىنىڭ ئېغىر كېسەللىك تۈپەيلى نامازنى ئوقۇشقا ئىمكانىيىتى يوق بولۇپ قالغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ نامىزنى باشقا بىرى ئوقۇپ قويالمايدۇ.

[70] تىرمىزي، 3722 - ھەدىس.

مۇھىم!

سوئال: ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىلەن مۇئاۋىيە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئارىسىدىكى ئۇرۇشنىڭ سەۋەبى نېمە؟ بۇ ئۇرۇشتا كىمنىڭ توغرا؟

جاۋاب: بۇ ھەقتە بىزدىن بۇرۇنقى ئۆلىمالارنىڭ قارىشى مۇنداق:

ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئىسلامنىڭ قائىدە - پىرىنسىپلىرىنى سىياسەتتىن ئۈستۈن ئورۇنغا قويۇشنى ۋە دىندا نېمە دېيىلگەن بولسا، شۇنى ئىجرا قىلىشنى مۇڭاپىق دەپ قارايتتى ۋە ئىسلامنىڭ پىرىنسىپلىرىنى ئىككىنچى ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويۇشنى قەتئىي خالىمايتتى. مۇئاۋىيە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بولسا ئەينى دەۋردە ئىسلام ھۆكۈملىرىنى تولۇق ئەمەلىيلەشتۈرۈشنىڭ قىيىنلىقىنى، بەزى نۇقتىلاردا سىياسەتكە ئورۇن بېرىش كېرەكلىكىنى مۇڭاپىق كۆرەتتى. نەتىجىدە، بۇ ئىككى ئۇلۇغ ساھابە ئارىسىدىكى ئەنە شۇنداق ئوخشىمىغان كۆزقاراش ئۆزئارا ئۇرۇشقا سەۋەب بولۇپ قالغان ئىدى.

كىشىنى قايمۇقتۇرىدىغان بىر نۇقتا

سوئال: نېمە ئۈچۈن بارلىق مۇسۇلمانلار ئۆز تىلىدا ئىبادەت قىلماي، ئەرەب تىلىدا ئىبادەت قىلىدۇ؟ ئاللاھ بارچە بەندىنىڭ ئاڭلىيالايدىغان، دۇئالىرىنى چۈشىنەلەيدىغان تۇرسا، ھەممىز نېمىشقا ئەرەب تىلىدا ئىبادەت قىلىشقا مەجبۇرمىز؟ بۇ نۇقتىدا بىرەر زىتلىق يوقمۇ؟!

جاۋاب: بۇ سوئال يېقىنقى ۋاقىتلاردا قايتىدىن بازار تېپىۋاتقان مۇھىم سوئاللاردىن بىرى. بۇ سوئالنى سورىغانلارنىڭ بىر قىسمى ئىشىنىڭ ماھىيىتىنى بىلمىگەنلىكى ئۈچۈن، ئېنىق چۈشەنچىگە ئىگە بولۇش مەقسىتىدە سورىسا، مۇتلەق كۆپ قىسمى ئىسلامغا بولغان دۇشمەنلىكىنى ئاشكارىلاش ۋە بەزى بىلىمسىز مۇسۇلمانلارنى قايمۇقتۇرۇش ئۈچۈن سورايدۇ. ھەممىگە ئايانكى، مۇسۇلمانلار نامازلىردا قۇرئاندىن بەلگىلىك مىقداردا ئايەتلەرنى ئوقۇيدۇ. بىر مۇسۇلماننىڭ قايسى مىللەت ياكى قايسى دۆلەتكە تەۋە بولۇشى ۋە قانداق تىلدا پاراڭلىشىشىدىن قەتئىينەزەر نامازدا مۇئەييەن مىقداردا قۇرئان ئايەتى ئوقۇش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدىن تارتىپ ئۆزگەرمەي كەلگەن پىرىنسىپتۇر.

قارىماققا، بىر مۇسۇلماننىڭ ئانا تىلىدا ياكى ئۆزى ئەڭ ياخشى چۈشىنىدىغان تىلدا ئىبادەت قىلىشى ئىنتايىن توغرا ھەم مەنتىقىلىق ئىشتەك بىلىنىدۇ. بىراق، بۇ مەسىلىنى ئىنچىكىلىك بىلەن تەھلىل قىلغان ۋاقتىمىزدا، ياخشى چۈشىنىشىمىز تولىمۇ زۆرۈر بولغان مۇنداق بىر نۇقتا بار: ئالدى بىلەن دۇئا ۋە ناماز ئارىسىدىكى پەرقنى ياخشى ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىش كېرەك. نامازدىن باشقا ۋاقىتتىكى دۇئالاردا بىر مۇسۇلماننىڭ قەلبىدىكى تىلەكلىرىنى رەببىگە خالىغان تىلدا ئىزھار قىلىشى خاتا ئەمەس. بۇ، ئۇ مۇسۇلماننىڭ شەخسىي مەسىلىسى بولۇپ، بەندىنىڭ رەببى بىلەن بولغان بىۋاسىتە ئالاقىسىنى ئەكس ئەتتۈرىدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن، ناماز جامائەت بىلەن، كوللېكتىپ ئادا قىلىنىدىغان ئىبادەت بولۇپ، بۇ ئىبادەتتە نامازغا تۇرغان بارلىق مۇسۇلمانلارنىڭ نېمە قىلىشى كېرەكلىكى ئەڭ مۇھىم ئورۇندا قويۇلۇشى كېرەك. ناماز دىنىنىڭ پىرىنسىپلىرى نۇقتىسىدىن جامائەت بىلەن قىلىنىدىغان ئىبادەت بولۇپ، زۆرۈرىيەت بولۇپ قالغاندا نامازنى يالغۇز ئوقۇسىمۇ بولىدۇ، بىراق بۇنداق قىلىش تەۋسىيە قىلىنمايدۇ.

ئىسلام دىنى مۇئەييەن بىر ئىرقنىڭ، رايوننىڭ ياكى جەمئىيەتنىڭ دىنى بولسا ئىدى، ھەركىمنىڭ يەرلىك تىلدا ئىبادەت قىلىشى تەلەپ قىلىنغان بولاتتى. بىراق، بۇ دىن دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ياشايدىغان، يۇزلىگەن تىلدا سۆزلىشىدىغان، ئوخشىمىغان ئىرق ۋە مىللەتلەردىكى ئىنسانلار ئورتاق ئىمان ئېيتىدىغان ئالەمشۇمۇل بىر دىن بولغانلىقى ئۈچۈن، دەل مۇشۇ نۇقتىدا ئوخشىمىغان ئىرق ۋە مىللەتكە مەنسۇپ پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا ئورتاق بولۇشى زۆرۈر بولغان مۇنداق بىر نۇقتا بار:

خىتايچە بىلمەيدىغان بىر تۈرك مۇسۇلماننىڭ خىتاي شەھەرلىرىدىن بىرىگە بارغانلىقىنى ۋە شۇ يەردە خىتايلارنىڭ چۈشىنىكسىز بىر تىلدا پاراڭلىشىۋاتقانلىقىنى پەرەز قىلايلى: ھەممىگە ئايانكى، ئۇ تۈرك بۇ خىتايلارنىڭ دېگەنلىرىدىن ھېچنېمىنى چۈشەنمەيدۇ. ئەگەر ئۇ خىتايلارنىڭ ئېيتىۋاتقىنى ئەزانىنىڭ خىتايچە تەرجىمىسى بولسا، ئۇ تۈرك مۇسۇلمان ئەزان ئوقۇلغانلىقىنى ئاڭقىرالمايدۇ.

شۇنىڭدەك، بىر خىتاي مۇسۇلماننىڭ تۈركىيەگە كەلگەنلىكىنى پەرەز قىلايلى: تۈركىيەدىكى مۇسۇلمانلار ئۆز تىلدا ئىبادەت قىلسا، بۇ سەۋەبلىك مەزكۇر خىتاي مۇسۇلمان ئۇلارنىڭ ئىبادىتىگە قوشۇلالمايدۇ، چۈنكى ئۇنىڭ دىنداشلىرى بىلەن ئورتاق ھېچقانداق نۇقتىسى يوق. شۇنىڭ ئۈچۈن،

ئىسلامدەك ئالەمشۇمۇل بىر دىنىنىڭ مۇئەييەن ئاساسىي پىرىنسىپلىرى بولۇشى كېرەك. بۇ نۇقتىدىن، ئەزان بىلەن نامازدىكى قىرائەت ئىككى ئاساسىي ئامىلنى تەشكىل قىلىدۇ.

يەنە خەلقئارالىق يىغىنلارنى پەرەز قىلىپ باقايلى: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا ھەركىم ئۆز تىلىدا ئەمەس، بەلكى تەشكىلاتنىڭ ئاساسىي پىرىنسىپلىرىدا يول قويۇلغان ئىنگلىزچە ۋە فىرانسۇزچە قاتارلىق بىرقانچە تىلدىلا سۆزلىشىشى تەلەپ قىلىنىدۇ، يەنى بۇ يەردە ئومۇمنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن شەخسىي مەنپەئەتلەرنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇش قائىدىسى ئىجرا قىلىنىدۇ.

بۇ مەسىلىنىڭ يەنە بىر مۇھىم تەرىپى شۇكى، ھېچقانداق تەرجىمە ئەسەر ئەسلىي ئەسەرنىڭ ئورنىغا دەسسىيەلمەيدۇ. جۈملىدىن، قۇرئان كەرىمنىڭ تۈركچە تەرجىمە نۇسخىلىرىنىڭ سانى يۈزدىن ئاشىدىغان بولۇپ، ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ بۇ سان ئېشىپ ماڭىدۇ. بۇنداق بولۇشى يېڭىدىن يېتىشىپ چىققان ئالىملارنىڭ بۇرۇنقى ئالىملارنىڭ تەرجىمىسىدە ئازدۇر - كۆپتۇر نۇقسان بار دەپ قارىغانلىقى سەۋەبلىكتۇر. شۇنىڭدەك، بىر تىلدىن باشقا بىر تىلغا تەرجىمە قىلىنغان ھەرقانداق ئەسەرگە نىسبەتەن ئەھۋال مۇشۇنداق. ھەتتا بىر يازغۇچى ئۆزى يازغان ئەسەرنىمۇ باشقا بىر تىلغا ئەسلىدىكى پاساھەت ۋە مۇۋەپپەقىيىتى بىلەن تەرجىمە قىلىپ چىقىرالمايدۇ.

يەنە بىر مۇھىم نۇقتىنى ئىزاھلاپ ئۆتۈش كېرەككى، ئىسلامدىن باشقا ھېچقانداق دىن پەيغەمبەرلىرىگە نازىل قىلىنغان ۋەھىينىڭ ئەسلىي نۇسخىسىغا ئىگە ئەمەس. خىرىستىيان ۋە يەھۇدىيلارنىڭ قولىدىكى كىتابلار، تەرجىمىلەر ۋە مەجمۇئەلەر ۋەھىينىڭ ئەسلىگە ۋەكىللىك قىلالمايدۇ. بۇ نۇقتىدىن قارىغىنىمىزدا، مۇسۇلمانلارنىڭ ۋەھىينىڭ ئەسلىي نۇسخىسى بولغان قۇرئان كەرىمگە ئىگە بولۇشى ھەقىقەتەن چوڭ ئامەت ھېسابلىنىدۇ.

خاتىرە قالدۇرۇۋېلىڭ

سوئال: بارچە مەلۇمات ۋە ئىلىم قۇرئاندا مەۋجۇت بولسا، ھەر خىل مەزھەپلەرنىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى بار؟

جاۋاب: بۇ سوئال نەچچە ئەسىردىن بېرى سورىلىپ كېلىۋاتقان ھەم سورىلىشى زۆرۈر بولغان سوئالدۇر. بۇ سوئالغا تەپسىلىيرەك جاۋاب بېرىشكە تىرىشىپ باقايلى:

بىز ئاللاھنىڭ كائىنات كىتابىغا قۇدرەت قەلىمى بىلەن يازغان ئەسەرلىرىنىڭ ناھايىتى ئاز قىسمىنىلا چۈشىنىپ يېتەلەيمىز. كائىناتنىڭ چەكسىز ھېكمەتلىرىنى ئەمەس، بەلكى قۇرئان كەرىمنىڭ ئايەتلىرىنى ئوقۇغان ۋاقتىمىزدىمۇ، بەزىدە نېمە دېيىلىۋاتقانلىقىنى ئىدراك قىلالمايمىز. كائىنات كىتابىنى ئوخشىمىغان ئۇسۇللار بىلەن ئىزاھلاپ بېرىدىغان ئىلىم - پەن ئالىملىرى بار بولغانغا ئوخشاش، قۇرئان كەرىمدىنمۇ بىزگە دەرس بېرىدىغان ۋە ئايەتلەرنىڭ مەنىسىنى ئىزاھلاپ بېرىدىغان ئالىم - ئۆلىما، ئەھلى ئىلىم ۋە ئىماملار بار.

كۆزى كۆرمەيدىغان بىر كىشى قۇياشنى خۇددى بىر ئالمىچىلىك چۈشلۈقتا پەرەز قىلسا، بىر ئاستىرونومىيە ئالىمى قۇياشنىڭ يەر شارىدىن بىرەر مىليون ھەسسە چوڭلۇقىنى كۆرۈپ يېتەلەيدۇ. ئىنسان فىزىيولوگىيەسىدىن خەۋىرى بولمىغان بىر كىشى تومۇرلىرىمىزدا ئېقىۋاتقان قانىنى قېپقىزىل سۇ دەپلا چۈشەنسە، بىر دوختۇر ئۇ قاندىكى مىليونلىغان قىزىل قان ۋە ئاق قان ھۈجەيرىلىرىنى كۆرەلەيدۇ. بوتانىكا ئىلمىدىن خەۋىرى يوق بىر كىشى ئۆسۈملۈكنىڭ سىرتىغا قاراپلا بولدى قىلسا، بۇ ئىلىمدە مۇتەخەسسىس بولغان بىرى بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى تەتقىق قىلىپ ئالەمشۇمۇل نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرەلەيدۇ. ئەگەر بۇ كىشى بىر دوربىنگەر بولسا، بۇ ئۆسۈملۈكتىن پايدىلىنىپ دورا ياساپ چىقالايدۇ. بارلىق دورىلارنىڭ ھەر خىل ئۆسۈملۈكلەردىن ياسىلىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ قالغان بىر كىشى «دورا ياسىتىمەن دەپ دوربىنگەرگە يالۋۇرۇپ يۈرگۈچە، ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئارىلاشمىسىدىن پايدىلانسامۇ بولىدۇ» دەپلا تاغلارغا چىقىپ، ئۇچرىغانلىكى ئوتلارنى يىغىپ دورا دەپ يەپ يۈرسە، بۇ ئۇچىغا چىققان گالۋاڭلىقتۇر.

شۇنىڭدەك، قۇرئاننىڭ ھەربىر ئايىتىدە قانچىلىك پارلاق نۇر، قانچىلىك شىپالىق دورا ۋە قانچىلىك چوڭقۇر مەنىلەرنىڭ بارلىقىنى ھەمدە ھەربىر ئايەتنىڭ قانچىلىك ئۇلۇغلۇقىنى چۈشىنىپ يېتەلمىسىمىز ئۈچۈن ئەلۋەتتە بۇلارنى چۈشەندۈرۈپ قويالايدىغان مۇتەخەسسىس، دوربىگەر ۋە ئىنژېنېر سۈپىتىدىكى زاتلارنىڭ ئىلىم ۋە تەپەككۇردىن پايدىلىنىشىمىز كېرەك. بۇنداق قىلمىغاندا، قانچىلىك چۈشىنىپ يېتەلەيدىغانلىقىمىز

ۋە قانچىلىك ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈپ قالمىغانلىقىمىز يۈقىرىدىكى مىسالىلاردا ناھايىتى ئوچۇق بايان قىلىندى.

بۇ نۇقتىدا يەنە بىر مىسال كۆرۈپ ئۆتەيلى:

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناماز ئوقۇغان ۋاقىتلىرىدا مۇبارەك ئالقانلىرىغا تاش پېتىپ، قاناپ كەتكەن ئىدى، ئائىشە ئانىمىز تاشنى ئېلىپ تاشلىۋەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قايتىدىن تاھارەت ئېلىپ، نامىزىنى داۋاملاشتۇردى. ئەبۇ ھەنىفە رەھىمەھۇللاھ بۇ ۋەقەلىكنى ئىزاھلاپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولى قاناپ تاھارىتى بۇزۇلغانلىقى ئۈچۈن قايتىدىن تاھارەت ئالغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويغان. ئىمام شافىئىي رەھىمەھۇللاھ بولسا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قايتا تاھارەت ئېلىشىدىكى سەۋەبنى ئائىشە ئانىمىزنىڭ قولىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىغا تەگكەنلىكى دەپ ئىزاھلىغان.

بۇ يەردە بىر نۇقتىنى تېخىمۇ ئېنىق ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىش كېرەككى، ئىسلامدىكى مەزھەپلەرنىڭ ئاساسىي پىرىنسىپلاردىكى قاراشلىرى بىردەك بولۇپ، بەزى ئوخشىمىغان قاراشلار پەقەت بىر قىسىم ئىنچىكە مەسىلىلەر سەۋەبىدىن شەكىللەنگەن، يەنى ئېتىقاد ۋە ئىمان مەسىلىلىرىدە پۈتۈن ئۆلىمالار پىكىر بىردەكلىكىگە ئىگە بولۇپ، بۈلارنى ئەمەلىي تۇرمۇشقا تەتبىقلاش مەسىلىسىدە ئوخشىمىغان قاراشلاردا بولغان.

خىرىستىيان دىنىدىكى مەزھەپ قاراشلىرى بىلەن ئىسلام دىنىدىكى مەزھەپ قاراشلىرىنى ئاربلاشتۇرۇۋېتىشكە بولمايدۇ. خىرىستىيان دىنىدا مەزھەپلەر ئاساسىي پىرىنسىپلارنىڭ ئوخشىماسلىقى سەۋەبىدىن بىر - بىرىدىن ئايرىلىپ چىققان ۋە ھەرقايسى مەزھەپلەر بەئەينى ئوخشىمىغان دىنلارغا ئوخشاش ئەھۋالغا كېلىپ قالغان. بىراق، ئىسلام دىنىدىكى مەزھەپلەر پەقەت شاخچە مەسىلىلەردىلا ئوخشىمايدىغان قاراشلارغا ئىگە. ئەمەلىيەتتە بۇ ئەھۋال مۇسۇلمانلارغا خاس ھەم زۆرۈر بولغان ئارتۇقچىلىق ھېسابلىنىدۇ.

ھىجاب ھەققىدە...

سوئال: ئىمان، ئەقىدە، ئاللاھتىن قورقۇش قاتارلىقلار ئىنسانىڭ

قەلبىدە بولىدىغان ئىشلارغۇ؟ شۇنداق ئىكەن، ئۆزىمىزنى چۈمكەپ، ھىجاب ئىچىگە كىرىۋېلىپ، قىينىلىشىنىڭ نېمە ھاجىتى؟ ئاياللار ھىجابى بىلەن ئەمەس، بەلكى ئاللاھقا بولغان ئېتىقاد ۋە قورقۇسى بىلەن ئاللاھقا ئىمان ئېيتىدىغۇ؟

جاۋاب: يۇزەكى قارىغاندا، بۇ قاراش ئىنسانغا ئىنتايىن توغرىدەك بىلىنىپ كېتىدۇ. ئەمما، بۇ قاراش ھىجابنىڭ ئادەتتىكى بىر رەخت پارچىسى ئىكەنلىكىنى بازارغا سالىدىغانلارنىڭ سەپسەتىسىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئەمەلىيەتتە، ھىجاب شەرەپلىك بىر مۇسۇلمان ئايالغا نىسبەتەن ئادەتتىكى بىر پەردە بولۇشتىن باشقا، ئۇنىڭ روھىيىتى، ھېس - تۇيغۇسى ۋە ئىمانىغا ئاكتىپ تەسىر كۆرسىتىدىغان نۇرغۇن ئارتۇقچىلىقلىرى بار.

ھىجاب – ئاياللارنىڭ يارىتىلىش ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن زۆرۈر بولغان بىر ئېھتىياجدۇر، يەنى ئاياللىق خاراكتېرى ئۇلارنىڭ ھىجابلىنىشىنى زۆرۈر قىلىدۇ، چۈنكى ھىجاب مۇئەييەن مەنىدە ئايال كىشىنىڭ قەلئەسى ۋە مۇستەھكەم قالقىنىدۇر. ئايال كىشىنىڭ نازاكىتى، قەلبىنىڭ گۈزەللىكى ۋە ئېرىگە بولغان سەمىمىي ساداقىتى ئۇنىڭ گۈزەللىكىنىڭ ئەڭ يۇقىرى پەللىسى ھېسابلىنىدۇ. ھەربىر ئايال ئېرىنىڭ نەزىرىدە ئىشەنچىكە ئېرىشىشنى ئۈمىد قىلىدۇ ۋە پەقەت ھىجابلا ئۇنىڭ بۇ ئۈمىدىنى ئىشقا ئاشۇرۇشىدا ئەڭ چوڭ رول ئوينايدۇ.

يۇقىرىدا دېيىلىپ ئۆتكەنىدەك، ھىجاب ئايال كىشىنىڭ قورغىنى ۋە قالقىنىدۇر. ئايال كىشى ياتلارنىڭ يامان كۆزلىرىدىن يىراق تۇرۇش ئۈچۈن مۇشۇنداق بىر قوغدىنىش ۋاستىسىگە موھتاج. مۇشۇ شەكىلدە باشقىلارنىڭ كۆزلىرىدىن ساقلانغان، ئاللاھتىن قورققان ۋە نەپسىگە قۇل بولمىغان بىر ئايال يات ئەرلەرنىڭ كۆزىدە خۇددى ئانىلارغا ئوخشاش ھۆرمەتكە سازاۋەر بولىدۇ ۋە باشقىلار بۇنداق ئايالنى بىئارام قىلىشتىن ھايا قىلىدۇ. ھېچقانداق ئەر كىشى ئىززەت - ھۆرمىتىنىڭ باشقىلارنىڭ ئويۇنچۇقىغا ئايلىنىپ قېلىشىنى خالىمىغاندەك، ھېچبىر ئەۋلادمۇ ئۆزىنىڭ ئىززەت ئابىدىسى بولغان ئانىلىرىنىڭ شان - شەرىپىنى يوقىتىپ، نومۇس ئىچىدە ياشىشىنى خالىمايدۇ. ئاياللارنىڭ باشقىلارنىڭ ئويۇنچۇقىغا ئايلاندۇرۇلۇشى، ئىپپەت - نومۇس ۋە شان - شەرەپ تۇيغۇسىنىڭ ئۇنتۇلدۇرۇلۇشى، نومۇسسىز ھالغا چۈشۈرۈپ قويۇلۇشى جەمئىيەتتە يۈز بېرىۋاتقان بارلىق يامانلىق ۋە جىنايەتلەرنىڭ مەنبەسىدۇر. بۇلارنىڭ بىردىنبىر جىنايەتچىسى ئايال كىشى بولماستىن، بەلكى ئېرى، ئائىلىسى ۋە ياشاۋاتقان مۇھىتتۇر، ئەلۋەتتە!

كۈنىمىزدىكى قالايمىقانچىلىقلارنىڭ، بالايى - ئاپەتلەرنىڭ، ئىقتىسادىي قىيىنچىلىقلارنىڭ، ئىشەنچسىزلىكلەرنىڭ، ئىنسانلارنىڭ يامان يولغا كىرىپ قېلىشىنىڭ، پەرزەنتلىرىمىزدىكى ئەخلاقسىزلىقلارنىڭ، ھاراق، قىمار ۋە زەھەرلىك چېكىملىك قاتارلىق قىلمىشلارنىڭ، ھەر تۈرلۈك جىنايەتلەرنىڭ ۋە بالىلارغا ئەخلاقسىزلىق قىلغۇدەك دەرىجىدىكى نومۇسسىزلىقلارنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشىغا نەپسىنى باشقۇرماي، ھايۋانغا ئوخشاش ياشاشقا ئىنتىلىشلەر سەۋەب بولماقتا.

يىغىپ ئېيتساق، ھىجاب ئادەتتىكى بىر رەخت پارچىسى بولماستىن، بەلكى ئاياللارنىڭ ئىپپىتى ۋە ھۆرمىتىنى قوغدايدىغان كۈچلۈك قورغاندۇر.

يەنە بىر مۇھىم تېما

سوئال: ئىرقچىلىق مەسىلىسىگە قانداق پوزىتسىيە تۇتۇشىمىز كېرەك؟

جاۋاب: ئىنسانىنىڭ قەيەردە، قايسى ئاتا - ئانىدىن تۇغۇلىدىغانلىقى ۋە قايسى مىللەتكە تەۋە بولىدىغانلىقى ئاللاھنىڭ ئىلكىدىكى ئىشتۇر. بۇ نۇقتىدىن، ھەر بالىغا نىسبەتەن ئاتا - ئانىسى ناھايىتى ھۆرمەتلىك بولغانىدەك، مىللىتىمۇ ئۇلۇغدۇر. ئۇلۇغ بولمىغىنى مىللەت ياكى ئىرق ئەمەس، بەلكى ئىرقچىلىقتۇر.

ئىرقچىلىق – بىر مىللەتنىڭ ئۆزىنى ئۈستۈن ئورۇنغا قويۇۋېلىپ، باشقىلارنى تۆۋەن كۆرۈشىدۇر. بۇنداق قاراش ئادالەت ۋە ھەق - ھوقۇقنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىدىغان ناچار قىلمىشتۇر.

ئىرقچىلىق – ئىنسانلار جەمئىيىتىدە زۇلۇم، ئادالەتسىزلىك ۋە جىنايەت سادىر قىلىشتىن باشقىغا يارىمايدۇ. ئىرقچىلىقنىڭ ئەڭ مۇھىم ۋەزىپىسى ئۆزىنىڭ ئىرقدىشىغا قارىغۇلارچە يانتايىاق بولۇشتۇر. بۇ نۇقتىدىن قارايدىغان بولساق، بىر ئىرقچىنىڭ باشقا مىللەتكە تەۋە بولغانلارغا ئادىل مۇئامىلە قىلالىشى ھەرگىز مۇمكىن ئەمەس.

ئىرقچىلىق – جەمئىيەتنىڭ ئىناقلىقىنى بۇزۇپ، دۇشمەنلىك ئۇرۇقىنى چاچىدۇ، ئىنسانلارنىڭ بىرلىكى ۋە ئىتتىپاقلىقىنى ئاجىزلىتىدۇ، ئىرقچىلار ئۆز ئىرقىدىن باشقا ئىنسانلاردا ياشاش ھوقۇقى يوقلۇقىنى داۋراڭ سالىدۇ. دۇنيا تارىخىغا قارايدىغان بولساق، ئىرقچىلىق ئىدىئولوگىيەسى

كەلتۇرۇپ چىقارغان ئىنتايىن ئېچىنىشلىق تىراگېدىيەلەرنى كۆرەلەيمىز. بۇنىڭ ئۈچۈن تۆۋەندە بىرقانچە مىسال كۆرۈپ ئۆتەيلى:

گىتلېر گېرمانىيەسىنىڭ «ئالىي ئىرق نەزەريەسى» ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشىنىڭ پارتلىشىغا سەۋەب بولغان ۋە شۇ ئۇرۇش سەۋەبلىك مىليونلىغان ئىنسان ۋەھشىيلەرچە قىرغىن قىلىنغان. مۇسسۇلىنى ئىتالىيەسىنىڭ فاشىست ئىرقچىلىق سىياسىتى ئىتالىيە ۋە دۇنيانىڭ باشقا يەرلىرىدە نۇرغۇنلىغان پاجىئەلەرنى كەلتۇرۇپ چىقارغان. ئىشغالچى ياۋروپالىقلارنىڭ جەنۇبىي ئافرىقىدىكى يۇز مىڭلىغان ئىنسانىنى قارا - قويۇق قىرغىن قىلىشىغا سەۋەب بولغان ئىرقچىلىق مەدەنىيىتى ۋە سىياسىتى دۇنيا تارىخىغا پۈتۈلگەن ئۇنتۇلماس تىراگېدىيە ئىدى. ئامېرىكىدىكى ئاق تەنلىك ئىرقچىلارنىڭ قارا تەنلىكلەرگە قارشى ئىرقچىلىقى ۋە بۈ جەريانىدىكى جىنايەتلىرى نەچچە ئەسىردىن بېرى داۋاملىشىپ كەلمەكتە.

ئىرقچىلىق كېسىلىگە گىرىپتار بولغان بىر ئىنسان مۇسۇلمانلارنى، جۈملىدىن ھېچكىمنى ئادالەت، ئىنساب، شەپقەت ۋە مەرھەمەت بىلەن باغرىغا باسالمايدۇ. ئىرقچىلىق ئىدېئولوگىيەسىگە مەھكۇم بولغان بىرى ئۆز ئىرقىدىن باشقا بارلىق ئىنسانلارنىڭ ھالاكىتىنى كۆرمىگۈچە ھۇزۇر ئالالمايدۇ. بۇلار ئۆز ئىرقىدىن باشقىلارنى پۈتۈنلەي يوق قىلۇەتكەن تەقدىردىمۇ، ئۆز ئىچىدىن قالايمىقانچىلىق چىقىرىپ، جېدەلخورلۇق كېسىلىگە مەلھەم ئىزدەيدۇ. چۈنكى، ئىرقچىلىقنىڭ ئاساسىي پىرىنسىپى باشقا مىللەتلەر بىلەن توختىماي ئۇرۇش - سوقۇشۇشنى تەلەپ قىلسا، ئىسلامنىڭ ئاساسىي پىرىنسىپى بارلىق ئىرقلارنىڭ ئىسلامنىڭ پىرىنسىپى ۋە تەۋھىد بايرىقى ئاستىدا بىرلىشىشنى تەلەپ قىلىدۇ. 600 يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت پۈتۈن دۇنياغا ئادالەت، ئىلىم ۋە قېرىنداشلىق دەرسى بەرگەن ئوسمانىيلار نەچچە ئونلىغان مىللەتلەرنى، دىنلارنى، مەدەنىيەتلەرنى ۋە ھەر خىل ئۆرپ - ئادەتلىرىنى ئىسلام نۇرى ئاستىدا، ئىناق - ئىتتىپاقلىق ئىچىدە ئىدارە قىلىپ كەلگەن بولۇپ، ئىنسانلارنىڭ ئورتاق نۇقتىسى ئاللاھنىڭ بەندىسى بولغانلىقى ئۈچۈن، ھېچكىم ئىرق، مىللەت دېگەندەك ئۇقۇملارغا باش قاتۇرۇپ يۈرمىگەن. چۈنكى، ئىسلام پىرىنسىپى ئىمان ئېيتقان كىشىلەرنى ئۆزئارا قېرىنداش قىلىدىغان بولغاچقا، پۈتۈن جەمئىيەتتە ئاسايىشلىق ھۆكۈم سۈرگەن ئىدى.

كېيىنكى دەۋرلەردە ئىرقچىلىق كېسىلى ئوسمانىيلارغا ياۋروپالىقلاردىن يۇققان بولۇپ، ياۋروپالىقلار نەچچە يۈز يىللاپ تىركىشىپ يوقىتالمىغان

بۇيۇك ئىمپېرىيەنى مۇشۇ خەتەرلىك كېسەل ئارقىلىق ئاغدۇرۇپ تاشلىدى. ياۋروپالىقلار بىر تەرەپتىن ئوسمانىي تۈركلىرىدە مەخپىي ئويۇنلارنى پىلانلىسا، يەنە بىر تەرەپتىن ئەرەبلەر ئارىسىدا ئوتقۇيرۇقلۇق قىلىپ، «سىلەر مەزلۇم ۋە بىچارە خەلق، سىلەرنىڭ ئاچارچىلىقتا قېلىشىڭلار ۋە ئارقىغا چېكىنىپ كېتىشىڭلارنىڭ ئاساسىي سەۋەبى ئوسمانىيلار» دېگەندەك پىتنە - ئىغۋالارنى تارقاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئوسمانىيلار ئىچ - ئىچىدىن پارچىلىنىپ، ئاخىر يىقىلىشقا مەجبۇر بولدى.

كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇكى، ئەرەبلەرنىڭ ئوسمانىيلاردىن ئايرىلىۋېلىشىدا؛ ئارقىدىن ئۆزئارا ئىتتىپاقلىشالمىغانلىقى ئۈچۈن ئوتتۇرا شەرقتە پارچىلىنىپ، قاق ئوتتۇرىسىغا ئىسرائىلىيەدىن ئىبارەت قانخور بىر دۆلەتنىڭ قورۇلۇشىنى توسۇشقا ئامالسىز قېلىشىدا ئىرقچىلىقنىڭ ناھايىتى چوڭ ھەسسىسى بار. ئىنسانلارنىڭ باشقا ئىرق ۋە مىللەتلەرگە دۈشمەنلىك قىلماي تۇرۇپ، قەۋم - قېرىنداشلىرى ۋە جەمەتىنى ياخشى كۆرۈشى، ئۇلارغا شەپقەت كۆرسىتىشى ھەمدە مۇشۇنى مەقسەت قىلىپ ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىن يارەم بېرىش مەقسىتىدە ھەرىكەت قىلىشى تەبىئىي ھەققىدۇر.

ئىرق ۋە مىللەت سۆيۈلۈشكە ئەرزىيدىغان نېمەتتۇر. مۇسۇلمانلارنىڭ ئىسلام پىرىنسىپلىرىنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ ئۆز قەبىلىسى ۋە مىللىتىنى سۆيۈشى، ھۆرمەتلىشى ھېچقاچان چەكلەنمىگەن. بىراق، ئىسلام دىنى باشقا ئىرق ۋە مىللەتلەرنى تۆۋەن كۆرۈپ، ئۇلارنى يوقىتىش، ئۇلار بىلەن داۋاملىق ئۇرۇش - تالاش قىلىپ، مۇسۇلمانلارنى ئۆزئارا غوۋغا قىلىشقا كۈشكۈرتۈپ، ئىجتىمائىي تەرتىپنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىش قىلمىشىنى قەتئىي چەكلەيدۇ. شۇنداقلا، ئىتتىپاقسىزلىق، بۆلۈنۈش ۋە تەپرىقىچىلىككە سەۋەب بولىدىغان ھەرقانداق پىكىر ۋە قاراشنى كەسكىن رەت قىلىدۇ.

ئىسلام پىرىنسىپلىرىغا قارايدىغان بولساق، بۇ ھەقتە ئەڭ توغرا يولغا يېتەكلىگۈچى زات پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدۇر. ئۇ زات بىر پەيغەمبەر بولۇش بىلەن بىرگە، ناھايىتى ئۇلۇغ بىر جەمئىيەتشۇناس، كۈچلۈك بىر پىسخولوگ، مەشھۇر بىر سىياسەتچى ھەم ئىنتايىن تەجرىبىلىك بىر يولباشچى ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىگەنلىرىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش جەمئىيەتتە يۈز بەرگەن ھەر خىل مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشقا يېتەرلىك چارىدۇر.

مۇسۇلمانلارنىڭ بىرلىك ۋە ئىتتىپاقلىقىنى بۇزىدىغان خەتەرلىك كېسەل ھېسابلىنىدىغان ئىرقچىلىق قۇرئان كەرىمدە قەتئىي چەكلەنگەن، شۇنداقلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامۇ ھەدىسلىرىدە بۇ كېسەللىكتىن مۇسۇلمانلارنى قاتتىق ئاگاھلاندۇرغان. توغرا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنىڭ بىرلىك ۋە ئىتتىپاقلىقىنى بۇزىدىغان ھەرقانداق پىكىر، ئىدىيە، ئىش - ھەرىكەت ۋە پائالىيەتلەرنى چەكلىگەن، يەنى ئىسلام ئەقىدىسىنىڭ ئەڭ خەتەرلىك ھەم ئەڭ زىيانلىق دۈشمىنى بولغان ئىرقچىلىق قىلمىشى ناھايىتى قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇلغان ۋە چەكلەنگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىنكارچىلىق ۋە ئىرقچىلىقنىڭ ھەر ئىككىسىگە قارشى جەڭ ئېلان قىلغان، پۈتۈن ئۆمرىدە بۇلارغا قارشى جىھاد قىلغان ۋە بۇلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىرقچىلىقتىن قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇپ ئېيتقان نۇرغۇنلىغان ھەدىسلىرى بار. بۇلاردىن بىرى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋىدالىشىش خۇتبىسىدە تىلغا ئالغان تۆۋەندىكى بايانلاردۇر:

«ئى ئىنسانلار! سىلەرنىڭ رەببىڭلار بىر، ھەممىڭلار ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادلىرى. ئادەم ئەلەيھىسسالام تۇپراقتىن يارىتىلغان. ئاللاھنىڭ نەزىرىدە ئەڭ شەرەپلىك بولغىنىڭلار ئەڭ تەقۋادارلىرىڭلاردۇر. ئەرەبنىڭ باشقا مىللەتلەردىن ھېچقانداق ئۈستۈنلۈكى يوق، باشقا مىللەتلەرنىڭمۇ ئەرەبلەردىن ھېچقانداق ئۈستۈنلۈكى يوقتۇر؛ ئاق تەنلىكنىڭ قارا تەنلىكتىن، قارا تەنلىكنىڭمۇ ئاق تەنلىكتىن ئۈستۈنلۈكى يوقتۇر. ئۈستۈنلۈك پەقەت تەقۋادارلىقتىدۇر»[71].

دۆلەت سىياسىتىدە خۇددى ئوسمانىيلارغا ئوخشاش، ئىرقنى ئەمەس، بەلكى دىننى ئاساس قىلىش ۋە دىنىي قېرىنداشلىقنى ئۈستۈن ئورۇنغا قويۇش كېرەك. چۈنكى، خەلق دىندار بولغاچقا، ئوسمانىيلار دۆلىتىنىڭ سىياسەتلىرىنى ياخشى كۆرەتتى. شۇڭا، بىزمۇ ئەنە شۇنداق سىياسەت قوللانساق، نۇرغۇنلىغان مەسىلىلەر ئۆزلۈكىدىن ھەل بولۇپ كېتەتتى.

ئەر - ئاياللار ئارىسىدىكى دوستلۇق نېمە ئۈچۈن خاتا؟

سوئال: ياشلارنىڭ بىر - بىرىنى تېخىمۇ ياخشى تونۇپ، ئىللىق بىر

[71] جەمئۇل فەۋائىد، 3632.

ئائىلە قۇرۇشىدا قىز - ئوغۇللارنىڭ دوستلۇقى مۇئەييەن رول ئوينايدۇ. شۇنداق تۇرسىمۇ، بۇ ئەھۋال دىندا نېمە ئۈچۈن چەكلىنىدۇ؟

جاۋاب: قىز - يىگىتلەرنىڭ ئۆزئارا تونۇشۇشى ئۈچۈن دوست بولۇشى، ئۆچرىشىشى ياكى يېقىن ئالاقىدە بولۇشى قاتارلىق ئەھۋاللار بەزىدە ياخشى نىيەتتە قىلىنسا، بەزىدە ناھايىتى قارا نىيەتلىك بىلەن، دىنغا قارا سۈركەش مەقسىتىدە قىلىنىدۇ. تولىمۇ ئەپسۇسكى، بۇ تېمىدا تۇزۇكرەك بىر نەرسە بىلمەيدىغان جاھىل ئادەملەرمۇ ئوتتۇرىغا چىقىۋېلىپ، ئاغزىغا كەلگەننى سۆزلەپ، بازارنى قىزىتىپ باققۇسى كېلىپ قالىدۇ. نەتىجىدە سانىدا ئىنسانلارنىڭ كاللىسى ئېلىشىپ، ئاستىن - ئۈستۈن بولۇپ كېتىدۇ. ئەلۋەتتە، قىز - يىگىتلەرنىڭ ئايرىم ئۆچرىشىش مەسىلىسىنى ناھايىتى سادىدىلىق بىلەن ئوتتۇرىغا قويۇپ، توغرىلىقىنى ئىسپاتلاشقا تىرىشىدىغان كىشىلەرمۇ بار، شۇنداقلا دىنغا بولغان ئۆچمەنلىك ۋە قارا نىيىتىنى ئاشكارىلاپ، بۇ تېمىنى كۈچەپ بازارغا سالىدىغانلارمۇ بار.

تۆۋەندە قىز - يىگىتلەرنىڭ ئايرىم ئۆچرىشىش مەسىلىسىنى بىلىم، ئەقىل ۋە ئىجتىمائىي ئەخلاق نۇقتىسىدىن مۇھاكىمە قىلىپ، بۇ قىلمىش نېمىلەرگە سەۋەب بولىدۇ، قولىمىزدىن نېمىلەرنى تارتىۋالىدۇ، پايدىسى نېمە، زىيىنىچۇ؟... دېگەندەك سوئاللارغا جاۋاب بېرىشكە تىرىشىپ باقايلى:

تۇيۇ قىلىش خىيالى بار ياشلارنىڭ بىر - بىرىنى تېخىمۇ يېقىندىن تونۇشى ئۈچۈن شەرئەت ئۆلچىمى ئاساسىدا كۆرۈشۈپ بېقىشنى ئويلىشىشى نورمال ئەھۋال. ئەمما، مۇشۇنى باھانە قىلىپ، ھەپتىلەپ، ئايلاپ ھەتتا يىللاپ ئارىلىشىپ يۈرۈشى توغرا ئەمەس. ئۆزئارا تونۇشۇش ئىشىنى ئىككى تەرەپنىڭ ۋەلىيلىرى شەرئىي ئەدەپ - ئەخلاق دائىرىسىدە ۋۇجۇدقا چىقىرىشى كېرەك. ھەپتىلەپ، ئايلاپ ھەتتا يىللاپ ئارىلىشىپ يۈرۈپ، بۇ ئەخلاقسىزلىقنى «تويدىن بۇرۇنقى تونۇشۇش» دېگەندەك چىرايلىق نامىلار بىلەن ئاتىۋېلىشنىڭ ھېچقانداق ئىلمىي، دىنىي، ئەخلاقىي ھەتتا مەنتىقىلىق ئاساسى يوق.

ياشلار ئۆزئارا تونۇشۇشتىن ئىبارەت رۇخسەت قىلىنغان قائىدىنى باھانە قىلىپ ئۆزلىرىنىڭ نەپسانىي ھېسىلىرىنى قاندۇرماقچى بولىدىكەن، بۇ قىلمىشنىڭ خاتالىقىنى ھېچكىم ئىنكار قىلالمايدۇ ۋە ئاقىلىيالمايدۇ. چۈنكى، بۇ ھەممىمىز ئورتاق قارشى تۇرۇۋاتقان يامان قىلمىشتۇر. مەيلى پىسخولوگلار بولسۇن ياكى جەمئىيەتشۇناسلار بولسۇن، تەتقىقاتلىرىدا

يات قىز - يىگىتلەر يالغۇز قالغان ۋاقىتلاردا ئەخلاق قوراللىرىنى مۇئەييەن دەرىجىدە چەيلەيدىغانلىقىنى، نامۇۋاپىق ئىشلارنىڭ يۈز بېرىپ قالىدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ كەلمەكتە. ئەخلاقىي قائىدىلەرگە رىئايە قىلغان ئاساستا قىلىنغان نىكاھلارنىڭ تېخىمۇ ياخشى بولىدىغانلىقى ۋە بۇنداق ئۆيلىنىشتە ئاجرىشىش نىسبىتىنىڭ يوقىنىڭ ئورنىدا بولىدىغانلىقى، يەنى نىكاھتىن بۇرۇنقى ئەخلاقىي ئەھكاملارغا ئەمەل قىلىپ رويابقا چىققان نىكاھنىڭ ئىللىق ئائىلىنىڭ ئاساسى ئىكەنلىكى ھەممىگە ئايان ھەقىقەتتۇر. شۇڭا، ئەخلاقنى ئاساس قىلىپ ۋۇجۇدقا چىققان نىكاھ ۋە ئۆيلىنىشنى يامان كۆرسەتمەسلىك كېرەك، چۈنكى بۇ خىلدىكى نىكاھلاردا ئائىلە چوڭلىرىنىڭ تەجرىبە ۋە بېشىدىن ئۆتكەن ئىسسىق - سوغۇقلىرى بار، بۇنداق تۇيۇ ۋە نىكاھلار ئەڭ مەنتىقىلىق ھەم گۈزەل شەكىلدە رويابقا چىقىدۇ. ياشلارنىڭ تاللىشىدا ھېس - تۇيغۇلار ھۆكۈمران بولۇۋالىدۇ. تۇيۇ قىلىدىغانلارنىڭ ھېس - تۇيغۇلىرىنى ئاساس قىلىپ ئۆتكۈزۈلىدىغان تويلار قارىماققا ياخشى بولغاندەك كۆرۈنسىمۇ، ھەر نەرسە ھېس - تۇيغۇ بىلەنلا بولمايدۇ. شۇ ۋەجىدىن، نىكاھ ۋە تويلاردا ئەنئەنە، ئەقىل ۋە ئەخلاقنىڭ رولىغمۇ سەل قارالماسلىقى كېرەك.

ئەخلاقىي ئاساس ئۈستىگە قۇرۇلىدىغان نىكاھلار ھەر ئىككى تەرەپنى ياخشى تونۇيدىغان، سەممىي بىرىنىڭ يېتەكچىلىكىدە ئىشقا ئاشۇرۇلغىنى ياخشى. قىز - يىگىتلەرنىڭ ئۆزئارا كۆرۈشۈپ، تونۇشۇشىنى ئاساس قىلغان تويلاردا ئىككى تەرەپ نەچچە ئاي ھەتتا نەچچە يىل بىرگە ياشىسىمۇ بىر - بىرىنى تولۇق چۈشىنىپ بولالماسلىقى مۇمكىن، چۈنكى ھەر ئىككى تەرەپ قارشى تەرەپكە ئۆزىنىڭ ياخشى تەرىپىنىلا كۆرسىتىشكە تىرىشىدۇ. تۇيۇ قىلغاندىن كېيىن، بىر - بىرىنىڭ ھەقىقىي يۈزىنى كۆرگەندە، ئاجرىشىشقا ئاران تۇرىدىغان ھالغا كېلىپ قالىدۇ. كۈنىمىزدە يېڭى تۇيۇ قىلغان قىز - يىگىتلەرنىڭ ھەدىسلا ئاجرىشىشنىڭ كويىغا چۈشۈپ كېتىشىنىڭ ھەقىقىي سەۋەبلىرىدىن بىرى دەل مۇشۇ.

ئەڭ ياخشى ھەم مۇكەممەل تۇيۇ ھېسسىيات بىلەن ئەقىل ئۆزئارا بىرلەشكەن ھالدا رويابقا چىققىنىدۇر. بۇ، ئائىلە چوڭلىرىنىڭ تاللىشى بىلەن ياشلارنىڭ تاللىشىنىڭ ئورتاق نۇقتىلىرىنى ئاساس قىلغاندا ئەملىگە ئاشىدىغان ئىشتۇر. ئوچۇقراق ئېيتساق، ياشلار بىر - بىرىنى ياقتۇرغاندىن كېيىن، ئەھۋالنى ئاتا - ئانىسىغا ئۇقتۇرۇپ ئۇلارنىڭ پىكرى ۋە تەستىقىنى ئالغاندا، تۇيۇ تېخىمۇ بەرىكەتلىك بولىدۇ ھەم خۇشاللىققا

تولىدۇ، قىز - يىگىتلەر ۋە ئائىلىلىرى بىلەن قول تۇتۇشۇپ تۇرۇپ نىكاھنى رويابقا چىقىرىدۇ. نىكاھ ئىشلىرىدا مۇشۇنداق تەڭپۇڭلۇق ناھايىتى مۇھىم بولۇپ، ئۆزئارا تىركىشىپ تۇرىدىغان ئائىلىلەرنىڭ ئوغۇل - قىزلىرى تويې قىلىپ قالسا، بۇنداق ئەھۋالدا قۇرۇلغان ئائىلىنىڭ ئۇزۇن مۇددەت بەرداشلىق بېرىش ئېھتىماللىقى ئىنتايىن تۆۋەن.

خەۋەرلەرگە قارايدىغان بولساق، ئۇچرىشىشقا چىققانلىق سەۋەبلىك نۇرغۇنلىغان قىزلىرىمىزنىڭ ھاياتىنىڭ نابۇت بولغانلىقى ھەققىدىكى تىراگىدىيەلەرنى ھەر كۈنى ئاڭلاپ تۇرۇۋاتىمىز. چولپانلارنىڭ ھاياتىغا نەزەر تاشلايدىغان بولساق، كۆپىنچىسىنىڭ نىكاھلىرىنىڭ ئانچە ئۇزۇن داۋاملاشمىغانلىقىنى، داۋاملاشقان تەقدىردىمۇ ئىككى تەرەپنىڭ ئۆمىدسىزلىك ۋە خاپىلىق ئىچىدە ياشاۋاتقانلىقىنى بىلىپ يېتەلەيمىز. بۇ، تويدىن بۇرۇنقى تونۇشۇش ياكى ئۇچرىشىش قاتارلىق باھانىلەر بىلەن نىكاھ ۋە ئۇنىڭدىن بۇرۇنقى ئەدەپ - ئەخلاقنىڭ ئېتىبارسىزلاشتۇرۇلغانلىقىنىڭ ۋە ئار - نومۇسنىڭ بىردەملىك كۆڭۈل خۇشىنىڭ قۇربانىغا ئايلاندۇرۇۋېتىلگەنلىكىنىڭ ئوچۇق ئىپادىلىرىدۇر.

ئاتا - ئانىمىزنىڭ، بوۋا - مومىلىرىمىزنىڭ ۋە ئەجدادلىرىمىزنىڭ ھاياتىغا قاراپ باقساق، ئۇلارنىڭ شۇ ياشقىچە مېھىر - مۇھەببىتىنى يوقىتىپ قويماي، 18 ياشلىق قىز - يىگىتلەردەك بىر - بىرىنى ياخشى كۆرۈپ ياشاۋاتقانلىقىغا، بىر - بىرىنى قوللاۋاتقانلىقىغا ۋە 60 – 70 يىللىق نىكاھ ھاياتىدا، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تىلغا ئېلىشقا ئەرزىگۈدەك سۈركىلىشمۇ يۈز بەرمىگەنلىكىگە شاھىت بولىمىز. ھالبۇكى، ئۇلار بىر - بىرى بىلەن تونۇشۇپ، ھەپتە - ھەپتىلەپ بىللە يۈرۈشۈپ، بىلىشىپ، سىنىشىپ تويې قىلمىغان. ئۇلار تويې ۋە نىكاھقا دۇنيا ۋە ئاخىرەت نۇقتىسىدىن قاراپ، ئويلىنىپ ئاندىن قارار بەرگەن، تويغا مۇقەددەس بىر ئىبادەت سۈپىتىدە مۇئامىلە قىلغان، شۇنىڭ بىلەن بۇلارنىڭ ئائىلە ھاياتى بىر ئۆمۈر داۋاملاشقان.

ھاياتىنى ئەخلاقسىز قىلمىشلار بىلەن باشلىغان بەزى ئەر - ئاياللارنىڭ تۇرمۇشىنىڭ ئانچە ئۇزۇن سۈرمىگەنلىكى بۇ خىلدىكى ئالدىن سىنىشىپ، ئاندىن تويې قىلىشتىن ئىبارەت ئەخلاقسىز قىلمىشنىڭ نىكاھ تۇرمۇشىغا پايدىسى ئەمەس، ئەكسىچە زىيىنى بارلىقىنىڭ دالالىتىدۇر.

يىغىپ ئېيتساق، ئوغۇل ۋە قىزنىڭ نىكاھتىن بۇرۇن بىر - بىرىنى

تونۇش ئۇچۇن ئەخلاق دائىرىسى ئىچىدە كۆرۈشۈشى نورمال ئەھۋال. ئەمما، تونۇشۇشنى باھانە قىلىپ چېكىدىن ئېشىشى، ئەخلاق ۋە دىنىنىڭ قىزىل سىزىقلىرىدىن ھالقىشى توغرا ئەمەس.

ھەمجىنسلىق

سوئال: ھەمجىنسلار جەمئىيەتتە چەتكە قېقىلىۋاتىدۇ. بۇلارنىمۇ ئاللاھ ياراتتىغۇ!؟ بۇنداق چەتكە قېقىلىدىغان ئىش بولسا، ئۇلار نېمىشقا يارىتىلدى؟!

جاۋاب: ئىسلام دىنى جىنسىي تۇرمۇشنى ئەر - ئايال ئارىسىدىكى نىكاھ مۇناسىۋىتى ئارقىلىقلا ئەملگە ئاشۇرۇشقا بولىدىغانلىقىنى بايان قىلغان. بۇ ئۆلچەمنىڭ سىرتىغا چىقىپ كەتكەن جىنسىي تۇرمۇش زىناخورلۇق ياكى بەچچىۋازلىق ھېسابلىنىدۇ. ئائىلىلەرنىڭ قوغدىلىشى، ياش ئەۋلادلارنىڭ روھىي ۋە جىسمانىي جەھەتلەردىن ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشى قاتارلىقلارنى نەزەرگە ئالغاندا، ئەر - ئاياللار ئارىسىدىكى نىكاھنى ئاساس قىلغان جىنسىي تۇرمۇش بىردىنبىر توغرا يول ھېسابلىنىدۇ. مۇشۇ سەۋەبتىن، ئاللاھ سۆبھانەھۇ ۋەتائالا زىناغا ئوخشاش ئەخلاقسىز قىلمىشنى «قەبىھ ئىش، يامان يول»[72] دەپ كۆرسەتكەن.

ئەسلىدە بۇ ھەقتىكى قائىدە - پىرىنسىپلار قۇرئاندىن بۇرۇنقى سامالۇق كىتابلارنىڭ ھەممىسىدە بايان قىلىنغان بولۇپ، بۇ گۇناھنى قىلغانلارنىڭ ئېغىر جازالىنىدىغانلىقى ئاللاھنىڭ قانۇنىدۇر. ئىسلام دىنى زىناغا قوشۇپ ھەمجىنسلىق ۋە بۇنىڭ بارلىق تۈرلىرىنى قەتئىي چەكلىدى. قۇرئان كەرىمدە ھەمجىنسلىقنىڭ نەقەدەر ناچار قىلمىش ئىكەنلىكى ۋە بۇنداق قىلمىشنىڭ ئاللاھ تائالا بېكىتكەن چەك - چېگرالارنى چەيلىگەنلىك بولىدىغانلىقى ناھايىتى ئوچۇق ھەم كەسكىن شەكىلدە ئوتتۇرىغا قويۇلغان. بۇ بايانلاردىن كۆرۈپ يېتەلەيمىزكى، مەيلى زىنا بولسۇن ياكى ھەمجىنسلىق بولسۇن بۇلارنىڭ چەكلىنىشىدىكى مۇھىم ھېكمەتلەردىن بىرى شۇكى، بۇ قىلمىشلار ئارقىلىق توغرا بولغان جىنسىي تۇرمۇشنىڭ ئەملگە ئاشمايدىغانلىقى ھەمدە بۇلار ئارقىلىق ئىنسانىيەتنىڭ نەسلىنى داۋاملاشتۇرۇشنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، مەيلى

[72] سۈرە ئىسرا، 32 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

قانۇنىي جەھەتتە بولسۇن ياكى ئەخلاقىي جەھەتتە بولسۇن كىشىلەرنى زىيانغا ئۇچرىتىدىغان بارلىق ئەخلاقسىز قىلمىشلار دىنىمىزدا قاتتىق چەكلىنىدۇ. ھەمجىنسىلىق ھەم قۇرئان كەرىمدە، ھەم ھەدىسلەردە ناھايىتى ياماق قىلمىش دەپ سۆزلەتلىنىپ، قاتتىق چەكلەنگەن، شۇنداقلا ئىبرەت ئۇچۇن لۇت قەۋمىنىڭ ئاقىۋىتى تەپسىلىي بايان قىلىنغان.

ھەمجىنسىلىق مەسىلىسىنى ھەل قىلىش ئۇچۇن قانداق قىلىش كېرەك؟

ئىنسانىنىڭ يارىتىلىش ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن، ئەرلەر ئۆزلىرىنى ئەركەكتەك، ئاياللارمۇ ئۆزلىرىنى ئايالدەك ھېس قىلىدۇ. ئەگەر بۇ ھېس - تۇيغۇ ئەكسىچە بولۇپ قالسا، يەنى ئەر كىشى ئۆزىنى ئايال كىشىدەك ياكى ئايال كىشى ئۆزىنى ئەر كىشىدەك ھېس قىلىپ قالسا، بۇنى يارىتىلىشقا ئەمەس، بەلكى بىرەر كېسەللىككە، جەمئىيەتتىكى بۇزۇقچىلىقنىڭ تەسىرىگە باغلاپ چۈشىنىش ۋە داۋاسىنى قىلىشقا ئالدىراش كېرەك. چۈنكى، ئالىملارنىڭ يەكۈنلىرىگە ئاساسلانغاندا، ئىنسان دى ئېن ئېسىدا بۇنداق گېن (ئەرلەردە ئاياللىق خۇسۇسىيەت پەيدا قىلىدىغان ياكى ئاياللاردا ئەرلىك خۇسۇسىيەت پەيدا قىلىدىغان گېن) مەۋجۇت ئەمەس.

ئىسلامنىڭ قائىدە - پىرىنسىپلىرىغا ئاساسلانغاندا، بىر ئىنسانىنىڭ يارىتىلىشىدا بىنورماللىق ئالامەتلىرى بار بولسا، ئۇلارنى داۋالاش زۆرۈر بولىدۇ ۋە بۇنى داۋالاشتا ھېچقانداق مەسىلە يوق. بىراق، بىيولوگىيەلىك ۋە فىزىيولوگىيەلىك جەھەتلەردىن ئەر ياكى ئايال قىلىپ يارىتىلغان بىر ئىنسانىنىڭ پەقەت ئۆزىنىڭ شۇنداق ھېس قىلىپ قالغانلىقى ئۇچۇنلا، قارشى جىنسقا ئۆزگىرىش ئوپېراتسىيەسى قىلدۇرۇشى قاتتىق چەكلىنىدۇ. بۇ بىر داۋالاش ئەمەس، بەلكى تۇغما تەبىئەتكە زىت، ناچار قىلمىش ھېسابلىنىدۇ.

ئىسلام دىنىدا ئىككى جىنسنىڭ مۇئەييەن ئالاھىدىلىكلىرى (ئورگانلىرى) نى ئۆزىگە مۇجەسسەملەپ تۇغۇلغان ئىنسانلار بىيولوگىيەلىك پىرىنسىپلارغا ئاساسەن ھۆكۈم قىلىنىدۇ. بۇ ئالاھىدىلىكلەرنىڭ قايسىسى فۇنكسىيە جەھەتتىن تېخىمۇ ئاكتىپ بولسا، ئۇمۇ شۇ جىنسقا تەۋە بولىدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا ئاجىز ھالەتتىكى ئورگانلار بىنورمال دەپ قارىلىپ،

ئوپېراتسىيە قىلىپ ئېلىۋېتىلىدۇ. بۇ خۇددى بىر كىشى قولىدا ياكى پۇتىدا ئالتىنچى بارماق بار ھالەتتە تۇغۇلۇپ قالغاندا، ئۇنى كېسىپ ئېلىۋەتكەنگە ئوخشايدۇ. ھەر ئىككى ئورگان ئوخشاش دەرىجىدە ئىشلەيدىغان كىشىلەرگە نىسبەتەن، شۇ كىشىنىڭ ئۆزىنى قايسى جىنسقا تەۋە دەپ قارايدىغانلىقىغا قاراپ ھۆكۈم قىلىنىدۇ.

يۇقىرىقى ئەھۋاللاردا قىلىشقا تېگىشلىك ئىش بۇنداق كىشىنىڭ بەدىنىدىكى كەمتۈكلۈك ياكى كېسەللىكلەرنى تېببىي نۇقتىدىن تەھلىل قىلىش ۋە داۋالاشتۇر. بۇ خىلدىكى كېسەللىكلەرنى باھانە قىلىپ ئائىلە چۈشەنچىسىنى ئېتىبارسىزلاشتۇرۇش ۋە ئىجتىمائىي ئەخلاقنى خۇنۈكلەشتۈرۈش قىلمىشلىرى ئىنتايىن خاتا، ناچار قىلمىشلاردۇر.

خالىغىنىم بويىچە ياشايمەن، سېنىڭ نېمە كارىڭ!!!

سوئال: مەن ھۆزۈر - ھالاۋەت ئۈچۈن ياشايمەن. مېنىڭ پىرىنسىپىمدا ھاياتنىڭ ھېچقانداق مەنىسى ياكى قائىدىسى يوق. ماڭا نىسبەتەن ھايات ھايۋاناتلارنىڭ ھاياتىغا ئوخشاش ھۆزۈر ۋە كەيپ ئېلىشتىن باشقا نەرسە ئەمەس. مېنىڭ ھاياتىم ماڭا تەۋە، باشقىلارنىڭ نېمە كارى؟ مېنىڭ ھاياتىمغا نېمىشقا ئاللاھ ۋە دىن قاتارلىقلارنى زورلاپ تاڭىسەن؟

جاۋاب: ئۆزىمىزنى كۆزى كۆرمەيدىغان، قارىغۇ دەپ پەرەز قىلىپ باقايلى:

بىر ئۇستا دوختۇر كېلىپ بىزگە شۇنداق چىرايلىق ھەم ئۆتكۈر كۆزدىن بىرنى سېلىپ قويدى، شۇنىڭ بىلەن بىز دۇنيانى ناھايىتى ئوچۇق كۆرەلىدۇق. خوش، بۇنداق ئەھۋالدا ئۇ دوختۇرغا قانچىلىك مىننەتدارلىق بىلدۈرەتتۇق؟ ئەگەر ئۇ كىشى تىل، ئېغىز، ئەقىل، قول - پۇت ۋە باشقا ئەزالىرىمىزنى داۋالاپ، بىزنى ساغلام بىر ئادەمگە ئۆزگەرتىپ قويغان بولسا، قانچىلىك مىننەتدار بولاتتۇق؟

بىرى بىزگە بۇنداق چوڭ ياخشىلىق قىلغان بولسا، ئۇنىڭغا مىننەتدارلىق بۇرچىمىزنى ئۆتەش ئۈچۈن بىر ئۆمۈر ئىشلەشكە رازى بولاتتۇق.

ئۇنداقتا، مۇشۇنداق مۇكەممەل ۋۇجۇدنى ۋە ئۇلۇغ كائىناتنى يارىتىپ، بىزگە ھەدىيە قىلغان، ساناپ تۈگەتكۈسىز نېمەتلەرنى يارىتىپ ئالدىمىزغا قويغان قۇدرەت ئىگىسى ئۇلۇغ رەببىمىزگە قانچىلىك قەرزىمىز بارلىقىنى

ئويلاپ باقتىڭىزمۇ؟! پۈتۈن كائىناتنى بىز ئۈچۈن ياراتقان ۋە كائىناتتىكى ھەممە نەرسىنى بىزگە بويسۇندۇرۇپ بەرگەن بۇ ئۇلۇغ زاتنى تونۇشقا ئۇرۇنۇپ باقساق بولمامدۇ؟! بۇ زاتنىڭ بىزدىن نېمىنى تەلەپ قىلىدىغانلىقى ھەققىدە ئىزدىنىپ بېقىش نېمە ئۈچۈن بىزگە شۇنچە ئېغىر كېلىدۇ؟!

بىزنى ياراتقان، بىزگە شۇنچىۋالا نېمەتلەرنى بەدەلسىز ئاتا قىلغان ئۇلۇغ زات بۇلارنى مەلۇم مەقسەتتە ياراتقان بولۇپ، بەرگەن نېمەتلىرىنىڭ ھېساب - كىتابىنى ئېلىشى مۇقەررەر. مەنتىقە نۇقتىسىدىن قارايدىغان بولساقمۇ، ھەرقانداق ئېلىشنىڭ بىر بېرىشى، ھەرقانداق قەرزنىڭ چوقۇم بىر قايتۇرۇش زامانى بولىدۇ. بۇ نۇقتىنى چۈشىنىش ئۈچۈن تۆۋەندىكى بايانلارغا دىققەت قىلىپ بېقىشىمىز كېرەك:

ئىنسان دۇنياغا ھۇزۇر - ھالاۋەت سۈرۈش ئۈچۈنلا كەلمىگەن، بەلكى ئاللاھ بەرگەن نېمەتلەردىن پايدىلىنىپ، مەڭگۈلۈك ھاياتنىڭ خۇشاللىقىغا ئېرىشىش ئۈچۈن تىرىشىپ ئىبادەت قىلىش ۋە ئاللاھنىڭ ئەمرلىرىنى ئورۇندىتىش ئۈچۈن كەلگەن.

قەبرە ئازابى

سوئال: قەبرە ئازابى ھەققىدە ھەر خىل گەپ - سۆزلەر ئېقىپ يۈرمەكتە. قەبرە ئازابى ھەقىقەتەن بارمۇ؟

جاۋاب: ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا ئەمرلىرىگە ئىتائەت قىلغان، ھارامىلاردىن يىراق تۇرغان ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىپ ياشىغان بەندىلەرگە ھەر خىل نېمەت ۋە مۇكاپاتلارنى ھازىرلىغانىدەك، ئۆزىنىڭ ئەمر ۋە بۇيرۇقلىرىغا بويسۇنمىغان، ھارامىلارغا پاتقان ۋە تەۋبە قىلمىغان بەندىلەرگە دۇنيادا، ئۆلۈم تۆشۈكىدە ۋە قەبرىدە ئازاب قىلىش بىلەن بىرگە، جەھەننەمدىمۇ ئازابلايدۇ. قەبرە ئازابى ھەققىدىكى دەلىللەرنىڭ بىر قىسمى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

«ئۇلار ئەتىگىنى ۋە ئاخشاملىرى ئوتقا توغرىلىنىپ تۇرىدۇ، قىيامەت قايىم بولغان كۈندە: ‹ئى پىرئەۋن جامائەسى! ئازابنىڭ ئەڭ قاتتىقىغا (دوزاخ ئوتىغا) كىرىڭلار!› (دېيىلىدۇ)»[73]. ئەھلى سۈننەت ئالىملىرى بۇ

[73] سۈرە مۇئمىن، 46 - ئايەت.

ئايەتنىڭ قەبىرە ئازابىغا دالالەت قىلىدىغانلىقىدا بىردەك قاراشتا. چۈنكى، «ئەتىگەن - ئاخشاملىرى ئوتتا ئازابلاش» دېگەن بايانداكى ئوخشاشلا ئۇلگەندىن كېيىن ۋە قىيامەت يۈز بېرىشتىن بۇرۇن بولىدىغانلىقى چىقىپ تۇرىدۇ. پىرئەۋن ئائىلىسى ئۇلۇمدىن بۇرۇن، دۇنيادىكى ۋاقىتتا ئوت بىلەن ئازابلانمىغان بولۇپ، ئۇلار سۇدا ھالاك قىلىنغان. قىيامەت كۈنى ئۇلار ئازابنىڭ ئەڭ دەھشەتلىكى ھېسابلىنىدىغان جەھەننەم ئازابىغا دۇچار قىلىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، يۇقىرىدىكى بايانداكى تىلغا ئېلىنغان ئوتقا تاشلىنىش ھۆكمىدىن بۇ جەريانىنىڭ قەبرىدە يۈز بېرىدىغانلىقىنى چۈشىنىۋالالايمىز.

مۇناپىقلار ھەققىدىكى بىر ئايەتتە مۇنداق دېيىلىدۇ: «ئەتراپىڭلاردا ئەئرابىيلاردىن مۇناپىقلار بار، مەدىنە ئاھالىسىدىنمۇ مۇناپىقلىقتا چىڭ تۇرغانلار بار، ئۇلارنى سەن بىلمەيسەن، بىز بىلىمىز. ئۇلارنى ئىككى قېتىم (يەنى دۇنيادا قەتىل قىلىش ۋە ئەسىر ئېلىش بىلەن، ئۇلگەندە گۆر ئازابى بىلەن) جازالايمىز. ئاندىن ئۇلار (ئاخىرەتتە) چوڭ ئازابقا (يەنى دوزاخ ئازابىغا) قايتۇرۇلىدۇ»[74].

بۇ ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان چوڭ ئازابنىڭ جەھەننەم ئازابى بولىدىغانلىقى ھەققىدە مۇپەسسىرلەرنىڭ قاراشلىرى بىردەك. جەھەننەم ئازابىدىن بۇرۇنقى ئىككى ئازابنىڭ بىرىنىڭ دۇنيادا ياشىغان ۋاقتىدىلا ئىسىملىرى ئاشكارلىنىپ رەسۇا قىلىنىشى، قەلبلىرىگە شىددەتلىك قورقۇنچ چۈشۈشى، مال - مۈلۈك ۋە ئەۋلادلىرىغا ھەر خىل پالاكەتلەرنىڭ كېلىشى مۇمكىنچىلىكى ھەققىدە مۇپەسسىرلەر ئورتاق پىكىرگە كەلگەن. ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، ئەبۇ مالىك، مۇجاھىد، قەتادە، ھەسەن بەسرىي، ئىبنى جۇرەيج ۋە ئىبنى ئىسھاق قاتارلىق ئىمام ۋە ئالىملار يەنە بىر ئازابنىڭ قەبرە ئازابى بولۇش ئېھتىمالى بارلىقىنى تىلغا ئالغان. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ:

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى قەبرىنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ: «بۇ ئىككى قەبرىدىكى كىشىلەرگە ئازاب بولۇۋاتىدۇ. بىراق، ئۇ ئازاب قانداقتۇر چوڭ گۇناھ تۈپەيلىدىن ئەمەس» دېدى. ئاندىن: «بۇلاردىن بىرى سۆزىنىچىلىك قىلاتتى، يەنە بىرى تەرەت قىلغاندىن كېيىن، سۈيدۈكىنى ئېرىغدىمايتتى» دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر دەرەختىن ياشىرىپ تۇرغان شاختىن بىرنى ئېلىپ، سۇندۇردى، ئاندىن ئۇلارنىڭ

[74] سۈرە تەۋبە، 101 - ئايەت.

ھەربىرىنى بىر قەبرىنىڭ ئۈستىگە سانجىپ قويۇپ: «بۇلار قۇرۇپ كەتمىگەن مۇددەتتە قەبرە ئىگىلىرىنىڭ ئازابلىرىنى يېنىكلىتىشى مۇمكىن» دېدى[75].

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: «ئىنسانلار قەبرىلىرىدە ئازابلىنامدۇ؟» دەپ سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنىڭغا قارىتا: «ھەئە، قەبرە ئازابى ھەقتۇر» دەپ جاۋاب بەرگەندىن كېيىن، بۇ ئازابتىن ئاللاھقا سىغىنىپ پاناھ تىلەيدىغانلىقىنى ئېيتتى[76].

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «جەھەننەم ئازابىدىن ۋە قەبرە ئازابىدىن ھايات ۋە ئۆلۈمنىڭ پىتنىسىدىن، دەججالنىڭ پىتنىسىدىن ساقلا سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن»[77].

يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇ ئۈممەت قەبرىدە ئازابلىنىدۇ. ئەگەر بىر - بىرىڭلارنىڭ مېيىتلىرىنى دەپنە قىلىشقا پېتىنالماسلىقىڭلاردىن ئەنسىرىمىگەن بولسام، مەن ئاڭلاۋاتقان قەبرە ئازابىنى سىلەرنىڭمۇ ئاڭلىشىڭلار ئۈچۈن ئاللاھقا دۇئا قىلغان بولاتتىم» دېدى ۋە ئارقىدىنلا: «قەبرە ئازابىدىن پاناھ تىلەپ ئاللاھقا دۇئا قىلىڭلار» دېدى. رەسۇلۇللاھنىڭ يېنىدىكى ساھابىلەر: «قەبرە ئازابىدىن پاناھ تىلەيمىز» دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن پىتنىلەردىن ئاللاھقا سىغىنىپ پاناھ تىلەڭلار» دېدى. ساھابىلەر: «ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن پىتنىلەردىن ئاللاھقا سىغىنىپ پاناھ تىلەيمىز» دېدى. ئاندىن: «دەججالنىڭ پىتنىسىدىن ئاللاھقا سىغىنىڭلار» دېدى. ساھابىلەر: «دەججالنىڭ پىتنىسىدىن ئاللاھقا سىغىنىمىز» دېدى[78].

---

[75] سەھىھۇل بۇخارىي، ژۇزۇ، 56 - ھەدىس؛ سەھىھ مۇسلىم، تاھارەت، 34 - ھەدىس؛ نەسائىي، جەنائىز، 166 - ھەدىس.

[76] سەھىھ مۇسلىم، مەساجىد، 125 - ھەدىس.

[77] سەھىھ مۇسلىم، مەساجىد، 128 - ۋە 134 - ھەدىسلەر؛ ئەبۇ داۋۇد، سالات، 149 - ۋە 179 - ھەدىسلەر؛ نەسائىي سەھۋ، 64 - ھەدىس.

[78] سەھىھ مۇسلىم، جەننەت، 67 - ھەدىس.

دۇئالىرىمىز نېمە ئۈچۈن قوبۇل بولمايدۇ؟

سوئال: توختىماي دۇئا قىلىمىز - يۇ، ئىجابەت بولمايدۇ، بۇنىڭ سەۋەبى نېمە؟

جاۋاب: دۇئانىڭ بىر قىسىم شەرتلىرى بار ھەمدە قىلغانلىكى دۇئالىرىمىزنىڭ ھەممىسى قوبۇل بولۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەس. دۇئا قىلغان ۋاقىتتا ئالدى بىلەن ئاللاھقا كۆپ ئىستىغفار ئېيتىپ روھىمىزنى پاكلىشىمىز، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ۋە سالاملارنى يوللاپ تۇرۇشىمىز كېرەك. بۇنداق قىلساق، دۇئانىڭ قوبۇل بولۇشىنىڭ ئالدىنقى شەرتلىرىنى ھازىرلىغان بولىمىز. دۇئانى قۇرئاندا ۋە ھەدىستە بايان قىلىنغان دۇئالار ئارقىلىق قىلىش ئىسلام ئالىملىرى تەۋسىيە قىلغان ئۇسۇلدۇر. ئالاھىدە كۈن ۋە ئالاھىدە ۋاقىتلاردا قىلىنغان دۇئالار قوبۇل بولۇشقا تېخىمۇ يېقىندۇر. تىرمىزىيدا رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مۇنۇ ئۇچ تۈرلۈك دۇئا مۇتلەق ئىجابەت بولىدۇ: مەزلۇمنىڭ زالىمغا قارشى قىلغان بەددۇئاسى، مۇساپىرنىڭ دۇئاسى ۋە دادىنىڭ بالىغا قىلغان دۇئاسى».

بۇنىڭدىن باشقا، ئاللاھنىڭ دۇئالىرىمىزنى ئىجابەت قىلىشى بىز تىلىگەن نەرسىلەرنىلا بېرىشى ئارقىلىق بولمايدۇ. ئاللاھ تائالا ھەر ئىشقا ھاكىم بولۇپ، بىزنىڭ تىلىكىمىز ئاللاھنىڭ ھېكمىتىگە ئويغۇن بولسا، تىلىگىنىمىزنى بېرىدۇ. ئويغۇن بولمىسا، تېخىمۇ ئويغۇن بولغىنىنى بېرىدۇ ياكى دۇنيادا بەرمەي، ئاخىرەتكە قالدۇرۇپ، تېخىمۇ ياخشىسىنى بېرىدۇ. «دۇئا ئىبادەتنىڭ يىلىكىدۇر»[79] دېگەن ھەدىستە بايان قىلىنغانىدەك، دۇئانىڭ ماھىيىتى ئىبادەت بولغانلىقى ئۈچۈن، ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا دۇئانى بىر ئىبادەت سۈپىتىدە قوبۇل قىلىدۇ. دۇئانىڭ بۇ دۇنيادا نەتىجىسى كۆرۈلمىگەنلىكى ھەرگىز دۇئانىڭ پايدىسى يوقلۇقىدىن دېرەك بەرمەيدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا «دۇئايىمىز ئاخىرەتلىكىمىز ئۈچۈن قوبۇل بوپتۇ» دەپ چۈشىنىشىمىز كېرەك.

ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا: «دۇئا قىلىڭلار، مەن ئىجابەت قىلىمەن» دەيدۇ. ئاللاھنىڭ ئىجابەت قىلىشى «بىز تىلىگەن نەرسىنى شۇ پېتى بېرىش» دېگەنلىك بولمايدۇ. دۇئا قىلغان كىشىگە ئاللاھ تەرىپىدىن بىر جاۋاب چوقۇم بېرىلىدۇ، يەنى بۇ دۇنيادا ھېچنەرسە بېرىلمىگەن تەقدىردە،

[79] تىرمىزي، بىرر، 7 - ھەدىس.

دۇئاسىدا تىلىگەن نەرسىلەرنىگە ماس ھالدا ئاخىرەتتە تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز ئەجىر بېرىلىدۇ. چۈنكى، يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغانىدەك، دۇئا بىر ئىبادەت. ئىبادەتنىڭ ماھىيىتى ئاخىرەتتە ئالىدىغان ساۋابنى كۆزلەشتۇر. بۇ ھەقتە نۇرغۇنلىغان ھەدىسلەر بايان قىلىنغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى تۆۋەندىكىچە:

«دۇئا قىلغان كىشى تۆۋەندىكى ئۈچ نەرسىدىن بىرىگە ئېرىشىدۇ: گۇناھى مەغپىرەت بولىدۇ ياكى تىلىگەن نەرسىسى تېزلا بېرىلىدۇ ياكى ئاخىرەتتە دۇئانىڭ نەتىجىسى سۈپىتىدە كاتتا مۇكاپاتلارغا نائىل بولىدۇ».

«توختىماي دۇئا قىلمۇاتىمىز، بىراق ئىجابەت بولمايۋاتىدۇ» دەپ قاقشاۋاتقانلارغا جاۋابىمىز شۇكى، بۇ ھەقتىكى ئايەت ۋە ھەدىسلەر ئومۇمىي بولۇپ، ئاللاھ تائالا ھەرقانداق دۇئاغا جاۋاب بېرىمەن، دېدى. باشقىچە ئېيتساق، دۇئاغا جاۋاب بېرىش باشقا ئىش، دۇئانى قوبۇل قىلىش باشقا ئىشتۇر. بارلىق دۇئاغا جاۋاب بېرىلىدۇ، بىراق بارلىق دۇئا ئىجابەت بولمايدۇ. دۇئايىمىزنىڭ بىز تىلىگەندەك ئىجابەت بولۇش ياكى بولماسلىقى ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالانىڭ ھېكمىتىگە باغلىق. مەسىلەن، بىر بالا ناھايىتى قاتتىق ئاغرىپ قالدى ۋە دوختۇرنىڭ يېنىغا بېرىپ: «دوختۇر، كېسىلىمنى كۆرۈپ قويسىڭىز» دېدى. دوختۇر بالىنىڭ كېسىلىنى كۆرۈپ: «كۆڭلۈڭ نېمە تارتىدۇ؟» دەپ سورىسا، بالا: «ماڭا مۇنداق - مۇنداق دورىلارنى بەرگەن بولسىڭىز» دېسە، بۇنداق ئەھۋالدا ئەگەر بالىنىڭ تەلەپلىرى كېسىلگە پايدىلىق بولسا، دوختۇر ئۇنىڭ دېگىنىنى بېرىدۇ؛ ئەگەر پايدىسىز نەرسىلەر بولسا، بالىنىڭ دېگىنىنى بەرمەي، تېخىمۇ ياخشىسىنى بېرىدۇ؛ ناۋادا زىيانلىق نەرسە بولۇپ قالسا، قەتئىي بەرمەيدۇ. شۇڭا، قىلغان دۇئالىرىمىزنى مۇشۇ نۇقتىدىن مۇلاھىزە قىلىپ بېقىشىمىز كېرەك. ئاخىرىدا قوشۇپ قويۇشقا تېگىشلىك مۇھىم نۇقتا شۇكى، ئىستىغفارنىڭ ئىشكىلىرى ئەڭ ئاخىرقى نەپەسلىرىمىزگىچە ئوچۇقتۇر.

ئالتىنچى باب

ئاللاھنى تېخىمۇ ياخشى تونۇش

ئاللاهنى چۈشەنمەش

سوئال: ئاللاهقا ئىمان ئېيتمىمىز، بىراق بۇ زاتقا پۈتۈن ۋۇجۇدىمىز بىلەن باغلىنالمايۋاتىمىز. ئاللاهنى تېخىمۇ ياخشى تونۇش ئۈچۈن قانداق قىلىشىمىز كېرەك؟

جاۋاب: ئاللاهنى بىزگە ياخشى تونۇتىدىغان ئۇچ مۇھىم يول خەرىتىسى بار بولۇپ، بىرىنچىسى كائىنات؛ ئىككىنچىسى، قۇرئان كەرىم؛ ئۈچىنچىسى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدۇر. ئالدى بىلەن كائىنات كىتابىنىڭ ئاللاهنى بىزگە قانداق تونۇتىدىغانلىقىغا قاراپ باقايلى:

ئەقلى - هوشى جايىدا هەرقانداق كىشى ئەتراپىغا نەزەر سالىدىغان بولسا، هەر نەرسىنىڭ ناهايىتى مۇكەممەل، سىستېمىلىق، كەم - كوتىسىز يارىتىلغانلىقىنى بىلىپ يېتەلەيدۇ؛ شۇنداقلا هېچ نەرسىنىڭ پايدىسىز، مەنىسىز ۋە مەقسەت - مۇددىئاسىز پەيدا بولۇپ قالمىغانلىقىنى چۈشىنىدۇ. بىز بۇ هەقتە بىر قىسىم مىساللارنى كۆرۈپ ئۆتەيلى:

جانلىقلار ئىچىدە هەسەل هەرىلىرى بىر يىلنىڭ قايسى مەۋسۈمىدا، بىر كۈننىڭ ئىچىدىكى قايسى سائەتلەردە قۇياشنىڭ قەيەردە بولىدىغانلىقىنى ئەڭ ياخشى بىلىدىغان جانلىق هېسابلىنىدۇ، چۈنكى هەسەل هەرىسىنىڭ پۈتۈن پائالىيىتى قۇياشنىڭ هەرىكىتىگە مۇناسىۋەتلىك. هەسەل هەرىسى قۇياشنىڭ هەرىكىتىگە قاراپ يولىنى تاپىدۇ، قۇياشنىڭ هەرىكىتىگە ئاساسلىنىپ تۇرۇپ يول باشلاش ئارقىلىق، بىرگە ئىشلەيدىغان هەرىلەرنى باغچىلار ۋە ئېتىزلاردىن تاپقان چىرايلىق گۈللەر بار يەرگە باشلاپ ئاپىرىدۇ، بۇ جەريانىدا ئۇ گۈللەرنى خۇددى ئۆزى تىكىپ ئۆستۈرگەن باغۋەنىدەك ئىككىلەنمەي تاپىدۇ. مەيلى قانچىلىك ۋاقىت ئۆتۈپ كەتكەن بولسۇن، قۇياشنىڭ ئورنى ئۆزگىرىپ كەتكەن تەقدىردىمۇ، هەسەل هەرىسىنىڭ ئورۇن بەلگىلەش ئىقتىدارىغا هېچقانداق تەسىر يەتكۈزەلمەيدۇ. هەسەل هەرىسىنىڭ يۇنىلىش هېسابلاش ئىقتىدارى هەر ۋاقىت ناهايىتى يۇقىرى توغرىلىقتا بولۇپ، ئادرېس تېپىشتا هېچقانداق خاتالىق سادىر قىلمايدۇ.

هەسەل هەرىسىنىڭ ئاسمانغا قاراپلا قۇياشنىڭ ئورنىنى هېسابلاش ئىقتىدارى هەرگىز ئەقىل - ئىدراكسىز تەبىئەتتىن ياكى ئەخمەق كىشىلەر ئېيتقانىدەك تاسادىپىي پەيدا بولۇپ قالغان ئەمەس. چۈنكى، هەسەل هەرىسىنىڭ يوقىنىڭ ئورنىدىكى كىچىككىنە مېڭىسىگە قۇياشنىڭ

يللىق ۋە كۈنلۈك ھەرىكىتىنى ئەقىلسىز تەبىئەت پىروگراممىلاپ قويالمايدۇ. ھەسەل ھەرىسىنىڭ ھەر نەرسىنى كۆرۈپ، ئالدىن بىلىپ تۇرىدىغان رەببى بار. ھەسەل ھەرىسىنىڭ بۇ ئىقتىدارى ئۆزىگە يول كۆرسەتكەن زاتنىڭ قۇياشىنى ۋە ئۇنىڭ نۇرىنى ياراتقان زاتتىن باشقا بىرى ئەمەسلىكىنى قۇياشتەك روشەن كۆرسىتىپ تۇرماقتا. بۇ ھەقتە ئاللاھ سۈبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دەيدۇ: «پەرۋەردىگارىڭ ھەسەل ھەرىسىگە ئىلھام بىلەن بىلدۈردى: تاغلارغا، دەرەخلەرگە ۋە (كىشىلەرنىڭ ھەسەل ھەرىلىرى ئۈچۈن) ياسىغان ئۆيلىرىگە ئۇۋا ياسىغىن. ئاندىن تۈرلۈك مېۋىلەر (يەنى گۈل - چېچەكلەر) دىن يېگىن، پەرۋەردىگارىڭنىڭ يوللىرىغا ئىتائەتمەنلىك بىلەن كىرگىن. ئۇنىڭ (يەنى ھەسەل ھەرىسىنىڭ) قارنىدىن ئىنسانلارغا شىپا بولىدىغان خىلمۇخىل رەڭلىك ئىچىملىك (يەنى ھەسەل) چىقىدۇ. بۇنىڭدا (ئاللاھنىڭ قۇدرىتىنىڭ چەكسىزلىكىنى) تەپەككۇر قىلىدىغان قەۋم ئۈچۈن ئىبرەت بار»[80].

يوپۇرماقلارغا قاراپ تەپەككۇر قىلىپ باقايلى:

ھەرقانداق يوپۇرماق مۇئەييەن ئۆلچەمگىچىلا چوڭىيالايدۇ، ئالدىن پىروگراممىلاپ قويۇلغان شەكىلگىلا كىرەلەيدۇ ۋە شۇ ئۆلچەمگە كەلگەندىن كېيىن، چوڭىيىشتىن توختايدۇ. يوپۇرماقنىڭ چوڭىيىشى قانچىلىك ھەيران قالارلىق بولسا، چوڭىيىشتىن توختىشىمۇ ئوخشاشلا ئىنسانىنى ھەيران قالدۇرىدىغان ئالاھىدىلىككە ئىگە. ئالدىڭىزغا ئۈچرىغان بىر دەرەخنىڭ يوپۇرماقلىرىغا قاراپ بېقىڭ: گۈللىرى ۋە شەكىللىرى ھەرگىز تاسادىپىيلىقتىن ئەمەس. يوپۇرماقنىڭ ھەر يېرىدە مۇكەممەل بىر نىسپىيلىك ۋە سىممېتىرىكلىق بار. ئۇستىدىكى رەڭلەر ۋە نەقىشلەر ناھايىتى مۇكەممەل ماسلىشىشچانلىققا ئىگە. ھېچبىر گۈلنىڭ ئۆسۈشىدە ۋە ئۆسۈشتىن توختىشىدا تاسادىپىيلىق مەۋجۇت ئەمەس. بۇ جەريان ئىنسانغا خۇددى يوپۇرماقنىڭ ۋە گۈللەرنىڭ ھەر يېرىدىكى ھۈجەيرىلەر بىر - بىرلەپ سانالغاندەك، ھۈجەيرىلەرنىڭ سانىمۇ مۇئەييەن مىقدارغا يەتكەندە، ئاپتوماتىك «توختا» بۇيرۇقى بېرىلگەندەك تۇيغۇ بېرىدۇ.

تەبىئەتچىلىك، تاسادىپىيلىق ۋە تەدرىجىي تەرەققىيات ھەققىدە داۋراڭ سالغانلارنىڭ ھەممىسى بىر بولغان تەقدىردىمۇ، يوپۇرماق ھۈجەيرىلىرىنىڭ ئۆسۈشتىن توختىشىغا كىمنىڭ بۇيرۇق بەرگەنلىكىنى چۈشەندۈرۈشكە سەپسەتىلىرىدىن جاۋاب تاپالمايدۇ. توغرا، ئۇلار بۇنى ھەرگىز چۈشەندۈرۈپ

[80] سۈرە نەھل، 68 – 69 - ئايەتلەر.

بېرەلمەيدۇ، چۈنكى مەيلى ياغاچ بولسۇن ياكى ئۆسۈملۈك بولسۇن ھېچقايسىسىدا ئۆزىدىكى ھۈجەيرىلەرنى سانىيالايدىغان بىرەر مېخانىزم مەۋجۇت ئەمەس. دەرەخنىڭ ھېچبىر ئورگىنى مىكىلىغان يوپۇرماقنىڭ شەكلىنى كونترول قىلىش ئىقتىدارىغا ئىگە ئەمەس. گۈللەرنىڭ ھېچبىر ھۈجەيرىسى ئەتراپىدىكى ھۈجەيرىلەردە نېمە ئىشلارنىڭ يۈز بېرىۋاتقانلىقىنى بىلىش ئىقتىدارىغا ئىگە ئەمەس. بۇنىڭغا تەبىئەتمۇ، تاسادىپىيلىقمۇ ھېچقانداق چۈشەنچە بېرەلمەيدۇ. بۇنىڭ ئارقىسىدا پۈتۈن كائىناتنى مۇكەممەل ئىدارە قىلىۋاتقان ئۇلۇغ بىر زات بار.

بۇ زات كىم؟ ئەلۋەتتە ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا.

ھايۋاناتلارغا قاراپ تەپەككۇر قىلىپ بېقىڭ:

دۇنياغا كۆز ئاچقان ھەرقانداق بوۋاق مەيلى ئۇ ئىنسان بالىسى بولسۇن ياكى باشقا جانلىقلارنىڭ بالىسى بولسۇن، ئۆزىنى مەلۇم مېھىر - مۇھەببەت ئىچىدە تاپىدۇ. چۈنكى، ئۇنىڭ يېنىدا ھەر ۋاقىت مېھىر - مۇھەببەت بېرىدىغان بىر ئانىسى بار. يىرتقۇچ ھايۋانمۇ ئانىلىق مەجبۇرىيىتىگە كەلگەندە، ناھايىتى مېھرىبان بولۇپ كېتىدۇ. ئىنسانىنى شۇركەندۇرىدىغان ۋەھشىي يولۋاسلارمۇ بالىلىرىغا كەلگەندە، دۇنيادىكى ئەڭ مېھرىبان جانلىققا ئايلىنىدۇ. ئەمما، نېمە ئۈچۈن شۇنداق بولىدۇ؟ قانداق قىلىپ شۇنداق بولالايدۇ؟

بۇنى ھېچكىم ئىزاھلاپ بېرەلمەيدۇ. ئەڭ كىچىك جانلىق بولسۇن ياكى ئەڭ چوڭ جانلىق بولسۇن دەققەت قىلىدىغان بولساق، ھەممىسىدە مېھىر - مۇھەببەتتىن ئىبارەت ھېچكىم تەرىپلەپ بېرەلمەيدىغان سىر بار. بىر يىرتقۇچ ھايۋاننىڭ بىر شەپقەت ئابىدىسىگە ئايلىنىشى ئىنسان تېگىگە يېتەلمەيدىغان سىردۇر. قارايدىغان بولساق، ناھايىتى ئاجىز بىر جانلىق ئۆزىدىن نەچچە ھەسسە يوغان، يىرتقۇچ ھايۋانغا (ئانىسىغا) خوجايىن بولۇپ قالىدۇ. بۇنىڭدىكى سىرنى تەدرىجىي تەرەققىيات نەزەريىيىچىلىرىدىن ھېچبىرى ئىزاھلاپ بېرەلمەيدۇ.

پىنگىۋىنلار قىش پەسلىدە تۇخۇم چىقىرىدۇ. بۇنداق بولغاندا، بالا پىنگىۋىنلارنىڭ باھار پەسلىدە تۇغۇلۇشىغا ئىمكانىيەت يارىتىلىدۇ. تېمپېراتۇرا نۆلدىن تۆۋەن 70 كە چۈشىدىغان قۇتۇپلاردىكى سوغۇقلاردا دادا پىنگىۋىنلار تۇخۇملارنى پۇتىنىڭ ئارىسىدا ۋە قورسىقىنىڭ ئاستىدا ئىسسىق ساقلايدۇ. بۇ ۋەزىپىنى ياخشى ئورۇنداش ئۈچۈن، دادا پىنگىۋىن

ئۇچ ئايغىچە ئېغىزىغا ھېچ نەرسە سالمايدۇ، يەنى قىشنىڭ بېشىدا «روزا»سىنى باشلايدۇ ۋە ئۇچ ئايدىن كېيىن ئىپتار قىلىدۇ. ئانا پىنگىۋىن دېڭىزدىن چىقىپ، تۇخۇمنى ساقلاش ۋەزىپىسىنى تاپشۇرۇپ ئالغاندا، دادا پىنگىۋىننىڭ ۋەزىپىسى تامامىلانغان بولىدۇ ۋە مۇشۇ ۋاقىتقىچە ئاچلىق ئىچىدە ياشايدۇ.

قۇتۇپ ئېيىقىنىڭ بالىلىرى قىشنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا دۇنياغا كېلىدۇ. تۇغۇلغاندىن كېيىن، ئانىسى مۇزلارنى كولاپ ئاچقان ئىسسىق ئۇۋىلىرىدا قىشنى ئۆتكۈزىدۇ. بالا ئېيىق بۇ ئۇچ ئاي جەريانىدا ئانا سۈتى بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ. بۇ جەريانىدا ئانا ئېيىق «روزىدار» ھالەتتە تۇرىدىغان بولۇپ، ئۇمۇ دادا پىنگىۋىنغا ئوخشاش، ئۇچ ئايغىچە ئېغىزىغا ھېچنېمە سالمايدۇ. شۇنداقتىمۇ، شەپقەت تولۇپ تۇرىدىغان ئەمچىكى ھېچقاچان بوشاپ، قۇرۇپ قالمايدۇ. قىشنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر كىلوگىرام ئېغىرلىقتا تۇغۇلغان بالا ئېيىق، ئۇچ ئايدىن كېيىن ئون كىلوگىرام ئېغىرلىققا ئىگە بولىدۇ ۋە ئۇۋىسىدىن چىقىدۇ.

دادا بېلىق ئانا بېلىق تۇخۇملىغان بېلىجانلارنى 80 كۈنگىچە ئېغىزىدا توشۇپ يۈرىدۇ. بۇ 80 كۈن جەريانىدا ئۇمۇ ھېچ نەرسە يېمەيدۇ ۋە بالىلىرى ئۇچۇن ئاچلىق ئازابى تارتىدۇ، قۇربانلىق بېرىدۇ. بېلىجانلارنىڭ ئوكسىگېن قوبۇل قىلىۋېلىشى ئۈچۈن، ئۇلارنى ئېھتىياتچانلىق بىلەن، پات - پات سىرتقا چىقىرىدۇ، ئاندىن قايتىدىن ئېغىزىغا ئالىدۇ، بۇنىڭدىن باشقا ھېچقانداق ئەھۋالدا ئېغىزىنى ئاچمايدۇ. ئانا سىياھ بېلىق بالىلىرىنى ئۆزى قوغدايدۇ، ئۇنىڭ روزىسىمۇ تەخمىنەن ئالتە ئاي داۋاملىشىدۇ.

قىلچە بىلىمى ۋە ئىرادە ئىقتىدارى بولمىغان قۇتۇپ ئېيىقى، بېلىق ۋە سىياھ بېلىقلارنى باشقۇرۇۋاتقان، ئۇنىڭغا نېمە قىلىشى كېرەكلىكىنى ئېيتىپ بېرىۋاتقان كىم؟ تەبىئەتمۇ ياكى تاسادىپىيلىقمۇ؟ ياكى ھەر نەرسىنى ئىنسان تەسەۋۋۇر قىلالمايدىغان دەرىجىدە ئىنچىكىلىك بىلەن باشقۇرۇۋاتقان ئۇلۇغ رەببىمىزمۇ؟

كائىنات كىتابىنى قانچىلىك كۆپ ئوقۇساق، ئاللاھنىڭ قۇدرىتى، ئىلمى ۋە ھېكمىتىنى شۇنچە روشەن چۈشىنەلەيمىز. ئۇنداقتا، كائىناتنى ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق جانلىق - جانسىز مەخلۇقاتلارنى ياراتقان، ئۇلارنى بىزنىڭ خىزمىتىمىزگە سېلىپ بەرگەن رەببىمىز بۇنىڭ نەتىجىسى سۈپىتىدە بىزدىن نېمە تەلەپ قىلىدۇ؟

كاللىسى ۋە ئەقلى - ھوشى جايىدا ھەرقانداق ئىنسان بۇ سوئالغا جاۋاب بېرىشكە تىرىشىدۇ. چۈنكى، دۇنيادا چۈشىنىش زۆرۈر بولغان بۇنىڭدىنمۇ مۇھىم مەسىلە يوق.

زى (Z) نەسلى ھەققىدە

سوئال: زى (Z) نەسلى قانداق شەكىللەندى؟ ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكى ۋە مەقسىتى نېمە؟

جاۋاب: دىن ۋە ئەخلاقنى ئېتىبارسىزلاشتۇرۇۋاتقان ئاتالمىش زامانىۋى مەدەنىيەتنىڭ تەسىرىدە شەكىللەنگەن ئىنتېرنېت نەسلى جەمئىيىتىمىز ئۈچۈن ئەڭ خەتەرلىك مەسىلىگە ئايلىنىپ قالدى. ئېكس (X) نەسلى «رادىيو نەسلى»، ۋاي (Y) نەسلى «تېلېۋىزور نەسلى» دەپ ئاتالغان ئىدى. ئەمدىگە كەلگەندە، زى (Z) نەسلى «ئىجتىمائىي ئالاقە ۋاستىلىرىنىڭ نەسلى» سۈپىتىدە ئالدىمىزغا چىقماقتا.

«زى نەسلى» دەپ ئاتالغان ياشلارنىڭ ھەربىرىدە ۋە خۇي - پەيلى ئۇلارنىڭ ئىچىدە مودا بولغان قىممەت قاراشلارغا ئاساسەن ئۆزگىرىپ تۇرماقتا. زامانىۋى مەدەنىيەتنىڭ تەسىرىدە، ياشلار ۋاقىتلىرىنى ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن ئۆتكۈزۈشنىڭ ئورنىغا تور ۋە تېلېۋىزور ئالدىدا ئۆتكۈزۈۋاتىدۇ. ئاتا - ئانىلىرىنىڭ نەسىھەتلىرىدىن بەكرەك تېلېۋىزىيە تېياتىرى ۋە كىنو - فىلىملەردىكى ساختا قەھرىمانلارنىڭ ھەربىرىدە ۋە گەپ - سۆزلىرىگە ئەھمىيەت بېرىۋاتىدۇ. ئىجتىمائىي ئالاقە ۋاستىلىرىنى بەك كۆپ ئىشلەتكەنلىكى ئۈچۈن، كوچا ۋە مەھەللىلەردىكى دوستلۇقنىڭ ئورنىغا توردىكى مەۋھۇم دوستلۇقنى قويۇۋاتىدۇ. شۇنداق قىلىپ، تور ۋە تېلېۋىزورغا ئوخشاش ئاتالمىش زامانىۋى مەدەنىيەتنىڭ ئېزىتقۇلىرى «زى نەسلى» دەپ ئاتالغان ياشلارغا ئوخشىمىغان بىر دۇنيا پەيدا قىلىۋاتىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ ھەربىرىدىلىرىنىڭ يۇنىلىشىنى بەلگىلەۋاتىدۇ. بولۇپمۇ ئوتتۇرا مەكتەپ باسقۇچىدىكى ياشلار ئەتراپىدىكىلەرنىڭ تەسىرىدە غەلىتە ياشاش مۇھىتى بىلەن ئۈچرىشىشقا مەجبۇر بولۇپ قېلىۋاتىدۇ. ئۇلارغا نىسبەتەن، ئۆزىنى ئالاھىدە كۆرسىتىش، داڭلىق ماركىلىق كىيىملەرنى كىيىش، ئىجتىمائىي ئالاقە ۋاستىلىرىدە باشقىلارنى جەلپ قىلىش، مودا قوغلىشىش ۋە زامانىۋى ئىستېمالىنىڭ تۈرىنى ئىلىنىپ قېلىش؛ يىغىپ ئېيتساق،

نېمە مودا بولسا شۇنداق ئارقىسىدىن سوكۇلداش، ئىش - پائالىيەتلىرىنى مودىنىڭ يۆنىلىشىگە توغرىلاش بىردىنبىر ھايات نىشانىغا ئايلىنىپ قېلىۋاتىدۇ.

ياش - ئۆسمۈرلەر باشقىلار كىيگەن كىيىم - كېچەكلەر، ئاڭلىغان ناخشا - مۇزىكىلار، تاقىغان زىننەت بۇيۇملىرى، ئوقۇغان كىتابلىرى، تېلېۋىزور، تور، گېزىت ۋە ژۇرناللاردىكى پىكىرلەرنىڭ تەسىرىگە چوڭقۇر ئۇچراۋاتىدۇ. كۈنىمىزدىكى ياشلارنىڭ ھاياتىغا ئۇلارنىڭ ئائىلىسى ۋە مىللىي مەدەنىيىتىمىز ئۇل سالماستىن، تېلېۋىزور ۋە توردىكى مەۋھۇم دۇنيا ئۇل سېلىپ قويۇۋاتىدۇ. «زى نەسلى»نىڭ ياشلىرى جەمئىيەتتىكى كۆپلىگەن ئادەملەرنىڭ تاللىشىغا ئايلىنىپ قالغان، ئىجتىمائىي ئالاقە ۋاستىلىرى ۋە تېلېۋىزىيە تىياتىرلىرى ئارقىلىق روھىيىتىگە تېڭىلىۋاتقان داڭلىق ماركىلىق مەھسۇلاتلار ئارقىلىق ئەتراپىدىكىلەرنىڭ ھەۋىسىنى قوزغاشقا ئۇرۇنۇۋاتىدۇ. ئىنسانلار ئىستېمال ئادەتلىرىنى ئېلانلار ۋە تېلېۋىزىيە فىلىملىرىگە قاراپ بېكىتىۋاتىدۇ، جەمئىيەتتىكى ئورنىنى ئىستېمال قىلغان نەرسىلىرىگە قاراپ بەلگىلەشكە تىرىشىۋاتىدۇ.

«زى نەسلى»نى تەربىيەلەپ چوڭ قىلىش باشقا نەسىلدىكىلەرنى تەربىيەلەشكە سېلىشتۇرغاندا ناھايىتى قىيىن، چۈنكى بۈگۈنكى دەۋرده ئۇچۇرغا ئېرىشىشنىڭ تېزلىكى ئۇلارنى «مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشىش ناھايىتى ئاسان ئىش» دەيدىغان تۇيغۇغا كەلتۈرۈپ، ئۇلارنىڭ زېھنىدىكى ئاساسىي قىممەت قاراشلارنىڭ ۋە ئېتىقادقا مۇناسىۋەتلىك چۈشەنچىلەرنىڭ پۈتىغا پالتا چېپىۋاتىدۇ. قارايدىغان بولساق، كىنو - فىلىم، ناخشا - مۇزىكا، ئەدەبىيات - سەنئەت ۋە مەدەنىيەت ساھەسى پۈتۈن دۇنياغا ئاتېئىست، دېئىست ۋە نىھىلىستكە ئوخشاش ئىدېئولوگىيەلەرنى كۈچەپ تارقىتىۋاتىدۇ. بۇنىڭ ئەڭ كۆپ تەسىرىگە ئۇچراۋاتقانلار ئېنىقكى «زى نەسلى»نىڭ ياشلىرىدۇر.

يەنە بىر تەرەپتىن، ۋاقىت ئۆتكۈزۈشنى مەقسەت قىلغان، يادلاشنى ئاساس قىلغان دوگما مائارىپ سىستېمىسى، ياتلارغا مايىللىققا قۇترىتىدىغان ئاتالمىش مەدەنىيەت دۇنياسى، ئەخلاقنى بۇزىدىغان ئىنتېرنېت مۇھىتى ياشلارنىڭ ئاتېئىزم، دېئىزم ۋە نىھىلىزمغا مايىللىشىپ كېتىشىگە سەۋەب بولماقتا. نەتىجىدە ھۇزۇر - ھالاۋەت ۋە ھەددىدىن زىيادە سۈرئەت قوغلىشىۋاتقان «زى نەسلى»دىكى ياشلار ئۆزىنىڭ ئاساسىي قىممەت قاراشلىرى ۋە دىنىي چۈشەنچىلىرىدىن ئاسانلا يىراقلىشىپ، ئاتېئىزم ۋە

دېئىزمغا ئوخشاش بۇزۇق پىكىرلەرنىڭ ئالدام خالتىسىغا چۈشۈۋاتىدۇ.

بۇ ئەھۋال ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن داۋالاپ ساقايتىش، ئورنىنى تولدۇرۇش ناھايىتى قىيىن بولغان بۇرۇختۇرمىلىققا ئايلىنىشقا باشلىدى. بۇنداق بۇرۇختۇرمىلىقنىڭ ئەڭ چوڭ ئىپادىسى دېئىزمدۇر. ياشلارغا «زى نەسلى» دېگەن ساختا نام بىلەن يا ئاتېئىزم، يا دېئىزم بىردىنبىر ھايات يولى قىلىپ كۆرسىتىلمەكتە. بۇ يەردە مۇھىم نۇقتىدىن بىرنى قوشۇپ قويۇش كېرەككى، «زى نەسلى»دىكى ياشلارنىڭ ھەممىنى بىر تاياقتا ھەيدەش ئاقىلانىلىك ئەمەس. شۇنداقتىمۇ، ياشلارنىڭ جەمئىيەتتىكى بۇ خىل مۇھىتلارنىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ ئاتېئىزم ۋە دېئىزم سېپىگە قېتىلىپ كېتىشىدىن ئېھتىيات قىلىشىمىز كېرەك. ئائىلىلەر، مائارىپچىلار ۋە دۆلەتنىڭ مۇناسىۋەتلىك ئورگانلىرى ئەقىدە بوشلۇقى ئىچىدە تېپىرلاپ يۈرۈۋاتقان ياشلىرىمىزنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن جىددىي بىر ھەل قىلىش ئۇسۇلى تېپىپ چىقىشى كېرەك. بولمىسا، ياشلار ئۆزى، ئائىلىسى، ۋەتىنى ۋە ئەنئەنىسىگە ياتلاشقان بىر تائىپە سۈپىتىدە ئەقىدىسىزلىكنىڭ قارا ئۆڭكۈرىگە كىرىپ كېتىدۇ.

ئەلىف نەسلى

«ئەلىف نەسلى» قانداق شەكىللەندى، ئالاھىدىلىكلىرى ۋە مەقسىتى نېمە ؟

جاۋاب: ئەلىف نەسلىنىڭ ھىدايەت ئۇرۇقلىرى جاھانىنى قاپلىغان قاراڭغۇلۇقنى يورۇتۇش ئۈچۈن ھىرا تېغىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا چۈشكەن «ئوقۇ!» دېگەن ئايەت ئارقىلىق بىخلاندى. بۇ نەسلىنى «قۇرئان نەسلى» ياكى «تەۋھىد نەسلى» دېسەكمۇ بولىدۇ. «ئەلىف نەسلى» دېگەن ئىسىم قۇرئان ئايەتلىرىنىڭ تۇنجى ھەرپىدىن كەلگەن بولۇپ، بۇ، ئاللاھنىڭ بىرلىكىنى جاكارلىغان، ئىنكارچىلارنىڭ ئالدىدا بېشىنى تىك تۇتقان، غەيرەتلىك ۋە ئىپپەتلىك نەسلىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان ھەرپتۇر. ئەلىف نەسلىدىكى ياشلارنىڭ قەلبىگە قۇرئان نۇرى ۋە ئىمانىنىڭ ھاياجانلىرى شۇنچىلىك سىڭىپ كەتكەنكى، بۇلار ئادالەت ۋە مەرھەمەتنى ئاساس قىلغان ھايات شەكلى ئارقىلىق پۈتكۈل ئىنسانىيەتكە ئۈلگە بولماقتا، ئىنتايىن قەبىھ دۈشمەنلىرىنىمۇ ھەيرانلىق ئالىمگە تاشلىماقتا. ئەلىف

نەسلىنىڭ يىلتىزى ناھايىتى چوڭقۇرکى، بۇ نەسىلدىن يېتىشىپ چىققان بىخ ۋە نوتىلار نەچچە ئەسىردىن بېرى كۆڭۈللەرگە بايراق تىكلەپ تۇرماقتا. بۇلارنىڭ ئەڭ پارلاق ئۇلگىلىرىدىن بولغان ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر، ئوسمان ۋە ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قاتارلىقلار پۈتكۈل ئىنسانىيەتكە ئاللاھقا بەندە بولۇشنىڭ ئەڭ ئېسىل ئابىدىسىنى تىكلەپ بەرگەن. ئالىپ ئارسلان، سالاھىددىن ئەييۇبىي، فاتىھ سۇلتان مەھمەد ۋە ياۋۇز سۇلتانغا ئوخشاش ئىسلام شىرلىرى ئادالىتى بىلەن پۈتۈن دۇنياغا سەممىيەت ھەققىدە ساۋاق بەرگەن.

ئەلىف نەسلىنىڭ روھىنى يېتىلدۇرگىنى چۈمۈلىگە ئازار بېرىشتىن ساقلىنىدىغان مەرھەمەت، ھەر ئىشنى ئەھلىگە تاپشۇرىدىغان ئاقىلانىلىك، ئادالەتكە قىلچە ئىككىلەنمەستىن بېشىنى ئىگىدىغان ئادالەتپەرۋەرلىك ئېڭى ئىدى. مانا مۇشۇنداق ئاڭ نەتىجىسىدە مىڭ يىللاپ قەددىنى تىك تۇتۇپ ياشاپ كەلگەن بىر مەدەنىيەت، ئىلىم ۋە ئېرپان مەركەزلىرى جاھانغا نۇر چېچىپ تۇرماقتا. پۈتكۈل ئىنسانىيەت ئەنە شۇ نەسلىدىن تارقالغان نۇر ئارقىلىق، بىر تەرەپتىن بىلىم ساھەسىدە ئەڭ يۇقىرى پەللىگە يەتكەن بولسا؛ يەنە بىر تەرەپتىن مالازگىرت، ئىستانبۇل قاتارلىق جايلارنىڭ فەتىھ قىلىنىشى ۋە چاناققەلئەنىڭ مۇداپىئەسىگە ئوخشاش ئالەمشۇمۇل داستانلارنى يازماقتا.

يىغىپ ئېيتساق، «ئەلىف نەسلى» زېھنى سۈزۈك، قەلبى نۇرلۇق، يولى جەننەتكە تۇتاشقان، كەلگۈسى پارلاق بىر نەسىلدىن ئىبارەتتۇر. كۈنىمىزدىكى ئىنسانىيەت بۇ نەسىلگە تېخىمۇ موھتاج بولماقتا.